
فهرهنگا نافیت كوردی

خودانى ئىمتىيازى
حافظ قاضى

سەرنقىسەر
مۇيد طيب

ماڧىن چاپكرنى د پاراستى نه

- ژمارا وەشانى: (۱۱۲)
- نافى پەرتووكى: فەرەنگا نافىت كوردى
- دانان: مصطفى مزورى
- تىپچىن: سەدىا جەمىل پىرو
- دەرەنگا نافەرۇكى: حسين صنعان مەتخان
- بەرگ: بەيار جەمىل
- سەرپەرشتكارى چاپى: زاگروس مەحمود
- چاپا ئىككى
- تىراز: (۱۰۰۰) دانە
- ھژمارا سىپارتىنى: ( ) ل سالا ۲۰۰۵
- چاپخانا وەزارەتا پەروەردى - ھەولير

ئەدرىس
كوردستانا عىراقى - دھوك
ئافاھىي ئىكەتيا سەندىكاپىن
كرىكارىن كوردستانى
قاتى سىيەم
تەلەفون: ۷۲۲۵۳۷۶ - ۷۲۲۲۱۲۵

www.spirez.org
www.spirezpage.net

SPIREZ PRESS & PUBLISHER

دار سپيريز للطباعة والنشر

فهره نگا ناقیت کوردی

مصطفی مزوری

سیر

ديارى يه بۇ:

- ئەو شرىنا ژ ھەمى شرىنيا بەر دىل من شرىنتر كوردستان.
- زارويىن نازدار و جوان و رند و زىرەك و شىر و شەپالىن كوردستانى بۇ پاشەرۇژى.
- نوشين و نوشان و شنيان و شاهجان و سوما.. كور و كچيت منن.
- دەيكا وان يا كو گەلەك پشتەفانى و هاريكاريان من كرى.
- ئەو كەسى خەبات كرى و دكەت ژ بۇ پيشفەبرنا زمانى مە يى شرىن و پەيداكرنا نافيت جوان.

ناڤيت خودي

نايئن نهئينه / وهكي وي نينه / ليس كمثلة شيء

نازهر بادگر / دروستكهري بای ژ ناگري / خالق الهوء من النار

ناترس / نهترس / لايفاف

ناهر كبريتو / هه لكري فولكانا / مولع البراكين

نازهر نه مگر / دروستكهري ئافى ژ ناگري / خالق الماء من النار

ناوتوم / دروستكهري ئافى / خالق الماء

نادهر = راستر نيئاوتوم / دروستكهري ئافى / خالق الماء

ناهو / كارجوان كهر / جمال

ناهورا مزدا / هورمزد، نافى خودى يه د ئافىستاى دا / الله

ناشكرا / ديار / ظاهر

نمبرين كوهن تهوان / دروستكهري بهتوانا / المكين

نمبره موند / بهر زترين / الاعلي

ئەبىدەھ / بى دەست پىكردن / دون بداية

ئەدەۋاى / تەنھا / وحيد

ئەبىرىن نو تەۋان / بەتۋانا / القوي

ئەزدا / ئەزدام / خالقي

ئەبىئەنجام / / الناتج

ئەبىش / بى رەنج / بسيط

ئەچىم / بىدار /

ئەنوشك / ھەمىشە زىندوو /

ئەفرىقە / نەخەلە تىنراو / الصائب

ئەفرازدوم / سەرفەرازترين / الانج

ئەفەرموش / لەبىر نەكەر / لاينسى

ئەفزا / زۆر كەر /

ئەخۋان / بى خەو / لاينام

ئەسىتو / پىشاندەر /

ئەفەخسپدار / بېدار /

ئەزمان / بى زەمان /

ئەگەر ئاگر / دروستكەرى چوار مادەكان (ئاگر و ئاف و ئاخ و با) /

ئەگەر ئاگر گەر / دروستكەرى ئەستېرەكان /

ئەگومان / بېشك /

ئەمىنو گەر / دروستكەرى دىنا مادی /

ئەو فرىپتەر / كەسى نەخەلەتینەر /

ئەوهرزا / رزمە دەر، توش دەر / رزاق

ئەووخسپا / بەخشندە / رحمن

ئەن فەئینە / بى شېوہ /

ئەف نەپا پە / نایاب / حسن

ئەتوشك / زىندوو / حي

ئەپەختەن = ئەپختەن / بى شريك / لاشرىكەلە

ئورمەزد / ھەست روشن ھورمزد /

ئومشت هوشيار / ههميشه هوشيار /

ئيزد / ستايش /

ئيزمد

ئيزدين / / رباني

ئيزئ / / رب

بالا / بلند / عالي

باگيلگر / دروستكهري ئاخئ ژ بائ /

باگر توم / دروستكهري باو زهفيا /

باگر جاري / دروستكهري بائ /

بائازمرگر / دروستكهري ئاگري ژ بائ /

بونيشت / يهكهه دروستكهه / الخالق الاول

بهراهئ / پيشاهيك / المقدم

بهرزئ / / الكبير

بريكار / پيشقان / الوكيل

بیّ کەس / / صمد

بەخشنده / دل فرەه / جواد

بەسپور / / خبیر

بیّ هاوتا

بەگ

بیشترنا / / رەنجدر

بانە میگرکە / دروستکەرئ ئافی ژ بای /

باگرتوم / دروستکەرئ بای ژ زەقیی /

بوختار / رزگار کەر /

تام ئەفیج / باکترین /

بیشەك

پیشکار / پیشاهی / الاول

پیشەوا / قوماندەر / المقدم

پاك / باقر، مەزن، گەورە / العظیم

به‌ترین نام / نافى خودى يه د ئايينا زەردشتىدا / الاسم الاعظم

تەرووبىش / سزادەر /

پەروەردگار / سەخىرکەر / مەري

پەشوتەتا / ئاگاردارترین /

پانە / پاسەوان /

پەدەمانى / پەيماندر / الموعد

پەروەرا / پەروەر / الحب

پژوھەدھە / لىكولەردوھ / باحث

پرومندا / پيوەنديكەر /

جىمەخ / گەورەترین / الاكبر

چمنا / ھوكار /

تاك / بىتنى / وحيد

توانا / خودان شىيان / مقتدر

تەنيا / بىتنى /

تیتان / نافئ خودایه لدهف یونانیا /

جانبهر / جان کیش / المیت

جان ئافهرین / / خالق الکون

چاک / باش / الصالح

سهپینتا / پیشه وه بهر / البادی

خوا بهر / سهلیقه دار / منظم

خهرئومشیدتوم / بینیا زترین /

خه واوهر / دروستکهر / المعد

خهرئمه ند / به شکو / جلال

خواو مند / په رو ردگار / مربی

خودا = خو+ دا / نهوی خودا / اوجد نفسة

خوا / بزارافئ سورانی / الله

خولا / بزارافئ سورانی / الله

خودی / ژ خودا هاتیه / الله

خاومَن / / صاحب

خاومند

خودان / / مالک

خاومندکار

خوداومند

خیّو مبهند

دادار / بهرهم هینه، راست و دروست، ثاferند / عادل

داومر

دانهَر / / واضع

داهینهَر / / خالق

دلوفان / دل نهرم، میرفقان، خوشهویست / رحیم

دادئانین

دادبهخش / / غفور

دیماهی / راوی / الاخیر

ژی زان / دلیل

رهوان / رهوان / بلیغ

زانا / عالم

زورزان / عارف

ساخ / نهمر / حي

سهرکهفتی / الناجع

شناپا / هه موشت ناس

ناشا / دادگهر

شکودار / ذوالجلال

فراخته نهه / خاوهنی هه موئه نجامه کان

فه ره چه ته ره / پیشره و / طلیع

فه رشوگهر / زیندوکه ره وه

فه رمانکام / نازادله کارداند

فه ره شک / مراد گه یه نه ره

فیروزگەر / پیروز / مبارک

کامرەد / بەناکام /

کەریفەگەر / کارکەری باش /

کارجان

کارساز / الصانع /

کارزان / / خیر

گەرگەر / دروستکەری دروستکەراوان /

گیرا / دەستگیر /

گەرئاگر / دروستکەری مەرۆف /

گرنەگەریگەر / خاوەن سامان /

گەرئوگەر / دروستکەری ری /

گیل ئازەرگەر / دروستکەری ئاگری ژ ئاخ /

گیل وانگر / دروستکەری بای ژ ئاخ /

مەزدا / لەدەف ئایینی مەزدا ئیا /

میهربان / دلسوز / رحیم

مههدەر / بهردفان / شفیع

مه‌لکا ئیزدی / شاه ئیزدی / العزیز

مه‌ولا / نافئ خودئ یه لدهف کاکائیا /

پانه پاسه‌وان

هه‌روسپه توانا / به‌توانا /

هه‌روسپ ئاگاه / داناترین /

هه‌روسپ خودا / خوای هه‌مو /

هه‌رمانا / ژ میریار /

هه‌م ئه‌یاپه / له‌ناوبه‌ر /

هه‌مچون / هه‌میشه یه‌کسان /

هوسپاس / لایقی سوپاس /

هه‌رنیک فره / هه‌مو خێر و چاکیه‌ک /

هه‌رویسو توم / ته‌نها هه‌بوو /

ههسید / ئومید / الامل

هو / دبیت ژ زمان تازی هاتبیت / هو

هورمزد

مینوتوم / نهبینراو / الباطن

مینوستیگهر / دروستکهری دنیا مینهوی /

مینوتههب / بی روح /

نه‌دیار / / غائب

واسنا / لهه‌مو شوینی بوو /

وسیان / به‌هاوارده‌هه هاتوو /

یه‌کتا / / وحید

یه‌زدان / نافای خودی یه لدهف مه‌زدائیا / واحد

یه‌زدین

میتر	
ههوم	
ئاسمان	
خۆر	
زهوی	نافیٔ خودی نه‌لده‌ف ئاگر په‌ریسا مه‌زدیسنا زه‌رده‌شتیا
ئهرت	
تیشتر	
ئیزد	
ئهمشه‌سپه‌ندان	

کاشو / نافیٔ خودایه‌کی سه‌ره‌کی‌یه ژ خوداییت کاشیا

ئه‌شتار / خوداوهندی قیان و دلداری وه‌کو ئاناھیتا و ئه‌فرودیت

میتر / خودایی ئایینا میهر په‌رستیا

هوما / HOMA نافیٔ خودی یه‌ بزارافی کوردیٔ پالو لکوردستانا
تورکیا

جان جاوید / جانی پیروز، جانی‌نه‌مر / روح القدس

ناڤيٽ نازهل و دروندا و فرندا نهوين بو مروفا و بهريدا هاتينه دروستكرن

م. ناڤيٽ كورا

نهدال / بالندهيه(فهرنده)يهكي نيره و يامي دبيژني پور / دراج

نهرژهنگ / ديوهكه(درونده)روسته مي زل لمازندهران شهر دگهل كرى / غول

بهرخو / بهرخ نانو تيشكي مهى / طلي

بوزو / رهنگي رهش و سپي شين ديار دببت / ابلق

بازو بازي، باز / فرندهيهكي مهزن و زيهرهكه / صقر

پلنگ / درونديهكي زيهرهك و هشياره / غر

پسى / كيتك، پشيك / قط

تهپرو / ژ تازيا هاتيه ودرگرتن ئانكو فرنده / طير

جرډو / دبیت کورد و بت، نافی ئاژهلهکه ژ مشکی مهزنتره / جرډي

چورکونه / فرندهیهکی بچوپکه ژ رهنکی چوپچکا / عصفور

چیچو / چیچی، چوچک / عصفور

سڅوره / ئاژهلهکی جوان و هویره و سڅک تنی گویزا و خوت / سنجاب

سابرین / نیری کویچی یی دووسالی، تازیا بو ژنا بکار ئینایه / تیس

شاهین / فرندهیهکه زړهنگی بازی و یامی دبیزنی شاهه / نسر

شپرو / ژنافی شیری هاتیه / اسد

شههbaz / بالندهیهکی سپیه میرچاکو زیرهکه، سهروکی بازایه / ملك
الصنور

کیفی / پهزهکی جوان و سرت زیرهکه لچیا د ژیت / غیرالیف

کولی / ئاژهلهکه هویره د فریت دهخلا دخوت بهری دورینی / جراد

کوندو / فرندهیهکی مهزن و جوان چافیت وی رون و جوانن دناف کافلان
دژیت / بوم

گیفر / کیتکی نیّر وزهخم / هارون

ههلو / فرندهیهکی مهزن و زیرهکه / نسر

هرچو / هرچ دروندهیهکی زهخم و جوانه / دب

گورگو / نازلهکی کویفی و پهز خوره / ذنب

مشکو / نازلهکی هویره ژ رهنگی جوردا سه ر نازوقی مروفا دژیت / قار

شاهو / فرندهیهکه شاکو / ملکالجبال

شابو / فرندهیهکه د بیژنی کوندهبو / صقر

قورغ / فرندهیهکه / صقر

توری / نازلهکه ژ توخمی روڤیا(چهقهل وتوری) / واوی

ناقيت ئاژەل و دروندا د فرندا (بو كورا)

جەلاد / ئەو كەوھيى لىسەر دارى دخوينيت.

غورج / بەرائى شاخدار

ختو / كتى، كتو، كت ئەزمانى دەركرنا پشيكايە

ناڤيت ئاژەل و دروندا و فرندا ئەوئیت بو مروفا د بەریدا هاتینه دروستکرن

- ب - ناڤيت کچا

پورئ / بالندهیه و یئ نیر د بیژنی ئەبدال، و دبێژنه هەردوکا
ماریا / دراجە

بوزئ / رەنگی رەش و سپی و بەر شینی فە / رقطاء

توتی / طوطی، فرندەیهکی بچوکه رەنگینه خومالیە / ببغاء

خەزال / خزنالی ئانکو ئارمویش سور پەزاکویشی / ریم

خفشئ / تیشکا خەزالی / نەجەالریم

ختئ / پشی، ناڤی کیتکایە ختو / قطة

سیمەرخ / فرندەیهکی دمیّت بەرئ هەبو زور زەخم / عنقاء

سیسک / فرندەیهکی زەرەنگی کەوالی بچوویکترە و لدهشتی دژیت / قطا

سى / قازا كويشى فرندەياكەرامرىشكا مەزىنەرە و ئافىيە / بطة

سيقال / كرمى بەفرىيە دمرىت و ئافاتەزى دزكى دادمنىنت /
ئلاجە

شاھە / فرندەيەكە ژ رەنگى بازىيە ويى نىر دىيژنى شىر / انشى نىر

شاليل / فرندەيەكى بچويكە ژ رەنگى ھزارايە دەنگ خوشە (كورا)
/ شەلول

شەپال / دروندەيەكى كويقيە و يى نىر دىيژنى شىر / لبوة

كوتر / فرندەيەكى ئافنچيە دەنگ خوشە و خوماليە / محامە

كەژال / خەزالە / رىم

كەوئ / فرندەيەكە ژ كوترا مەزىنەرە دەنگ خوشە و لچيا دژىت،
يى نىر دىيژنى رباد / حجل

كەودەرى / فرندەيەكە ژ مرىشكا مەزىنەرە گوشت خوشە و لچيا
دژىت / يمامە

ماريا / كوما پور و ئەبدال دگەل ئىك / دراج

مامز / بزنا کویفی یه، نُسک، ناهو / تیس

ماهی جان / ماسیا جان نازدهلهکی ئافییه / السمكة الجميلة

قومری / ودرشان، بالندهیه که ژ کوتری بچویکتره و ههردهم جوته
/ صلصل

هوما / فرندی ههلبژارتنا سهروکا د بهرئدا / طائر خرافي

هزار / فرندهیهکی هویر و جان و دهنگ خوشه تیتیه خومال کرن
/ بلبل

هازئ / فرندهیهکی ژ مریشکی مهزنتره بهرئافا دژیت / بط

کهفوک / کوتره، تنی دژیت / کوکرختی

شاملو / فرندهکی جوان و مهزنبو شاها بهری بخو دان دکر(بو
کورایه) / صوکلکی

ههلووک / ههلوکی، هزار ئو فرندی دهنگ خوش / بلبل

مامر / مریشکا می و یی نیر دبیزنی دیکل / دجاجة

ناڤيت ئاڭل و درندا و فرندا (بو كچكا)

شههين / بازه، نافي بالندهيه كي

ئاسك / مامز

ئاهو / ئاسك

بزن / پهزام

سابرين / نيري كوفي

هممايون / فرندي پاشاتي (بوهه لبرارتنا پاشا بكار دهات)

هوما / فرندي پاشاتي (بوهه لبرارتنا پاشا بكار دهات)

نافيت كورد كرى و كورت و خوشكرى

۱ - نافيت كورا

ئهحه / ئهحمهد / ئهحمهد / احمد

بله،بركو / ئبراهيم / براهيم / ابراهيم

جله / جهلال / جهلال / جبرائيل

جيو،جى / جوبرائيل / جوبرائيل

بهخه / بهختيار / بهختيار

جونو / جانگير / جانگير

خوله / محمود / مهحمود / محمود

پيرو / باپير / باپير

جندو / جندى / جوندى / جندى

هابى / عبدالوهاب / ئهبدلوههاب / عبدالوهاب

قاله، قاير / قادر / قادر / قادر

مچه / مصطفى / مصطفى، موسته فا / مصطفى

مهچكو / مجيد / مهجيد / مجيد

حه مكو، هه مئ / محمد / موحه محه د، هه ميد، هه مه، هه / محمد

نالاه، ناير / نادر / نادر / نادر

وسو / يوسف / يوسف / يوسف

حه سكو / حسن / هه سهن / حسن

سمكو، سمو / اسمائيل / سمائيل، سمئ / اسمائيل

كارى / كاروان / كاروان / قافله

بهرو / بهره فان / بهره فان / مدافع

دينو / ديندار / متدين /

مه م / مه م / نافه ونه كورته نافه كو ژ نافه كى هاتبيت / مه م

ناڤیت کورد کری و کورت و خوشکری

- ب - ناڤیت کچا

ئیمی، ئامو، ئامی / ئامینا / ئهمینه

سیسی / حه‌فسی - سور و سپی و پرچ زهر / حفصه

کوکو، کوردی / کوردستان

مه‌پرو، مری / مریه‌م / مریم

جه‌وی / جه‌ویرا / جه‌ویریه

بزی، بزو / زه‌لیخا، (بزو = فاطمه علی‌حسین عبدالرحمن بهر
بوری و خویشکا وی کیزو) (کوناڤی وی ژیک صبحه‌علی حسین
به‌ربوری بو / زلیخه

وه‌سو / سوه‌یلا / سه‌یلا

ئاسى / ئاسيا / اسيا

پىرى / داپىر /

لەيا،لەيو / لەيلا / لىلى

بىرى / بىرىشان / حىلابە

پەرى / پەرىخان، پەرىشان / حورىيە

نارى / نارىن / نغم

جانى / جان. جوان. جانفزا / جىمىلە

دىنى / دىندار / مەدىنە

رونى / روندك، روناھى، روناك، فرمىسك / دىمە

ژىنى / ژيان، ژىن / حىيە

روژى / روژ، روژھات، روژىن، / شىمىسە

سارى / سارىيا، سارا / سارا

سوزى / سوزان، سوزه، سوزگه / واعدة

شهمى / شه‌مام / شمام

شورئ / شورش / ثورة

فینئ / فیان، فینوس، فینوار، فینا / راغبة

قهنتو / قه‌نتار / میزان

گوئ / گوليزار، گوليخان، گولچن / وروة

لهپئ / لهیلان / سراب

مومئ / موم، مورجان / شمعة

نازو، نازئ / نازناز، نازك، نازدار، نازدنین / دلال

كنئ / جوان / جميلة

كئزو / زنافئ كئزئ هاتيه / خنفساء

ناڤیت روژیت هه یقی

وهه ران / ناڤی روژه کی یه ژ روژیت هه یقی سه رده می زه رده شتیان
/ نیکی هه یقی

هورمزد / ئاهوره مه زد / ۲ هه یقی

به هه من / ووهومنه / ۳ هه یقی

ئه رده به هه شت / ئاشه وهیشته / ۴ هه یقی

شه هریوهر / خستره و ئیره / ۵ هه یقی

سفندارمز / سینته ئارمه نیستی / ۶ هه یقی

خورداد / هوره وهنات / ۷ هه یقی

ئه مرداد / ئه مری تات / ۸ هه یقی

دهى بئازمىر / دهنوش / ۹ هه‌يىقى

ئازمىر / ئاتەر / ۱۰ هه‌يىقى

ئابان / ئابهم، ئابهان / ۱۱ هه‌يىقى

خورشيد / هورى خشنهت / ۱۲ هه‌يىقى

ماھ / ماونگه / ۱۳ هه‌يىقى

تير / تيشتره / ۱۴ هه‌يىقى

گوش / گئوش / ۱۵ هه‌يىقى

دهى‌بمهر / دهنوش / ۱۶ هه‌يىقى

مهر / ميتره / ۱۷ هه‌يىقى

سروش / سرهنوش / ۱۸ هه‌يىقى

رهش / رهشنو / ۱۹ هه‌يىقى

فەرودەردین / فرەودەشی / ۲۰ ھەیفی

بەھرام / وەری نەرخن / ۲۱ ھەیفی

رام / رامەن / ۲۲ ھەیفی

باد / واتە / ۲۳ ھەیفی

دەبدین / دەنودش / ۲۴ ھەیفی

دین / دەئینا / ۲۵ ھەیفی

ئارد(ئارت) / ئاشتى وەنگوھى / ۲۶ ھەیفی

ئارشتات(ئاشتات) / ئارشتات / ۲۷ ھەیفی

ئاسمان / ئەسمەن / ۲۸ ھەیفی

زامیاد / زەم / ۲۹ ھەیفی

ماراسپەند(مەراسپەند) / مەشرە سپەندت / ۳۰ ھەیفی

ئەنیران / ئانغەرە رەئوچاۋ / ۳۱ ھەیفی

دوازده مانگیت سالی

هه‌یفیت سالا کوردی هه‌یفیت سالا زایینی

کوردی	فارسی
چه‌مه‌ن = خاکه‌لیوه = ئادار	/ فروردین
گولئاوهر = بانه‌مه‌ر = نیسان	/ اردیبهشت
جانپه‌روه‌ر = جو‌زردان = گولان	/ خرداد
گه‌رماخیز = پوش‌په‌ر = حوزه‌پیران - خزیران	/ تیر
ئاگر‌پیز = گه‌لاوێژ = تیرمه	/ مرداد
جیهان‌به‌خش = خه‌رمانان = ته‌باخ	/ شهریور
دوژهم = ره‌زبه‌ر = ئیلون	/ مهر
باران‌ریژ = خه‌زه‌لوهر = چریا ئیکێ	/ آبان

ئەندوگىن = سەرماۋەز = چىرىا دوۋى / آذر

شىرەمى = بەفرانبار = كانونا بچۈيك / دى

بەفرئاۋەر = رىبەندەن = كانونا مەزن چلە / بھمن

شكىن نام = رەشەمە = شۋات.شبات / اسفند

دوازده مانگیت سالی

هیئت سالا زایینی

فارسی	کوردی	عهرهبی	ئنگلیزی
ژانویه	/ کانونی دووهم	/ کانون الثاني - ینایر	JANUARY
فوریه	/ شوبات	/ شباط-فرایر	FEBRUARY
مارس	/ ئازار-ئاوارد مارت	/ آذار-مارس	MARCH
آوریل	/ نیسان	/ نیسان - ابریل	APRIL
مه	/ مایس-ئایار	/ مایس ایار-مایو	MAY
ژوئن	/ حوزدهیران	/ خزیران - یونیو-یونیه	JUNE
ژوئیه	/ ته‌موز	/ تموز - یولیو	JULY
اوت / ئاب	/ آب - اغسطس		AUGUST
سپتامبر / ئه‌یلول	/ ایلول - سیتەر		SEPTEMBER
اکتبر	/ تشرینی یه‌که‌م	/ تشرین الاول - اکتوبر	OCTOBER
نوامبر	/ تشرینی دووهم	/ تشرینی الثاني - نوفمبر	NOVEBER
دسامبر	/ کانونی یه‌که‌م	/ کانونی الاول - دیسمبر	DECEMBER

پاشاییت ساسانیا ۸/۱ / ۲۲۴ ز // ۶۵۲ ز

نەردەشیری بابکان کورئ ساسانی / بابکان بابئ دەکا ویه بایره / ۲۲۶-۲۴۱ ۱۴

شاپور نەردەشیر ساسان / دگوتنئ شاپورئ ئیکئ / ۲۷۱-۲۴۱ ۲۰

هورمز شاپور نەردەشیر / دگوتنئ بەهرام / ۱۷۲-۲۷۱ اس ۵۴

بەهرام هورمز شاپور / بەهرامئ ئیکئ / ۲۷۶-۲۷۳ / ۲۷۴-۲۷۳ س ۳ ۵۳ ز

بەهرام بەهرام هورمز / بەهرامئ دووئ بەهرام چور / ۲۷۴-۲۹۳ ۱۹

بەهرام بەهرام بەهرام / بەهرامئ سیئ بەهرام بەهرامیان / ۲۹۳-۲۹۳ ۵۴

نەرسئ هورمز شاپور / نەرسئ ئیکئ / ۳۰۲-۲۹۳ ۹

هورمز نەرسئ هورمز نافدار نرسئ هورمز ۳۰۱-۳۱۰ / هورمزئ دووئ / ۳۰۹-۳۰۳ ی ۵ ۷

هورمز شاپور نەرسئ هورمز ۳۰۹-۳۷۹ / شاپورئ مل بر شاپورئ دووئ / ۳۷۹-۳۰۹ ۸ یان ۷۲

ئەردشېر ھورمز نەرسى / ئەردەشېرى دووئ / ۳۸۳-۳۷۹ / ۱۰

شاپور شاپور ھورمز / شاپورى سىي / ۳۸۸-۳۸۳

بەھرام شاپور شاپور / بەھرامى چارى / ۳۹۹-۳۸۸

يەزدى كورد شاپور شاپور / يەزدى كوردى ئىكى / ۳۹۹-۱۷ / ۱ / ۴۲۰-۷

بەھرام يەزدى كورد شاپور ۴۲۰-۴۳۸ / بەھرامى پىنجى / ۴۴۰-۴۲۰

يەزدى كورد بەھرام يەزدى كورد ۴۳۸-۴۵۷ / يەزدى كوردى دووئ / ۴۵۸-۱۸

ھورمزيەزدى كورد بەھرام / ھورمزي سىي / ۴۵۹-۴۵۷ / ۲

فەيروز يەزدى كورد بەھرام / فەيروزى ئىكى / ۴۵۹-۴۸۴

بلاش فەيروز يەزدى كورد براى قوبادە و مامى ئەنوشىروانە / بلاش ئىكى / ۴۸۸-۴۸۴ / ۴

قوبادفەيروز يەزدى كورد ل ۴۹۶ تا ۴۹۹ كەفتبو / قوبادى ئىكى دووچار / ۴۸۸-۵۳۱ / ۴۳

كسرا قوباد فەيروز ۵۳۱-۵۷۹ / كسرانوشىروان كسرايى ئىكى / ۵۳۱-۵۸۷ / ۵۲۰ / ۵۷۹ ۴۸

هورمز کسرا قوباد / هورمزی جاري / ۵۹۰-۵۷۸ ۱۲

کسرا(پهرويز)کسرا / کسرايی دووی / ۵۹۰-۶۲۸ ۲۸

قوباد کسرا هورمز / قوبادی دووی دگوتنی شیړه وديِه / ۶۲۸-۶۲۹

نهردهشیړ قوباد فهیروز / نهردهشیړی سیی / ۶۲۹- / ۱ / ۶۳۰ ۱

فهرایین کسرايی سیی / ----- / ۶۳۰-۶۳۰ ۳۸روژ

بوران کچا کسرا پهرويز (بورانشیدا) / کچاکسرايی دووییه / ۶۳۰-۶۳۰ ۶۶ هـ

نازرم دوخت کچا کسرا (نازار میردوخت) پهرويز / کچا کسرايی دووی یه / ۶۳۰-۶۳۱ ۴ هـ

فهرخ زاده(فهپروزی ئیکی) / روستهم، لقادسیا ئیکی هاته کوشتن / ۶۳۲- / ۱۹ / ۲ / ۶۳۶هاته کوشتن

پهزدي کورد شههریار کسرا / پاشایی دیمایی / ۶۵۲-۶۳۶ ۱۶

۱۳۳۹-۱۸۴۲ ز

میٹرو

نَافِیُّ سَیِّ قَوْلِی

– شاہ خلیل

۱۔ شاہنشاہ الدین

۱۔ میر مہ جلی

۱۔ میر بادین یی ئیکى کورئ شہمزين
کورئ شوخا

4۔ میر زیندین کورئ میر بادین کورئ
شہ مزین

٦- مير نورهدين

٧- مير محهمهد

٨- مير سيفدين كورى مير زيندين
كورى مير بادين

٩- مير بادينى دووى

١٠- سولتان هسهن كورئ مير سيفدين
كورئ مير زيندين. / ١٤٦٥-١٥٣٤ چوبهر دلوڤانيا خودئ

١١- سولتان حوسين وهلى كورئ سى
جهسهن كورئ مير سيفدين / ١٥٧٦-١٥٨١ چوبهر دلوڤانيا خودئ

١٢- سولتان قوباد خانئ ئيكي كورئ س.
هسهن كورئ س. حوسين وهلى يه

١٣- سولتان سليمان خان كورئ
سى. هسهن كورى مير سيفدين

-
- ۱۴- سولتان بايرام خاتى ئىككى كورئ مير
سيغدين كورى مير زيندين
- / ۱۵۸۶ چوبهر دلوغانيا
خودئ
۱۵۸۱-۱۵۷۶ ۶ سالاهستهلالتى
كريه
- ۱۵- سولتان سهدخان كورئ مير قوبادى
ئىككى كورئ س.حوسين وهلييه
- / ۱۶۲۰ چوبهر دلوغانيا خودى
۲۶ سالاهستهلادار بو
- ۱۶- مير يوسف خان كورئ خان
نهمهده كورئ س.حوسين وهلييه
- / ۱۶۲۲ ۶ سالامير بو
- ۱۸- مير يوسف خانئ دوئ كورئ بايرام
بهگه كورئ س.حوسين وهلييه
- / ۱۶۲۲-۱۵۸۱
۱۶۲۵-۱۶۲۲مير بو
- ۱۹- مير قوباد خانئ دووئ كورئ
س.حوسينه كورئ س.حوسين
وهلييه
- / ۱۶۲۲-۱۶۶۰مير بو ۲۱ سالاه
- ۲۰- مير مورادخان كورئ مير يوسف
خانئ دووئ كورئ س.بايرام خانئ
ئىككى يه.

۲۱- مير قوباد خانى سىي كورى ئهلى
خانه كورى س.بايرام خانى ئىكى
يه.

۲۲- مير بايرام خانى دووى كورى
س.حوسين وهلى كورى س.حهسهنه.

/ ۱۵۲۸-۱۵۸۶ شەش سالا ميربو

۲۳- مير سهعيد خانى دووى كورى
زوبير پاشا كورى قوباد خانى
حسين.

۲۴- مير ئوسمان خان كورى قوباد خانى
كورى عادل پاشاى.

۲۵- مير قوباد پاشايى چارى كورى عادل
پاشاى كورى سماييل پاشايى ئىكى.

۲۶- مير زوبير پاشايى ئىكى كورى
قوباد خانى ئىكى كورى س.
حوسين وهلى يه.

۲۷- مير بههرام پاشايى مهزن كورى
زوبير پاشاى كورى قوباد خانى
ئىكى.

/ ۱۶۹۵-۱۷۶۸
۱۷۱۴-۱۷۶۸ ميربو

۲۸- مير سماييل پاشا كورئ مير بههرام
پاشايي مهزن كورئ مير زوبير
پاشايي ئيكي.

۲۹- مير گهيار پاشا كورئ مير سماييل
پاشاكورئ مير بههرام پاشايي مهزن

۳۰- مير موراڊ پاشايي دووئ كورئ مير
سماييل پاشا كورئ مير بههرام
پاشايي مهزن

۳۱- مير قوباد پاشايي پينجي كورئ
ئەلى خان كورئ مير بههرام پاشايي
مهزن

۳۲- مير ئەحمەد پاشا كورئ ئەلى خان
كورئ مير بههرام پاشايي مهزن

۳۳- مير عادل پاشاكورئ مير سماييل
پاشا كورئ مير بههرام پاشايي
مهزن

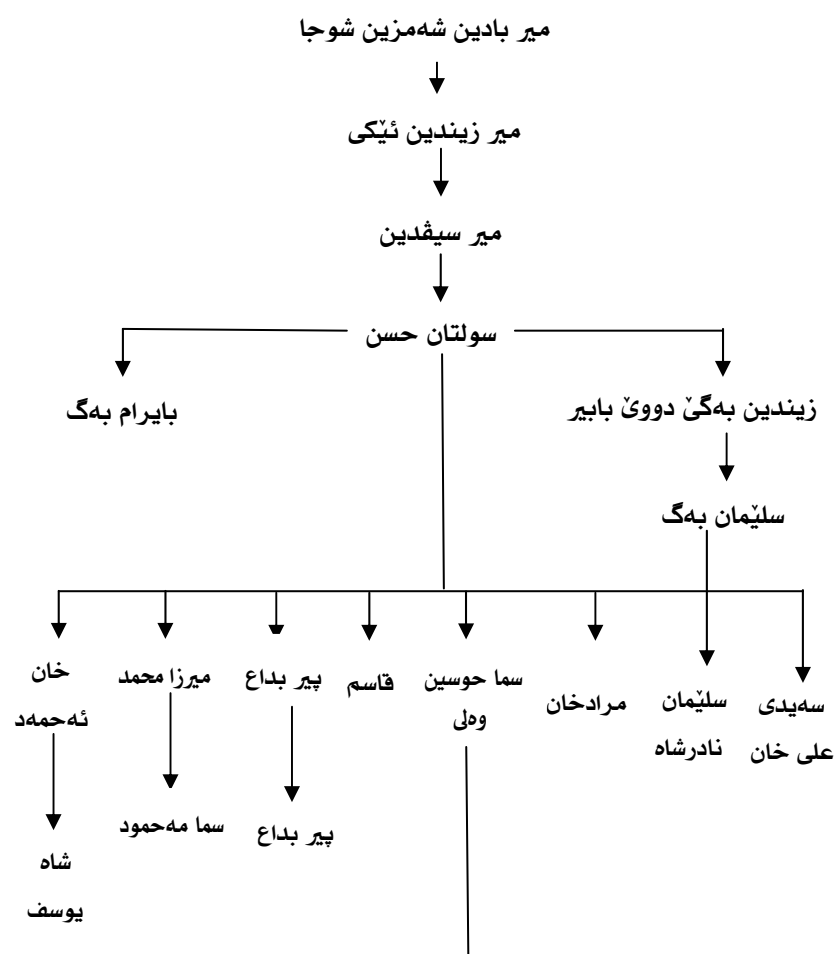
۳۴- مير زوبير پاشايي دووي کورئ مير
سماييل پاشا کورئ مير بههرام
پاشايي مهزن / ۱۷۰۱-۱۷۱۴ پاشا بو - ۱۷۳۱ ل
زاخو هاته کوشتن

۳۵- مير موهمهد سهعيد پاشاکورئ
مير مهحههد طهيار پاشا کورئ
مير سماييل پاشا / ۱۸۲۴-۱۸۳۲ مير بو

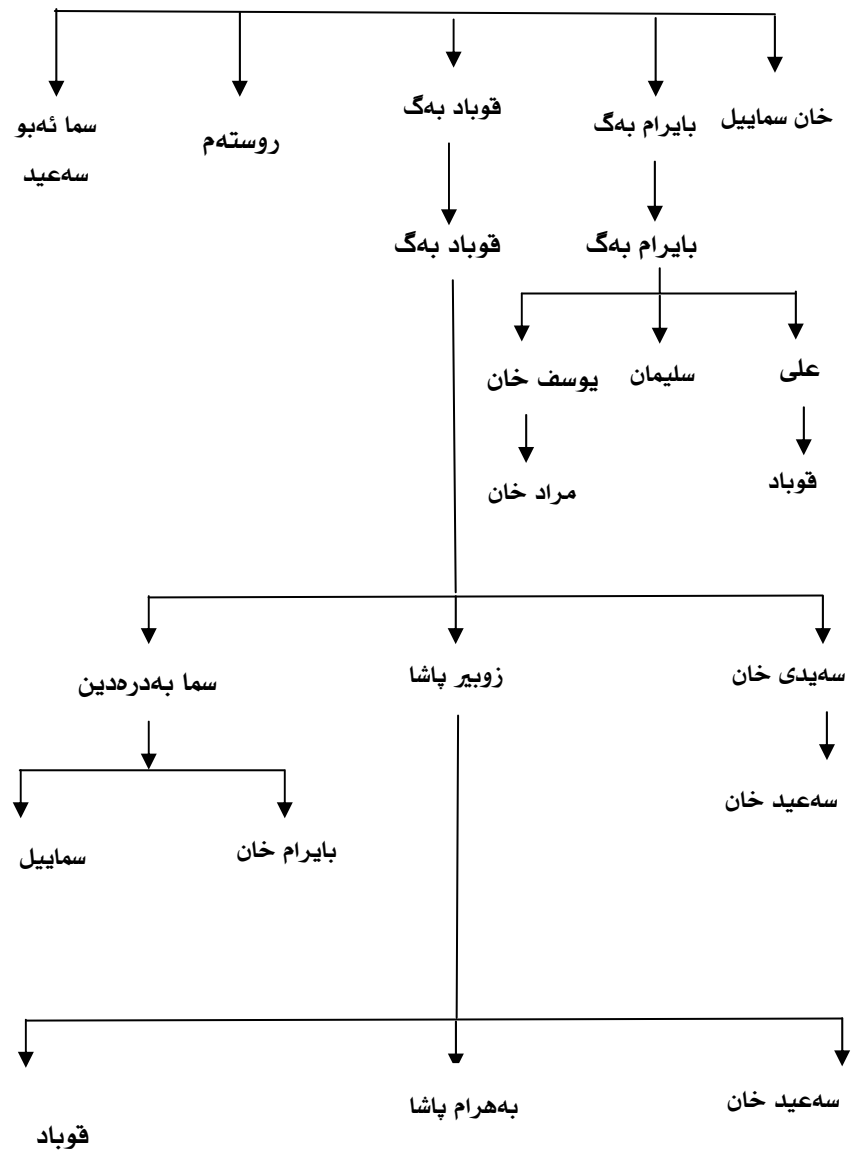
۳۶- مير موسا پاشا کوري سماييل پاشا
کورئ مير بههرام پاشايي مهزن / ۱۸۳۲-۱۸۳۴ مير بو

۳۷- مير سماييل پاشايي دووي کورئ مير
مهحههد طهيار پاشا کوري مير
سماييل پاشايي ئيکي. / ۱۸۳۴-۱۸۴۲ پاشا بو ۱۸۷۲- پاريز
گاري کهربه لا بو

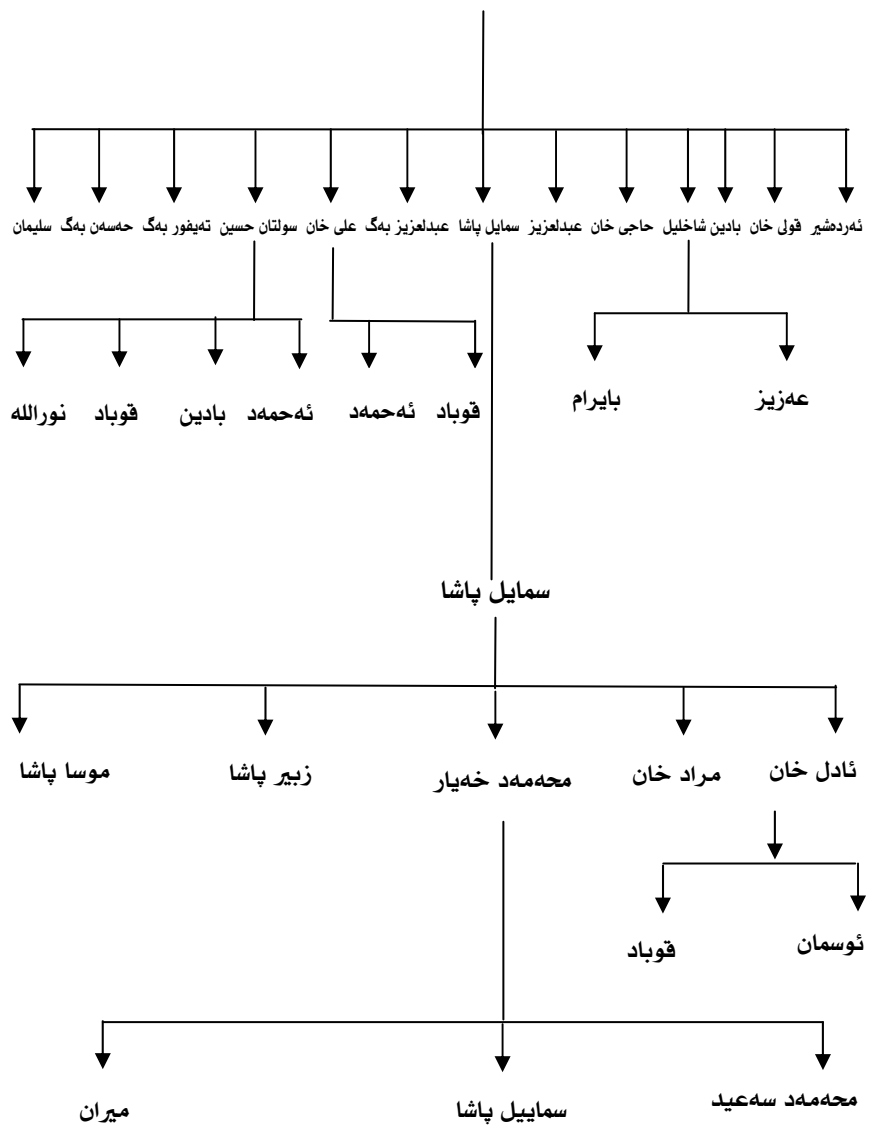
دوان ههردوو ستو ينيٲ دهرگههئ ئاميٲيٲ کو نافيٲ ميرگهيت. مير گهها
بادينان. دووين سهري بنافي مهليک و دوو بنافي سولتان و چوار سولتان خان
و ۱۳ پاشا مير و ۷ ميرن و ۹ مير خانن هاتينه.

_____

(ئازەلىت گرىداي بنايت پىغەمبەر و ناقدارا)
ئەفە ھىندەك ژ وان ئازەلىت گرىداي بنايت ھىندەك ژ پىغەمبەر
و چاك و ناقدارا ھە

ئازەل	دەنگ	پىغەمبەر گرىداي
ئەبابىل / رەنگەكى فرىدايە / ئەبرەھى ھەبەشى		
بزن /	/	دائود پىغەمبەر
بوراق / رەنگەكى دەوارايە / موحەمەد پىغەمبەر		
پشيك / تيشكا كىكا / خودانى پشيكى / چاكە		
تەفن پىرك / جالجالوك / موحەمەد پىغەمبەر		
چەكچەكويلە / چويچكا شەفى يە / عيسا پىغەمبەر		
ھىشتەر / دەوارا دەشتى و بەريايە / سالج پىغەمبەر		
سە / دەھەبەيەك خومالى يە / خودانىت شەفتى		
شىر / شىرى نىر / ئەندىريوس		

شەپال / شېردىمى / ئودىسا
فېل / دەۋارەك مەزنە و لىبىسەھىيە / ئەبىرەھىيە
قەل / فرىندەيەكى رەشە / قابىل و ھابىل
كتەك / پىشەك مەزن / ئەبىنە
كوت / فرەندە ئاشتىي / نوھ پېغەمبەر و موھەمەد پېغەمبەر
كوبرا / مارەكى سەرىپانە / كەلىو پاترا
كەرم / ئازەلەك ھويىرە ۋەك تىرەمار / ئەيۈب پېغەمبەر
گورك / دىھبەيەك كويىقىيە / يۈسەف پېغەمبەر
مار / / داي ھەۋا
ماكر / كەرىمى / عوزەير پېغەمبەر
نەھنگ / ئازەلەكى مەزنى ئافىيە / يۈنس پېغەمبەر
ھودھود / فرەندەيەكى بچۈيك و جانە / سولەيمان پېغەمبەر

گوریت ھندەك ژوان پیځه مبهريت لکوردستانى

گوریت وى	ناڤى پیځه مبهري
ميسل / لکوردستانا عيراقى	ئدریس /
ميامى / لکوردستانا ئيرانى باژيرى نهروميا بناڤى وى يه	نهرميا /
ميسل / لکوردستانا عيراقى	جهرجيس /
ميسل / لکوردستانا عيراقى ھندەك ديبژن لکرکوکە يان لشوش	دانيال /
لئەفغانستانه و لکوردستانه و لکوردستانا ئيرانى خودى دايه	زهردهشت /
لئەسفەهان / لکوردستانا ئيرانى	شەعيا /
لساوه / لکوردستانا ئيرانى	شموئيل /

شیت	/	میسل / لکوردستانا عیراقی
عوزەیر	/	هەفلێر / لکوردستانا عیراقی
قەیدار سمانیل	/	خودابه‌ند / لکوردستانا ئێرانی
ناحوم	/	ئەلقوش / لکوردستانا عیراقی. جوہی سەرا ددەن.
نوخ = نوھ	/	چیایی سپی زاخو / لکوردستانا عیراقی ھەرلوی چیای خویشکا وی گولخانێ و ژنکا نوح پێغەمبەر گوری وی یی لەرەندلکوردستانا ئێرانی
یونس	/	میسل / کوردستانا عیراقی
یوشع(ژولکەفل)	/	ئەسفەهان / کوردستانا ئێرانی.

پاشاييت ساسانيا

۶۵۲-۲۲۴ / ۸ / ۱۴

في ميرگهه ۴۲۷ ساله قهكيشايه دوي نافهرا ستى دا ۴۳ پاشا
سهروكاتى كويه همر ئيك لدهمى خو. ژوان ۶ پاشا بنافى بههرام، ۵
پاشا بنافى كسرا، وههر وهسا ۵ پاشا بنافى هورمز، ۴ پاشا بنافى شاپور و
۲ پاشا بنافى نهردهشير و ۳ بنافى قوباد و ۳ بنافى يهزدي كورد و ۲
پاشا بنافى قهپروز = ۳۱ و ۱۲ پاشا ئيك نافيت نهدرههوس. نازدروخت-
بابك- بلاس- براژ- بوران - بوفانشير- بهسنام- جاماسب- جوسبند- فهرخ
زاد و نهرسى = ۴۳ پاشا پاشتيا ساسانيا كويه. بابكى نهف پاشاتيه
دامزراند و پشتى وى كورى سابور پاشاتى كر و پاشى وى خارزايى
سابورى نهردهشيري ئيكى و نهفيى بابكه نانكو كورى كچا وى.

سال

نافى پاشاي

۲۲۴ / ۸ / ۱۴

/

بابك فارسى

۲۲۶-۲۲۵

/

سابور بابك

۲۴۱-۲۲۶	/	ئەردەشپۇرى ساسانى (مانى) سەردمى ۋى ديار بو
۲۷۲-۲۴۱	/	شاپورا ئەردەشپۇرى ساسان
۲۷۳-۲۷۲	/	ھرمزا شاپورا ئەردەشپۇرى
۲۷۶-۲۷۳	/	بەھرام ۱ ھرمز شاپور
۲۹۳-۲۷۶	/	بەھرام ۲ بەھرام ۱ ھرمزا
۲۹۳-۲۹۳	/	بەھرام ۳ بەھرام ۲ بەھرام ۱
۳۰۲-۲۹۳	/	نەرسى ۱ ھرمزا شاپورا
۳۰۹-۳۰۲	/	ھرمزا ۲ نەرسى ۱ ھرمزا
۳۱۰-۳۰۹	/	ئەدەرنوس
۳۷۹-۳۱۰	/	شاپور ۲ ھرمزا ۲ نەرسى ۱
۳۸۳-۳۷۹	/	ئەردەشپۇرى ۲ ھرمزا ۲ نەرسى ۱
۳۸۸-۳۸۳	/	شاپور ۳ شاپور ۲ ھرمزا ۲
۳۹۹-۳۸۸	/	بەھرام ۴ شاپور ۳ شاپور ۲
۴۲۰/۱ / ۱۷-۳۹۹	/	يەزدى ۱ كورد شاپور ۳ شاپور ۲

به‌هرام ۵ یه‌زدی ۲ کورد شاپور ۲	/	۴۴۰-۴۲۰
یه‌زدی ۲ کورد به‌هرام ۵ یه‌زدی کورد ۱	/	۴۵۷-۴۴۰
هرمز ۳ یه‌زدی کورد ۲ به‌هرام ۵	/	۴۵۹-۴۵۷
فهروزا یه‌زدی کورد ۲ به‌هرام ۵	/	۴۸۴/۴۵۹
بلاس فهروزا یه‌زدی کورد ۲	/	۴۸۸-۴۸۴
قوبادا فهروزا یه‌زدی کورد ۲	/	۴۹۶-۴۸۸
جاماسب	/	۴۹۸-۴۹۶
قوبادا فهروزا یه‌زدی کورد ۲	/	۵۳۱-۴۹۸
کسرا ۱۱ قوباد فهروزا نوشیروان ۱ راست	/	۵۷۹-۵۳۱ / ۱۱ / ۱۶ / ۵۷۹
هرمز ۴ کسرا ۱۱ قوبادا	/	۵۸۹ / ۵۹۰-۵۷۹
به‌سنام	/	۵۹۰-۵۹۰
به‌هرام ۶ چوپین	/	۵۸۹ / ۵۹۶-۵۹۰
کسرا ۲ کسرا ۱ قوبادا	/	۶۲۸-۵۹۶
قوباد ۲ کسرا ۲ هرمز ۳	/	۶۲۹-۶۲۸

نهمدهشیر ۳ قوبادا قه‌یروزا	/	۶۳۰/۱ / ۱-۶۳۹
براز	/	۶۳۰-۶۳۰
کسرا ۳	/	۶۳۰-۶۳۰
بوفانشیر	/	۶۳۰-۶۳۰
بوران کچا کسرای	/	۶۳۲-۶۳۰
جوشپسند	/	۶۳۲-۶۳۲
نازرم دوخت کچا کسرای	/	۶۳۲-۶۳۲
هرمز ۵	/	۶۳۲-۶۳۲
کسرا ۴	/	۶۳۲-۶۳۲
قه‌یروز ۲	/	۶۳۲-۶۳۲
قه‌رخ زاد	/	۶۳۶ / ۲ / ۱۹-۶۳۲
کسرا ۵	/	۶۳۷-۶۳۶
یه‌زدی کورد ۴ شه‌ه‌ریار کسرا	/	۶۳۱-۶۳۷

ناشین کچا

پیتا (ئا) A

حرف الالف الممدودة

ئابهان / ABHAN / مبارک

دکوردي يا كهفن دا ئانكو روژمكا پيروز و ههمى ههيفقا ئهف روژا
تييدا ههيه.

ئاخچهباش / AXÇEBAŞ / اسم نبات

گيايهكى وهرزى بهارى يه

ئاخله / AXLE / هالة

ئهو خركا لدور چافى ههيفى و يى روژى، جوخين، بيدر.

ئاچان / AÇAN / اسم منطقة

ناوچهيهكه لباكورى روژنافاي دياربهكرى لكوردستانا توركيا.

ئاخين / AXÎN / حسرة
كهسهر، ئاخينك، ئاهكرن.

ئادار / ADAR / اذار
ئافدار، ژ ههيقيت وهرزي بهاري يه ئهو ههيقه ياکو نهووز و سهري
سالا کوردی دکهفیته روژا ۲۱ئ ژ وئ ههيقی کو ههيقا سيی يه ژ
سالناما زاینی.

ئارا / ARA / وجود
جوان، ئارایش، خوشی، دوستی، دناخوشییډا. واری زستانی.

ئارابخا / ARABXA / مدينة الخير
ئارا ئانکو زستانه ههواری كوچهران. و بخا ئانكو خير و چاکي. جهی
خیری یا ژ بخارا هاتی. يانی ژی ئار ئانكو شار و دبیته شاری بخیر.

ئارنگ / ARING / نور
روناهی، روشه‌ندار، روهن. ئاچان، دهفه‌ره‌که لباکوری روژئاڤای
دیاریه‌کر لکوردستانا تورکیا.

ئاریان / ARYAN / اریة
نفشی ئاری، ئارهان، دل تیکچون، دبیت ژ ئارون یان ئارودنک
هاتبیت، ئیشا زهر.

ئارین / ARÎN / طحینی
وهکی ئاری، ئارگون، گونده‌که نیژیکی ده‌ریاچا وانئ یه لکوردستانا
تورکیا.

ئاران / ARAN / مشتى

وارى زستانى يى كوجهراتىي. ههزار دىيىت.
 ههمو چوينه ههواران ئيمه ماوين لئاران
 بنكهى ژيانه. نيشانا كوجهراتىي يه.

ئاريا / ARYA / وفية

سوزدار، ئارى و ئاريا ئيك دگرن بو نىرو مى، رهگهزى كورد و
 فارسىه..

ئارىز / ARÊZ / اسم جيل

چيايهكه لكوردستانا ئيرانى.

ئازريان / AZIRYAN / انفعال

تورهبون، كهرب ههلستن. ئاريان.

ئاس / AS / اس

دارهكا جوان و بههادهاره بو رهخ و چان و جوانيا باغايه. ميتكه.

ئاستان / ASTAN / عقار

جه، وار، زهفى، ئاخ، نهرد.

ئاسكەخان / ASKEXAN / غزال

خەزال خان، كەزال خان، ئاھوخان، مامز، بزنا كویی (خەز ئانكو ئارمویش وئال يانی سور) بو كاركا تیتە گوتن.

ئاسو / ASO / افاق

قەراغی ئەسمانی، رەشاتیا دور، ئاھو، ئاس، هیسی، هیسو، هەسپی خوش رو. هزر.

ئاسیا / ASYA / اسيا

بەرئاش، ئاشی ئافی، بەریت ئاشا، وەلاتەکی مەزنە یان پارچەیهکا گوکا زەفیئی یە مرؤف ئی پەیدا بون و بەلاقبون بو پارچا رەش (ئەفریقا) دا کو نفشی زنجی ژئی چیببن. و بو روژەلاتی ئاسیا و ژویری بو ئەمریکا داکو نفشی مەغولی یی زەر ژئی چیببن، هەرودەسا کومکیت قوقازی (سپی) ئەوروپا و ژوریا ئەفریقا و ژیری و ژیریا روژئافای ئاسیا. موحەمەد پیغەمبەر(د.خ) یی گوتی: چاکترین ژنن بەهشتی چارن: خەدیجا کچا خوەیلدە، فاتما کچا موحەمەدە، و مەریەم کچا عمران، و ئاسیا کچا موزاحم ژنا فرعەونی).

ئاتوسا / ATOSA / اسم قدیم

نافی ژنا قەمبیزە، نافی کچا کورشی یە ، نافی چەند شەهزادە و خانمیت ئیرانی یە.

ئاوشار / AWŞAR / شلال

ئاڤگه، سولاف، ئاڤشار، هه‌لدیر، قه‌لبه‌ز، بنه‌ماله‌کا ده‌سته‌ه‌لاتداره‌ه‌بو
دگوتنی ئه‌ڤشاری. دبیت بشار کو نافی کورانه ژ فی نافی هاتبیت.

ئاينده / AYÎNDE / مستقبل

باشه‌روژ، نه‌و روژا بیت. مستقبل.

ئاگرین / AGRÎN / نارینه

ئازهرین، ئاته‌هرین.

ئاڤتاب / AVTAB / رذاذ

ئه‌ڤتاب، تاڤا ئافی، روناها ئافی و سویلافی.

ئاڤیسا / AQÎSA / اسم‌امراة

ئاڤوک / AVOK / مائیة

گه‌لیه‌که پر بنافه گونده‌ک ئی یه به‌رامبه‌ری گوندی سیاری و
چه‌مانکی دبن چیاپی گاره‌ی پر ژ داری چنار و دیندارا ل ده‌ڤه‌را
به‌رواری ژیری لکوردستانا عیرافی.

ئاڤه‌هرین / AFERÎN / حسینه

سو‌پاس، زورباش.

ئا‌هو / AHO / ریم

ئاسک، مامز، که‌فی، هه‌له، کیم و کوری.

ئاشیپ / AŞÎP / اسم العمادية

ئاشاوا، جالاب، كهفنه نافى كهلا ئاميدى بو ههروهسا جالان تا دهمى
زيرينى.

ئاميان / AMYAN / خميرة

هيڤين، هيژ - هزار دبيريت:

بهيانن خوش و گهش خانم
لهبسكت دايه تايى ژيانم
كز و هيوای دل و جانم
ئهوينت بو ته ئاميانم

ئاڤيفان / AVÎVAN / سقاية

ئاڤكيش، بملی جهركى ئافى ژ كانى بكيشيت.

ئاڤيستا / AVÊSTA / ابستاق

ئاوڤستا، ئاڤيستا، ئهويستا، بهرتوكا پيروز يا ئاييني زردهشتى يه،
ياكو ژ ئاسمانى هاتيه خار بو ئهشو زردهشت پيغه مبهه (د.خ) ژلايى
خودى فه، نافى بهرتوكى ژ ئههائىستا ئانكو ها نوكه بخوينه، پشتى
مرنا زردهشتى ئاشكانيا و ساسانيا تهغهر واژهييت وى كو كوردى يا
پهتى يا مادی يا كهفن بو وهرگيرانه سهر زارو شيوهيى زمانى خو.
قانع گوته:

كتيبي زردهشت كه ئاويستايه
وهك باقى كتيب خهلاتى خوايه

ئال ئال / ALAL / حمراء

گيايهكى بيهن خوشه، لالا، سورسور، نيگا نيگار.

ئاگا / AGA / واعية
هشيار، وريا، چهست و چهلهك.

ئاشنا / AŞNA / الفة
شارهزا، ناسكرى، نياس، دوست، ئاگادار، ئاشناس.

ئاهود / AHOD / اسم زوج زردشت
نافى ژنا زهردهشتىيه.

ئاھەنگ / AHENG / سرور
ئاھەنگ، شايى، ديلان، فيك كهفتنا گەلەك ژ دوست و مروڤ د كەس
وكار ژ بو پەخشان وسترانا.

ئاواز / AWAZ / الحان
دەنگ و سەدا، دەنگى موسيقا.

ئاوات / AWAT / طموح
هيڤى، هيوا، داخاز، ئارەزو، خودزى.

ئاوینە / AWÊN / مرآة
خوديك، نهينك، ئهينك.

ئەبریشم / ABRÎŞIM / حریر
ئەوریشم، ئەفریشم، ئاف ریشم، خز.

ئەجەب / ACAB / کرامة
شەرم، ئابرو، خوقیان، ئەجاو د زارافی کەلهوری دا.

ئەختەر / AXTER / طالع
پەرچەم، ستیرا شانس و ئیغبالا، بەخت و ئالا، چارەنوس، بەیداخ،
فریشتا بریکاری زەفیا، گیایەکە گولیت زەر زەر ددەت.

ئەدیەمان / EDYAMAN / اسم مدينة
ئادی یەمان، باژیرەکی کەفنه لکوردستانا تورکیا و بەری دگوتنی
سەمور.

ئەرجیش / ERCÎŞ / اسم قبيلة
خیلەکا کورده لدهفەرا ئەرمینیا لوهلاتی شورەوی.

ئەرس / ARIS / دمعة
ئەسر، هەسر، هیستەر، فرمیسک، روندک بزمانی ئافیتای. ئەسرین،
ئاسرو.

ئەرشتات / ERIŞTAT
دکوردی یا کەفن دا ئانکو فریشتا راستی.

ئەسمەر / ESMER / سمراد
رەنگی زەر و سپی، گەنمی.

ئەزمەر / EZMER / اسم جبل
ئەزمەر، چیاپەگە لکوردستانا عیراقی بنافی شاژنەکا کورد هاتیە ناف
کرن کو خوشکا فەروح پاشاپە سەردەمی هاتنا بسورمانەتی بو
کوردستانی پاشایی مەرگە و پشدر بو هەر لێردەشان تاكو بنگرد.
ئازمیر بلنداهیا چیاپی ۲۰۷ مەترە.

ئەرژەن / ERJEN
پەرتوکا مانی پیغەمبەر (د.خ) سەبارەت وینا و وینەکا ری، مانی
وینە کیشەکی بناف و دەنگ بو . ئەو ئیکەمین کەس بو هزرا دیوی کری
و وینەک بو چیکری.

ئەفغان / EFXAN / اسم قوم
فەریاد، زاری، ئاھ، ئاخ، نالە، بانگ، نافی مللەتەکییە.

ئەفشان / ERŞAN / اعلان
رژاندن، بەلاف کرن، ئاشکرا کرن.

ئەسمەهان / ESMEHAN / اسمهان
ئەسمەرخان، ئەسمی خان، ئەسماخان، دبیت ئەف نافە ژ یاسەمین
هاتبیت.

ئەرنەواز / ERNEWAZ / اسم فتاة
كچا جەمشیدە.

ئەپوان / EYWAN / صحن الدار
خانى، كاخ.

ئەنگوش / ENGOS / اصبع
پشكەكە ژ پشكیت پەرتوكا ئافىستا يا پىروز، تىل.

ئەگەر / EGER / سبب
هو، گەر، ئەگەر، هەكە.

ئەفین / EVÎN / حب
دلدارى، خوشەویستی، پەرەزى، فیان.

ئەرخەوان / ERXEWAN / ارجوان
كولىكا هەنارى.

ئوشاھن / OŞAHIN / جزءش اليوم
دكوردى يا كەفن دا ئانكو پشكا پىنجى ژ روژى.

ئورفا / ORFA / اسم مدينة

باژیرهكى كورده لكوردستانا توركيا، بهرى دگوتنى رهها (روهايى) يان ئوديسا. ئاينا فهلاتىي ژ وئرى هاتيه وهلاتى نافبهرا دوو ئافا. دبهريدا نافى وى (نهنطاكيا)يه لسالا ۱۷۵- ۱۶۴ ب. ز هاته نويژن كر و ئەف نافه دانا سەر.

ئيلام / ILAM / عيلام

ژ خو جهيت كهفنن لكوردستانى، كهفنه كوردن دهستههلاتدارى كرية ۱۲۰۰ ب.ز بسەر كاسيا بهر كهفتن و ۱۹۰ ب.ز بابل داگير كر بو پايتهختا وان شوش بو لدفهرا لورستان.

ئيرفست / ÊRVIST / عرعر

ههفرست، ههرفست.

ئيفار / ÊVAR / عصرية

ئيوار، ئيواره، پشتى نيفرو.

ئيريفان / ÊRÎVAN / اسم مدينة

باژيرهكه كورده لناف شوردهوى.

ئهرخهوان / ERXEWAN / الجورى

ئهرخهوان. گولهكا جوانو بيهن خوشه و بهلك خره گولا وئ سور و موره بههارى پهيدا دبیت.

ئەتروش / ETROŞ / اسم مدينة

دبیت ژ ئەترەش هاتبیت یانی ترس، چونکی جەئ وئ وەسا بترس و سەھمە و نەخوش.

ئازیز / AZÎZ / محبوب

خوشتفی، گرافی.

ئازرم دوخت / AZRIMDOXT / اسم بنت

کچا کسرایە ٤ هەیفە دەستەھەلاتداریا ساسانیا کر پشتی خویشکا خو بوران داد وەرگرت و پشتی وی فەرەخ زاد هات کولفادسیا ئیکی ل ٦٣٦/٢/١٩ ز هاتە کوشتن و پاشی وی پاشاهی ساسانی یی دیمایی یەزدی کوردی سیی شەھریار برازایی هەردو کچکا کو پاشاتیا وی ل ٦٥٢ ز خلاس بو.

ئارارات / ARARAT / اسم جبل

ل ٨٢٥-٨٠٠ پ.ز فەرمانرەوايا میریا ئارارات هەبویە لباکوری کوردستان دگوتنی ئاگری بـسەر وکایەتیا منقاش یان مناش چخال.

ئاسا / ASA / عالم

وەکی، شەھەرەزاکرن.

ئادگار / ADGAR / جمال

روخسار، رەنگە و روخسار.

ئادی په مان / ADÎYEMAN / اسم مدینه
ئادیه مان، باژیره که کورده لکوردستانا تورکیا.

ئەشکان / EŞKAN / اسم قریه
گونده کی دلگیر و خوشه لده فه را سه رده شت لکوردستانا ئیرانی.

ئورمی / ORMÊ / اسم مدینه
ورمی، هورمی، ئورمی به باژیره کی کورده لکوردستانا ئیرانی نافیی وی
گهوریه شاهیی چه پهل و کریه رزائییه سهر نافیی خو.

ئەختەر / EXTER / مچمه
ستیرا شه نس و ئیغبالا.

ئاستاسا / ASTASA / اسم امرأة
ژنا شاپوری ئیکی پاشایی ساسانیا وی دهمی ببو فه له دگهل (شیره وان)
خویشکا شاپوری. پاشی ئاستاسا هاته کوشتن و ببو شه هیدا ئیکی د
ئایینی فه لاتییدا.

ئەنار / ENAR / رمان
یه نار، هنار. نافیی میوه یه کی خوشه دندک سوره و مز و ترش و
شریف هه نه.

ئارسان / ARSAN / اسم قبيلة
هوزه که کوردی لده فه ریڤ خورهم ئاباد لکوردستانا ئیرانی د
ئاکنجینه.

ئارس / ARIS / اسم قرية
گوندهكه لدهشتا پاحسينى.

ئەسفەند / ESFEND / ملائكة
دگەل ئوردىبەهەشت دوو فريشته بون د ئايىنى زەردەشتىدا.

ئافرىقا / AFRÎVA / اسم قرية
گوندهكه و شكەفتهكه لدهفەرا شىخان نيزىكى ئىسفىنى، لكوردستانا
عيراقى. ئافرىقەنە ئانكو ستايش كردن.

ئارخاين / ARXAYIN / وثيقة
دلنيا، ئەولەھ، باوەرى بخو ھەى.

ئاغوش / AXOŞ / جانباً
کنار، رەخ، چان.

ئاباسا / ABASA / اسم قبيلة
ھوزەکا كورده لدهفەرا قامشلى لسوريا دئاكنجینه.

ئاشات / AŞAT / سورة
بەشىكە لەبەشەكانى ئاويستا.

ئارژەنگ / ARJENG / فاكهة
ھەلوژە،

ئەنگوش / ENGOŞ / اصبع
بەشىكە لەبەشكانى ئاويستا، تېل، تل.

ئەرتیس / ARTÎS / اسم قبیلة
تیرمیه که ژ خیلا دوسکیا وهکی چیاپی و کاتولی و همبیا.

ئەرزو / ERZO
ئارەزو، فیان (بو کورا ژێ هاتیە دانان).

ئامێدی / AMÊDÎ / اسم مدينة
پایتهختی میرگهها بادینان بو باژیرهکه یی لسه‌ر دژبانەکا مه‌زن و
بلنداهیا وی ۱۴۰۰متره لسه‌ر ئاستی ئافی لسا ۱۸۴۲ز میراتی ئی نه‌ما و ل
۱۹۱۲ بو قه‌زا سه‌ر بمیسل و پاشی ده‌وک وی ده‌می ۳۶۶ گوندی هه‌بون و
شه‌ش مه‌لبه‌ند باژیر و به‌رواری ژوری و ژیری و نیروه و داودی و
ریکان. ده‌سته‌لاتداریا میراتیا بادینان ۵۲۴ سالا فه‌کیشا و ۳۷ میر ئی
رابوینه.

ئاناھید / ANAHÎD / کوكب الزهرة
بیدوخت، نافی ستیره‌کی یه ژ چه‌فت ستیری‌ت مه‌زن وه‌کی: که‌یوان،
تیر ئازاد مرد، به‌ه‌رام، مه‌ر، هر‌مز و ماه هوزانفانه‌کی تازیای بزمانی
خو گوتی:-

لازلت تبقي و ترمي للعلا بدأ
مادام للسبعة الافلاك احكام
مه‌روماه و کیوان و تیرمعا
و هر‌مز وداناھید و به‌رام

ئەلماس / ELMAS / سامور
به‌ره‌کی جان و گران به‌ها و پیروزه.

ئازارد مرد / AZADMIRD / كوكب المشتري
ستېرەكا مەزنە ژ كوما حەفت ستېرا.

ئازەريون / AZERYON / زهرة
گولەكا زەر و جانە و يا پېروزە ل دەف فارسا.

ئەرجان / ERCON / اسم مدينة
بازېرەك كەفنه لكوردستانا ئيراني دناقبەرا شيراز و عيراقى داىە
نافدارە بچېكرنا ئارمويشى.

ئاخين / AXÎN / حسرة
ئاخينك، بكسەر و داغ.

ئەرتوش / ERTOSH / اسم عشيرة
خېلەكا مەزنە لكوردستانى كو پتر ژ ۱۲ خيل و بابكا ژى پەيدا بونە
و دبەلاقن لەهرچار پارچېت كوردستانى. ھەروەسا گوندەكە دكەفیتە
كوردستانا تورکيا. و بابك و ئويجاخ ژى ئەفە ھندەك ژ وانن:

۱- ئەرتوش	۲- ئالا
۳- زیدکی	۴- زیوکی
۵- ژیرکی	۶- شەرەفا
۷- شەیدا	۸- صەیدا
۹- قوشیرا	۱۰- گەودا
۱۱- گرافى	۱۲- مام خورا
۱۳- مەھمەدا	۱۴- ھاجان

پیتا (ب) B حرف الباء

باران / BARAN / مطر

بارین، بارش، ئاف رهشین، ئافاژ ئاسمانا بیته خواری.

بارینه / BARÊNE / اسم نبات

بارین- گیایه که کهسکه و بهلك سپیه.

بازن / BAZIN

ئهلهنگو، مورکن یان خشلن چ زیر بیت یان زیف یان هه رکانه کا بیت
شیشه زی هه نه ژنک یان کچک دکه نه زه ندیت خو.

بازیان / BAZYAN / طائر

گه لی و دهر به ند و باژیره کی بنا ف و دهنگن لکوردستانا عیراقی، بازی
نافی فرنده یه کی یه، ره فین.

بارش / BARIŞ / قوت

باراش، بارناش، گهنمه بو هیرانی، بارین، هاتنه خارا بهفرو بارانی.

باشین / BAŞÎN / حسینه

چاکی، خوش کهس، کاری باش.

باسنان / BASNAN / قدیم

دیڕین، کهفتار.

باحوا / BACWA / راس مال

سهرما، سامان، باجوايه گوندهکه لدهقهرا میسل لکوردستانا عیراقی کوردیت شهبهک لی دژین.

بالا / BALA / عالیة

به‌رزی، بلندی، به‌ژن دریژ.

باتمان / BATMAN / نائبة

سه‌نگه‌که به‌رامبه‌ری ۲۸ کیلوگرامییه، پی‌ش مه‌فه، باژی‌ره‌که لکوردستانا تورکیا.

باليسان / BALÎSAN / اسم منطقة

گوندو دوله‌که لدهقهرا سوران لکوردستانا عیراقی.

بانو / BANO / سیده

خاتون، ژنا بهریز، کهیوانی مال، بان، دهشتا بلند، خانم، شاهبانو،
باتو.

بانہ / BANE / اسم مدینة

باژیرهکه لکوردستانا ئیرانی.

بانگ / BANG / نداء

ههوار، فهرياد، گازی.

باهوز / BAHUZ / عاصفة

باو باران، باوهری هوز، باوریا گوندا.

باجی / BACÎ / الاخت الكبري

خویشکا مهزن، داده.

بارافا / BARAVA / اسم قبيلة

هوزهکا کورده نیژیکی دیاربهر لکوردستانا تورکیا.

بوران / BORAN / بخور

دروود و بیهن خوشیه لجقاتا تیتیه رهشاندن، هه وری بارانییه، نافئ کچا کسراییه. نافئ ژنا مهئمونی ئافبازی یی. کچا کسرای شهش هه یفا دهستهه لاتداریا ساسانیا کر پاشی خویشکا وی ئازرم دوخت هات وی ۲ هه یفا دهستهه لاتداری کر.

باتوش / BATOŞ / برتقال

بادوش، باتو، پورته قال بزارافئ زازائی.

بهروش / BEROŞ / قدر

قازان، قوشخان.

بهراف / BERAV / اسم قرية

به رئاڤ، گونده که لده فهرا سلیفانه یا کوردستانا عیراقی.

به رهزا / BEREZA / اسم نبات

گیاهه کی سروشتیه لچیا ییت کوردستانا شین دبیت.

به رجیس / BERCÎS / المشتري

کچا زهردشتیه، نافئ ستیره کییه.

بهستوره / BESTORE / اسم قریة

بهستورد، هسکهرو، رویبارکه تنی بهارا ئاف ئی دجیت وهکی دی
هسکه، گوندهکی مهزن و کومه لگایه نیژیکی هافینگه ها صلاح الدین سهر
ریکا ههفلیری لکوردستانا عیراقی.

بهستوک / BESTOK / لهوب

ئهو ژنا ههرو یارهکی بخو بگریت.

بهقلیسوک / BEGLÎSOK / اسم قدیم

ژنا بی شهرم و ئابرو.

بهلهچهک / BELEÇK / مربا

سالچه، دوشاف میوا.

بهخشان / BEXŞAN / سماعة

بههره، بهخشین، ئانکو ئی بورین، دیاری، وان، نیشان کرن، بالا برین.
بهدهخشان.

بهفرین / BEFRÎN / ثلجیة

ئهو جههیی بهفر زور ئی دباریت. سپیه وهکی بهفری.

بهیبون / BEYBON / بابونج

بهیبین، کولیکا هویره گولا وی پنیهکا زهر پالی و لرهخ زهراتیوی
بهلگیت هویر و سپینه وکی کولیکا ماستا. ئافا وی تیتته فهخارن
دهرمانه بو زک ئیشیی و ههروهسا باشه ئهفین ههلامهتدار بیهن کهنی
وئافا وی باشه زاروکی نوی پی بشوت جارجار.

بهگی / BEĠÎ / کبری

بهگیخان، دبیت ژ باجی خان ئانکو خوشکا مهزن هاتبیت، یان ژ
مهزناتی هاتبیت.

بهلین / BELÎN / واعدة

سوز، سویند وپهیمان.

بهناز / BENAZ / دلال

نازدار، نازناز.

بهناف / BENAÛ / شجرة

دارهکا ئافی یه ژ بن ئاف هاتی.

بهندهر / BENDER / مرسي

جهی راوستانا پاپورا، دهراقی دهریا.

بتوین / BITWÎN / اسم منطقة

بیتوین، بی توین، بی وینه، گوندهکه لدهفهرا رانیا سهر ب سولهیمانی
فه لکوردستانا عیراقی، دبیت ئهف نافه ئارامی بیت ئانکو مالا یونسی.

بدلیس / BIDLÎS / اسم مدینة

ژ میرگه‌هیت کوردانه سهردهمی ئوسمانیا دگهل میرگه‌ها بوتان و بادینان و بابان و سوارن و مللتی. میر شهره‌فخان (۱۵۴۳-۱۶۰۳ز) ژ میریت فی مهرگه‌هی بو کو شهرنامه بزمانی فارسی وی نقیسیه سه‌بارت میژوویا کوردا تا وی سهردهمی. نوکه باژیره‌که دکه‌فیته کوردستانا تورکیا.

بروا / BIRWA / قانعة

باوه‌ری، ره‌وازانین.

برین / BIRÎN / بترء

ژئ کرن، خوین لئ هاتن، درب فی که‌تی، زام.

بزاف / BIZAV / حرکه

لشین، بزوتنه‌وه، خه‌بات.

بژیان / BIJYAN / منشورة

به‌لاف، بی سهر و به‌ر.

بژیون / BIJWÎN / ناصع

پافژ، بژون، پاک.

بسکی / BISKÊ / صغیره

پرچا سهر جینیک و گوها، زلفی.

بشوریا / BIŞORYA / اشتیاق
بیری، خەریبی، غوربەت، هیقیا دیتنی.

بشکوژ / BIŞKOJ / برعم
خونجە، خونجە، دوگمە، قوبچە، مەییك.

بناوین / BINAWÊN / اسم قرية
گوندەکی دەرەرا پینجۆینە لکوردستانا عیرافی.

بنيات / BINYAT / اساس
خیم، بیلان، بنستر.

بوختان / BOXTAN / نفاق
درەو، بی بەختی لی کرن. یارەمەزی.

بوستان / BOSTAN / جنينة
گولستان، گولزار، باغ، باخ، باغچه.

بوار / BIWAR / عابرة
بهار، بابەت، دەرافی دەر بازبونی (بور).

بوژان / BOJAN / اسم نبات

بیوژان، گیاهی که بیهن خوشه‌لده‌ها هه‌ورامان هه‌یه و لکوردستانا تورکیا و جهیت بلند بو دهرمانا بکار تیت. باوژان.

بوخارا / BOXARA / اسم مدینه

باژیره‌که سهر ب کومارا ئوزبه‌کستان قه‌یه ل وه‌لاتی شوره‌وی و گونده‌ک نیژیک هه‌یه دیژنی نه‌قشه‌به‌ند.

بهیر / BIHÊR / اسم قرية

به‌هاروک، بهیری نافی دو گونده‌یه ئیک لده‌ها به‌رواری ژیریا و یادی ئافا وی دهرمانه بو به‌ر ژ کولچیسکی ده‌افیت یا لده‌ها سنډیا نافداره بشیخ به‌گری بهیری لکوردستانا عیراقی. شکه‌فته‌ک لی هه‌یه دنا‌فدا دهریا‌یه‌کا قه‌شارتیه زور مه‌زنه.

بینا / BÎNA / رعی

زوربین، دیتن، چافتیز، بیناهی، بینین، هیزا دیتنی.

بیشه‌نگ / BÎŞENG / اسم شجرة

شوره‌بی، شه‌نگه‌بی، داره‌کا جوان به‌لك دریژ و شوره.

بیاره / BIYARE / اسم قرية

گونده‌کی خوشه لده‌ها هه‌ورامان لکوردستانا عیراقی سهر ب حه‌له‌بچه قه‌یه مه‌لبه‌ندی‌ت شیخیت نه‌قشه‌به‌نده.

بیلان / BÎLAN / اسم منطقة
دهفهرهكا كوردنشینه لسوریا.

بیشوك / BÎŞOK
بیشوك، گیاههکی بههارییه لكویستانا شین دبیت. بهلگ هویر و
دریژ سلکهك سپی و یا بجویك پیقه تیته تیته خرن.

بیریقان / BÊRÎVAN / حلاية
بهرفان، بیژ ژ بهرهاتییه نهو بهرهیی ژنكا پهز دوشی لسه دروینیت
و پهزی ددوشیت نهو جهی پهزی لی د دوشن دبیزن مهخهل بهریت
بیریقانا دریژن ههر ژنهك بهری خو دنیا سیت ههروهسا پهز زی بیرى و
بهری خو دنیا سیت. بیریقان.

بیزا / BÎZA / اسم هشیخ
گیاههكه دیار و بلند ه لكویستانا شین دبیت.

بنهفش / BINEFŞ / بنسفج
بنهوش. گولهكا رنگ مور و جوانه، بهری ههمی گولا بهاری شین
دبیت بیهن خوشه و لههمی جها شین دبیت گولهكه بهژن كورته و ستو
زراف، شهربهت و چایا وی دگهل لهیمونا دهرمانه بو چارهسهریا سهر
ئیشی. ههروهسا چایا وی دهرمانه بو زك ئیشی.

بیذار / BÊDAR / ذیل السفینه
دارهکی كونه لدماهییا پاپورا وهریسهك تیبرا کیشایه بو کیشان و
گریدانى لهندهرا. گوندهكه لدهفهره بهرزبیار لزاخو لكوردستانا عیراقی.
هشیاره ژ خهو.

بیرم / BÊRIM / واحه
غەبر، گولا ئافى.

بیرند / BÊRIND / قامه
بهژن و بالا.

بایسه / BILÊSE / شعله
چەفروك، خەتیره.

بیدەر / BÊDER / لاندەرچرین
خەرمان، جوخین، ئاخله، ژ بى دەرگه هاتیه.

بیژەر / BÊJER / منیع
گوتن کار، دەنگوباسا به لاف دکەت.

بیخال / BÊXAL / بلا علامه
هافینگهه و سویلاف و گوندهکى خوشه دگه لیه کی پر بنافه لدهقهه را
سورانه لکوردستانا عیراقى.

بیدیال / BÊDYAL / اسم قرية
بیدیال، گوندهکى فه لایه لدهقهه را بارزان سهه بههزا میرگه سورفهیه
لکوردستانا عیراقى.

بیجان / BÊCAN / موتی

بی‌هش، بی‌گیان، گه‌له‌که که‌فنه دکه‌فیته هندافئ گوندئ بیجان و کانیا توپا و زرپزه لده‌فهره گولیا.
هه‌روه‌سا که‌له‌که دکه‌فیته ده‌فهره هه‌روتیا هندافئ گه‌لیی ئالانه هه‌ردو لکوردستانا عیرافئ نه. هوزده‌کا مه‌زن ژ ئیکه‌تیا به‌رازیایه لده‌فهره سروجی ل کوردستانا تورکیا (به‌رازی ژ ۱۲ هوزا پیک تیت).

بیجوو / BÊCOH / بلا مکان

بیجوو، بی‌جه، بی‌جون، گونده‌کی خوش و بوشه لده‌فهره گویان لکوردستانا تورکیا دکه‌فندا فه‌له ئی بون لی تورکا بزور و کوته‌کی ل ۱۹۲۴/۸/۲۵ ز سهر وی گوندی راکرن سه‌رده‌می فه‌لا نافئ گونده (بی‌ت گنی) بو ئانکو خانئ بستانا، بیجوو گونده‌کی مه‌زن و بناف و ده‌نگه لوی ده‌فه‌ری.

بیمارسا / BÊMARSA / نقاق

بوختان، دره‌و، یارده‌مه‌زی.

بیدناس / BÊDNAS / اسم قریه

گونده‌کی ئیزدیانه لده‌شتا فه‌زا شیخانه، نوکه دبیرنی بیت نار.

بهیان / BEYAN / صبیحة

بینین، دیتن، سپیده، ژ بین هاتیه ئانکو دیتن یان روژی دیاره.

بیبان / BÎBAN / اسم عشیره

گونده‌که لده‌فهره که‌رکوک لکوردستانا عیراقی ژ ناف خپلا بابان هاتینه و نوکه بوش بویه دبنه نیژیکی ۵۰ گوندا سهر به‌ه‌فلیر و که‌رکوک فه‌نه.

بناغ / BINAXE / اساس
خیم، بن واشه.

بهار / BIHAR / ربیعة
بهار، و رزهکی سالی یه ژ نهوړوژۍ دهست پی دکهت تاكو هه یفا پوش
پهړی.

به سنا / BESNA / مديحة
به سنه، به سی، په سن.

بیر هات / BÎRHAT / ذكري
بیره وهری، بیر هاتن، یادداشت.

بزو / BIZO / بشوشة
هشیار، دهف بکهن، لفلفوک، زهرزۍ.

بانیزه / BANÎJE / سطح
بانیان بانکوکه که بو ئافا هیه کی نرم ئهو بان وهکی هه یوان یان
حه وش بو ژوره کا دی لسه ر وی بانی. مهنیزه.

بنار / BINAR / سفح
دههمهن، بنیا چیا،

بینین / BÎNÎN / روني
دیتن، بیناهی. چاف فی که تن.

باتوو / BATO / سیده

ستی، خانم، بانو.

باستان / BASTAN / عریق

دیڤرین، کهفتار.

بدلیس / BIDLÎS / اسم مدینه

بتلیس، باژیره که لکوردستانا تورکیا دوو زنجیریت میرنشینیت کورد ئی پهیدا بویه (۱۲۲۰-۱۶۵۶ز، وەسا ۱۶۹۰-۱۶۹۷ز) فه‌رمانده‌وایی کریه.

به‌پسه / BEYSE / تلج

بزاراڤی هه‌ورامانیا ئانکو سه‌هول، به‌فر، قه‌رستوک.

بیرمان / BÊRMAN / اسم قرية

گونده‌که ژ هوزا قه‌شورایه دکه‌فیته کوردستانا تورکیا مه‌لبه‌ندی شوره‌شا گولانی ۱۹۷۶ بو ده‌فه‌را بادینان لکوردستانا عیراقی. گونده‌که دکه‌فیته ده‌فه‌را شلیڤر نیژیکی په‌نجوینی لکوردستانا عیراقی.

به‌رکیو / BERKÊW / سفح الجبل

به‌رحیا، ناڤی تاخه‌کی شاری په‌نجوین بو لکوردستانا عیراقی.

بیربیروک / BÊRBÊROK / یراع

بسبسوک، کرمه‌کی فراکه‌یه وه‌کی می‌شا فسفوریه بشه‌فی دگه‌یسیت.

بهرجسد / BERCISD / اسم فتاة
خویشکا زهردهشتییه.

باستان / BASTAN / لوزیة
باهیقستان، دارستانا باهیقا، دیرین، بایمسو.

بادرخان / BADIRXAN / اسم نبات
جوړه گیایهکی بیهن خوشه.

گهشهسب / GEŞESIB / بتت رستم
بانوو گهشهسب کچا روسته مییه.

بهسوز / BESOZ / عواطف
خودان پهیمان و ژفان، دل نهرم.

بههره / BEHRE / موهبة
ژیر و زیرهکی، دانا خودی.

بیرسا / BÎRSA / منطق
لوژیک، زار و زمان و رهوانی.

بیمه / BÎME / تامین
مسوگهر کرن.

بێزار / BÊZAR / متدمرة

نه‌یالی، بێ زمان، که‌ر، ئالوز، وه‌ستیای.

بارهان / BARHAN / اسم قبیلة

هوزده‌کا بجوکه لده‌فه‌را دیاربه‌کر لکوردستانا تورکیا.

باتو / BATO / اسم قبیلة

باتویان، هوزده‌که ژ ئیکه‌ تیا میرانن، هوزانفانی کورد جه‌گه‌رخوین د دیوانا خویا ئیکی دا دنا‌ف شاه‌ناما شه‌هیدان ناف ئی ئینایه و دبێژیت:
ومره باتویان عه‌مه‌ر ئاغا ده‌لالو ل حالێ مه‌ بنێره ئه‌ی توخالو

بوستان / BOSTAN / حدیقة

بوستان، باغ، بیهن ستین.

باغستان / BAQISTAN / جنينة

گولستان، وه‌لاتی باغا.

به‌یان / BEYAN / وضحة

دیار، ژ بینین هاتیه و تازیای ب‌خو کارئینایه.

بێبان / BÊBAN / اسم قریة

خانیی سه‌رنه‌گرتی، گونده‌کی ئیزدیانه لده‌فه‌را ده‌وک لکوردستانا عیراقی.

باجولا / BACULA / اسم قبیلة

خیله‌کا کوردی‌ت ئیزدینه وه‌کی خیلا هه‌فیرکا.

پیتا (پ) P

حرف پ

پاییز / PAYÎZ / خریف

وهرزهی سالی یه د نافیهرا بهار و زفستانا دایه.

پاوان / PAWAN / سور

پهرژان، سنور، توخیب، پیژان.

پهخشان / PAXŞAN / نثر

گوتار، نفیسار.

پهری / PERÎ / حوریه

فریشته، پهردا بویک و زافا، پهری نو، پهرو کورته نافی پهرینه.

پهری زاده، پهری خان، پهری جوان، پهريا دهريا نیفا سهری کچه و نیفا

بنی ماسیه دناف ئافا دا دژین (ئفسانهیه) پهريک، پیکوره.

پهریسا / PERÎSA / کحوریه

وهکی پهری، پهریه دیسا.

نامه، په ځای.

پهیما / PEYMA / سما

ئاسمان، بلنداهی، چادرا شینا مهزن.

پرفین / PERVÎN / محبوبه

ئه‌فیندار، زور بئه‌فین.

پرشه‌نگ / PIRŞENG / لامعة

زور جوان، بریقه‌دار، تیشک دار، پرشنگ.

پورئ / PORÊ / دراج

پورین، پوران، پور بالندهیه‌کی مسکینه و بی زیانه و یی نیر
دبیژنی ئه‌بدال، ئافده‌ل.

پیل / PÊL / موج

شه‌پول، شمه، له‌هی.

پیروز / PÎROZ / مقدس

پاک، ئاشو.

پشکو / PIŞKO / جذوة

په‌لا ئاگری، په‌شک، بزوت.

په‌روش / PEROŞ / حماس

فیانا ژ دل، خه‌ریبی، ده‌مار.

پهيام / PEYAM / رسالة
په‌یغام، نامه.

پېزان / PÊZAN / معرفة
زانست، زانين.

پهريهان / PERÎHAN / حورية
په‌ری، په‌ری‌خان.

پهروا / PERWA / حرص
ترس، نه‌ندیشه، پروا.

پېشينيار / PÊŞÎNYAR / اقتراح
به‌رهه‌ف، ئينانه پېش‌چاف، هزرو بیر.

په‌رستار / PERISTAR / مضمدة
سستر، کارمه‌ندا نه‌خوش‌خانا و راژانه خوشا دکهن بزمانی فارسی.

پیتان / PÎTAN / برکة
شهبین و به‌ر فرهبین ژ لایى خودى فه.

په‌ردیوهر / PERDÎWER / اسم‌قریة
گونه‌ده که لده‌فه‌را هه‌ورامان، روی گه‌ها ئایینی کاکه‌یانه.

پاکیزه / PAKÎZE / عفیفة
قیزا پاک، کچا جان و پاقر، پاکیزا.

حرف التاء

درهخشان، تافه‌ههیقه، تافان، هه‌یقه رون، شفا رون.

ژاوهکه نه‌فریشمیه ته‌نکه و نازکه سهر و چاقیّت بویکی دهمی
فه‌گوهاستنی پی دادپوشن، په‌ردهیه‌که نازکه دکه‌نه پی‌چه بو فه‌شارتتا
سهر و چاقیّت ژنکا دهمیّت به‌ری، چو بی زفرین. هه‌یقه‌که ژ هه‌یقیّت
بھاری، تاریاتی.

نەتەویەكە دبیژنی ئەرەب، بیّ جل و بەرگ و پیّخاسن.

گوندەكە لدهقههرا قههرداغ (قهراغ) (زهردياوا) ل كوردستانا عيراقى.

تافگه / TAVGE / شلال

سولاف، ههلدير.

تالار / TALAR / قاعة

تهلار، هول، سهرا، كوچك، ناوان، ژوردهكا پان و مهزنه، ئافاهي، كور.

تهرخوان / TERXIWAN / خضرة

تهرهيهكه (كهسكاتيهكه) دگهل خارنى دخون وهكو كهرافسى،
گيايهكه بيهن خوشه و تيته خارن، خوان ئانكو جفنى.

تهرزه / TERZE / حالوب

تهرگه، گژلوك ههمى رهنگ، ماقويل، خوار.

تهرلان / TERLAN / جميلة

شوڤ و شهنگ و جوان، زمان شرين، رهفتارباش.

تهفرين / TEVRÎN / اسم نبات

گيايهك لچياييت كوردستانى شين دببت دهرمانه بو ئاژهلا، تهفرى
دارهكا بگوله گولييت هوير و سورن، وهكى گول شيلانىيه.

تهفرىز / TEVRÊZ / اسم مدينة

تهبرىز، باژيرهكه لكوردستانا ئيرانى.

تهكوز / TEKOZ / مضبوط

بريک و پيک و بسهروبهر.

تهلا / TELA / ذهب

زير، ئالتون.

ترکان / TIRKAN / صباح

روی جان، رهنهگهکی داواتايه.

تركز / TIRKIZ / خطر

بقيشه، خهبار، تهلهزگه، مهترسی، تركزا كو گوندهكه لروژههلاتی
دهری گهلیی سپی لهندافی دهشتا سلیفانه یا لکوردستانا عیرافی.

تركش / TIRKIŞ / كنانه

ههگباتیرا كو شهرکهريت دهمیت كهفن سهر دهمی شیرو تیرا دکرنه
دههگبادا و پيشتا دوازی فه دکر.

تریفه / TRÎVE / قمرية

مهتاب، تافا هیفی، ماهینور، ماهتاب، مهتاب، ئیشهکه نازدهلا دگریت
ژ تیھنا و بی ئافیی.

ترنج / TIRINC / فاکهه

میوهیهکه ژ توخمی پرتهقالا یه تیفلکی وی ستویره سهلچه ژی تیته
دروست کرن، گیایهك ژی ههیه بقی نافی بو زك ئیشی باشه.

تریان / TIRYAN / سلة

زلینک، سه‌به‌ته‌که پهل و پال به‌شوار ده‌گری و بو ئه‌وه‌یه نانی له‌سه‌ر داده‌نین.

ترنجوک / TIRINCOK / اسم نبات

روادیکی ره‌ش سه‌وزه، گیایه‌که ببه‌لگ و توفکه وه‌کی گولایه بی‌هنا نارنجا ژێ تیت دبیتته شوربه و دخون بو نه‌خوشیا پیستی زور باشه.

تناز / TINAZ / مزاح

گالته، ترانه، یاری.

توانا / TIWANA / قادر

شیان، به‌هیز، به‌وزه.

توتی / TOTÎ / ببغاء

توتیخان، بزمانی زاروکا ئانکو رونه و دانشه، بالنده‌یه‌که بزاری مرؤفا فه‌دکه‌ت. ل سیلان و هندێ د ژیت، لئک هوزانقانا هیما ژنکا جوان و ئاخفتن خوشه.

تورین / TORÎN / ادیبه

توره‌فان، بتوره، هونه‌ر، زانین، ئابروفان، سل سلوک، بداف، هوزان.

توزک / TOZIK / اسم نبات

جوره گیایه‌که بی‌هن خوشه.

توش / TOŞ / قوت

ئازوقه، خارنا سه‌یرانی، خارنا کاروانیا.

توین / TIWÎN / اسم منطقة

دهفهرهكه لئازربايجانا ژورى كو مهلبه‌ندى خيلا ره‌وادى يايه كو صلاح الدين نه‌يوى ژ وى خيلى يه.

تيرۆش / TÎROŞ / يانعة

به‌رخور

تيرمينا / TÊRMÎNA / طيف

ره‌نگين، زور ويّنه.

تيخان / TÎXAN / فرصاد

توى خان، ژ نافى دارا تويى هاتيه، نافى ژنا قادر به‌گ پاشايى ئاميدى هه‌روه‌سا نافى كچا مصطفى به‌گ كورى قادر به‌گى به‌روارى بالا. به‌لگيت تويا و به‌لگيت ميا بكه‌لينن و كه‌فا وى باشه ب و ره‌ش كرنا سه‌را. تازيا نه‌ف نافى ژ مه‌ دزيه و كرية توته.

تاليشار / TALÎŞAR / اسم عشب

گيايه‌ك خوزايى و كويى يه نانئته خومال كرن به‌لگيت وى كه‌سكن و تاييت وى دخويلن و سى نه‌ ده‌رمانه.

تكريت / TIKRÎT / اسم مدينة

تاكه رى‌يه، رى‌كا ئىكانه يه بو سوريا و توركيا جهى كوردايه و قوماندارى كورد (صلاح الدين ابوبى) خودى لويى دايه. كورد كرى.

تاران / TARAN / رحيل

ته‌هران، چو بى زفرين، پايته‌ختا كشوه‌را ئيرانى يه.

تامار / TAMAR / هالة

مه‌هر، ماه، جوخين.

تاتوسا / TATOSA / اسم قدیم

نافی چهند شهزاده و خانمیّت ئیرانی بو، نافی ئیک ژ کچیّت کورشی بو.

تهفزینه / TEVZÊNE / عوسیح

پارزه، گیایه که لچیا شین دبیت پا بهستریه.

تهفری / TERVÎ / اسم شجرة

داره که لچیا شین دبیت وهکی گول شیلانه، بهلکیت هویر و سور پیقه ئیت.

تهنیا / TENYA / وحيدة

تانیا، ئیکانه، یابتنی.

تیروژ / TÎROJ / شعاع

تیروشک، تیی روژی.

تافان / TAVAN / مطرة

تابان، تاف و باران، بارانا بهاری یه.

تهرئ / TERÊ / رطبة

کهفنه نافه که لدهقه را بادینان لکوردستانا عیراقی بنافدکرن ژ تهراتی هاتیه.

تیر / TÎR / عطارد

نافی ستیرهکا مهزنه.

پیتا (ج) C حرف الجیم

جاتر / CATIR / زعتر

گیاهه که لکوردستانا زوره و لجهیت تهرشین دبیت. به لگیت وی که سک و هیرن، بیهنه کا خوش ههیه. هسک دکهن بو ناف خارنی و گراوی چیژی خوش دکهت. ههروهسا دهرمانه بو زک ئیشی و ئیشا شه کری. باشه بو چاف رونکرنی و تاییت سار وهکو شهربه تی تیته فه خارن. خومالی و خوزایی یه بتوفی تیته چاندن.

جالدیران / CALDÊRAN / اسم قریه

جالدیران، گوندهکه و بستییه کا زویرایه لدهفه را ئورمی (نازربایجانا روژهه لات) دناقهه را ته بریز و دهریا ئورمی لکوردستانا ئیرانی. زور رویدان و شهریت مه زن لوی دهفه ری چیبوینه دناقهه را دهسته ه لاتداری ئوسمانیا (ترکیا) و دهسته ه لاتدارا سهفه ویا (ئیرانی) سه خمه راتی ئاخ و جهی کوردا و لسالا ۱۵۱۴ از پیک هاتن سهر وی توخیبی نوکه لوی دهفه ری دناقهه را کوردستانا ئیرانی دگهل کوردستانا عیراقی و تورکیا.

جان / CAN / حیاة

جوان، حیان، گیان، کان، باخچه، جانی.

جاندار / CANDAR / حي
ياساخ و خودان جان، دژیت.

جانئ / CANÊ / جمیلة
شوخی، دیبا، زیبا، جان، جانی، رندی، قهشهنگ.

جوان / CIWAN / ضریفة
شوخی، دیبا، زیبا، جان، جانی، رندی. قوز، قهشهنگ هوزدهکا کورده ژ
ئیکهتیا مللی یانه (کیکان و ملان).

جانیار / CANYAR / زیر
جان فی، ههز لجانئ و جانا دکهت.

جان کوش / CANKOŞ / راهبة
جان گوژ، رهبنا دیرا، ئهوهیا جان و جوانی و ژيانا خو کوشتی یان
تهرخان کری ژ بوریا خودئ کو دا خلمهتا(رازا) دیرئ و ئایینئ خو
بکتهت.

جام / CAM / زجاج
شوشه، جامئ دیتنئ، ئامان.

جهوشهن / CEWŞEN / درع
جوشن، جوشهن، زری و کوم زری (جلی شهري). گولهکا جانه و بیهن
خوشه.

جهوئ / CEWÊ / جویریة

خوشکرن و بچوکرنا نافئ جوهرایئ یه ژ جوری هاتیه نانکو گولا سور، نافئ ههفسویهکا موحه مهه پیغه مبهه بو (د.خ). زانایه که باوهری بگوتنیّت پیغه مبهه ری هه بو.

جهنگستان / CENGISTAN / حربیه

وهلاتئ شهری، کچا هه فزولا به که ژ باپیریّت به گیت دهر که لا موسی به که شوی بزهینهل به گی کورئ نوعمان به گی کربو لدهقهرا بهرواری بالا لکوردستانا عیراقئ.

جلوه / CILWE / موکب

پیشاندان، ئاشکرا کرن، دهرخستن، نواندن، ناز و عشوه، خو پیشاندان بشیوهیهکی جوان و ریځخستی، نهو دیاریه یا زافا پیشکیش بویکی دکهت دهمی بچیته دهف، نافئ بهرتوکا پیروزا ئولا ئیزدیایه.

جوخین / COXÎN / هاله

جوکاخوینی، ئاخله، بیدهر، خهرمان، جوخان، رونا هیه کا وهکی بازنکی لدور هه یقی دزقریت وهکی گیخه کی.

جولنار / COLNAR / وردالرمان

گولهنار، دوستا نه رده شیریه.

جیهان / CÎHAN / دنیا

دنیا، گیتی، گوکاره مینی، هولازده فیئ، گهردون، نافئ کچا شاه جیهانه ژ توخمئ تهیمور لهنگه یاناقدار بو بجوانیا خو و خودئ نیاسیی، ههروهسا لئه سفه هانا ئیرانی جیهان که بهرخان هه بو یا قهشتائی بو ژ جوقیّت ئامیا بو.

جه‌عدئ / CEDÊ / مكوك
پرچ خه‌لهك و ژفراندی.

جیهان / CÎHAN / عالم
دنیا، گهردون

جه‌وئ / CEWÊ / مقص
کورتە نافئ جوهراییه، جهو یانی سترک یان بی‌کوانه، جهو ئانکو
دوبر بفارسی دبیزنی قیچی، ئەو ئامرته یی هری و موی پەزی پی
دبرن د که‌فندا جه‌وهر بویه یان ژا وبر ئانکو تال بر دیاره دمه‌کی زور
داری ب‌سهر زمانی مه‌دا هاتیه کو ههر ووشه‌یه‌کا کوردی قه‌ده‌غه بویه
له‌و کورد شیاینه بیه‌زی قه‌ گریده‌ن دا بیتە پاراستنا کو نه‌و دبیزنه موی
برا پەزی جه‌و. دبیت ئەف ناهه ژی هاتبیت.

جام / CAM / زجاج
شیشه

جانفزا / CANFIZA / منعش الروح
قه‌ژاندن

جیلو / ZÊLO
جیلو خان، قومانداده‌کی سوپایی نادر شاه بو بو سهر ده‌قه‌را میسل.
جیلو گونده‌که لکوردستانا تورکیا ده‌قه‌را هه‌کاری. ئەو قومانداره کورد
بو ژ ده‌قه‌را لورستان هاتبو لکوردستانا عیراقی بنافی ئەفی قومانداری
نوکه دبیزنی جریوخان چونکی لوی گوندی مربو.

جیلان / CÎLAN / اسم منطقة
ده‌قه‌ره‌که دناقه‌را قه‌زوین و ده‌ریاخه‌زهر ل کوردستانا ئیرانی.

پیتا (چ) Ç

حرف چ

چارچرا / ÇARÇIRA / اربع فوانیس

چوارچرا، مهیدانه که لنیفا باژیرئ مههابادی لکوردستانا ئیرانی
قازی محمهد و ههفالین وی لویرئ هاتن سیداره دان پشته تیلچونا
کومارا مهباد ل ۱۹۷۴/۳/۳۱.

چافشین / ÇAFŞÎN / ذات العیون الزرق

چاف شین، چاوشین، ژ چافیت شین هاتیه.

چل چرا / ÇILÇIRA / ثریا

پهروین، روناها ناه شقام و کولانایه د بهریدا.

چاودار / ÇAWDAR / اسم وردة

چاقدار، گولهکا زهره و جارنا سپیه بگیایهکی قهتیت زور جوانه.

چنار / ÇINAR / قوخ دلبة

دارهكا ئافى يه سهر ئاف و رويا شين دبیت. دارهكا مهزن و بلنده و بهلك پانه سیهرا خوش ددهت ههروهسا رهوشهكا جوان ههر ودهكى گوتی: چنارا سهر رویباری رهوشا ئهفی ئاقاری

چورین / ÇORÎN / وردالجوری

گیاههكه لچیاى شین دبیت و گولهكا جان پیقه تیت.

چومان / ÇOMAN / اسم مدینه

باژیرهكه خوشه و ناف چیارایه د كهفیهته سهر ریکا دینا بو حاجی ئومهرا لکوردستانا عیراقی. رویبارهك دنیقهكا چومان را دجیت بهرهو جوندیان و دینا.

چوفان / ÇOVAN / عهد

پهیمان، سوز.

چراگاه / ÇIRAGAH / منارة

جهی روناھی، جههکی بلند و بهرزه فهنهرا یان فانوسا پیقه دکهن د ناف باژیرا دا ژ بو روناھی. چرا خان ژى ههیه.

چوخذار / ÇOXDAR / لباس

خودان چوخ. چوخ ژاوهکی ستویره ژ هریا قوتای دروست دکهن دبیزنی کولاف یان تهحتی شقان دکهنه بهر خو ژ بهر سهerma و بارانا. سهردهمی ئوسمانیا چوخذار ئهو کهسبو یی سهر پهشتیا چلکیت پاشا و میرا دکر.

چیمه‌ن / ÇÎMAN / جنينة
باغ و بیستان.

چنور / ÇINOR / اسم نبات
گیاهه‌کی کویستانییه و بیهن خوشه،

چافنیر / ÇAVNÊR / منتضر
چاودروانا، لهیقیا.

چریسک / ÇIRÎSK / بصيص
بلیسه، په‌شکا ئاگری.

چلچرا / ÇILÇIRA / ثریا
ته‌نه‌که‌به‌که دولا فه‌کرینه و دولایین دی خو دیکیت روناھیی نه و
مومه‌کی دنیقه‌کی دا هه‌لکه‌ن و ده‌لایسن ژبو روناھیی لسه‌ریت ریک
و کولانا و شه‌قاما ما د به‌ریدا.

پیتا (ح) H

حرف الحاء

حه‌ریر / HERÎR / اسم مدینه

باژیره‌که ده‌شته‌کا پان و به‌رین یا دبه‌را هه‌روه‌سا چیا‌یه‌کی له‌نداڤ هه‌ر ب وی ناڤی بلنداهیا وی ۱۴۴۱ م‌تره لده‌فه‌را سوران لکوردستانا عیراڤی. سانتین، نارموش.

حه‌یزو / HEYZO / خیزران

ژ ناڤی هه‌یزه‌ران هاتیه کو دار له‌فه‌نه. ژ بو کورت و خوش کرنه. یان ژی ژ هه‌یزه بون هاتیه ئانکو پیره‌ژنا فیلباز.

حه‌مسو / HEMSO / عار

بگر و ده‌مار، بکه‌رب و کین.

هوری / HORÎ / هوری

ژ خو جهیت که‌فنن لکوردستانى هورى و گولی. ژ ده‌ریا‌چا ئورمیه و چیا‌یی‌ت زاگروس هاتینه لچه‌رخى ٨.ب.ز و چه‌ند ک‌شوه‌ر و پاشاتی دروست بون. میتانی میریا وانبو و پایته‌ختا وی (واشوکانی)بو.

هه ماویل / HEMAYIL / حجاب

کیفه کی چهرمی یه نقشتییه دکره دناڤدا و چل شه ما دکر و
رستکهک بو چیدکر بمل یان بستوی نه خوشا فهکر، بهندی کافلانی
شیری، تازیا دگوتی (هه ماله) نانکو هلگرتوک یان رهخت یان هه لاویستوک.
بازیوهن، بازبهندن.

ههن / HEN / موضع

ههنی، ههنا، جه، دهلیقه.

هه یزران / HEYZERAN / خیزران

دارهکا ئافییه، تنی بو گوپالا بکار تیت، هه یزد، هه یزو.

حولیک / HOLÎK / اسم میوه

حولیک، میوه یه کی خوشه. هه لوژه، ئالوجه، ئالو.

حاقو / HAQO / حمامه

رهنگه کی کو ترایه.

هه پو / HEPO / هي

په پو، تیکرا، هه می.

هه یزه بون / HEYZEVON / شمطاء

پیره ژنا فیلباز، هه یزو.

هندک / HINDIK / لعبة

یاریه که سهر پیه کی بریقه دچن.

پیتا (خ) X حرف الخاء

خاتون / XATOM / سیده

خاتو، خانم، بانو، ستي، ژنا مهزن، و شهپا ریزگر تنییه بو ژنکا،
خاته.

خان / XAN / للتقدير

مال، خانيه، دوکان، کاروان سهر، جهي نقاندنا ميهقاننا بو دهميت
بهري، سهروکي ميرا يان خيل و هوزا، بو ريز گرتني چ لپيش نافي يان
لپاش تي گوتن.

خانباچی / XANBACI / خالة، عمة

خويشکا مهزن، مهت، خويشکا دايي، خامباچی.

خارا / XARA / عطوفة

دلپهروهر، دل نهرم.

خالا جان / XALACAN / اسم قبيلة

نیشاننا جوان، پشکهکه ژ هوزا ملليان لدهفهرا ديار بهکری
لکورستانا تورکیا.

خالخاس / XALXALS / عزیزة

جوان، لبر دل.

خالکا / XALKA / اسم قبيلة

هوزده لدهفہرا شہرنہخ و جزیری لکوردستانا تورکیا. سہری چیاپی
بہر نزاری لپشت چیاپی مہتینی لای روژنافا نزاری وی لپیش دہشتا
چہقلہ ل دہفہرا بہرواری بالا لکوردستانا عیراقی دبیژنی نزاری خالکا.

خان و مان / XANOMAN / رشيقه

شوخ و شہنگ، وار و توش.

خاما / XAMA / مادة

خامہ، پینفیس، نہگہہشتی، نہخش، کچا سنیلہ، ژاودکی تہنکہ ژ
نہبریشہمی یہ، کالا یہکہ ژ لوکہی دروست دکہن، پوشاک.

خاموش / XAMOŞ / مطفیء

نارام، بی بزاف، بی دہنگ، بی ناخفتن، چرا یان ہہر ناگرہکی ہیز یان
قین تی نہبیت.

خانزاد / XANZAD / اسم فتاة

پس خان، کچا قولی بہگہ میراتیا میرگہہا سوران کریہ پشتی مرنا
میڑی وی نہلی بہگ کوری سولہیمان بہگی (۱۵۵۵-۱۶۱۵ز) کچا حسن بگہ-
خیژانا میری سوران سلیمان شاکہکی بہگہ.

خانم / XANIM / سيدة

ستی، خاتو، ختون، بانو، نافہ و نیشانہ بو کچ و ژنا بکار تیٹ.

خانم جان / XANIMCAN / السيدة الجميلة
ژنا جوان، کچا جوان، خانم خان، خانم.

خال و میل / XALOMIL / رقطاء
خیل و میل، جوانیا کهوئ و نخشی مل و سنگی وئ یه. و شهیه کا
جوانه بو ئه فیندارا، رهش کرنا بچوکیکیت سافایه دانه ئینه چافین کرن.

خه دهنگ / XEDENG / سهم
تیره کا راست و دریژ و دژواره ژ داری گهزی دهاته چیکرن بو شهر و
کوشتنی د هاته بکارئینان و بکفانا دهافیتن.

خه رمان / XERMAN / لاندر
جوخین، بیدهر، هیفا دهخل دانه بای دبیزنی خه رمانان دکه فیته
هه یفا تیرمه ه و ته باخا لدویف سالناما زایینی.

خه بات / XEBAT / نضال
بزوین، بزا، کوشش، تیکوشین، خه بتین، گوشان.

خه نده / XENDE / بسمه
شنیان، که نیه کا هیدی و جوان.

خه لات / XELAT / تکریم
نیشان، دیاری بو سه رکه فتنه کی. باژی ری ئه خلاته ل کوردستانا
تورکیا و نوکه دبیزنی وهستان.

خەلەکان / XELEKAN / اسم قریه
گوندەکه لدهفەرا سولهیمانیی لکوردستانا عیراقی.

خزیم / XIZÊM / خزام
قەرە فلهکا زێرییه ژنک دکهنه دفنا خو بو جوانیی. خوزاما گولهکا
بیهن خوش و جوانه.

خاوه / XAWE / خراج
باج، مز، خوک، زێره سەر.

خفتان / XIFTAN / قباء
جکئی لبن زری یه، کراس، ئیلهکی ژنایه، کورتهکهکه ژنک لسه
کراس دکهنه بهر خو شور و هوچک دریژه، توف کرنا بهری بارانی یه.

خفش / XIFŞÊ / رشا
تیشکا ئاهویایه، تیشکا خهزالا دبێژنی خفشا خهزالی. کارا خهزالی.

خمانی / XIMANÊ / اسم فتاة
خمان، کچا بههمهنی یه.

خویا / XOYA / ظاهرة
دیار، ناشکرا، پیش چاف.

خوشبین / XOŞBÎN / عیان
خوشی، باش دیتن، خوش دیتن.

خوشکان / XOSKAN / اسم جبل

كانهكا باشه، گوندهكى خوش و دلگیره لدهفهرا چومان لکوردستانا عیراقی، خوشک رهستهکا چیاپه سه ر ب چیاپی به موقهیه.

خوزی / XOZÎ / مني

هیقى و ئومیڤ، خوزیک ژى ههیه.

خورزان / XORIZAN / منجمة

روژزان، ستیرزان، ستیرناس، گوندهكى ئیزدیانه لدهفهرا بادینان لکوردستانا عیراقی.

خورجان / XORCAN /

روژا جان، گوندهکه لکوردستانا ئیرانی جههكى پیروز و په رستگههکا زهردهشتیانه، ئاگردانی وی هه ری هله.

خوزستان / XOZISTAN / اسم مدينة

باژی رهكى كوردایه لی رانی نوکه دبیزنی خورهم شههر. بهری دگوتنی ئه هواز کو ژ نافی هورمز شههر هاتیه کو باژی رى هورمزی ئه رده شیرى بو برایی شاه شابو.

خوناڤ / XONAV / ندا

شخته و تراتیا سپیده هیا بهلگا و گولا د گریت، شهونم بارانا هویر.

خودیک / XODÎK / مرآة

ئاوینه، ئهینه، خودیتن.

خورستان / XORISTAN / شمساني

نەوێت روژ لدهف وان پیروز.

خوراسان XORASAN اسم مدينة

ل ۳۰۰ب.ز پایتهختا کشوهره فرتیا بو کویا تیکهل بو ژ سقیت و ئیرانیا پتر ژ ۵۰۰ ساله دهستهلاتداری ئی هاتییه کرن، پییشهوایی وان ئهرشان بو کو ئه دامهزرینه ری کشوره وانبو. زهردشت پیغه مبهه پشتری ژ وهلاتی خو ئازربه یجان مشهختبوی چوبو خوراسان. نهسر کوری سهیاری سهریه رشتیاری (والی) خوراسان گوتبو دهربارهی کوردا:

قومایدینون دیناما سمعت به

عن الرسول ولا جاء ت به الكتب

فان تکن سائلعن اصل دینهم

فان دینهم ان تقتل العرب

ئانکو: کهسهکن ئایینهکی د پهریسن نهمن ژ پیغه مبهه ری گو ه لی بویه و نه په رتوک پی هه نه، گهرته بقیته ئایینی وان بزانی ئایینی وان نه وه عه ره با بکوژن. خریسان یان خراسان کهفنه نافی باژی ری باقوبه یه لکوردستانا عیراقی نافی نه فیی نوه پیغه مبهه ره وهکی روم و فارسا و کهرمان نهو زی نه فییت نوه پیغه مبهه رن.

خوژیلک / XOJÎLK / اسم زهرة

گوله کا جوان و بیهن خوشه لچیا شین دبیت یا باشه بو شیر مه یینی هه روه سا سري(سريش) زی دروست دکرن.

خرمور / XIRMOR / مخرزة

تیرمورك، هه می مورکه.

خروشان / XIROŞAN / عواطف
فیان، هس و بیر.

خوشین / XOŞÎN / طيبة
تشتی خوش.

خوشنهواز / XOŞNEWAZ / احتفال
خوش ناهنگ.

خوخی / XOXÊ / خوځ
ژ خوځ هاتیه میوهیه کا خارنی یه.

خشل / XIŞIL / جواهر
زیر و تشتیت بهاگران.

خلتان / XILTAN / فرشاة
زلکیت ددان پافتر کرنی نه کو گولیت دارهکی نه لجهیت گهرم شین
دبیت دبنه زلك و لخارنگهها بکارتینن.

خویسار / XIWISAR / صقیع
خوسار، تشتهکی سپیه وهک بهفری لپاییزا دهمی بشهفی بایی سار
تیت د کهفیه سهر زهفی دگهل بایی گهرم هاتیان روژ لی بدمت نامینیت
ههورامی دیژنی نالشته.

ختی / XITÉ / اسم فتاة

ختو. خت یان کت بو دهریختنا کتکا ب کار تیت.

خاکسار / XAKSAR / باردة

ههزار و بی دهنګ، ناخسار.

خزبان / XIZYAN / بطيء

هاتنابی دهنګ وتهن.

خرنگ / XIRING / حسناء

ژنا جوان، زنجان.

خهبات / XEBAT / نضال

کوشش، بزاف، سهرهلدان.

خوناف / XONAV / طل

وهکی خويسار و شخته ئافهکا هویره د کهفیه سهر سهر و چافا ژ
گهرما یان شهرما.

خهملین / XEMLÎN / تجميل

کارکرن و دبهر خورا چون، چوانکرنا زیبا کرن.

خۆره / XORE / مرکز

مه‌لبه‌ند وه‌کو خوره‌ی ئه‌رده‌شیر ئانکو شاره‌زور نا‌فی که‌فن، خوره‌ی ئسته‌خر، خوره‌ی شاپور و خوره‌ی موباد.

خورشی / XORŞÊ / شمس

خرشنه‌ باژیره‌که‌ نی‌زیکی مه‌لاتیا لکوردستانا تورکیا خوشنه‌ کورئ روم کورئ سام کوری نوه‌ پی‌غه‌مبه‌ر نا‌فا کریه و دبیت گوندی خرشینیه‌ لده‌فهره‌ بادی‌نان لکوردستانا عیراقی ژوی نا‌فی هاتبیت.

خه‌مگین / XEMGÎN / محموم

غه‌مگین، دل‌بزار.

خارسک / XARSIK / امرأة مسيحية

کی‌لوک، ژنا‌فه‌له.

خاوه‌ران / XAWERAN / شرقية

روژه‌ه‌لات، ده‌فه‌ره‌که‌ د که‌فیته‌ خه‌راسان لکوردستان ئیرانی.

پیتا (د) D حرف الدال

داده / DADE / الاخت الكبري
باجی، خویشکا مهزن.

داخاز / DAXAZ / طلب
داخواز، خوازه، داواکار، پیداویت، پیویت.

دادستان / DADISTAN / دارالعدل
جهی راستو دوستییه، جهی دادگه‌ها.

دارسان / DARSAN / غابة
دارستان، جهنگل، شاخول، پردرخت، داروبار، دوریه.

داریان / DARYAN / شجرية
گوندهکه لدهقه‌را مهربوان لکوردستانا ئیرانی.

داستان / DASTAN / ملحمة

شانامه، هملهت، شههنه مه، چيروکا رويداى.

داسکا / DASKA

هوزدهکه تيکله ژ ئيزديان و فهلان لدهفهرا (طورئ) گور عابدين
لکورستانا تورکيا.

داشیار / DAŞYAR / ربه بیت

کبانیا ناف مائ، ژنا بهر مائ.

داغستان / DAXISTAN / غابات

ولاته ژ نافى دياره کو بشاخ و داخ و دوربهيه، ژ وهلاتيت قهفقاسيايه.

دانا / DANA / عارف

دانوش، زانا، زورزان.

دمريا / DARYA / بحر

زهریا، گولهکا مهزن ژنافا تال و سوير. گهشت و پاپور لسه دچن و
سى چاريکيت جيهان دمريايه.

دروشن / DIROŞIN / لامعة

دروشين، دروشان، درهخشان.

دالیا / DALYA / وردة

گوله‌کا خومالیه جان و بیهن خوشه.

دروشم / DIROŞIM / شعار

نیشان، سه‌روچاق.

دژوان / DIJWAN / اسم قرية

گونده‌کی خوش و دلگیره لده‌فهره پشدر لکوردستانا عیراقی.

دستار / DISTAR / رحي

دهست هار، دهست کار، دوبهرن یی سه‌ری بده ستی د زفرینن بو
هیرانا دانی لمال.

دلخواز / DILXIWAZ / رغبة

داخاز، دلخاز، داواکار، دل بناره‌زو، نه‌وی دل بقیت. دل‌قین.

دل کول / DILKOL / القلب السقیم

نه‌خوش، دل بزام، زور دامای، دل‌برین، داخ باره.

دل‌بان / DILBAN / معشوقه

دل‌به‌ن، دل‌به‌ر، دل‌بر.

دلافین / DILAVIN / اواخر الربيع

دیماهیا بهاری و سه‌ری هافینی.

دلمان / DILMAN / دلمان

دلّ مه، رهنجان، دل نیشان، سل بون، دلفان.

دلستان / DILISTAN / ملحه

ودلاتی دلا، نافی دیوانه کا هوزانقانی کورد سهبری بوتانییه.

دلهان / DILHAN / ابلق

کهژ، رهش و سپی.

دلنیا / DILNIYA / واثق

پشت راست، مسوگهر، باوهری، نارخاین.

دلدار / DILDAR / محبوبه

پهروهر، شهیدا، نهفیندار.

دلارا / DILARA / مرتاحه

کورته نافی دل نارام، دل خوش.

دلخوش / DILXOŞ / مسروره

شاد، بکهیف، دهماخ چاخ.

دنیا / DINYA / دنيا

دونیا، جیهان، نهف گهردونى تو دنافا دزی.

دمدم / DIMDIM / صوت الطبل

دهنگی دهولۍ، تاور و دژهکا مهزنه و یا موکوم د کهفیته دهری
کهلیی فاسملوی لژیړیا باژیړی نورمی لکوردستانا ئیرانی نافداره بشهری
وی یی مهزن سهردهمی خانۍ لهپ زیړین دزی شاه عهباسی سالال۱۶۰ ژ
کول ۱۲۲۵ دهست پی کربو. کهلاتهک بجویک د نافدا ههیه دبیزنی نارین
دبیزن د بهری دا نهف کهلامهزن جهی وی کهفنه کهلا ساسانیا بو و ژوی
کهفتر دبیزن کهلا جومجمه سلتان بو، لکوردستانا عیراقی ژیک کهلهک
ههیه بنافی دمدم لدهفهره ناکیوان مصگفی بگ نافا کربو پشستی میراتیا
میرگهها سوران هیلای سال۱۲۲۹ مشهختی.

دوختان شاه / DOXTANŞAH / امیره

دوخت و دوت ئانکو کچ، دوختان شاه کچا شاهیه.

دورکا / DORKA / اسم قبیله

هوزدهکا تیکهله ژ بسورمان و ئیزدیان لدهفهره طور عابدين (طوری)
لکوردستانا تورکیا.

دوغاد / DOXAD / ام زردشت

دهیکا زردهشت پیغهمبهره ژ دهفهره ره ی بو لژیړیا تههرانی ئیرانی.
دوغد یه ژ گوندی نهمی یه لدهفهره تهرگهفهر لکوردستانا ئیرانی.
دهغدوفا.

دوکان / DOKAN / اسم مدینه

تافچک، دهریاچه دوکان نافداره بسکری خو دکهفیته دهفهره سوران
لکوردستانا عیراقی. دوکان و دکان ئانکو نهو تافچک یا ندهرازینک کو
لهر دیوارا لگوندا بو رونیشتنی چید کرن. دووکانی.

دوین / DIWÎN / اسم منطقه

باڅیرهکی کهفنی کوردانه دکهفیته سهر رویباری ئاراس دکوتن بهری خانییت وی ههمی ژ جام و شیشه و بهلورا هیا تبو دروست کرن، باڅیرهکی بازرهکانی یی کهفنه نیزیکی ئیرفانه لوهلاتی شورهوی لچهرخی ۱۲ مهغولیا خراب کربو، بابی صلالالدين ئهيوبي ژ ویری هاتبو، گوندهکه د کهفیته نیزیکی (پیرمام) باڅیری صلالالدين (هاڤینگههی) لبن گهلاخانزاد سهر ریکا هقلیری شینوارین وی ییت ماین دبیرن باپیری صلالالدين ئهيوبي ژ ویری چوبو خاری.

دهوک / DIHOK / اسم مدینه

خپلهکا مهزنه لرهخ و رویت مهباد و موکریان لکوردستانا ئیرانی. گوندکی جوان و خوشبو یه لدهقهرا بادینان لکوردستانا عیراقی سهر دهمی میری کورد ئاخشندو پیش کهفت و بهرفره بو لسالا ۱۲۳۶ زایینی ببو مهلبهندی میرگهها داسن، پاشی میری بادینی ههسهن بهگ سهیف لدین نهوی لسالا ۱۵۲۴ چویه بهر دلوغانیا خودی شیا فی باڅیرکی بچویک بمیرگهها بادینان فهگریبدهت و پستی تیكچونا میرگهها بادینان ئهف باڅیرکه بئهپالهتا میسل فه هاته گریدان و لسالا ۱۸۵۰ ز بویه ناحیه و لسالا ۱۸۷۲ بویه قهزا و ل ۱۹۶۹/۵/۲۷ بویه پاریزگهه و خوجهیت فی باڅیری لسالا ۱۹۹۸ ز کههشتبو ههشت هزار کهسا هوک ئانکو مست دووهوک دوومست وهکو خوک وهرگرتن.

دیانا / DIYANA / مسیحیه

باڅیرهکی مهزنه لکوردستانا عیراقی مهلبهندی سوران د کهفیته سهر ریکا حاجی ئومهران بو کوردستانا ئیرانی فهله و بسورمان لی د ژین، نافی خوداوهندهکی مهزنی رومانیا بو، کچا جوبیتهره. دیان ئانکو ژ ئایینه کادی.

دېبا / DÎBA / جمیلة

زیبا، جوان، جان، شوخ،

دیارى / DIYARÎ / هدیة

خهلات. به‌خشین.

دیار / DIYAR / مرئي

تشتی پېش چاف، ناشکرا، روغن.

دیاربهرکر / DIYARBKIR / اسم مدینه

نامه‌د، باژیره‌کی کوردستانا تورکیایه.

دېزا / DÊZA / یتیم

دی ژى، باب مریه و دگهل دهیکا خو پشته شو بکته دجیته مال
زربابی.

دېرین / DÊRÎN / عریقة

میژوی، کهن، کهنار، دیران، دیرین.

دیباج / DÎBAC / حریر

ژاوه‌کی جان و نهرمه و گران به‌هایه، نه‌بریشم.

دېرسیم / DÊRSIM / اسم مدینه

ده‌رسیم، باژیره‌کی کوردستانا تورکیا یه ههمی کوردن تورانییت
تورک سالا ۱۹۳۷ کیما باران کریو نوکه تورکا نافی وئی یی کریه تونجه‌لی.

دیوان / DIWAN / مجلس

کوچک، سه‌را، باره‌گایی میری، دادگا، کومه‌کا هوزانا، دیوانخانه،
نقشتوکا ژمیریاری.

دیدار / DÎDAR / لقاء

دیتن، چاف پی که تن، دیان.

دیلان / DÎLAN / رقص

سهما، هه لپه رکی، داوت، گیزو ده بهنگ.

دیلی / DÊLÊ / اسم جبل

چیا به که لده فیه را هه فلیری لکوردستانا عیراقی.

دیلز / DÊLÎZ / بوابة

دهلیز، دهرازینک، بهردهری خانی، گوندهک ههیه دیلیزیان لده فیه را سوران لکوردستانا عیراقی.

دیندار / DÎNDAR / متدین

خودان دیتن، ئاییندار، پاریزگار، دارهکا بیهن خوشه لچیا شین دبیت.

داربهن / DARBEN / وعر

تیردار، ریل، شاخه ل، داره بهن و داربین گوندهکه نیزیکی نورمی لکوردستانا ئیرانی جهی ژ دایک بونا نازم رده شته.

داروخان / DAROXAN / اسم قریه

گوندهکه نیزیکی پهنجوین لکوردستانا عیراقی.

دهستان / DEŞTAN / اسم قریه

جهی تهخت و پان و بی داروبار، گوندهکه لکوردستانا تورکیا.

دالیا / DALYA / اسم وردة

نافی گوله کی یه زور جوان و بیهن خوشه.

دهلال / DELAL / جمیلة

جوان، نازک.

دوز / DOZ / طریق

ریک، ریبار.

دلین / DILÎN / قلبی

بدله، مهرد.

دلستان / DILISTAN / مدینة القلوب

باغی دلا، وهلاتی دلا، نافی دیوانا صهبری بوتانییه.

دلبر / DILBER / حبیبه

نهفیندار، شهیدا، دل کیس.

دلشهنک / DILŞENG / قلب جمیل

لشهنک، دل جوان.

دلناز / DILNAZ / رحیمه

دل نازک،

دلہین / DILHÎN / قلب بارد

دل هوین، دل تهزی.

دلشکهک / DILVEKER / مریح

دل فهبی، کهیف خوش.

دل پاک / DILPAK / اسم فتاة
دلپاک، دل پاکڙ.

دەرگه زین / DERGEZÊN / الباب الذهبي
کهفته تاخه که لباژیرئ سولهیمانیئ لکوردستانا عیراقی ئانکو
دەرگه هی زیرین.

دل خواز / DILXIWAZ / طلب القلب
دلخاز، دلخاه، داخازا دلی، دلشین.

دژنفت / DIJNIVIŞT / کعبه زرداشت
دژنوشت، کهلای نوسین، کتیبخانه ی پهرتوکا ئافیتای. ئەو ئافیتا
کو بئافا زیری نفیسیه سهر پیستی دوازده هزارگا. ئسکه ندهری مه کدونی
ئەف پهرتوکخانه سوت لهو زهردهشتیا د گوتی ئسکه ندهری له عنه تی.

داربین / DARBÎN / اسم قرية
گونه که نیزیکی شاری (درمئ ئورمیی) لکوردستانا ئیرانی دبیزن
زهردهشت پیغه مبه ر لوی گوندی ژ دایک بویه.

داینوک / DAYNOK / اسم قدیم
مروغه که ژ (ماد) آبو. ل سالا ۷۱۵ ب.ز هاته دورکرن بو سوریا نوکه
(بو کورایه و دناف نافیئ کوردا ههیه م.م).

دووشیزه / DOŞÎZE / طليعة کچا نوی گه هشتی.

دینه / DÎNE / اسم فتاة

دینى، دیتن، نافى کچا ئاقیب پیغه مبهه کو خویشکا ۱۲ برا بو و ههمی جوهری ۱۲ بابکن نه قییت فانن،، نافی دهیکا وى له یا بو:-
ا- له یا کچا لابان خالى ئاقیب پیغه مبهه دهیکا شهش کور و کچه کا یه:
ژنا ئاقیب پیغه مبهه یا ئیکى یه:

۱- راثوبین ئانکو بزانی وان برینن مه.

۲- شه معون ئانکو بزمانی وان گوهدان.

۳- لاوی ئانکو بزمانی وان گریدان.

۴- یه هوذا ئانکو بزمانی وان تیته پسه ند کرن.

۵- یه ساکر ئانکو بزمانی وان به هایى پاله تیى.

۶- زبولون ئانکو بزمانی وان نیشته جی کرن.

۷- دینه

ب- راحیل خویشکا له یایی کچا خالی ئاقیب پیغه مبهه ره لابان پشتی
مرنا خویشکا وی شوی بئاقیب کر و تنى دوو کور هه بون:

۸- یوسف بزمانى وان ئانکو مشه کر.

۹- بنیامین بزمانى وان کورى چه پى.

ج - به لها ژنکا ئاقیب پیغه مبهه یا سیییه لبه رده ستى له یایی کار دکر
و پشتی له یا مری شوی بئاقیب پیغه مبهه رکر و دوو کور بو په پيدا
کرن.

۱۰- دان بزمانى وان ئانکو داده وهر.

۱۱- نه فتالی بزمانى وان ئانکو شهرى من.

د - زلفه، زلفى ژنکا چاری یا ئاقیب پیغه مبهه نه و ژى شولکهره
به رده ستى راحیل بو دوو کور په پيدا کر بون:

۱۲- جاد ئانکو که یف خوش.

۱۳- نه شیر ئانکو کیف هاتی.

دیباج / DÎBAC / نسیح الجن
دیو باف، تهفنی ژ مه چیترا.

دافین / DAVÎN / محبوبه
دایک فین، داف داف.

دود هوفا / DODHOVA / ام زردشت
دوغدوفا، نافی دهیکا زهردشتیه.

پیتا (ر) R حرف الراء

رابین / RABÎN / قیام
هه‌لستن، رابونقه، شبیره راوستان.

رادار / RADAR / کشفه
ریکا دویر، دویر دیتن، ده‌زگاؤ ئامیره‌ته‌که بو زیرفانیی و دویر دیتنی
بکار تیت. ری نیشادان.

راحیل / RAHÎL / راحیل
خیزانا ئاقیب پیغه‌مبهره دهیکا یوسف و بنیامینه.

راپهرین / RAPERÎN / نهضة
سه‌ره‌لدان، ده‌ست هه‌لینان.

رازییا / RAZIYA / مینه
هه‌لگران نه‌په‌نیا، جهی باوهریی، زمان گرتی.

راژان / RAJAN / اسم قرية

گوندهکه لدهشتا ته رگه فهر لنافچا شکاکا لکوردستانا ئیرانی، ریکا
بئیش و ژانا.

رام / RAM / سعديّة

د کوردی یا که قندا روژدهکا پیروژه د که فیتنه هه می هه یقیت
زهر دشتیا.

رامان / RAMAN / فکر

یاخود، ئارشان، پشکه که ژ بن داد قشوریا لکوردستانا تورکیا، بیر
کردنه وه له شیک، هزر.

رافین / RAVÎN / نهوض

رابون، راپهرین، راسیان، رافنیا گونده که لده فیه را بهرواری بالا
لکوردستانا عیراقی. رابین.

رانیا / RANIYA / اسم مدينة

باژیره که لده فیه را سوله یمانی لکوردستانا عیراقی هه وه سا دبیزنی
سه ردهشت یان دهشتا بتوین و بیتواته ژ کومه کا خیل و هوزا پیک تیت.

رایات / RAYAT / اسم قرية

گونده که لده فیه را حاجی ئومه ران لسوران لکوردستانا عیراقی.

رهخشان / REXŞAN / لامعة

درهخشان، رهوشه ن، روناک، روناھی، هه وه سا درهوشان.

رهوشهڼ / REWŞEN / نور

رهشهڼ، شاژنهکا ئامیدی بو گوری وئ مابو تاكو سالا ۱۹۴۵ز. رهوش، پیگیر، رهفتار، روناھی، روناك، رون، درهخشان، رهخشان ئاشكرا، دیار، روشن، روشنا، دوست، نیاز.

رهشنو / REŞNO / ملائكة

راشنو، فریشتهیهكه دئایینا زهردهشتی دا خو داناته رازی یه چاکی و نهباشیا مروغان بهرامبه ر دكهت فیجار مروفا و کریاریت خو.

رهسهڼ / RESEN / اصالة

پاکاتی، خورستی، دیران.

روژین / ROJÎN

ژنا فی روژی هاتی یه، وهکی چافی روژی یه. نافی خویشکا جه گهر خوین یی هزانفانه. دبیزن روژ پینجن: یا برزهكو دوهی بو، و یادیتی یه ئەوا یا کوتو نوکه تیدا، و یابیت ئانکو سوبههی، و یابزفان ئانکو روژا دیماهی یه ژ ژانی، و روژا دریژ ئانکو روژا رابینی.

روجوان / ROCIWAN / ملیحة

روی گهش، سهرو چاف شرین، روخوش.

روخوش / ROXOŞ / طيبة

روجوان، سهروچاف قهبی، نهنی گهش.

روخسار / ROXSAR / مظهر حسن

روی، دیم، دهف و چاف.

روستئ / ROSTÊ / اسم قرية وجبل
گوندهکئ خوش و دلگیره لدهفهرا راوهندوز لکوردستانا عیراقئ.

روشزان / ROŞZAN / فاهمه
رهوشزان، یاسازان.

رونما / RONIMA / قبله
روگهه، نما بههورای ئانکو نفیژ دیاره ژ نماز هاتیه.

روکار / ROKAR / طلiece
پیشی، بهراهی، کاری دیار.

روندک / RONDİK / دمعة
گلورك، ئهسرین، هیستر، فرمیسك، سروشك، ئهرس، ئهسر، ههسر،
ئاسرو، ئهشك، روهنك.

روشهنگ / ROŞENG / اسم قديم
كچا دارا گودما نوس (دارايئ ديماهيئ).

رئبار / RÊBAR / مارة
رئبوار، ريفنگ، کاروانی، لسه ریکى چو و بورى، كهسین هات و
چویئ دکهن.

رئبار / RÎBAR / نهر
روبار، رویبار، رو، جهلال، چهه، زئ.

رنگا / RINGA / شهد
 هنگڦين زهلال و بئ شه ما.

رێواس / RÊWAS / راوند

رێفاس، گیایهك خوزایی یه بستییه كا ترش و مزه، لجهیت سارو بهفرین شین دبیت، نائیته خومال کرن، سالا بهفر کیم بیت وئ سالی کیم و یا نیره، خارنا وی گهلهك یا باشه بو موکوم کرنا پدی و دهف و لیقا ههروهسا بو رونکرنا چافا رههاوی باشه کهلاندی بو ئینانه خارا فشارا خوینی و خارنا وی باشه بو نهتوشبونا نهخوشیا شیرپهنجی ههروهسا کیم بونا ریزا کولوستروی دناف خوینی دا.

راژه / RAJE / خدمه

چیاپه که لدهفهرا رانیا لکوردستانا عیرافی، کار، خزمهت.

رهها / REHA / طلیعه

روها، کهفنه نافئ باژیری ئورفا یه لکوردستانا تورکیا. ئه بهجر ئوکامو ژ کهفنه پاشاییت وئ بول سالان ۵۰ ز. ئازاد، بهردای.

رازیانه / RAZIYANE / سواد

رازیانه، گیایهکی بتوفه تیتته چاندن بیهن خوشه دکهنه ناف نانی بو دل ئیشیی باشه.

رومان / ROMAN / روايه

چیروکیت دریز، کشورکه لئه وروپا.

روناهی / RONAHI / نور

روناک، رهوشه.

ریحان / RÎHAN / رحان

روحان، گیایهکی بهلگ پانه رهش و بیهن خوشه.

رهفین / REVÎN / هرۆب

چونا بشار ولهز، راشینا گوندهکه لدهفهرا بهرواریبالا لکوردستانا عیراقی.

رهنگین / RENGÎN / ملون

رهنگاورهنگ.

روپاک / ROPAK / وسیمه

روخوش، روپاقت، روگهوره.

روپهل / ROPEL / صفحه

رو وهکو پهل ناگر سوره، بهرپهر.

روناک / RONAK / ضیاء

روهانی، رهوشه.

رهفین / REVÎN / هرۆب

ههلاتن، خوهافیتن، فهشارتن، ئەف ناهه زور دناف کورد دا پشتی نسکو و شکهستن هاتینه سهری مللهتی. ئەف ناهه پیروز چونکی لقورثانا پیروزدا هاتیه د سورهتا دعهبهسهدا ۳۴-۳۰-۳۱ کو باسی ههفت پیغهمبهران دکهت (بنافی خودا یوم یفرالمرء منه اخیه وامه وابیه و صاحبته و بنیه).

۱- قابیل ژبهه هبیل رهفیو

۲- موسا ژبهه دهیکا خو رهفی ژ ترسیت فرعهونی دا

۳- ئیراهیم ژ بهه بابی خو نازهر (تارخ)

۴- لوت ژ بهه ههفالاخو

۵- موحهمهه د ژبهه کورمامی خو عوتیه کوری ئەبولهههه.

رېسا / RÊSA / قاعده
دستور، رېباز

رموانگه / REWANGE / مرصد
زيرغا،

رېبهندان / RÊBENDAN / اسم شهر
نافی مانگه که کوردی یه د که فیه دوه رزی زستانی دا.

رابوون / RABON / مقاومة
به رځودان، به رځنگاری.

رام / RAM / اسم قدیم
بانو رام خیزانا روسته می یه و خویشکا گوی گوهدرزه.

رهوشه ن / REWŞEN / نور
رهوشه ن خاتون کچا سمایل پاشایی بادینا بو (۱۷۶۸-۱۷۹۸ز) گوری وئ
لدهف گوری سولتان حوسین و لیه لبا زیری نامیدی تا سالا ۱۸۴۵ ز ما بو.

رامین / RAMÎN
نافی دلدارا وهیسی هه روهکی دمه م و زینی دا هاتی:
لهیلا ته گر به لا لقه یسی رامین رام بو لوهیسی

پیتا (ز) Z حرف الزاي

زارا / ZARA / لهجة

زاراف، زمانى ئافى

زانست / ZANIST / معرفة

زانست، هوزان، هونه، تیگه هشتن.

زهلان / ZELAN / اسم قرية

گوندهكه لناوچا سروجك لدهفهرا سولهیمانیی لکوردستانا عیراقی.

زهنویر / ZENWÊR / اسم منطقة

ناوچه یهکه پر بهر و بوم و دار و باره و پر مروقه.

زهلی / ZELÊ / صحراء

بیابانهكه لناوچا بهرزنجه لکوردستانا عیراقی.

زهمزهم / ZEMZEM / خریر

زمزم، دهنگی ئافى.

زهلال / ZELAL / صافیه

پاك و خاوین،

زهریا / ZERIYA / محیط

ئافهكا مهزن و بوشه ژ دهريا مهستره.

زریان / ZIRYAN / ائاره

ئاریان، ئارهان، خوریان، گهردهلول، بابی ژوری. کهرب گرتی. رهشهبأ، بهفروبارانا زور.

زریبا / ZIRÊBA / اسم بحیره

زریبا، گومهكه لكوردستانی.

زلفی / ZILFÊ / عشوة

بسکی، پرچا سهر جینیکا، نافی ژن بابا یوسف پیغه مبهره.

زگار / ZIGAR / بکاء

ههوار، فیغان بزارافی گورانا .

زنار / ZINAR / صخرة

ههمهاز، كه مەر، شكیرهکی مهزنو بلند و سهخت و ئاسییه، ئهوك
فریان شکیر رهنگی کفانییه، ماسیا زهر.

زوزان / ZOZAN / مصائف

جهیت بلند و خوش، چیاپیٹ ژوری، نافی ههریمهکی بو ژ وهلاتی
داسان.

زوزك / ZOZIK / اسم جبل

چيايهكی بلند لدهفهر راوهندوز و ديانا لكوردستانا عيراقی.

زیبا / ZÎBA / ظرفه

ديبا، جوان، زیوا، شوخ، شهنگ.

زین / ZÎN / اسم قدیم

دوستا مهمی یه دداستانا مهم و زینی‌دا.

زینکار / ZÎNKAR / کزین

رهنگی زینی، کاری زینی.

زیمار / ZÊMAR / رئا

گری و پی گوتن سهر مریا یان بخو.

زیرین / ZÊRÎN / ذهبه

پیشه‌وايه‌كا كورده كچا مېرو خانه، پاشایی ديماهیی یی ئامیدی کو
وی دهمی پایته‌خت ناشیپ بو ئانکو یا نوکه دبیزنی ئاشاوا. سهر دهمی
ئایینا زهردهشتی بو، بهری دامزراندنا میرگه‌ها بادینان ب ۷۰۳. سالا،
نیزیکی گوڤه(کوفه)شارهك هه‌بو د گوتنی(قادسیه)لسالا۱۳ مشه‌ختی و
دشهره‌کی مه‌زن دا دناقبه‌را (سه‌عه‌د کورئ وه‌ققاسی) ژ لایی بسورمانا فه
و روسته‌م کورئ فه‌رخوزادی ل ۱۹/۲/۶۳۶ز نیزیکی وی شاری رویدا
روسته‌م کوری ئه‌سه‌ه‌ندیاری هاته‌ کوشتن و له‌شکه‌ری وی شکه‌ست و شهر
هاته‌ کوردستانئ زیرین نه‌چار بو به‌ره‌فانیی ژمان و ئابرو و ئایینا خو
بکت تاکو لوی شهره‌ی هاتیه‌ کوشتن شهره‌ی پینج روژاقه‌ کیشا و ل
۲۳/۲/۶۳۶ز ب‌دیمه‌هیک هات. میرگه‌ها بادینان لسالا ۱۳۲۹ ز هاته‌
دامه‌زراندن. زیوهر، رهنگی زیری.

زېرهفان / ZÊREVAN / حارس
چافهړی، پاسهوان،

زینهار / ZÎNHAR / انذار
هشیاری، وریایی، ټاگایی.

زیلان / ZÎLAN / اسم عشیره
خپله‌کا کورده لکوردستانا تورکیا لده‌فهره بابیه‌زید، نافداره بگه‌لیی
زیلان سهرده‌می شورشا شیخ سعید پیران. ره‌شهبه وده‌سا خپله‌کا کورده
لده‌فهره قهره‌باغ دناف کوردستانا شوره‌وی‌دا.

زیوا / ZÎWA / ملیحه
زیبا، شوخ، شه‌نگ، دیبا، جوان بزمانی ناف‌یستا. نافی گوله‌کی یه.

زیوان / ZÎWAN / زیوان
چین چین، خال خال، جنجیله، چنی چنی، دانه‌کی تاله دگهل گه‌نمی
شین دبیت ود که‌فینه ناف.

زیفار / ZÎVAR / اسم بحیره
زیفار، گوله‌کا بچویکه لکوردستانا ئیرانی دبیزنی (زیبا گول) و نافا فی
گولی دبیته رویاره‌کی بچوک دبیزنی مهربوان دجیته سهر رویاری
سیروان، وه‌کو دم‌ریاچه‌یه‌کی لی تیت دبیزنی مهربوان. هه‌زار.

زیستان / ZĪSTAN / مشتاء

وهرزکي سالي ساره و ببهفرو باران و بايه ژ ۱۱ ههفتيا پيک تيت
ههرحهفتيهکي ناف و دهمي خو ههيه و د ئافيستايي دا بنافي زاما
هاتيه:-

- ۱- ل ۲ تاكو ۸ / ۲ كه ههفتيا بيدلخه
- ۲- ۹- ۱۵ ك ۲ = يهلدهي(بيړهندي)
- ۳- ۱۶- ۲۲ ك ۲ = مريهمي
- ۴- ۲۳- ۲۹ ك ۲ = يوخه نه ي(ئوغه ن)
- ۵- ۲۰- ۱ / ۵ شواتي = پيت
- ۶- ۱۲- ۶ شواتي = پالور
- ۷- ۱۳- ۱۹ شواتي = خدر
- ۸- ۲۰- ۲۶ شواتي = نه لباس
- ۹- ۲۷ / ۲- ۵ ئاداري = ئاف دگه هيت پشکيت دارا
- ۱۰- ۶- ۱۳ ئاداري = ئاف دقه رسيت.
- ۱۱- ۱۴- ۲۴ ئاداري = سه رما پير

زهري / ZERĪ / فتاة

بهري، جوان رهنگي زير و زهراتيي، کچ..

زهنگ / ZENG / جرس

زنګل،

زامو / ZAMO / اسم امير

کوردين و لدهفه ر موکريان وهکو ميريهل فه رمانره ويی (۹۴۰-۸۰۰ ب.ز)
کريه زاموا.

زفینگ / ZIVÊNG / اسم قرية

ژفنگ، قهسیل، قهرسیل، دھخل ودانی رھخ و چانیٲ گوندا، گوندهکھ لدهفھرا مانگیشکی لکوردستانا عیراقی ههروهسا گوندهکھ لدهفھرا ههکاریا لکوردستانا تورکیا.

زهعفران / ZEFRAN

زهعفران، گیایهکھ دبیزنی سوری جان، کهفنه بازیرهکھ و کافلیٲ وی دیارن لدهفھرا سلیفانه یا ل لکوردستانا عیراقی. ووشهیهکا جزریه د کهفندا بابلی و ئاشوریا بکار ئینایه، گیایهکی بیهن خوشه.

زهله / ZEHLE / عزيمة

زهلا، وره، هیزا شیانی.

زیفار / ZÎFAR / بحيرة

دهریاچهیهکا بچویکه لده فھرا سنه لروژهلاتی کوردستان سی میلا دریژه و دوومیلا پان و نیزیکی ۱۵ میترا کیزه ئافا وی شین و جوانه.

زاوا / ZAWA / نهير

گوندهکھ دکهفیته نیزیکی دهوک لکوردستانا عیراقی ههروهسا دهفھرهکھ لخوراسان لکوردستانا ئیرانی. دبیت ژ زیوه هاتبیت ئانکو رویبارھکی بچویک. یان زی زیبا و زیوا یانی جوانه وقهشهنگ.

پیتا (ژ) J حرف - ژ -

ژاژائی / JAJALÊ / اسم قریه
گوندهك لئاوچهی ماوهت لکوردستانا عیراقی.

ژاژاو / JAJAW / عین ماء
کانیهکا ئافۆ یه لئاوچهی شارهبازۆیر لکوردستانا عیراقی.

ژاله / JALE / طل
شهونم، خوناڤ، خويسار، ئاف رهنگ، دلوپاشهونمى ئەوا بشهڤى لسه
بهلگى گوى يان دارا، بارانا بسهر كولافك، دوو گوندن ل سهنگاو وتانجرو
لدهڤهرا سولهيمانى لکوردستانا عیراقی، نم، گوله كانى ژاله گوندهكه
لدهڤهرا زمار نيزىكى موسل.

ژيله / JÎLE / اسم جبل
چيايهكه لئاڤچا دیرسمى لکوردستانا تورکيا.

ژيلان / JÎLAN / اسم قریه
گوندهكه لئاوچهی بادینان لکوردستانا عیراقی دياره شيلانه.

ژيان / JIYAN / حیاة
جاندار، ساخ

ژېلا / JÊLA / الم

ژان، ئیش

ژین هات / JÎNHAT / حیاة

ژیان هات، خوشی و تهنای هات.

ژیهات / JÊHAT / لائقة

ژیهاټ، ههژی، بهرکته تی و جوان.

ژارین / JARÎN / مسکينة

گریان ونالین، دهست تهنکی، بی کەس، ههزار، بی دهنگ و تهنا.

ژیوا / JÎWA / حیاة

ژیان، ساخی.

ژفان / JIVAN / واعدة

به ئین، پهیمان، ژووان.

ژارین / JARÎN / مسکین

ههزار، بی دهنگو تهنا، گریان ونالین دست تهنکی، بی کەس.

ژیمان / JÎMAN / حیاة

ژیان یامای،

ژالو / JALO / فراشة الثلج

کرکه هویره وهکی میشایه ژ بهفری چیت بیت سپیه سهر ئافی د فریت دا زهلال بکهټ.

پیتا (س) S حرف السين

سابرین / SABRÎN / صابرین
نیری کویقی، نیری ژ دووسالا مهزنت.

سارا / SARA / صافیه
پاک و زهلال، بیټ ژ سهرمایی هاتبیت، نافی خیزانا براهیم
پیغه مبه ره، ساره چیا یه که لناوچه ی دوکان لده فه را سوله یمانی
لکوردستانا عیراقی. سارا خیزانا براهیم پیغه مبه ر خلکا ده فه را لهون بو
ناف هه ورامان لکوردستانا عیراقی. سارا و برای وی مار بهنام بابی والان
پاریزه ری شاره کی بو سهردمی ساسانیا بونه فهله پاش هاتن کوشتن دیرا
مار بهنام لباشیکی هه رسال ۱۰\ل بیړه اتنا وکرنا بشاهیا نهکا خوش.

ساریسا / SARÎSA / اسم مدینه
که فته بازیره ک بو لده فه را جزیری لکوردستانا تورکیا.

ساسون / SASON / اسم جبل

چپایه که لکوردستانا تورکیا، ههروهسا نافئ کەفنه میرگهههک بو یا کوردا لدهفهره بتلیسی لکوردستانا تورکیا.

سامرا / SAMRA / سامراء

شام ری، ریکا شامی، باژیره که جهی کوردایه یان کوردا نافئ ئی دانایه لعیرافی.

سانتین / SANTÎN / حریر

نارمویش گیای.

سازگار / SAZGAR / میسر

سازگار، دروست کەر، ساخلەم، بی ئیش و نهخوش و ژان.

سازان / SAZAN / ترهیم

پێک هاتن، چێکرن، دەرگرتن.

سازین / SAZÎN / امینه

تهناهی، ناشتی، سازیان.

سافیناز / SAFÎNAZ / مغناج

جوانی

ساتاکا / SATAKA / اسم مدینه

ساتاکا کەفنه باژیرهک بو لدهفهره جزیرا بوتان لکوردستانا تورکیا.

سالوخ / SALOX / نبا
سالوغ، نوچه، دهنگ و باس.

سايه / SAYE / ظل
سایا، سیبهر، دهولهت سهري.

سهرهلدان / SERHILDAN / انتفاضة
راپهرين، دهست هه‌لینان، سه‌ر بلندکرن، سه‌رهلدانان کوردیت
کوردستانا عیراقی ل ٥\ ئافدارئ\ ١٩٩١ دهست پي‌کر و لنه‌وروزا وی سائی
بدیماهیك هات و هه‌می وه‌لات هاته‌ رزگار کرن.

سه‌هند / SEHIND / ملکه
شاه‌ا می‌شیت هنگفینی یه، جهیت سارو کویستان.

سه‌هول / SEHOL / تلج
به‌فر، قهرستوك.

سه‌یران / SEYRAN / نزهة
گه‌شت، ژمال دهرکه‌تن بکومه‌ل بو جهیت خوش و سه‌ر ئافا ژ بو
که‌یف و مژویلاهی و خو ژ بیرکرن، ژ سه‌یر هاتیه‌ ئانکو دیتن.

سانا / SANA / بسیطة
ئاسان، ساناهی، سانایی، سه‌نه.

سەناریا / SENARIYA / اسم وردة
رەنگەکی گولایە.

سەدە / SEDE / قرن
سەدسال، سەد، چەرڤ.

سەوزە / SEWZE / خضرة
کەسکاتی، کەسک، ئەسمەر، گەنم، رەنگە.

سەرکاڵە / SERKALE / اسم صحراء
دەشتەکە لکوردستانی.

سەییوان / SEYWAN / مضلة
گرەکە دکهفیتە روژههلاتی بازیری سولهیمانی لکوردستانا عیراقی
هەر دگهل بناغه دانانا بازیری سولهیمانی ئەو گر کریه گورستان.
چەتر، چادر، ئاسمان، سەییوان و کەییوان دو برا قارەمانیت کورد بون د
هیریشهکا تورکادا دژی کوردستانی وان قارەمانا دلیرانه کەتن شەری و
بەرەفانی کرن تا خو گوری کوردستانی کرین و لوی گری هاتن فه شارتن
و ئەو کرینافی ئیک ژوانه. سیهوان ژ سهی هاتیه ئانکو سیبهەر.

سپێدە / SPÊDE / صباح
دەمی روژ هەلاتنی، بەیان(و روناھیه و دیتن ئیھیه).

سپیاف / SPYAV / بیاض
دەرمانی جوانی، گوندەکە لکوردستانا تورکیا.

سرو / SIRO / وحي

شیرهتا خودی، شاخی جانەوهر، سرون، نافی پادشاههکییه مهنی بو
سه‌ردهمی روسته‌می زال.

سروه / SIRWE / نسیم

شنه، بابی سپیده، گوفاره‌کا کوردیه هوزانفانی کورد هیمن موکریان
لبازاری ئورمی لکوردستانا ئیرانی ده‌ری دخست.

ستی / SITÎ / سیده

خاتون، خاتو، خانم، ستی خانا ههرکی لگه‌فه‌ری، لکوردستانا تورکیا
وه‌کی میهره‌بانا به‌رواری و له‌علی خانا گوفه‌یی ناف و دهن‌گ هه‌بو
بجوانیی و زیره‌کی.

سرمی / SERMÊ / کحل

کل، ئاخ، ره‌نگه‌کی خولی یه نه‌رم و ره‌ش و هویره بو ره‌ش کرنا
مژویلانک و چافا بکار تیت. ژاوکی سیمداره بو چلی ژنکا بکار تیت.
سنگی بزیر و مراری.

سریان / SIRYAN / اسم لغة

سواری، سواریا، ئاشوری ملله‌ته‌که زمانی وان پشتی عیسا پیغه‌مبه‌ر
به‌لاف بو دنافه‌لیت ئاشوری و ئار ئوژوکس و کائولیک و مارونیت
لوبنان دا.

ستیر / SITÊR / نجمة

شاژنه‌که نافی وی د ته‌وراتا پیروز داهاتیه دلسوزا ئایین و ملله‌تی خو
بویه لکوردستان.

ساهی / SAHÎ / صحو

سامال، ئاسمانی بئ هه ور و باران، نالبهندی هوزانقان گوتیه: یا ئلاهی توکه ریم و پادشاهی دلکی مه عه وره و تو بو مه بکه ساهی.

سپیاره / SPEYARE / اسم قریه

گوندهکه لدهفهره ماوهت لکوردستانا عیراقی.

سپتاما / SIPTAMA / اسم قبیله

سپیتامه، رهنگی سپی، سی بتهمه، نافی وی خیل یه ئهوا زهردهشت پیغه مبه ر ژوان. دبیزن نافی باپیری زهردهشته.

سنه / SINE / اسم مدینه

سه نه ن دهج، باژیرهکه بنافی که لاتا خوفه نافی وی گرایدایه دهج یان دوژ ئانکو که لات دکه فیه کوردستانا ئیرانی.

سندس / SINDIS / حریر

پارچه یه کا ژاوی ئافریشمیه بزیقی تیتته تام دان.

سنجان / SINCAN / ادب

رهوشت، تور، نافی ئاغیه کی مزوری ژیریا بو. گوندهکه دکه فیه دهفهره مه رگه و بشده ر لکوردستانا عیراقی نوکه د بیژنی سینا جیان. سنگ جان.

سنگسار / SINGSAR / عمل الصالحین

واژه یه کا یونانیه ئانکو په مسنیت چاکا، په رتوکه که لیدرا تیتته خواندن.

سوز / SOZ / عهد

پهیمان، سوز هات، سوزین، سوزان، گوتنا باوهرییه.

سوسک / SOSIK / قطا

فرهندهیه که وهکی وایه لی بچویکتره.

سوسن / SOSIN / زنبق

سیسن، سهوسهن، گوله کا ژ توخمی پیفازایه جوانه و بهلگیت وی تهنک و دریژن گولیت جوان و بیهن خوش ددهت رنگی زهر و سپی و شین ههنه سپیاتیفی گولی نازدییه ئافا گولاوی بو راوهستانا ژانا ددانا باشه، لدهریا سپی و وهلاتی ژاپون و گر و شاخیت کوردستانی و قهفقاس و دهریا قهزوینی شین دبیت و ههنه، دبیزن دهمی خودی دای ههوا ژ بهههشتی هافیتیه خاری نهف گوله ژ روندکا وی شین بو.

سوسیان / SOSYAN / اسم مدینه

سوسه، شوشه، شوش، شوشان، پایتهختا ههریما عیلامیا بو و بهریدا.

سوزان / SOZAN / عهد

سوزدان، سوزدار، خودان سوز، سوتن، سوزدار سوتی.

سوزگه / SOZGE / اسم قریه

گوندهکه لدهقه را راوهندوز لکوردستانا ئیرانی.

سوزه / SOZE / ریاح

سوزی، گزه بایی سقک.

سیمه رخ / SÎ / MERX / رخ

بالندهیه کی نهفسانهیه وی ناشوپی دبیزن لچیاپی فاف دزیت.
روسته می زال بسهر هه لیبو و بتیزک فه گرتبون و بخودان کر بون.
مهزنه و شاپهر پانه دگه هیه ناسمانی بلند دبیزن هه ردهم دگهل کهس
کهفتیه و لایی چاکیی د گریت.

سوکار / SOKAR / اسم جبل

چپایه که لدهفه ر نازربایجان لکوردستانا ئیرانی.

سولین / SOLÎN / وردة

غونجه، گوله بهری بشکفتنی.

سوارو / SIWARO / اسم منطقة

چه مه که لناوچا شلیر سهر ب پیجونیی فه لکوردستانا عیراقی.

سیوین / SÊWEYIN / جنینه

رهزه که لناوچا ماوهت لکوردستانا عیراقی.

سوما / SOMA / نظر

ناسو، بیناهی، سیناهی، چریسکا دور، هیزا دیتنی، روناها چافا،
دهفه رهکا پان و بهرینه و یا مهزن بهرامبهری مشارا برادوستا لکوردستانا
عیراقی. سومه گیایی ژیانن یه دنافیستا پیرزدا (ههنوم) بکار هاتیه و
پاشی بویه (هومه) گیایه که نوکه زی لدهفه را دزلیدا ههیه و هه ربقی
نافیه درئ و رهسمیت ئول و ئایینا زهردهشتیا دهاته فه خوارن.

سی / SÎ / بط

قازا کویچییه، خلیفه سلیم کهله کچی گوتیه:
ئاواز ددهن نهو سی و هاز
رهفدا هولنگاتی بناز

سیپهل / SÎPEL / شلال

سیلاف، سولاف.

سیپان / SÎPAN / اسم جبل

سیفانده، سیبهرهکا پان، چیاپه که لدهفه را بدلیسی هندافی دهریاچا
وانی بلنداهیا وی ۴۰۵۸متره،

سیبهر / SÎBER / فیء

سایه، نهو جهی کهفرینه یی کو چافی روژی لی نهدهت.

سیان / SÎYAN / ثلاثیه

ژی سی هاتیه نافیت هندهک گوندا ژوانه لدهفه ریٔ سهرسنگ و دینارته
و خلیفان، و دینا لکوردستانا عراقی.

سیتا / SÎTA / اسم هندي

خیزانا رامایه ژ میړچاک و شاهیت هندئییه.

سیرانوش / SÎRANOŞ / اسم قدیم

سهرانوش، کچا میرهکی نهرمنا بو لسال۱۲۰ زایینی کهته دافیت
نهفینیا شاههکی کوردا بنافی مانيسا روس MANISAROS مابدیف
فه و شوی پیکر.

سیرستان / SÎRISTAN / اسم قریة
گونڊك لدهفهره زښار لكوردستانا عیراقی.

سیرین / SÎRÎN / اسم قدیم
كچا شاههكی ئهرمنا بو دوستانیا كسرای كر و خو كره ههف سیاوی.
كسرا شاهی فارسا بو.

سین دوخت / SÎNDOXT / اسم قدیم
ژنا مهربابه و دهیکا روزا بهیه.

سیما / SÎMA / وجه
میناك، سیمین، رهنګ و دیم.

سیواس / SÎWAS / اسم مدینة
بازږهكی كورده لروژ ئافای كوردستانا تورکیا.

سیفی / SÊVÊ / تفاحه
سیف، میوهیهكا خارنئییه لكوردستانی زوره، بو بهیز كرن دل و
جهرگا دهرمانه ههروهسا بو ئیشا قهېزا تیئ ناهیلیت، دیسا بو جوانیی
باشه.

سیماپهري / SÎMAPERI / وجهالحواري
ناف چافیت پهريا، رویی پهريا، رهنګی پهريا، نافی كچا ئوسمان بهگی
ئهوا بیه خیزانا چهجی رهشید بهگ میرئ بهرواری بالا ژ زنیئت نافدار و
خودان هزريت بنه مالا مهلكا نژیا بو لكوردستانا عیراقی.

سیمیا / SÎMYA / سحر

زانستا ته لسه م و جادو کاري، پهيدا کرنا باوهری بو تشتی نه وه و دروست کری. رازگو، زانایی رازگو، راز زان.

سیستان / SÎSTAN

وډلاتی سیبه ری، ولاتی روسته می زاله، زابل زی وډلاتی زابلپانه ژ توخمی روسته می نه.

سیقال / SÎQAL / تلج

کره کی مه زنه ژ به فری چید بیت و پشتی مه زن دبیت دمریت و ئافا سار و ته زی و خوش دناف زکی ویدا دمینیت تیته فه خرن لزوزانا و که فلی وی کرمی و هکی گوزکا دشکیت نه فه پشتی کو به فر تاوتی دبیت و هسا دبیزن هویرکی وی که فلی هه لدگرن و هافینی پله کی و که نه ناف ئامانه کی ئافی سار و ته زی دکه ت.

سالیق / SALÎQ / اسم مدینه

که فنه نافی باژی ری مه دانن لژی ری عیراقی کو نه و باژی ری پایته ختی ساسانیا بو.

سارونیا / SARONYA / اسم زهرة

گوله کا سور و جوان و به لگ مه زنه.

ساویان / SAWYAN / حد

ساویین. هساندنا ده کی بو تیژ بونی دا تشتا پی هویر بکه ن، چه رخ.

سولاف / SOLAV / شلال

سیلاف، سویلا ئافى، سورکا ئافى، هافینگه ههکه نیزیکى ئامیدی
لکوردستانا عیراقى. سیپهل.

سیسى / SÎSÊ / بیضاء

سپی، کهفه ر.

سیزار / SÎZAR / بحيرة

سیزان / SÎZAN / اسم قدیم

سیهر / SIYER / اسم جبل

چپایه که لدهفه را شار باژیر لکوردستانا عیراقى.

سورین / SORÊN / اسم جبل

چپایه که بلند لدهفه را شاره زوور لکوردستانا عیراقى.

ستیربانوو / SITÊRBANO / اسم فتاة

تهفیا نوو و ههیف بانو و ستیر بانوو ههر سى خویشکیت ئیک بون
نافى وان د داستانا مهم و زین دا هاتیه.

سیفان / SÎVAN / اسم بحيرة

گوله که یان گومه کا ئافى یه نیزیکى وانى لکوردستانا تورکیا.

سپینته / SIPÊNTE / مبارک پیروز بزارافى کوردیا کهفن.

ستیر / SITÊR / نجمة

- هندەك ستیر هەنە دكهفنه نافبهرا چافى روژى كوكب و زهفيا ئەم
لسەر د ژین كو ئەو ژيك ستیره:-- وەكو:--
- ۱- ئازاد مرد، بهرجهس، بهرجیس- كو مەزنترین ستیره و ۱۳۰۰ جارا
هەندى فى زهفییە و سالا وى ۱۲سالین مەنە و روژا وى ۱۰ دەم
ژمیریت مەنە و ۱۲ هەیف لدور دزفرن، (مشتى).
- ۲- بههرام- كو ۷ جارا ژ زهفيا مە بچویکتره و هندەكا هزر دکرین ژيان يا
لسەر هەى و سالا وى ۶۶۹ روژى مەنە ئانكو پتر ژ دوو سالیन مە، و
دوو هەیف لدور دزفرین سەهم و ترس، (مريخ).
- ۳- ئاناھید، تیر- كو نيزیکترین ستیره بو زهفيا مە بەلى ژ زهفيا مە
بچویکتره و سالا وى دبیتە حەفت هەیف و نیف و دريژاھيا روژا وى
وەكى روژا مەیه تیتە نیاسین بنافی ستیرا سپیدى يان ستیرا ئیشارى
چونكى دەمى روژئافا بینى دیار دبیت و یا بى هەیفه،
(الزهره).
- ۴- هرمزد- كو نيزیکترین ستیره بو روژى و ۲۰ جارا ژ زهفيا مە بچویکتره
و پيلا گهرماتيا وى بروژى گەلەك بلند دبیت يابى هەیفه دیسا،
(عطارد).
- ۵- گەيوان، ساتورین- كو ۷۵۰ جارا ژ زفيا مە مەزنتره و سالا وى
بهرامبەرى ۳۰ سالین مەنە و ۹ هەیف لدور د زفریت پینج هەیفه
هەنە، (زحل).
- ۶- هەروسا ستیریت ئورانوسى و نەبتون و بلوتو وەكى هەریپینج
ستیریت دیار گەروکن.

سروشك / SIROŞK / دمعە

ئەسەرن، ئەسەر، ئاسرو، ئەرس- هەسر فرمیسك، هیستەر، روندك- فرمیس.

سیراف / SÎROW / ما حامض

ئافا سویر. بازیرەکی خوشە لکوردستانا ئیرانی. بابی حەسەنی سیرافی ژ ویری یە ئەوی پەرتوکا سیبویە (سیبەوھ) یا بیست جلدی تا وتی کری و سەر نقیسی.

سیناء / SÎNA / دەشتە

نافەکی سریانیه ئانکو هەیف بوی زمانی، طور سینا ئانکو چایی هەیفی. لکوردستان گوند هەئەیفی نافی لدفریت شیخان و نیروه و ریکان لبادینان.

پیتا (ش) § حرف الشین

شاجا / §ACA / ملکه الاماکن

شاهها جها، گوندهکه لدهقهرا ریکانیا لکوردستانا عیراقی.

شاجوان / §ACIWAN / ملکه جمال

شاجان، شاهجان، شاهها جوانیی، پادشاهها زیبا، سهردارا رندا،
زور جوان.

شارستان / §ARISTAN / مدائن

شهرستان، باژیرفانی، دهراری، باژیری باژیرا، وهلاتی شارا، جههکی
خوشه لدهقهرا خوراسان لکوردستانا ئیرانی.

شاریا / §ARYA / ملکه المدين

شاری، شاهاریا(جاده)، شاهها باژیرا، شاهها ئاریا، شاهها شارا.

شازمان / ŞAZIMAN / ملكة اللغة

لیرگه سورى لدهفهره سوران لکوردستانا عیراقى فەرمانهك بو بنه مالا مهلاته هايى مهلا نه حمه دى هاته راكرن، فى ژنكى كورى خو حه سه ن رده فاند و بره ناميدى ژ فەرمانى ژى قورتال كرى و نه هيللا نه و مال بى بنيات بيت چونكى نه و بتنى ژى ما.

شازهنان / ŞAZENAN / ملكة النساء

شاهزهنان، شاهان ژنكا، سهركيشا ژنا.

شان / ŞAN / كاهل

مل، قول،

شانهكار / ŞANEKAR / تجميل

چيكرن و دروست كرنا پرچا ژنكا، هولاي چيكرنا پرچا ژنا، نهوين كارى مشهى دكه ن.

شانه / ŞANE / مشط

شلخا ميشا هنگفينى، شه، سهركار، شه، كومهك.

شانه دهر / ŞANEDER / اسم قرية

شكه فته كه لهندا فى گوندى شانه دهر لدهفهره بارزان لکوردستانا عیراقى كه فنترين شينوار و ههستيكييت مروفا نيقه هاتينه ديتن.

شالور / ŞALOR / طائر جميل

شاليل، فرندهيه كى بجويكه رهنگ جوانه وهكى هزارى.

شاناز / ŞANAZ / الامپراطورة المدللة

شاهناز، سهربررز، کچا جهمشیده، شاهنا نازدارا، نازدارا شاهي،
ئاوازدهکي موسيqa فارسيه.

شاميران / ŞAMÎRAN / ملكة الملوك

شهميران، دهفهرهكه د كهفيتها ژيريا حهلهبچه لكوردستانا عيراقئ
نافبهرا رويبارئ سيروان ژ سهرى فه و چيايئ بهمو ژ بنى فه سهر
توخيبى كوردستانا ئيراني، شهميرا شاژنا ناوچا مههستانئبو.

شاهنگ / ŞAHING / ملكة النحل

شاهها ميشئت هنگفينى، سهركيشا ميشئت هنگفينى.

شاهه / ŞAHE / اسم طائر

بالندهيهكئ مئيه و يئ نير دبيژنى شاهين. تازى زور بناف دكهن.

شاهي / ŞAHÎ / عيد

جهژن، پيرهوهرى، خوستى، داوات شادى، شههيان. كهيف(شاهى سنان)
بزمانى هندى ئانكو سهرشوشتنا پيروز كارهكى ئايينىيه لدهف هندوسا و
روژدهكا تايبهت ههيه شههيانه لسهر رويبارى(كشيرا) ئ دكهن.

شاهنامه / ŞAHNAME / ملحمة

داستان، شههنههه، چام، ٦٠ هزار مالكييت هوزانايه بزمانى فارسي
هاتيه فههاندن ژ لايئ هوزانقاني ميژو نوس فردهوسى دهبردهى ميژويا
فارسا سهردهمى يهزدى كورد كورئ شههرديارى. هاتيه نقيسين.
پهيفامييت كسرا و شاهها و شههرديارى.

شەپال / ŞEPAL / لبوة

شیرامی، جوان، خوین شرین، جزیری گوتیه: ویله شیر.

خون و زوح جوجو رهوان تی

وهك عهقیق و ئه رغهوان تی

لی ژ دهست سهلوا جوان تی

ئهو شهپالا شەنگ و شوخ

شەبیرمان / ŞEBIRMAN / شراب الرمان

ئاڤا هنارا یا کهلاندی.

شەپرزە / ŞEPIRZE / مرتبکە

گولهکا کویقییه لکوردستانی شین دبیت لیڤرگا وهکی پیڤازئی سه رکئی

وی دبین ئاخییه، هیڤینه که بو ته زاتیا، زور مژویل و بکار، ئالوز.

شەپول / ŞEPOL / امواج

بیل، بلق، شلق.

شەرمین / ŞERMÎN / مەهذبە

بتوره، ئابورمه‌ند، تورده‌فان، شهرمکری، خودان توره.

شەوبو / ŞEWBO / شبو

شهف بو، گوله که شهف بیه نه کا خوش ددهت.

شەونیم / ŞEWNIM / ندا

گیایه کئی به لگی یه هویر و سپیه لیڤرگ و کویستانا شین دبیت شهفئی

خوناڤ وان به لگا د گریت و تهر دین ئانکو دنمین.

شه‌هرزاد / ŞEHREZAD / بنت المدینه

شاره‌زاد، کچا شارا، کچا باژیرا، قه‌هره‌مانا چیروکا(هزار شه‌ف و شه‌فه‌کی)یه خو کربو دوستا شه‌ره‌ریاری و شوی پی کر.

شه‌هره‌بان / ŞEHREBAN / اسم مدینه

باژیره‌که لده‌فه‌را خانه‌قین لکوردستانا عیراقی نافداره بهنارا.

شازاد / ŞAZAD / امیره

شه‌ه‌زاد، نفشی شاها.

شه‌نگ / ŞANG / حسن

شوخ، جان، زیبا، دیبا، قه‌شه‌نگ، خشکوک، رهنک جوان.

شه‌کار / ŞEKAR / واحه

می‌رگ، چیمه‌ن.

شه‌یدا / ŞEYDA / ولهان

دلدار، په‌روهر، نه‌فیندار، خوشه‌ویستی.

شایان / ŞAYAN / جدیره

هه‌ژی، فه‌ر، پی‌تقیه.

شرین به‌یان / ŞİRÎNBÉYAN / اسم نبات

گیاه‌که به‌لک که‌سکی تاری‌یه بره‌شی‌فه دجیت، به‌لک هویره و به‌لاف دبیت دهرمانی په‌نجه شیرئی‌یه.

شرین / ŞIRÎN / حلوة

خوش، دهنگی که وی نیره دهمی د قه بیت، خودی نیاسه کا فه لابهو جلکیت وی ژ قه سهل و به لگیت دارا بون خارنا وی ژ گیای وکه سکا تیا چیا بون. ژنه کا فه له بو زور جوان بو میړی وی ژ بهر جانیاتیا وی دین ببو چیروکا وی دکله توری فارسادا هه یه. ژنه کا فه له یه د گوتنی (مه سکه نته) نانکو ژاری دگهل زاروکیت خو هاتبو کوشتن ژ بهر نایینی خو، هه رسال فه لیت میسل بیره اتنا وی ل ۹۲۵ دکه ن، نافی خیزانا په رویه. (کسرا) خسروی دووی شاهی فارسا. نافی کچا شه میرایی یه شاژنا مه هستان. شریهان، شرین خان.

شلیر / ŞILÊR / اسم زهرة

گوله ک جوانه.

شلوڤه / ŞILOVE / مطروئج

بارینا به فر و بارانی د گهل نیک.

شمام / ŞIMAM / شمام

شه مام، میوه یه که ژره نگی گوندورا لی بچو کتره و هه دگهل گوندورا شین دبیت زور جوانه داف دافه ناییت خارنی.

شمونی / ŞIMONÎ / اسم قدیم

شه می، شفی، ژنه که جوهیه ژ موگابیا یه سه رده می هیریشا هیلینیا بو سه ر وهلاتی هاتی شمونى بجهفت کورا فه خودانه کوشتن و خونه دان دهستی داگیر که را لسالا ۱۲۴ ب. ز و گوریت هه ر هه شتا لعینکاوه د فه شاتینه نیزیکی هه فلیری لکوردستانا عراقی.

شنه با / ŞIMEBA / نسیم

شنه، سروه، بایی سپیده، دهنگی بای، خو یسار.

شنيان / ŞINYAN / بسمه
كه نيا زاروكا.

شنيار / ŞINUYAR / اطلال
ويړان. شوين وار.

شنو / ŞINO / اسم مدينة
شناو بزاقيت وهرزه شينه ژبو پهيت كرنا لهشى و دهمارا، بايى
سپنده، باژيرهكى خوشه گهلهك لكوردستانا ئيرانى. هوزانفانهكى كهفن
يى گوتيه:-
راومندوز دوزهخه
بئسه له سیر كپله شين
ئەشنوو هە چەنات و عەدنن
فەدخلوها خالدين
دبيژنى ئەشنه وهيه. شنهبا

شوشان / ŞOŞAN / اسم مدينة
شوش، سوسن، باژيرهكى كهفنى كوردايه لدهقه را خوزستان
لكوردستانا ئيرانى و دهميت كهفندا پايتهختا ئيلاميا بو و پاشى ببو
پايتهختا ئەخمينيا شوشين. د گوتنه خو جهيت وى دهقهري شوشيني
گورى دانيال پيغه مبهري يى لقى باژيري.

شوخ / ŞOX / جميلة
جوان، زيبا، ديبا، جان، شەنگ، لارا.

شورئ / ŞORÊ / اسم مصغر
ژنا بهژن بلندو جوان، خوش و كورتكړنا نافى شوره شىيه.

شورش / ŞORIŞ / ثورة

شورهش، سه رهلدانهکا چه کدارایه ژ بو گهورینهکا مه زن و خاستنا
مافی راست و رهوا.

شنگ / ŞING / اسم زهرة

گولهکا جانه بگیایهکی بهاری فه تیت لکوستانا شین دبیت بناوی
یازاراف و بلند و تیر بهلگه.

شوکه / ŞOKE / من

شرینهکه ژ رهنگی گهزویه.

شویکار / ŞIWÎKAR / خبيرة

شیکار، تویژکار، تیگههشتی و زانا، هه وهسا شههرزا د کارو
کریارادا.

شیان / ŞIYAN / قدرة

کارین، توانا، شهکری، حولی کری. هیژا کاری هه بیت.

شیخان / ŞÊXAN / منطقة

دهقه رهکه لژوریا خانه قین وهکو مهلبه نده و چه ندگوندا بخوفه
دگریت، هه وهسا ناوچه یهک ههیه ژ چه ند مهلبه ندا پیک تیت ناوه ندا
وی باژی ری ئیسفنییه. دیسا کومهکا گوندا ههیه بقی نافى هه
لکوردستانا عیراقی و دبیت ئەف نافه لهندهک جهیت دی ژى هه بیت.

شیراز / ŞÎRAZ / اسم مدینة

پرواز، چارچوفه، باژیرهکه لکوردستانا ئیرانی ل سالا ۶۸۴ز هاتیه ئافا کرن و بویه پایتهختا ساسانیا شوینا نهستوخر یا مهلبهندا ئایینی نهوا لهجی بهرسیبولیس هاتیه ئافا کرن. تهختی جهمشیه لنیزیکی شیرازه. سهر گوری تههمورث هاتیه دانان.

شیز / ŞÎZ / اسم مدینة

باژیرهکه لئازهربایجانئ لکوردستانا ئیرانی لوی باژیری نهوی لنیزیکی ئورمیه زردهشت پیغه مبه(۶۶۰-۸۵۲ب.ز) لی هاتیه سهردنیایی و نوکه دبیزنی فی باژیری تهختی سولهیمان.

شیشان / ŞÎŞAN / اسم کوردی

نافی گولهکییه، مللهتهکه کوردن دهقهرا خوههیه لوهلاتی شورهوی دبیزنی ژناف کیکان ئانکو ژ کوردستان عیرافی ژیهل چوینه، کیکان، چیچان.

شیلاز / ŞÊLAZ / اسم شجرة

دارهکه لچیا شین دبیت تاییت وی خیج خیچن بو باسکا و دار جکار بکار دهات وهکی دارا کنیری و دار کهفوت.

شیلان / ŞÎLAN / ولیمه

گازیکرنا ههفال و کهس و کارایه بو خارنی دریا خودی.دا.

شیلان / ŞÊLAN / اسم زهرة

گولهکا سور و بیهن خوشه، مورکییت سور،

شیواز / ŞÊWAZ / اسلوب

رهنگی کاری، شیوه،

شاتان / ŞATAN / اسم شجرة

رهنگهکى چنارايه ژ تيرا سپيندارايه بهلگ و تاييت وى ههراست
بلند دبن بهلاف نابن ژ سپيندار بلند تره و ژهمى جنارا جانتره.

شاهک / ŞAHİK / ملك

بوجيک کرنا نافی شاهييه وهکى ناغوک بچويک کرنا نافی ناغاياپيه.

شينا / ŞÊNA / اول الربيع

سهري شينکا تييه، دهسپیکا ورزی بهارييه.

شانهشين / ŞANEŞÎN / مصيف

زوزان و کيستان.

شههکاس / ŞEHKAS / اناء

شاهکاس، شاکاس، نهو جامهيان شيشهيا کو شاهى ئاف پى فه دخار.

شادان / ŞADAN / سعيد

کهيفين، دلخوش، شادمان.

شادمان / ŞADMAN / سعادة

شادان، کهيفين، دلخوش.

شههناز / ŞEHNAZ / مدللة

شاناز، شاهاناز، شاهانازاندی.

شهيدا / ŞEYDA / حبيبة

بهروه، نهفيندار، (شيت و شهيدا) کومتی چيايهکييه لهندافی
باژيري دهوک لکوردستانا عيراقی.

شهمال / ŞEMAL / شمعة
موم، فند،

شورهش / ŞOREŞ / ثورة
شورش، سهرهلدانه‌کا سهر وینه، گهورین. شوشتنا ره‌شاتیا که‌فن.

شمشاد / ŞİMŞAD / اسم شجرة
نافی داره‌کا جوانه.

شایهن / ŞAYEN / صقرملکي
فرنده‌یه‌کی جوان و مه‌زنه شاها بخوداند کر به‌ری.

شابان / ŞABAN / قلعة
که‌لا شابانبیی، گیایه‌که چپایه و بیهن خوشه وگوله‌کا زهر دده‌ت.

شه‌هین / ŞEHÊN / اسم طائر
باز، نافی بالنده‌یه‌کی‌یه.

شبداز / ŞIBDAZ / الادهم
شبدایز، شه‌بداز، ماهینه‌کا نافدار بو شاه‌ی هندی کربو دیاری بو
کسرای شاه‌ی ساسانیا.

شاتشکا / ŞATIŞKA / الهة

خوداوهندا قیان و شهرايه دىروباوهرىن هورىيادا. بهرامبهرى
عهشتارى.

شاووشکا / ŞAWOŞKA / الهة

خوداوهندا دىرىنا ئافرهتايه لكوردستانى.

شهنگال / ŞENGAL / سنجار

شهنگار، شنگار، شنگال-شارهكى كهفنى كوردايه خو جهيت وئ
دهفهري بارا پتر ژ ئيزديانه د كهفите ژوريا باژارى ميسل لكوردستانا
عيراقى هونهرمهاند و زانايت مهزن ژى رابينه ژ خيليت ئيزديا لوى
دهفهري(چيلكان- دهن- ههبابا، هويرى، ههكارى- مهنكا، ماموسى-
سپيكى، سترى زهركى، سموقى- قاندى، قهيرانى- رهشو، رهشكى، روبه نيش-
توريك- خالهتا، خهتارى، خوركى) دوژمنى كوردا ۱۲ كومه لگهه ئى دورست
كرن و گهلهك گونديت دهفهري راكرنو نافى لى گهورينه وهكى:(گوندى
خانه سور كره كومه لگهها(التاميم)، ووگورى كره(حطين)،
دوهوئى(القادسيه)، بۆرك(ليرموك)، زورئاقا (العروبه)، گوهبه(الاندىس)،
شيخ خدرى،(الجزيره)، عزيزر(القحطانيه)، گرزهرك(اهد
ثانية)گرفته سب(البعث)، گرچك (الوليد)، سنونو(دهفهره الشه مال) پير
ئادم، سيباهسكا، ترپكا. پشتى شەش ههيف و ههشت روزا پاپور نوهى
قوچهك لچيائى شنگال دا وهكو مزگينى و دلخوشيهك بوهاات كو دى گههن
هشكاتيى.

شمشاد / ŞIMŞAD / اسم شجرة

دارهكا جوانه مينا دارا(كاژى) يه. سهيدا ملا طاهر شوشى گوتيه:
نيطاقى قهدهئ شمشادى نهجييان چراغى نادى جاويدى لهبيبان

پیتا (غ) X حرف الغین

غھیدا / XEYDA / زعلاتہ

زیز، نری، تنگزی، ژغھیدین هاتیه.

غنچ / XINC / جمال

زیبا، رند، بوجوانیی تیتہ گوتن.

غونجه / XONCE / وردہ

خونجه، سولین، بشکوڑا گولی بهری پیسکفتنی.

غهمزه / XEMZE / غزل

غنچ، نازدار، دلتاز، کاری ئهفینی.

غارا / XARA / قماش

جوره پارچه‌یه‌کی ئاوریشمی یه جوانه وهك خامهك.

غہرا / XERA / خیرۃ

جوان، زیبا، چیتڑ.

غازہ / XAZE / ملیحہ

لاغر ٹہندام، نازک بہوہن، خوش بہیان.

غاز / XAZ / عملہ مزورہ

سکھی زدغہل/ پارئ قہلپ.

غوباب / XOBAB / محبوب

گیاندارہکی قہلہو و بکہنیہ، خوباب، هوباب.

پیتا (ف) F حرف الفاء

فانوس / FANOS / مصباح

فند، موم، چرا، فنه، نامیرده کی رونا هی یه.

فهراز / FERAZ / عالی

بلند، بالا، بهرز، سهر فراز نانو سهر بلند.

فهرمان / FERAN / قرار

بریار، گوتن، بریار و کاری نه هیلانی، تالان دروستکرن و ژبن برن..

فهرسنگ / FERSENG / مبارک

سهنگین و پیروز.

فهلک ناز / FELEKNAZ / فلکی

شهنس و نیغبالا نازاندی، فهلک ناس نانو ستیر ناس.

فەپروز / FEYROZ / فص

بەرەکی بنرخ و گرانه کەسک و شین و ئاسمانیە. دکنه قاش بو
گوستیلا و خشلا، ئەف بەرەل کەرمانی لکوردستانا ئیرانی هەیه، هەر
وەسا ل نیشابور و فارسی ئیرانی پەیدا دبیت، نافی کوری شاھی ساسانیا
بو، نافدارەکی فاتیما بو، و ژ هەفالیت موحەمەد پیغەمبەر(د.خ) لدەست
پیکا بسورمانەتی، ئیک بو ژمیری یەمەنی. پیروز.

فینک / FENIK / دف

هوين، تەزی و سار و خوش.

فرمیسک / FIRMÊSK / دمعة

سروشک، ئەسرین، هیستەر، روندک، فریشک، فریانه.

فردەوس / FIRDEWS / جنة

فردوس، بەهەشت، نافەکی کەفنی ئیرانیە. دبیت ژیر
دەوس هاتبیت.

فیغان / FÎXAN / بکاء

ناله، فەریاد، ناھ، بانگ، شور و غەوعا، شیوەن، شین، شەپور.

فەرزکان / FERZKAN / اسم قرية

گوندەکە لدەفەرا سوران لکوردستانا عیراقی.

فَنجَان / FINCAN / کاس

پیاله، شوشه‌یه‌کا بچویکه و دەر‌فاله قه‌هو‌ی ییّ قه‌دخون، قه‌هه‌وه زی
 گه‌هو‌دیه یا ژ گه‌ه گه‌ه هاتی یانی گه‌رو دور.

فەرەشین / FERÊŞÎN / مصیف

زوزان، جهیت خوش و سار.

فەنەر / FENER / فانوس

چرا، موم، فند.

فریشته / FIRÎŞTE / ملائكة

به‌ری، نه‌و زه‌رینه نه‌وین لبه‌هه‌شتی.

فەر / FER / بركة

به‌ره‌كه‌ت، مشه‌بون، به‌پیت.

فرانه‌ك / FIRANEK / اسم قديمه

ده‌یكا وی فره‌یدونی یه نه‌وی كاوه کریه پاشا.

پیتا (ف) V حرف ف

فانا / VANA / هؤلاء
ئەفان، ئەمانە، فان، ئەوان.

فەبەین / VEBÎN / بشاشە
کەش بێن

فەژەن / VEJEN
فەژین، فەزیان، (تین تابروشلەوان) م.م.

فەژین / VEJÎN / احیاء
ساخکرنەفە، زیاندنە فە، (تین، هالاوی گەرما، بریشکە ی ئاگر،
بروسکەدان = فەژەن) م.م.

فیان / VIYAN / محبة

ویست، ههژی کرن، ههژی کرن.

فینا / VÎNA / وداد

تاسه، خوشه ویستی، ئەمه، ئەفه.

فین / VÎN / ود

فیان، دلدارى، فینا، ئەفین، تاسه.

فیدان / VÎDAN / الان

ئەفی دەمی، ئەم کاته.

فینوس / VÎNOS / ملکه الحب

خودایا فیان و جانى و مشه بینى لدهف رومانیا، بهرامبه رى وى (ئەفرو دیت) لدهف یونانیا ههیه، کچا جوبیتهره خودایى رومانیا، شوى بقولکان کربو خودانى ئاگر و ئاگر بژینا، (کیو بید) کورئ فینوسئ خودایى فیانیه، پهیکه رهك ههیه لرومانیا دبئرنئ (فینوس میلو) دناقبه ار سالیئ (۱۱۰-۸۸ ب.ز) هاتیه دانان. گولهك ههیه بقى نافى.

فینوار / VÎNWAR / حب الوطن

فیانا وارى، فیانا وهلاتى.

فهمان / VEMAN / بقاء

مان، بهرمای.

فیدا / VÎDA / اسم کتاب

په‌رتوکه‌کا که‌فنه و یا پیروز دگهل ئاف‌یستایی، کوئه‌و که‌ف‌ن‌ترین ده‌فی
ئایینی یی‌ سه‌نسک‌ری‌تی‌یه.

فینوس / VÎNOS

گوله، ناف‌ی ژنه‌کی بو یا ناف‌دار ب بجوانیا خو، میژو دب‌یژیت هه‌ر دو
فریشته (هاروت و ماروت) که‌تنه داف‌یت وئ و سه‌را وئ بشه‌ر چون ژ به‌ر
کو هه‌ر ئیکی ژوان بخو دف‌یا، ئینا خودی فینوس کره ست‌یره‌ک و بره
ئاسمانی وه‌ر دوک‌یت دی سه‌نشیف هه‌لاویستن ده‌فی وان هنداف‌ی ئافی و
که‌سی‌وان نابینیا فارس دب‌یژنه فی ست‌یری (ناهید) و قوبطی ل‌س‌ری
دب‌یژنی (بادوخت) و یونانی دب‌یژنی (فینوس) ژ هه‌ر حه‌فت ست‌یریت
که‌روکه دیاره و ره‌نگی وی بن‌ک سوری‌فه د‌چیت.

فرجین / VIRCÎN / انفجار

برجین، ده‌نگی ته‌قین و ده‌ربینا برینایه..

فاف‌یر / VAVÊR / تنظیم

چه‌چه، ژیک جودا کرن.

پیتا (ق) Q حرف القاف

قازانچ / QAZANC / مکسب

کار، ژ به هایی وئ پتر.

قهدهم خیر / QEDMXÊR / بشري

قهدهم تازی یه نانکو پیان هاتن و خیر ژیک هر بوی زمانی نانکو
چاکی و باشی، یی باشی، هاتنا چاکی، ژنهکانافدار بو لکوردستانی ئیران
خویشکا یوسف خانه نهوی ئیرانی لقناری دای. شورهشک راکر دژی
شاهی لدهفهره ههمه دان و لورستان، پشتی شهرهکی سخته سی هه یفا
کیشا هات دیل کرن و لتارانی د زیندانی دا مر. شورش چایی پشتکو.

قهشهنگ / QEŞENG / جميلة

جوان، زیبا، دیبا.

قه مەر / QEMER / سۆدء
رهنگی رهشی تارییه.

قه لادزی / QELADUZÊ / قلعة النهرین
تاوردکه ئانکو دژهکه دیاره دکه فیتیه نافیههرا دوو ئافا (وهکی رهوان
دووژی) و که فیتیه دهقههرا پشدهر لکوردستانا عیرافی.

قه ننتار / QENTAR / قنطار
قه ننتو، تهرازی، قه پان.

قه ندیل / QENDÎL / فانوس
قندیل، چیاپه که لدهقههرا هه فلیری لکوردستانا عیرافی بلنداهیا وی
۳۴۶۰ متره.

قنیات / QINYAT / وفاء
سوز و قنیات، خودانا سوز و پهیمان، ئامادهیه بو بجه ئینانا سوز و
بریارا بیی دوو دلی و ئیکسهه.

قولیجان / QOLÎCAN / اسم
داریجان، گیاپه که سهه رهنگی ماله ویجاپه کو لسهه زهفیا شین دبیت
و یا به لافه و زور بهری دگریت وهکی گولیا، چیرا وی زورتاله باشه بونه
خوشیا قولنج و سهرمایی هه وهسا بو نه و که سیی توشی هه لامهتا)
په سیی) بوین. دکه لینن وهکی چایی و فه دخون، قه له و پی لاواز دبن هه
وهسا بو روماتیزم و خوهدانئ باشه.

قومری / QUMRÎ / صلصل کوکوختی

وهرشان، بالندهیه که ژ کوتری بجویکتره و جوت جوت پیکفه دژین و رهنگی وان بسهر خاکی فه دجیت، نافی تاوهرهکییه لروژهلاتی سهری حهمی کو چیاپهکه دکهفیته دهفهرا بهرواری بالا لکوردستانا عیراقی و گوندهک ژی ههر بوی نافی لوی دهفهری ههیه، نافداره بداستان قومریی کو شههکی مهزن لی رویدا بو دنافهرا زیباریا و بهرواریا نافهرا سالیته (۱۸۲۰-۱۸۲۱ز). شکهفتیت قومریی بهری چل هزار ساله مروف لی ژیاپنه. فاتموک.

قازی / QAZÊ / بط

فرندهیه کا نافیه ژمریشکا مهزنتره و ژ توخمی وهردهکایه.

قهشه می / QEŞEMÊ / رطب

شهخته و دیاره ژ قهشه م هاتیه.

قهشه م / QEŞEM / جزیره

دورگهیه که دکهفیته دهریاچه فارسی. نانکو شخته.

قورخ / QORIX / ثوره

قورغ، ستیرا گلافیژده، نافی بالندهیه کییه.

قهوغا / QEWSA / حرب

جهنگ و شهر، چیاپه که لهندا فی دهوک.

پیتا (ك) K حرف الكاف

كاشیارا / KAŞYARA / اسم جبل
كهفنه نافى چيایى قهرداغییه نهوى نوکه دبیژنى تور عابدين
لكوردستانا تورکیا.

كاشان / KAŞAN / اسم مدینه
بازیرهكه كورده لكوردستانا ئیرانى، كهفنه خو جهیت كوردستانىنه.

كامیاران / KAMYARAN / اسم مصیف
هافینه ههوارهكه د كهفیه سهر ریکا كهرماشان و سههندهج
لكوردستانا ئیرانى.

كان / KAN / منجم
كور و سهردهكانیا زیر و زیف و ئاسنایه.

کانی / KANÎ / غدیر
کانیا نافى. چافیا ئاف تى بزیت، کانیک

كه‌رمان / KERMAN / اسم مدینه

كه‌رمه‌نشاه، كرمانشاه، باژیره‌كی كورده دكه‌فیت‌ه روژه‌ه‌لاتی
 كوردستانا ئیرانی، جه‌گه‌ر خوین گوتیه:
 ژسیواسی تا كه‌رمان بژی بژی كوردستان

كه‌ژال / KEJA / ریم

خه‌زال، ئاسك، مامز.

كه‌ژین / KEJÎN / قماش

ته‌نراو له ئاوریشم.

كه‌وشه‌ن / KEWŞEN / حدود

سنور، توخیب، په‌رژان.

كه‌ودهری / KEWDWEÎ / یمامة

بالنده‌یه‌كه ژ توخمی مریشكا ئی كه‌له‌ك مه‌زنتره و پی درپژره وه‌کی
 قه‌لا(قه‌له‌مونا).

كه‌وئ / KEWÊ / قبض

ژ كه‌و هاتیه بالنده‌یه‌كه لچیا د ژیت زور جوان و گوشت خوشه بخال
 و میله ده‌نگی وئ(قه‌ب قه‌ب) سپیده‌یا زور خوشه.

كه‌مه‌ر / KEMER / حزام

زنار، كه‌مه‌ربه‌ند، پشتینا ژنکایه، خالد ئه‌فه‌ندی ئاکره‌یی گوتیه:
 كه‌مه‌ر لمن كه‌ره‌که‌ربه‌یه خونا دلی جاری بیه
 ده‌رمان نه‌که‌ر دیم زپومرئ نورا چافا تاری‌بیه

كههلا / KEHLA / اسم قدیم

نافی کابانیا(خیزانا)ماموستا جه گهر خوین هوزانقان.

کهنیره / KENÊRE / اسم نبات

گیاهه کی به هارییه بشاخه لچیا شین دبیت.

کاریز / KARÊZ / منابع

ئاڤا گهلهك کانیا، دهفه ره که لکوردستانا عیراقی.

کاردونیاش / KARDONIYAŞ / اسم کوردستان

نافی کشودرا(وهلاتی) کیشیا بو کو ئهف کشودره یا ئیکییه د میژویدا هاتیه دامزراندن و نافی کوردا هه لگرتی(کاردو) و دیاره کو(نیاش) ئانکو وهلات(وهلاتی کوردا) دهسته هه لاتاوی ٤٤٣ سالاڤه کیشا بو(١٥٩٥-١١٥٢.ز) و پایته ختا وی بازیری بابل بو.

کهیوان / KEYWAN / زحل

نافی ستیره کییه، ئاسمانی ههفتی نافی گره کییه لکه رکوک لکوردستانا عیراقی(برایی سهیوانه گورستانه لسوله یمانی).

کتکال / KITKAL / قطة

بناز و نوز، کتکا ئال(سور).

کنی / KINÊ / جمیلة

جوان،رند، دبیت ژکن هاتبیت، کن ئانکو نشک یا ژنشکه کیفه، کنک ئانکو هشت، نازدار.

کنار / KINAR / سفح
لا، رهخ، تهنشت. کهناری.

کوتر / KOTIR / فاخنة ورقا صلصل
بالندهیهکی کههییه ژ کهوا بچوکتزه، کهفوک، هیما ناشتی. نوه
پیغهمبهر دگهل ئاخفتیه و گوهی خودایه دهنگ و ئاوازی وئ.

کوردی / KURDÊ / کوردیه
نافی خیزانا کسرایه، خیزانا بههرام چوپینه، وهسا کوردی و کوردی
خویشک و براییت بههرام بون و کورته نافی کوردستانه.

کوردستان / KURDISTAN
وهلاتهکی مهزن و بهرفرهه پارچهگریه د نافبهرا ئیران و تورکیا و
عیراقی و سوریا و شورهوی دا، خو جهیت وی کوردن و ژ کهفنتزین
نهتهوهیین روزههلاتا نافهراستن، بلهندا شارستانییه تاکهفن هاتیه نیاسین
ولسالا ۱۳۴۰ ز نافی وی دمیژویی دا هاتیه بو جارا ئیک.

کوردونیا / KURDONYA / اسم دمله
یهکهه دهولهتا کوردا بو لسالا ۱۷۱۴ب. ز هاتیه دامزراندن.

کوهسار / KOHSAR / الجبال الباردة
زوزان، چیاپییت سار، هوزهکه کوردن مهزنییت وئ بهگلهرن نافداره
بتالان و دزیا لئاوچا سور لکوردستانا تورکیا.

كوڤان / KOVAN / حسرة
ئاخ، داخ، كهسەر.

كوتيان / KOTYAN / اسم الكورد
كوتى، كوتيا ژ كهفنه خو جهيت كوردستانه.

كوهستان / KOHISTAN / اسم كوردستان
هەریمما چیايي، وهلاتی چیا، نافى كوردستانیه پشتی مهغولیا
داگیرکری.

کلدان / KILDAN
باروشك، تورهیهكی بچویهك ژنك كلی چافا دكهنی، دبیت نافى
کلدنیا هەر ژ فیړی هاتبیت. كوردان، كوردستان د بهری دا کلدانستان
بویه.

كشور / KIŞWER / قارة
پارچهكا گهردونیه یا فهدهره.

کیکان / KÎKAN / اسم عشيرة
خیلهكا مهزنه لكوردستانا عیراقی لدهفهره بادینان دبیزنی شیشانی ژ
ناف وان چوینه وهلاتی شورهوی و ههروهسا نازیزا تیرهیهكا کیكانه كو
بنه مالا بهردرخانیا ئهوین لبوتان ژوانن.

كنێر / KINÊR / اسم شجرة

دارەکا بێهن خوشه مار ژ بێهنا وێ درهفن ئەف داره لکوردستانی زوره.

کابان / KABAN / ربة بيت

ئەو ژنە یا سەر پەرشتیا مائی دکەت.

کوشش / KOŞIŞ / نضال

خەبات، تێکوشین، تەقەلا.

کسرەوان / KISREWAN / قبة

کیسرهوان، شاشکهکه بسیمه و مورک ژنک دکهنه سهري خو.

کرتینا / KIRISTÎNA / مسيحية

ژ خرستیان هاتیە ئانکو فەله و دبێژنە زەلاما خرستیان.

کاژیک / KAJÎK / اسم جمعية سياسية

ک.ژ.ک کورته نافێ کومهلهژيانهدی کورده.

کاژین / KAJÎN / اين الحياة

کانی ژیان

کەسەر / KESER / حسرة

کوفان، داخ، ئاخ.

كهفی / KEVÎ / ما الثلج
ئافا بن بهفری.

كههی / KEHÎ / الیف
بسته، لالا تیتته بخودانكرن.

كالی / KALÊ / جدّة
پیری، ژنهكا پیر، پیره ژن.

كومار / KOMAR / جمهوریه
رژیمهكه مللهت بریقه دبهت دریکا ههلبژارتنا دا.

كوړی / KORÊ / اسم قریه
گونهكه دناقبهرا شهقلاوه و پیرمام لکوردستانا عیراقی.

کێلهشین / KÊLEŞÎN /
دهقههرك زور سرخت و نهخوشه د كهفیه سهر مهرزی تورکیا و
ئیرانی، سهر كهوشهنی بازاری شنو بهرکی نفیسی ههبوی سهردهمی
میدیا و ئاشوریان بو ئی ئه و بهر ئیرانی د زیه و بریه موزهخانا ئورمی.
كهفنه هوزانفانهکی کورد گوتیه:

راوندوز دوزهخه
ئهشنهوهیه جهنات و عهدنین
بئسه لهسر کێلهشین
فهخلوها ئامنین.

کاماڤ / KAMAV / یوم مسلوم

روژا ٢٥هه هیفا ته باخییه بسالناما زاینی. گومه کا ئافییه.

کریاس / KIRYAS / نادی

باره گایی مروفیت نافدار و مهزن و ماقویل، یانه، کازینو.

کیانو / KIYANO / قریه قدیمه

گونده که دکه فیه سهر رویباری تیکه له لکوردستانا تورکیا کو بو
جارا ئیکی پشتی لیمشتا مهزنا نیشان و شینواریت دهخل و دانی و
ههستیکی مروفا و ئازله کی و ته نویرا ئی هاتیه دیتن وهکی گوندی
جهرمو لکوردستانا عیراقی دهفهرا سوله یمانی.

کرزن / KIRZIN / غله

دانه که د بهری دا د دانه گا چوتا ژ بو بهیز کرنی.

پیتا (گ) G حرف گ

گردهن / GERDEN / جید
نہستو، قرك، حهفك.

گهزو / GEZO / سلوي
گهز، شهك.

گهزنگ / GEZING / اسم نبات
گهزگهزك، گياههك ئافيه بهلگيت وى لروفا فهددهت و خارنا وى
گياى دهرمانه بو خوينى و پهنجه شيرى.

گهزنه / GEZNE / اسم زهرة
گولهكا جاننه دهرمانه بو ئيشا روماتيرزى.

گهلا / GELA / ورق
بهلگيت دارا.

گدیلە / GIDÎLE / نەجە
کارک، گدیک.

گریان / GIRYAN / نواح
گرین، فرمیسک باراندن، روندک رژاندن، دەنگی گری.

گریشمە / GÎREŞME / حرة
سەرنجیکی ئازادی.

گرنژین / GIRNIJÎN / ابتسام
کەنیا دبن لیقافە و یا بێ دەنگ.

گرشە / GIRŞE / شعاع
پرشەنگ دانەووی خور، پەشکێت روژی و تافی کو مرووف نەشی
چافیئت خو ژ بەر بهەلینیت، تیشک دانەووی روژ.

گۆرگۆن / GORGON / اسم ساحرة
کچەکا جادو بازە د ئەفسانەیا یونانیادا.

گورجی / GORCÊ / حازمة
توندو تول، چست و چەلەک، ژ گورجستان هاتیە لوەلاتی قەفقاس کو
هەمی گورجی نە و بنیات کوردن، مللەتەکی سور و سپی و پرچ رەشن و
چاڤ رەش و گەشن، بلند و چەسپانن. گورجیا نافیی وەلاتی کوردایە د
نقیسینن ئەرمینیا دا چونکی دەمەکی دبن دەستەهەلاتا(هایکان)
یا ئەرمینی بو.

گوزئ / GOZÊ / اسم قدیم

گوز دهیکا عه‌می یه کو میر خاسه‌کی کورد و پی‌گوتیه.

گوفه‌ند / GOVEND / دبکە

دیلان، شاهی، چیاپه‌که لده‌قه‌را بارزان لکوردستان عیراقی.

گولئ / GOLÊ / وردە

گلزار، گولبخان، گونده‌که نیزیکی بامهرنی و گونده‌ک نیزیکی
حه‌ریر هه‌یه دبێژنی گوله‌ک لکوردستانا عیراقی دیسا گونده‌که لئک
ماودت و چیاپه‌که پشتا ماودت وسوله‌یمانیی.

گولدان / GOLDAN / وردان

جهه‌یان ئامانه‌که گولاتیدا د چینن.

گولزار / GOLZAR / جنیه

گولیزار، گولستان، باغ، گول گاه.

گولاف / GOLAV / ریحه

ئاڤا گولا، بوره‌وش و بیهن خوشیی بکارتیت.

گولان / GOLAN / اسم شهر

هه‌یفا نیفا بهارییه زوریا بگوله.

گولخان / GOLXAN / اسم قدیم

خویشکا نو پیغهمبهره گوری وئ دناڤ گورستانا گوندئ شنیافا
(کافلن) لروژ ئافای براهیم خهلیل لدهقهرا رزگاری لبن چیاپی خیری
لکوردستانا عیراقی و بهرامبهری چیاپی جودی، نهو گورستان چیتین و
جوانترین سهیرانگههه.

گولبههار / GOLBEHAR / اسم قدیم

گولبههار، گولابهاری، د ژهکا مهزنه و یا کهفنه نوکه مهلبهندی
دهقههکی یه د نافههرا وائی و خوشابادا لکوردستانا تورکیا.

گول چن / GOLÇIN / قاطفة

گولچین، گول چنی نهوه ی یا گولا د چنیت وهکی مازی چنی. گول
بژییر.

گولنام / GOLNAM / وردة

گول ناف، ناف جوان.

گولشهنگ / GOLŞENG / اسم زهرة

گول شهن، گولشهین.

گول شلیر / GOLŞILÊR / اکلיל الملوك

شلیر، نافی گولهکی یه، فهفتکا گولیت شاها.

گولهنار / GOLHINAR / جلنار

گولنار، ئەف گوله تیتە هەشک کەرن و هویر دکەن دبیتە دەرمان بو دەف و ددان و موکوم کرنا پدیا.

گیاز / GILYAZ / کرز

گیلاس، میوهیه که لکوردستانا ئیرانی زوره.

گلافیز / GILAVÊJ / سهیل

قورغ، گه لافیز، نافی ستیرهکییه، گلاویژ.

گیابه‌ند / GIYABEND / اسم نبات

گیاهه که بیهن خوشه لوزانا شین دبیت، هەشک دکەن و دکەنه ناف چایی و فەدخون دەرمانه بو زک ئیشیی.

گوله‌باغ / GULEBAX / اسم نبات

گوله‌باغ، گوله‌که ژ توخمی شیست په‌رایه، ئی به‌لگیت وئ وه‌کی که‌له‌میایه و تیک نائیته پیچان، به‌ریت وئ که‌ت که‌ت لره‌خیت شیلانا وئ (ره‌ها تیرکا وئ) شین دبن، ره‌نگیت زهر و سور و سپی و ره‌ش هه‌نه، گوله‌کا بیهن خوش هه‌یه دژوار و سه‌رنج راکیشه. به‌لگیت وئ وه‌کی چایی‌تینه که‌لاندن خوشه بوفه خارنی و دەرمانه بو زک ئیشیی و کوخک و سه‌رمایی، ئەف گوله یا به‌ستریه ژ پوپه‌رژانا ژی بکار تیت.

گول جهمین / GULCEMÎN / جامعة الزهر

ئەو كەسە یا بكاری كۆم كرن و فیک ئیختنا گولا دكەت، نافی خیزانا خالد كوری وهلیده.

گولیزار / GULÎZAR / اسم قدیم

كچا جههور ئاغایی شكك، نافی ژنا زبیرپاشایی میری بادینان ههروهسا نافی كچا وییه.

گولستان / GULISTAN / وطن الورود

باغی گولا، وهلاتی گولا.

گوهار / GOHAR / مراود

گوهار، زیرهیان زیقه دیخته ههردو گوها.

گشتبوش / GIŞTIBOŞ / فضاء

كهردون، قالا هیا گشتی.

گهشهسب / GEŞESIB / اسم قدیم

بانوو گهشهسب كچا روسته می زاله.

گارس / GARIS / دقن

دانهكه بهری دهاته خارن بو نانی دهاته هیران.

گلوک / GILOK / دمعة

ئاسرو، ئهسر، ئهسرین، ئهسر، ههسر، سروشك فرمیسك، فرمیس، هیستر، روندك، روهنك.

پیتا (ل) L حرف اللام

لاجان / LACAN / اسم منطقة
دهفهردهكا كوردایه سهر بمهاباد فهیه لكوردستانا ئیرانی.

لار / LAR / جمیلة
دهفهره لارستانه جهی خیلا شوانكارایه لكوردستانا ئیرانی، شهنگ،
لهنجهولار. نازك و دهلال.

لارا / LARA / جمیلة
جوان، دهلال، زیبا، دیبا، شوخ، شهنگ.

لاژوارد / LAJWARD / معادن
كان، تشتی گران بهها وهك زیرو زیف و خشلا.

لاله / LALE / زنبق
كولیلكا نیسانى، گولهكا سوهر ژ توخمى پیفازایه زمستان و بهارا یا
شینه، بادینی دبیزنى فریونه، لالو، ئاویره، مهنديان، فهسپه.

لالاز / LALAZ / اسم مدينه
 نافى باژيرهكى كهفنى كوردا بو.

لانه / LANE / عرين
 لاندك، هيلين، هيلينا شيرا، لهند.

لالش / LALIŞ / اسم منطقه
 گهليه كه ۱۰ كيلومتره د سهر باژيرى ئيسفنى دايه لكوردستانا
 عيراقى، پهرستگه ها ئيزديايه، گورى شيخ ئادىيى ههكارى يه، لال وهش،
 لالى شيخ.

لاوزه / LAWJE / موال
 رهنكه كى سترانيه، جوره لاوكيكه.

لاوين / LAWÎN / شباب
 جوانى، زورشوخ.

لهئل / LEIL / عل
 خشل، گهنجينه، قاتوت.

لهرى / GERÊ / اسم منطقه
 دهشته كه لدهفه را سيوهيل.

لهیلان / LEYLAN / سراب

تراویلکه، دارهکه، وهکی تهنویرکایه دگهرما هاشینی دا د کهفنه پییش
چافیت مروفی.

لهیلوک / LEYLOK / اسم جسر

برهکه لدهقهرا بادینان لکوردستانا عیراقی.

لاهیجان / LAHÎCAN / اسم منطقة

بیابانهکا پان و دریژم ل کوردستانا ئیرانی، ژلای جانی هاتییه، لاجان و
گوندهک ههیه ههه ل کوردستانا ئیرانی دبیزن کونه لاجان، دیسا لارجان،
لارجان دهقههکه ل مازهندهران سهه ب نامول فهیه ل کوردستانا ئیرانی.

لولیان / LOLYAN / اسم الکورد

لولو، ژ کهفنه نافین خو جهیت کوردستانا نه، ههه وهسا نافین
گولهکا بیهن خوشه ههه دبیزن لولو.

لورین / LORÎN / دلولو

سترانا نفقاندنا زاروکیه، لوری لوری کوریمین لوری، گریان.

لیوان / LÎWAN / اناء

جام، ترار، یان، امان.

لولاف / LOLAV / ماء مثلج
شکوفه، ئاف و به فر.

لێلاف / LÊLAV / میاه اسنه
ئافا پیس و بی سهر و بهر.

لێنا / LÊNA / اسم منطقه
نافی دولهکی و کانیهکا ئافی یه لچیاپی قه نندیل لکوردستانا عیرافی.

لیزان / LÎZAN / اسم منطقه
یاریا خشانندی، دهفه ره که لبادینان ناف سنډیا لزاخو لکوردستانا عیرافی.

لورستان / LORISTAN / اسم عشیره
خپلهکا مهزنه و جههکی بهر فره گرتیه لدهفه را کوردستانی
لکوردستانا ئیرانی و مهلبه نندی وی دبیزنی خورهم ئاباد.

لهوت / LIHOT / اسم منطقه
ناوچه که لهه ورامان لکوردستانا عیرافی.

لیدیا / LÎDYA

ئیک بو ژ دهسته‌لاتییت روژ ئافا ئاسیا کهفن یاگو لدهست پیکا
 چه‌رخێ ۷ ب.ز بویه کشوده‌کا (دهسته‌لاته‌کا) سه‌ریخو و یا موکوم و
 بهیژ لدهقه‌ری، شه‌ره‌ک مه‌زن دناقه‌ه‌را لیدیا و میدیا رویدا و بگریدانا
 په‌یمان‌ه‌کی دناقه‌ه‌را هه‌ر دو کشوده‌را دا سالا ۵۸۵ ب.ز هاته‌ گریدان کو
 میدیا نه‌چار کر دانی بکشوده‌را لیدیا بدهت، و رویباری گالیسکو ۵۰ کم
 روژه‌ه‌لاتی ئه‌نقه‌ره‌یه و نوکه دبیزنی قزل ئیرمه‌ق ببیته توخیبی روژ
 ئافای میدیا دناقه‌ه‌را هه‌ردو لادا.

لولان / GOLAN / اسم عشيرة

خێله‌کا مه‌زنه لدهقه‌ه‌را سوران لکوردستانا عیراقی.

لافین / LAVÎN / محبة

لای فیان لی،

لافه / LAVE / تهان

پیروز باهی.

له‌نجه / LENCE / جمال

جوان

له‌یمون / LEYMON / اسم فاکهة

له‌یمین، نیمو، لیمون.

لاوديسا / LAWDÎSA / اسم مدينة

نافی دمیكا سلوقی نیکییه (۲۸۰-۳۱۲ ب.ز) نهوی باژیروی لازقیه ئافا
کری لسوریا سهردهریا سپی کو وی دهمی نهف نافه لسهر بو پاش بو
لاذقیه.

لادن / LADIN / اسم زهرة

گولا سپی، لاله ولادن دو خویشکیت ههفال جیمک بون سهری وان
گووهک و ژ پاتکی فه پیکفه بون ۳۹ سالا زیان ئیرانی بون لها فینا ۲۰۰۳
نشتهرگهربهک بو هات کرن بو ژیک فهکرنی لی بسهر نهکهن و
ههردو مرن.

پیتا (م) M

حرف المیم

ماریا / MARYA / طیور

دبیژنه پور و ئەبدالا ماریا، وهکی نافێ مریشکا بو دیکل و مامرا تی
گوتن و دبیژنه کهوامی چ ماری.

مارستان / MARISTAN / اسم هریه

مار ئانکو خوش و ساخله می و زیان، وهلاتی ساخله م و تهنا، گونده که
لدهقهرا گولیا لکوردستانا عیرافی.

مازی چن / MAZÎÇIN / عفاصة

ئهوکهسه یا مهزیا د چنیت و فیددەت.

ماکو / MAKO / اسم مدینه

باژی رهکی کوردایه لکوردستانا ئیرانی.

مالوس / MALOS / خنزیر

بهرازا می یه پستی ئیکانهی دبیت و ژ زانی بدیمایهیک تیت. بهراز ۱۳
زکا یان سالا دزی، ههرل سالا ئیکی ۱۳ تیشکا دهافیت و سالا دووی
دوازه نه و ههر سال تیشکهک کییم دبیت تاکو سالا ۱۳ تی ئیکی دبیت
زور مهزنه و دبیژنی ئیکانه. دهپ. یی نیر د بیژنی ئیکانه یان شفر.

مامر / MAMIR / دجاجة

مریشکا می، (مریشک دیکل و مامرکن).

مامز / MAMIZ / ریم

ئاسک، کهژال، خهژال، بزنا کویقی.

ماندان / MANDAN / اسم قدیم

ماندانه، ماندانا کچا پاشایی میدیا ئەنستیاخ خیزانا قەمبیزی ئیکی کوری کورشی ئیکی بو.

مان / MAN / خالدة

نەمر، هەرساخ.

مانترا / MANTIRA / مقدس

د ئافستایی دا هاتیه ئانکو پیرزو ژ ئاسمانی هاتیه خار.

مامش / MAMIŞ / اسم قبيلة

خێلهکا کورده و گهل خێلا مهنگوريا کورد دکهفنه دهقهرا نهغهده و پیرانشههر لکوردستانا ئیرانی.

ماهدوخت / MAHDOXT / بنت القمر

ماه ئانکو ههيف مانگ و دوخت ئانکو دوت يان کچ، کچا ههيفی، نافى کچا زهردهشتیيه.

ماهینوز / MAHÎNOZ / نورالقمر
روناھیا ھەیفی.

ماھخورشید / MAHXORŞÎD / قمرالشمس
ھەیفە روژی.

مارسین / MARSÎN / اسم مدینة
ژپاشاییت مادیانە، باژیرەکە لکوردستانا تورکیا، میړسین، میړس.

ماردین / MARDÎN / اسم مدینة
میړدین، باژیرەکی کوردە لکوردستانا تورکیا.

ماھتاب / MAHTAB / نورالقمر
مھتاب مھتاب، تریفە، ماھینوز، مھتاب، تاڤا ھەیفی.

مەریوان / MERÎWAN / اسم مدینة
شارەکی مەزنە لکوردستانا ئیرانی.

مەگوش / MAGOŞ / مجوسية
واژەھەکا زەردەشتی یە ئانکو ئایین موکوم، وەسا دیارە نافئ
مەجوسیهتی ژویرئ ھاتیە. تەخەکە ژ موبدا پێک ھات وەکی دەستەکا
برایان کومەلەکا ئایینی، د گوتنئ موبد و بناڤ دەنگ بون ژ توخمئ
خوفە د گەشتنە میدییت کورد دەستەلاتا ئایینی و رامیاری ھەبو و
گرنگیا خو دناڤ کومەلئ دا ھەبو، دگەل لەشکەرە د چوونە شەرا و خەون
شروڤە دکرن ھەروەسا پشکداری د تورەکرنا شاھا دکرن ئانکو شاھیانا
وان ل پایتەختا کەڤن دکرن، دیسان خندن نیشا زاروکان ددان.

مهه‌ربانو / MHIRBANO / سیده القمر
میهربانو، میهره‌بان، هه‌یف خانم.

مهه‌جه‌مین / MEHCIMÎN / شمس
ماه جه‌مین، کوما هه‌یف، کوما ستیرا، جه‌ماندنا هه‌یف.

مهه‌ه‌ستی / MEHESTÎ / جمیله
جوان، دیبا، زیبا، مه‌ه‌سا، هه‌یفه‌دیس.

مه‌یان / MEYAN / وسطی
لا، نافه‌ند، ناوه‌راست، نافه‌ر، نافه‌د.

مه‌یرو / MEYRO / نریم
مرئ، کورت و خوشکرنا نافئ مریه‌می‌یه، هه‌می نافه‌ تینه‌ گهورین چ
بو خوشتفیا تیی بیت یان کورتکرنا بیت.

مه‌نیژه / MENÎJE / اسم قدیم
مه‌نجه، کچا نه‌فراسیاب پاله‌وانئ‌مادیا بو، دفولکلوری کهله‌وریا دا
هاتیه:

هه‌ی بانووی بی عه‌یب په‌رده‌ی نه‌وجا هه‌ی
هه‌ی مه‌نیجه‌ی دوخت ئافراسیاوه هه‌ی.
مه‌نیجه، مه‌نجان نافئ کچا کسرایه، نافئ ژنا پاشایی که‌لاشا باینی‌یه
نه‌وا زه‌مبیل فروش کتیه دلی وی.

مراری / MIRARÎ / دره
مرواری، مراری و مرواری که‌فنه‌ نافئیت کوردی نه.

مروەت / MIRWET / مروە

میرفت، نافهکی کهفتی کوردی یه ژ مروفا یهتی هاتیه تازیا ژمه
وهگرته و کره(مروه) ئانکو پیاوهتی د مروفایهتی.

میموچەن / MÊMOÇEN / اسم قدیم

پاشایهکی مادیا بو وهکی میرس و مارسین.

مژده / MOJDE / بشري

موژده، مزگین، ئاخفتنا خوش و گهاندنا وی.

موم / MOM / شمعة

مومی، شهه، فند، فهنه، چرا، میو، روناھی.

مهرجان / MERCAN / لولو

بههکی گران بههیه سور و جانه، ژناف زکی جانهوهکی ئافی دنین
دهر، ئەو جانهوه خاونا وی گیایهکه لبن ئافی شین دبیت ئانکو ژ ناخا
بنی دهریای. د بهریدا وهسا هزر دکرن کو مهرجان گیایهکی دهریانیه.
زرینگر رهنگهکی مهرجانا بکار دینن ژبو دروست کرنا تشتی هونهری و
خشلیت جان. مورجان MORCAN ژی چیایهکه لکوردستانا ئیرانی
شکهفتهک لی ههیه چیکا ئافی تیدا تیت چهند ژی فهخون دی تیر بن
وهکی ئافا مههگ و ژی.

میهره‌بان / MÎHREVAN / رحیمة

دلسوز، نافهکه ژنافیت خودی، کهسی خوشهویست، کههکا ژیروزیرهک
و هوزانفان و یانافدار(۱۸۵۸-۱۹۰۵ز) کچا ملا حسین بهرواری یه ژ گوندی
بنافی لکوردستانا عیرافی.

مهاباد / MIHABAD / مدینة القمر

مه‌هاباد، باژی‌ره‌کی کورده لکوردستانا ئیرانی ل ۱۳۲۲/۱/۱۹۴۶ز میریه‌که ئی هاته دامزراندن بسه‌روکاتیا قازی محمد و ل ۱۳۲۲/۱۲/۱۹۳۶ز هاته روخاندن و قازی ل ۳۱/۳/۱۹۴۷ هاته سیدارهدان.

مهر / MIHIR / شمس

هه‌یفا هه‌فتی یه ژ هه‌یقیت خورشید، روژا ئی یه ژ هه‌می هه‌یقیت خورشیدی، خور، روژ، خورشید، نیشان، فیان.

مردوخ / MIRDUX / اسم الهة

خوداوهنده‌کی که‌فنه، مردوخ بلادان (۷۲۱-۷۲۱ب.ز) شه‌ری ئاشوریا کریه سه‌رده‌می سه‌رجون، ژ پاشاییت ئاریایه.

میناک / MÎNAK / صورة

مینا، وینه، خودیک، فوتوغراف، شوشا روناھیی.

میهداد / MÎHDAD / هدیل

ئه‌و کوترا بخوینیت.

مسری‌خان / MISRÎXAN / اسم قدیم

مسریخان، مسری ره‌نگی زهره و خان ئانکو خاتون، مزوری خان.

میران / MÎRAN / اسم عشيرة

خێله‌کا مه‌زنه ژ هوزا کوچه‌را لکوردستانا عیراقی.

مشتاخان / MŞTAXAN / اسم شهر

هه‌یفا حه‌فتی یه ژسالناما کوردی ئانکو هه‌یفا ئیکه ژ پاییزی
برامبه‌ری هه‌یفا ئیلونی‌یه.

موژه / MOJE / حاجب

برو، برهو، مژویلانگ، برژانک.

موهن / MOHIN / اسم قدیم

ئه‌موهین، کچا که‌ی‌ئ‌خساره پاشایی میدیا ئه‌وا بویه خیزانا پاشایی
خلدیا نه‌بو خزنه‌سر کربو (بوخته‌نسه‌ر).

می‌شیا / MÊŞYA / حواء

دای هه‌وایه هه‌روه‌کی دشاهنامی دا هاتی و شیا باب ئاده‌مه. و
دئاف‌یستاییدا ناف‌یت وان ماشایا و ماشیتا دای و باب.

میتان / MÎTAN / اسم کوردی

ژ که‌فنه ناف‌یت کوردانه وه‌لاتی وان د گوتنی سوبارتو کو دکه‌فنه
نافه‌را ده‌ریا سپی تا‌کو بلنداهییت میدیا ئانکو ده‌فه‌را بادینان د
کوردستانا تورکیا و پایته‌ختا وان د کوتنی واشوکان دکه‌فته سه‌ر ئافا
خابیری. وتا نوکه ناف‌ی وان مایه لکوردستان‌ی وه‌کو چیا‌یی مه‌تین کو
ژمیتان هاتی‌ه لکوردستانا عیراق‌ی و واشوکان ئه‌وا نوکه ناف‌ی وی
کریه (ره‌ئس له‌هین) ل‌سوریا. پاشایی وان یی بنا‌ف و ده‌نگ (توش‌راتا).

مومان / MOMAN / اسم قبيلة

هوزه‌کا مه‌زنه و ئیک گرتیه ژ فه‌لا و بسورمانا پیک تیت د که‌فیته
روژ ئافایی جزیرا بوتان لکوردستانا تورکیا. هه‌ر وه‌سا (مولکان) زی هه‌نه
لده‌فه‌را دیرسم د ئاکنجینه.

میدیا / MÎDYA / اسم کوردی

خێلهكا كورده لسا ١٦٠٠ب.ز ژ رهخ و چانیٲ ژوریا دهریا قهزوینی و دهریا رهش هاتینه خاری بو کوردستانی و دبٲژن نفشی کوردا ژ وان پهیدا بویه. ئاشوریا د سا ٨٣٦ب.ز بو جارا ئیکی د نفٲسینیت خو د ودها دیار کر بو.

سه ر چافکٲٲ ئاشوریا دبٲژن ئەف کشره لچه رخی حه فتی (٧) بهری زاینیی هاتیه دامزراندن د سا (٥٤٩-٥٥٠ب.ز) هاتیه روخاندن ئانکو ١٧٥ سا لا فه کٲشا و پاشی کهل و په لٲٲ وان که هشتن کشره ئخمینیا. سا ٨٣٦ب.ز لده فه را دهریا ئورمیی پهیدا ببون ئانکو لکوردستانا موکریان یانوکه وشیان جهی خو باش به رفره بکه ن ههروه سا شیان کشره ئاشوریا بشکینن به روکاتیا بناف و دهنگ ترین شاهی وی ده می که یخسرو لسا ٦١٢ب.ز و کشره میدیا دروست بکه ن کو نیزیکی ١٧٥ سا لا فه کٲشابو.

وه سا یا زانایه کو کورد هه می نه فٲٲ میدیا نه ئەوٲٲ دهسته لاتا (دهوله تا) ئیکی یا کوردی دامزراندی بقی نا فی. کو هه می کوردستانا نوکه گرتبو و پایته ختا وان (هه مه دان) بو کو وی ده می د گوتی (ئه کباتان) پاشی ئەف دهسته لاته بکه نه زیه کانا نافخویی هاته روخاندن و که فته ژیر دهسته لاتا فارسا.

که ی ئخسار ژ پاشٲٲ خورت و زیره ک بو و ئەسی تاک ژی پاشایی دیماهی بو، پشتی فی کشره کوردستان بو مهیدانی شه ر و رکمانیی دنافه را فارس و رومی دا و کورد ئامیره کی وی شه ری بون.

مینا / MÎNA / مثل

گوله کا خومالیه به لگ شین و گول سورهیان رهنگاورهنگه. باغی مالان جوان دکهت و بٲه نه کا خوش ددهت. وهکو، شوشا رونا هیی.

مولکان / MOLKAN / اسم عشیرة

هوزمه که لده فه را دی رسم لکوردستانا ترکیا.

میوبان / MÊWBAN / اسم قریة

نافی گونده کی یه لده فه را سوران لکوردستانا عیراقی.

مههستان / MEHISTAN / اسم منطقه

ناوچه‌یه‌که لرده خ و چانیّت ده‌ریا خه‌زهر لکوردستانا ئیرانی.

مالدار / MALDAR / غنی

ده‌وله‌مه‌ند، مال پارێز، رێبه‌رامانی.

نसार / NISAR / ظل

بزارافیی خوشناوه‌تیا ئانکو نزار، سه‌هه‌ن دبیت کو نسرين ژ نساړ هاتبیت.

موهان / MOHAV / اسم قدیم

ل سالا ٦١٤ب.ز په‌یمان‌ه‌کا هاریکاری و هه‌فالی‌نئی هاته‌ مورکرن دنا‌فبه‌را شاه‌ی کلدانا نه‌بو بلاس و شاه‌ی میدیا که‌ی ئخسار پیکفه هیریش بره‌ سهر شارئ ئاشور و خزماتیه‌کا رامیاری دنیقاواندا دروست بو کو شاه‌ی میدیا کچا خویان نه‌فیی دا جیگر نشینی کلدانی نه‌بو خو ژنه‌سر ئه‌و بیه‌ بنا‌ف و ده‌نگ‌ترین شاه‌یت دولا دوو ئافا و ئه‌وه‌یی به‌هشتوکا هه‌لاویستی بو خیزانا خویا میدی دروست کری. نافئ فی شازنامید بگه‌له‌ک شیوا هاتیه‌ د میژویی‌دا ژوان نافا: (موهین، میتیس و میتان) هنده‌ک نافئیت وی.

مهر / MIHIR / محبة

فیان و خوشه‌ویستی. نافئ روژی‌یه. هوزانفانه‌کی تازی گوتیه:-

لازلت تبقي و ترقی للعلا ابدا" مادام للسبعه الافلاك احکام
مهر و ماه و کیوان و تیر معا" وهرس واناheid وبهرام

مرواری / MIRWARÎ / دجاجة

مراری، مریشک، حامر.

موریان / MORYAN / ماء مقدس

ئافهكا بیهن خوشه ژ به لگیت گولا و دارو بارا چیدکرن جارا دگهل
مهیی تیکهل دکرن دا نازارا وی کیم بکته. ههروهسا ئه موریانه جوهیا
لهشی مریا پی تهردکر وهکو ئهریتهکی کهن لدهف وان.

میهرهجان / MÎHRECAN / عید

میهرهگان، روژا ۱۶ی ههیفما میهره کومانگا ههفته د سالناما فارسی دا
کو شهش روژا لسه ئیک جهژن و شاهی و کهیفه.

میمی / MÊMÊ / اسم لحبیب

می می، بزمانی جینی ئانکو خویشکا بچویک، مه میخان.

مههانیڤرگز / MEHANÊRGIZ / اسم قدیم

ژنهكا نافدار و زیرهك و خوگور بکهر و خهباتکهر لدهفهر پشدهر.

ماندانه / MANDANE / اسم قدیم

کچا شاهی میدیا (ئهستیا غس) ESTIYAXIS و دهیکا کورشی
ئهخمینییه. ئهوی کشوهرا میدیا روخاندی بجه نهزی سالا ۵۵۰ بهری
زایینی.

ماه / MAH / قمر

نافی ههیفی یه، ستیرهكا مهزنه.

مزگاه / MEZGAH / سجد

مزگهفت، و شهیهكا ئاریه یا ژ (ئاهورمزگهده، هورمزگهده، مزگهده،
مزگهده، مزگوت، مزگاه) جهی پاراستا خوداوهند (ئههوارامزدا) سهروکیت
خوداوهندین ئاینیت هند و ئیرانییت کهن. جهی مز (خوک) لی ددا.

ماوانه / MAWANE / اسم قریه

گوندهكه د کهفیه مه رگهفه لدهفهر ئورمی لکوردستانا ئیرانی.

پیتا (ن) N حرف النون

نارین / NARÎN / غناء

ستران، که لاتک بجویکه دناف که لا دمدمدا، دهمی کو ئیکى ژمال بابی
دبنه مالا زافای نارینی بو دبیزن، گوندهکه لئاوچا قهندیل لکوردستانا
عیراقی

نارنج / MARINC / اسم قرية

ترنج، رهنکه کى لیمویا یه، میوهیه کا ناسیاره، گوندهکه لدهفه را
میردینى لکوردستانا تورکیا ماموستایى هوزانغان ئوسمان سهبرى لوی
گوندی ل\۵\۱۹۰۵ژدایک بویه و لشامى ل\۱۱\۱۰\۱۹۹۳چویه بهر دلوغانیا
خودی.

نازناز / NAZNAZ / اسم زهرة

گوله کا زور جوان و رهنگینه و یا خومالپه گولیت وى زهر و سور
وشین بو جوانیا ناف خانى و ژورا بکار تینن.

نازک / MAZIK / لطيفة

ناسک، نازدار، نازهنین، به ناز.

نازۆ / NAZO / اسم جبل

کهفنه نافۆ جیایی ساسونه لکوردستاناتورکیا، نازۆ.

ناز / NAZ / فخریة

نازه، نیاز، دهلال.

نازدار / NAZDAR / مدللة

نازانديه، بجافدانهکا باش بخودانکریه.

نافین / NAVÎN / وسطی

نافهراست، یا نافۆ، دناقبهرا دوواندانهیا ئیکۆ و نهیاسیی.

نازهنین / NAZENÎN / اسم زهرة

جوان، نازۆ، گولهکا خومالپه لدهشت و کویستانا شین دبیت رهنگۆ
وی زهر و سورۆ تیکهله دیمه نهکۆ زور جوان ههیه لال و باخچا.

نالین / NLÎN / انین

گریانا ژبه ر ژان و ئیشا یان دعهودا.

نه خجوان / NEXCIWAN / اسم مدینة

شارهکۆ کوردانه لدهفهرا ئهرمینیا لکوردستانا شورهوی.

نهخشین / NEXŞÎN / ملونة

رهنگین، چنی چنی.

نهردین / NERDÎN / نادره

کیم وهکی وۆ هه نه.

نهریمان / NERÎMAN / قامة
ناریمان، نهرمین، بهژن و بالا جوان، نهرمی.

نہشمیل / NEŞMÎL / اسم زهرة
کچهکا جان، نافی گولهکییه.

نہوا / NEWA / لحن
ئاواز، ئاهنگ، مال، سامان، نافی ئاوازهکی تایبهته، ئاهیت خارنی.
خارن.

نهره / NERE / مثمره
دارا بهریی. ئهو داره یا بهر و فیقی بدهت و ژى بیته خارن.

نہوشه / NEWŞE / غناء
ههلبهست. ستران.

نہوی / NEWÊ / اسم قرية
گوندهکه لدهقهرا شانهدهر و شاره زور لکوردستانا عیراقی.

نہوبههار / NEWBEHAR / حرفه نوم
نوبههار، نوبار، سهری کهژی(وهرزی) بهارییه، ئاتشگه دهیه کا
زهردشتیانهلپازیری بهلهخ لئیرانی و دبیزن د بهریدا ئهوبههرستگهه
پوتخانا بودیا بو، جهی نفستنا ژن و میرا، پهرتوکا هوزانقانی کورد
ئههمهدی خانی نوبههارا بچوکان.

ناوخوان / NAWXIWAN / اسم منطقة
ناوچهیهکه لپهنجوینی لکوردستانا عیراقی.

نساران / NISARAN / اسم مصیف

هافینه ههوارمه لکوردستانی، دبیت نسرين ژى هاتبیت.

نسرين / NISRÎN / ظلیه

نه سرین، گوله کا سپیه و بیهن خوشه به لگیت وئ که سکن و لهه می
جها ههیه گول سور ژى ههیه و یا خومالی یه. فهله و تازی ژى فئ نافی
رادکهن. دبیت ژ نسار هاتبیت ئانکو سیه یان ژنساران دیسا.

نفرین / NIFRÎN / دعاء

تکا، داخواز، داخاز، پارانه وه، هیفی کرن، هوزانفانی کورد جه گهر
خوین گوتیه:

نفرینه کئ ژیهزدان دکهم تو بیژه ئامین
شیخ و مه لاییت کوردا به له نگاز و گه دابین

نوبار / NOBAR / یافعه

سنیله، کچا نوگه هشتی، نیبار ئانکو به رهه می ئیکی نوبه ر.

نوال / NIWAL / وادی

نه وال، بناری شاخ، ناف دوچارا، دهنگه دانا دوله کئیه.

نوش / NOŞ / عافیه

هنگفین، هه می تشتی شرین، هه خارنه کا خوشبیت و بچیربیت،
خارنه کا نه رم و دل فه که ر.

نوشین / NOŞÎN / عافیه

خوشیافه خارنئ، فه خارنا ساخله م.

نوښابه / NOŞAB / شراب

نوش نأفه، نأفا ساخلم، نأفا خوش.

نایاب / NAYAB / ممتاز

بزاره، زور باش.

نیرگز / NÊRGIZ / اسم زهرة

نهرگز، نهرجس، گولهكه لدهشت و کویستانا ههیه و یا خومالیه سپی و بیهن خوشه ناف یونانیه و ژنه رسیس وهرگریه و تازیا کریه نهرجس.

نیس / NÎS / اسم نعجة

بزنا سهر و چاف سور.

نیهان / NÎHAN / مستورة

فهشارتی، بهرزه کری.

نیگار / NÎGAR / لوحة

نهخش، وینه، دیمهن، دلبر، پوت، خوشه ویست.

نیفیان / NÎVYAN / جدیدة

نی فین، فیانا نوی، توخمی نوی، چهرخی نوی.

نیشان / NÎŞAN / هدف

دیار، نارمانج، ئاشکرا، شوپ، نهو جههیی کو خودانی تیروکفانا یان توفهنگی بقییت لی بدهت، پارچهیهکا زیری یه یان زیقی تیتته دروستکرن بو بهرسنگ فهکرنا وان کهسیت سهرکهفتنهک بدهست خوفه ئینای یان ژ بو ریژ گرتنی. ناف و ناسناف، دیارده و شیواز، هزر و بیرهاتن. نیش دهرزیا پیفهدانا ستهنگ و دوپیشک ومارایه نیشان زی کومانیشایه.

نیان / NIYAN / حلیم

نهرم و باش و تهنا.

نهای / NIHARÎ / حداد

گری، و شینی، رهش کری، نهارین نافی کشتهرا میتان بو کو مسریا دگوتی.

نهووز / NEWROZ / اليوم الجديد

نهووز، روژا نوی، سهری سالا کوردییه کول ۲۱ ی هه‌یفا سی (ئافدارئ) دهست پی دکهت و هه‌ر ژ ۷۰۰ سالا بهری زایینی دهست پی کریه و ته‌قه ژێ نافیت هه‌یفت کوردی نه:

- ۱- نهووز (خاکه‌لیو)
- ۲- گولان (بانهمه‌ر)
- ۳- جوزه‌روان
- ۴- پوشپه‌ر
- ۵- خه‌رمانان
- ۶- گه‌لاویژ
- ۷- ره‌زبه‌ر (مشتاخان)
- ۸- گه‌لاریزان (خه‌رزه‌لوهر)
- ۹- سه‌رماوه‌ز
- ۱۰- به‌فرانبار
- ۱۱- ری به‌ندان
- ۱۲- ره‌شمه

نه‌ژاد / NEJAD / عنصر

توخم

نهرمین / NERMÎN / رحیم

مسکین، دل نهرم.

نیژین / NÎJIN / حیاة

نوی ژیان، ژیا نا نوی.

نیشتمان / NÎŞTIMAN / وطن

وډلات

نیښین / NÎVIN / وسطي

مهیان، ناوهند.

نھاوهند / NIHAWEND / اسم مدینه

نه‌هاوهند، نوه‌ئاوهند، نوح‌ئاوهند، پایته‌ختی‌ساسانیا بو و پستی
بسورمانه‌تی‌هاتی‌سالا ۶۴۲ز سهرده‌می‌یه‌زدی‌کوردی‌سیی و د‌شهره‌گی
سه‌خت‌دا‌نھاوهند‌هاته‌دا‌گیرکرن.

نما / NIMA / منظر

دیمه‌ن، نیگار.

نیفه‌رتی‌تی / NÎVERTÎTÎ / اسم قدیم

کچه‌کا‌کورده‌شوی‌بفه‌رعه‌ونی‌میسری‌(ئه‌خنانون)‌کریو و دری‌کا‌ویرا
هزر و بیریت‌یه‌کتا‌پهرستنی‌ژ‌کوردستانی‌هاته‌فه‌گواستن‌بو‌میسری.

نیناف / NÎNAV / الاسم الجديد

نافی‌نوی، نه‌ینه‌وا. نافی‌شاری‌میسله.

نورجیهان / NORCÎHAN / نورالدنیا

ئی‌که‌مین‌ژنه‌کو‌می‌ری‌وئ‌مه‌زن‌ترین‌گورستان‌د‌جیهانی‌دا‌بو‌ئا‌فا
کری‌له‌ندی‌دبی‌ژنی‌تاج‌مه‌حل.

باژیره‌گى مه‌زنه لکوردستانا تورکيا نافداره بدمه‌ريا وانى و چيروکا خه‌جو سيابند، مه‌لبه‌نده‌که سهر بناوچا تکليفا فهيه لده‌فهره ميسل لکوردستانا عيراقى ههمى کوردن و ژ هوزا کيکائن، و به‌رئدا پايته‌ختا خلديا بو ووى دهمى نافى توسپاس بو لىسلا ۸۴۰ب.ز يا هاتيه‌نافا گرن. ده‌رياچه‌هک هه‌يه ۱۱۲۰مىترآ بلنداى د سهر عهردى و پانافا وى ۳۷۶۵مىتر چارگوشه‌يه و کويراتيا وى نيزىکى ۱۰۰ مىترآيه.

واژام / WAJAM / فسیله

تهلجا نوی یا دارهکی، لقی درهختیکی تازه.

وجدان / WICDAN / ضمیر

وژدان، دهرن، ههستا مروفایهتی.

وهرتی / WERTÊ / اسم قریه

وهرت، گوندهکه لدهقهرا بشدر لکوردستانا عیراقی.

وههران / WEHRAN / اسم مدینه

نافی روژهکی یا د ههمی ههقیفیت زهردشتیاندا.

وریا / WIRYA / واعی

هشیار، ناگا، چست.

ورمی / WIRMÊ / اسم مدینه

هرمی، نورمیه باژیرهکه کورده لکوردستانا ئیرانی نافداره بگوم و دهریاچا خو.

وهلات / WELAT / وطن

خاک، جههکه توخیب کریه کومهکا مروقیفیت پهیوهندی پیکفه ههی لسهه بویینه لی دژین.

وینێ / WÊNÊ / صورة

وینێ، دهشتهكه لئاوچا بهرزنجه يه لكوڤدستانا عيراقى. ئه‌وینێ.

وارین / WARÎN / هطول

لدهقه‌را دهر به‌ندیخان ئانكو بارین، هاتنه خار ژ ئاسمانی.

وارفین / WARVÎN / وطنية

ئه‌فیندارا دارێ خو.

وه‌رین / WERÎN / رذاذ

هه‌له‌وه‌رین، گول و به‌لگ و تشتی نازك.

وه‌شەن / WEŞEN / سطر

باوباران پێكشه، شلوفه.

پیتا (ح) H حرف الحاء

هاسان / HASAN / بسیطة

ئاسان، ساناهی

هانا / HANA / ثقة

باومری، ههوار، هانه ژێ ئانکو چافیکا ئافی.

هاوار / HAWAR / نجدة

ههوار، فریاد، فەرهاد، بانگ، دهنگ، گولان، گهروك، گوند، شار، ناڤی
گوفارهكا كوردی بو بتيپین لاتینی جهلادتهت بهدرخان لوهلاتی شامی
بهلاف دكر، مهلبهند و جهی ژيانا هندهك كهسايه، نهو جههیی هافینی
كوچهران لی تیشته چی دبن، وار، هاوینه ههوار.

هاودیان / HAWDIYAN / اسم مدینه

گوندهكه فهله و بسورمان لی د ژین سهربمیگره سور فهیه لدهفهرا
بارزان لكوردستانا عیراقی. دبیت ناڤی هووهیدا ژویری هاتبیت ئانکو
روحن و دیار و ناشکرا.

هافهن / HAVEN / اصل

پشکا ئیکى یه ژروژى د ئایینا زهردهشتىدا، ههروهسا کوردی یا کهفن دا ئانکو ئاوات، ئارمانج.

ههدار / HEDAR / صبر

بیهن فره، تهناهی.

ههمهدان / HEMEDAN / اسم مدینه

ژباژیریت کوردستانا ئیرانییه. ددهمیت کهفندا پایتهختا کوردستانى بو، بابا تاوړئ ههمهدانى (۹۳۵-۱۰۱۰ز) ژ هوزانقانه و ژفى باژیرىیه.

ههرمیله / HERMÊLE / ههرمیل

گوندهکه سهر بناوچا شار باژیره لکوردستانا عیراقى، ههرمیل ههروهسا وهرمیل ژى گوندهکه سهر بدقههرا دهوکه.

ههژیان / HEJYAN / زلزله

ههژان، لهرزین، ههرههژاندن.

ههراله / HARALE / اسم بحیره

گولهکا کویستانیه لدهقهرا ههورامان لکوردستانا عیراقى زوره.

ههشتیان / HEŞTIYAN / ثمانون

گوندی ئیکى سهر ئاخى پشته لیمشتا مهزن نهو ههشتى کهسین د پاپورا نوو پیغهمبهردا هاتین خارى لروژ ههلانى جزیرا بوتان ئافا کریه.

ههمایون / HEMAYON / طائر میمون

فرندهیه که بو ههلبزارتنا پاشا دبهرى دا بکار دهات.

هه‌نی / HENÎ / عسل
شیرین، هنگشین.

هه‌لاله / HELALE
گیاهه‌که رهه سپییه و گه‌له‌کا شین ددهت ل پیستا ددهن بو ژیفه
کرنا موی بو هه‌مبانا.

هه‌لبه‌ست / HELBEST / فصیلة
هوزان، ستران، سرود.

هه‌لز / HELIZ / اسم نبات
گیاهه‌ک کویستانییه خوش و بهیژه بو نازده‌لا.

هه‌لدان / HELDAN / عیادة مریض
سه‌ره‌دانانه خوشا لالا یان نه‌خوشخانا.

هه‌رکانیا / HIRKANYA / اسم بحيرة
نافی کەفنی گوما وان‌یه لکوردستانا تورکیا، نافی کەفنی کەفنی
ده‌ریا خه‌زه‌ره (قه‌زوین) لکوردستانا ئیرانی.

هه‌زر / HIZIR / فکر
دامان، رامان، یاد.

هه‌زه‌ت / HIZRET / امل
داخاز، زیر ویر، هش ویر، هیوا، هیفی.

هزار / HIZAR / بلبل

فرندهیهکی بچویکه و جان و دهنګ خوشه، تازیا ئەف ناهه بخو بریه
و پی گوته بزمانی خو
کالصعو یرتە فی الریاض وانما حبس الهاز لانه یتکلم
هیما شهیدا و ئەفینی یه . بولبول و گول وهك دوو ئەفیندارن دلدار
ودلبر لی ئەفینیا بولبولی یا راست و ژ دله بهی ئەفینیا گولی ژدل نینه و
بی سوزه.

هلمان / HILMAN

دوو هزار سالا بهری زاینیی ژباژیږیت نافداریت دهفهرا حمیرن بو
لژیږیا کوردستانا عیراقی دبن دهستههلاتا بابلیا دا بو سهردهمی(مهردوک
بیلومان) پاشی کهفته بن دهستههلاتا ئاشوریا سهر دهمی پاشایی
وان(شلمنسهری سیی)، و لنیزیکی فی باژیږی د بهری دا بهری
توخییی(کوردو)هاتبو دیتن کو میژویا وی دگههسته دهمی پادشای
مهردوک بلادان) لبابل سالیټ ٧٢١-٧١١ب.ز) د گوته (شیتی ماردوک)
دهستههلاتداریا غری و هلمان یا کری، ئانکو هلمان با ژیرهکی کوردایه و
حمیرن ژی جهی کوردا بویه.

هوشن / HOŞIN / اسم قبیلة

هوشیان، هوزهکا کورده لزویږیت دهفهرا سیورهکی لکوردستانا تورکیا
د ئاکنجینه.

هوخت / HOXT / نصیحة

گوتهنا باش، زمانی باش، ئیکه ژ سی بنستر و بناغیت ئایینا زهردهستی
کو(دلی پاک، زمانی پاک و کاری پاک).

هور / HOR / اسم جبل

خور، خوریش، روژ بزمانی ئافیسنا، هورئ ژێ چیاپه که لدهفه را بارزان لکوردستانا عیراقی.

هورین / HORÎN

هورین، گونده که و دهفه ره که سهر بشیخان فهیه لدهفه را خانه قین لکوردستانا عیراقی دبیزن سهرنافی (ههوارپیت) ئانکو هه فالیت ئیسا پیغه مبه هاتیه چونکه لوی دهفه ری د ئاکنجی بون.

هومه یلا / HOMEYLA / اسم قدیم

دهوزانه کا مه لائه همه دی نالیه نددا هاتیه:

هومه لائی گوت کچا	باش هه لگرن فان سلکا
هه لکه ن دهستیت خو وهوچا	داسپی که ن بو کوتلکا
دلئ جیرانا پچا	ئهم شین ناکهین چو ملکا

هندرش / HINDIRŞ / اسم نبات

هندترش، گیاهه که ژ رهنگی قورادئ به لگیت وی زرافه و تیژه زور کیقیه ولچیا شین دبیت دگهل نانی تیتته خارن و دبیزن دهرمانه بو ئهو کهس ئیشا شرینی هه بیت.

هوما / HOMA / عتقاء

ئهو گیاهه یئ موبدیت زهردهشتی مهی ژئ چیدکر و پئ سهر خوش دبون دهمی بسهر و بهرئ ئایینی رادبون. دبیزن فریشتهی زیره فان چوبو دنا فئ گیایی دا و بابئ زهردهشتی ئهو مهی فه خار بو و هه رلوی دهمی رونا هیه ک ژ ئاسمانی چوبو د ناه زکئ کچه کا پسمیر دا ئهوا کو بی دهیکا زهردهشت پیغه مبه ری.. بالداره که دهمی هه لبزارتنا پاشادا هه رکه سی فئ بالداری سیبه را خو یان وی بخو دادا سهر ملی دقیت بکه نه پاشا- نافئ کچا به هه نه یه شا ژنا فارسا بو. په رنده کی ئاشوپیی، هیما خیر و خوشیی، دبیزنی (طهیری دهوله تی).

هنار / HINAR / رمان

ههنار، میوه‌یه‌که گروفره تیفلک سوره یان زهره نوشابه و ریچولی ژ
 ئافا وی چید کهن، باشه ژبو پافژ کرنا خوینی دندکیت وی هسك دکهن
 دبیژنی ههبرمان دبیت ژ ههفت دهرمان هاتبیت. ئانار، ئهنار.

هیرو / HÊRO / اسم زهرة

گوله‌کا خوزایی یه به‌ژن بلنده رهنکیت سپی و شین و سور ههنه،
 مه‌لبه‌نده‌که لده‌فهره سوله‌یمانیی لکوردستانا عیراقی.

هیزان / HÊJAN

گومی قولی ناوشاخ، جوما یان گوما ئافی ئه‌وا کویر د ناف چیدا..

هیشخان / HÎŞXAN / قوت

توش، ئازوقی هه‌لگرتی لمال، د به‌ریدا کوارک ژ ههریی چید کرن و
 پشتی هسك د بون ئار و گهنم دکرئ.

هیلان / HÊLAN / وکر

لانه، هیلین، لیس، ههنه، بجه هیلان، به‌رزه کرن. مان، هیلانه.

هیفان / HÎVAN / معلمة

هیکار، هینکار، فی‌رکار، ماموستا.

هیما / HÊMA / رمز

هیل

هین جان / HÎNCAN / ارتواز

ههلین جان، دهرنی‌خستنا ئافی ژ جهیت کویر.

هافین / HAVÎN / صیف

وهرزدهکى سالىيه، دناڤيستاى دا بناڤى هاما هاتيه. هاوين.

هندس / HINDIS / دامس

شهفا تارى

هندپجان / HINDÎCAN / اسم قرية

ناڤى گوندهکىيه ژ گونديت خوزستانى(نههواز)ل کوردستانا ئيرانى.

هيستر / HÊSTIR / بغل

دهوارهکه تنى بو بار کيشان و سوارى بکار تيت ژ ماهين و کهرا پهيدا دبیت و نهو بخو يا خرشه بى زاوژىيه. روندک، نهسرین، فرميسک.

ههورين / HEWRÎN / غيمية

رهنگى ههورى يه – نهورن.

ههلات / HELAT / طلوع

سهرکهٔ، دهرکهٔ.

هنار / HINAR / رمان

نهٔنار، ميوهيهکا گروفره و يا بدنډکه ککههشتنى سور دبن ترش و شرين ههٔنه.

ههنگ / HENG / عسل

هنگفين

هاوژین / HAWJÎN / صدیق
هه‌فژین، هه‌فال.

هاوسهر / HAWSER / زرجه
دوستا ژيانی، هاوژین.

هه‌ژین / HEJÎN / حیا
هه‌رژین، هه‌ژیان، ژینا هه‌ر وه‌ر.

هاجهر / HACER / فقیر
خیزانا براهیم پیغه‌مبهر، هاژمر، هه‌ژار.

هه‌و‌خان / HEWEXAN / حوا
هه‌واخان، ژنافی دای هه‌واهتیه.

هیزار / HÎZAR / پوشیه
خیلی. نزار.

هه‌لکه‌فت / HELKEFT / صدفه
ریکه‌فت، به‌رامبهر، وه‌سا چیبو، هات، هه‌لکه‌وت.

هیلان / HÊLAN / عش
بجه‌هیلان، هیلین، لانه.

هلبین / HILBÎN / اندلاع
هلبون، بهریا بون، ناگر ئی چو.

هوشهنگ / HOŞENG / اسم ملك
ژ شاهیت ئیرانی یه.

هزرفان / HIZIRVAN / مفکر
خودان هزر.

هین / HÎN / علیل
سار، فینک، تهزی.

هیثیدار / HÎVÎDAR / امل
ئومیدوار، هیثی.

هوزان / HOZAN / قصیده
ههلبهست، هونراد.

ههساره / HESARE / کوکب
ستیرا مهزن.

هوری / HORÎ / حورية
هوری کهفنه کوردن دهستهلاتداری یا کری ل ۲۵۰۰-۳۰۰۰ ب.ز.
لروژهلات و ژیریا دهریاچا وانئ لبا کوری کوردستان ههروه سا ل ۱۶۰۰
ب.ز ساخبو یه فه.

هاژه / HAJE / خریر. ازیز

وشو شاروبارییه. دهنگی نافی و بای یه.

هوشیان / HOŞIYAN / اسم فبيلة

هوزدهکا کورده و کوچهرانا لروژههلاتا سیومهدهکی لکوردستانا تورکیا د
ناکنجینه.

هوفی / HOFÎ / اسم قدیم

هوفی، هافو نافی ژنکا زهردهشت پیغه مبه ره کو کوردهک و سی کچ ژئ
هه بون.

هاران / HARAN

گوندهکی که فنه لکوردستانا ژوری ناف و دهنگی خو هه یه کورئ
تهیمی لوی گوندی خودی دایه سال ۱۶۱۱ مشه ختی زانیه کی بسورمانه ژ
تیرا هه نبه لی و کوردکی خورستی یه.

پیتا (ی) Y حرف الیاء

یاد / YAD / ذکری

هزر، بیر.

یادگار / YADGAR / تذکار

دیاری، بیرهاتن.

یاره / YARE / مطر

باران، هاتنه خارا ئافی ژ بلنداهیا.

یارسان / YARSAN / اهل الحق

زمانی پهرهوهکی ئایینی یه نهوی دبیزنی کاکهئی و فارس دبیزنی (نههلی ههق)، نافی سالا کاکهئیایه یان دبیزنی سولتانی چونکو سولتان ئسحاق بهرزنجی ل ۱۳/۲/۱۲۴۹ز هاتیه سهردنیاپی و ههمی ۱۳ شواتا زایینی سهری سالا وانه. سالا یارسان ۱۳ ههیشن چار ژوان بههارن (رهشمه، پهنچه، گلهداران وگله جاران) و سی ههیف هافینن (گهرماخیز، پوش پهر و گهلاویژ) و سی ههیف پاییزن (فهرومانان، رهزبه و گهلاریزان) و سی ههیف زستانن (سهرماخیز، بهفرئاو و ریبهندان). و کاکهئی ژفان هوزا پیک تین: گوران، جهلال وهد، باجلان، جمهور، زهنگهنه، لهک، ههماهوهند و زهند. یارسان نافی پیغه مبه رهکی عهجه مایه.

یازی / YAZÎ / مصر

چاره‌نوس، دیمه‌یک، ماف.

یاسان / YASAN / قانونیه

دبیت ژ یاسا هاتبیت ئانکو ئه و کەسی یاسا پەرودربیت یان یاسا زان.

یاسنا / YASNA / جزء

نافی پشکه‌کا پهرتو‌کا ئافیس‌تا پیروز کوهه‌می ۷۲ وهرزن دهرباردی
ئایین ژ سرودان پیک دیت.

یاسه / YASE / وعرة

جیگای سه‌خت له‌چيادا.

یاسه‌مین / YASEMÎN / اسم زهرة

گوله‌کا جوانه لدهشت و چیا شین دبیت لزور باخچادا هه‌یه و تیته
خومال کرن.

یامی / YAMÎ / حواء

دهیکا هه‌می مروفايه هه‌رودسا یاسا بابی هه‌میایه.

یه‌خشین / YEXŞÎN / اسم قرية

گونده‌که لده‌فه‌را دهر به‌ندیخان لکوردستانا عیراقی.

یومن / YOMIN / مبارک
به‌ره‌کته، پیروزی.

یوهائز / YOHAIZ / اسم موسی
نافی دهیکا موسی پیغه‌مبه‌ره.

یهمان / YEMAN / مفر
قورتال، رهف.

یلان / YALAN / تلول
کومه‌کا گریته بلندنا.

یهلوم / YELMOM / ثریا
خه‌تیره، چوله‌چرا، چلچرا.

یاوئل / YAWÊL / اسم قدیم
باول، بالول، به‌هلول، باویل، لوله‌یه‌کا جوان.

ئورارسیس / ORARSÎS / اسم قدیم
نافی پاشایی ۱۱یه ژ پاشاییت هه‌خامنشیا ۲سالا پاشاتی کریه (۳۳۸-
۳۳۶پ.ز).

پیتا (ئا) A

حرف الالف الممدودة

ناڤیت کورا

ئارام / ARAM / هادي

نافی کورئ سام کورئ نوح پیغه مبه ره، هیډی، هیمن، مهند، خوشی،
تهنا، ئوقره، بی جوله، باژیره که ل هندی په رستگه ههک لی ههیه پوتهک
تیدا جار جار فیتیا ئه زانی لی ددهت.

ئازا / AZA / باسل

رهشید، دلیر، موکوم نه ترس، کوردی یا کهفن د گوتنی ئازوش.

ئازاد / AZAD / طلیق

سهر به ست، قورتال، سهر بخو، ساخ، بهردای، ئازا.

ئازار / AZAR / الم

ههو، سو، ژان، ئاهو، ئیش.

ئازەر / AZER / لھب، نار

تاروخ، ئاگر، نافى بابى براھیم پيغەمبەرە (تارخ)، ئەو فریشتەيە ئەوئى بمەھا ئازەرى بەرپرسيار، ئاتەر، ئاگر، ئاتەش، نەمروودی ئەف نەفە دانا سەر پىشتى كرىە بەرپرسي ئونبار و دکانيت خو، پوتەك بو تارخ سەخیریا وی دکر.

ئاراس / ARAS / اسم نهر

ئاراز، ئەرس، نافى روبارەکی یە د نافبەرا ئیران و شورەوی دا دچیت، ئانکو رشت و ریژ، د قورئان پیروژ دا ئەف نەفە هاتیه د هەردو سورەتین قافان ۱۱ و فورقان ۳۸. و سەردەمی زەردەشتی نافى وی (دائیتیا) بو.

ئاسان / ASAN / سەل

سانا، ساناهی، بى ئیزا و کوتەکی.

ئەژى / EJÎ / یحیا

ئەژیک وەسا، نامریت، نەمر.

ئاگا / AGA / فھیم

هیشار، زانا، ئاگەھدار، بسەرھەل.

ئاماد / AMAD / اسم جبل

چیايەكە د كەفیتە ھندافى پەرسنگەھا لالش لدفەرا شیخان لكوردستانا عیراقى. كەفنه نافى دورگەھا بوتان.

ئاری / Arî / العرق الكوردی

ئاگر، رهنگی مشکی، خوله میش، خوله کهو، خوجه، نفسی نهتهوا
 کورد، زستانه ههوار، کوجهرات. دبیژن ئهف ناهه ARIYAN ئاریان
 سهئکرییه ئانکو(میرزا- نبیل) هندوسا بکار ئینایه.

ئالان / ALAN / التفاف

تی پیچان، تی بادان، رهنگی سور، نافی خیلا مهمی یه، چیاپیه که
 لکوردستانا تورکیا، دهفه ره که دکه فیه سه رده شتی لکوردستانا ئیرانی.
 ئهوا جوان، جوانترین کچیت زهرده شتی (ئا= ئهوا-لان=جوان) ئهوا جوان.

ئاغا / AGA / سید

ماقویل، مه زنی خیل، سهروک، بو ههر که سه کی تیه گوتن وهک
 ریزگرتن. شکومه ند، ئاغا، خاوهن دی تینه گوتن بو هه می که سا وهکو
 ریزگرتن.

ئهندام / ENDAM / عضو

ئیکه ژ قوشمه کا مروفا، به شه که ژ پارچه کی.

ئاشتی / AŞTÎ / سلام

ته ناهی، خوشی، نه شهر و جهنگ و لیكدان.

ئهبدال / EBDAL / مسکین

درویش، گهریده، فرنده یه کی گوشت خوشه و می یا وی دبیژنی
 پور و ههردو کا پیکفه د بیژنی ماریا.

ئامانج / AMANC / غایة

ئارمانج، هیوا، داخاز، ئومید، ئارەزو.

ئامەد / AMED / اسم مدینة

نافی کەفنی باژیری دیاربەکرە لکوردستانا تورکیا.

ئەلند / ELÎND / بزوغ

چافی روژی، هەلاتنا روژی بەیانی زوو.

ئومید / OMÊD / امل

هیوا، هیفی، ئامانج، ئارمانج، ئارەزو، ئومیدەوار، ئاوات.

ئەردەشیر / ERDEŞÊR / اسم امیر

ئیکەمین شاھی خانەدانا ساسانییە لئیرانی سەر فرقیایا زالیو سالا ۲۲۴ ز.. و مزەکی کرە ئایینا وەلاتی خو. کوری بابکی یە نەقیی ساسانی. راگری دەستەهلاتا ساسانییە و ساخفەکەری ئولا زەردەشتیایە، کوری هورمزە، بابی شاهپوری خودان ملە، بابکان. شاھی شەشی ژ شاھین میریا هەخامنشیایە. ئەردەشیری ئیکی (۴۶۵-۴۲۴ پ. ز) و ئەردەشیری دووی و یی سیی ۴۶ (۴۰۴-۲۵۸) و ۲۰ (۳۵۸-۳۳۸).

ئەرژەنگ / ERJENG / عفریت

ئەو دیوہ یی روستەمی زال لمازندەران شەر دگەل کری. نافی پەرتوکا مانی پیغەمبەرە هەرەسا ئەرتەنگ زی هەبو.

ئەسفەندیار / ESFENDYAR / اسم بطل

نافی پەهلەوانەکی یە. ئەسفەند نافی فریشتەیک یە د ئولا زەردەشتیان دا. کورئ گوشتاسبە ئەو پەهلەوانەیی کو روستەمی زال ئەو کوشتی بفرمانا بابی خو چو بو شەری روستەمی. بابی وی پاشایی کەیانیا بو.

ئەردەوان / ARDEWAN / اسم امیر

نافی هەزەمین پاشایی ئەشکانیایە یا کو پاشاتیا وان ل سالا ۱۶/۷/۲۷ ز. دەست پی کری و ل ۲۲۴/۸/۲۸ ز ئەو زنجیرا پاشاتی یا کو بنافی پارت بنافی ئارشاك هاتیە نیاسین و زنجیرا سلوگا لدوماهی هات. ژ شاهیئ ئیرانی بو بەری ئەردەشیری. دەستەلاتدارەکی ئەرمنا بو, ژ توخمی گوشتاسبە.

ئافدەل / AVDEL / مسکین

عەبدال, ئافدەل ل بالوکی ژ میریئ بەرواری بالا ل کوردستانا عیراقی, بالوگا دکەفیتە روژەلاتی دقەرا بەرواری بالا, پەیوەندی دگەل سولەیمان بەگ میری هەکاریا سالا ۱۵۹۰ ز پەیدا کر و پاشی خو ژ میراتیا بادینا فەکر. بالوگا دکەفیتە سەر رویباری زی و ل دورین سالا ۱۸۹۰ ز. فەلیئ کورد لی ئاکنجی بون.

ئاکار / AKAR / خلوق

رەوشت, سنج, ساخلەت, ئەدگار.

ئاكام / AKAM / اخر

دېماھىك، شوين خەرتوك، ئەنجام.

ئاموش / AMOŞ / اموش

كورى شيت پىغەمبەر نەقىي ئادەمە.

ئادى / ADÎ / الاخر

كورى شىخ مرسافره كورى موسائى ھەكارى يە (۱۰۷۵-۱۱۶۲ز) ژ
دەفەرا جولە ميرگى لکوردستانا تورکيا ھاتىە لالش لدەفەرا شىخان
لکوردستانا عىراقى بو گوشەگىرى. و خوداپەرستنى.

ئەداى / EDAY / اسم قس

ئەداى شىر قەشەيە بناف و دەنگە لکوردستانا عىراقى شەقلاوۋە بناقى
وى تىتە نياسىن، ببو مەطران لباژىرى شىرتى لکوردستانا تورکيا و
لوپرى ھاتە کوشتن.

ئاڧا / AVA / عمران

ئاڧاخان كورى جەنگىزخانە، ئاوا، ئاڧان، ئاڧاھى.

ئاكو / AKO

خىلەكا مەزنە لدەفەرا رانيا دىيژنە سەروكىت وان باش ئاغا. شاوور
ئىكە ژ بابكىت وى خىلى.

ئارتین / ARTÎN / لهیب

ئاگرئ بهیژ، هیژا ئاگری، بلیسه و چریسک، نافهکی کوردی یی
کهفنه و کوردین ئهرمنی زور ب کاتینن. هیژ و تهوژم و گهرما ئاگری،
تینا ئاگری، نافئ بابئ فریدونه.

ئیزدین / ÊZDÎN / ربان

کورئ میرزا داسنی یه سه ره شه که ره کی میرگه ها بادینان بو پشکداری
د داستانا شه ری به غدا دا کریه سالا ۱۶۵۰ ز دژی فارسا کو ژ به غدا
ده ریخستن.

ئهرده لان / ERDELAN / طمان

ئه ف نافه ژ دوو به شا هاتیه (ئارد + لان) ئانکو له ندا ئاری، جهی
ئاری یان مالا ئاری. یا خود ئاش و ئاسیا، چونکی باپیری ئهرده وانی
ئاشه فان بو. کهفنه نافئ کوردستانی یه، میرگه هه ک بو دگهل میرگه ها
موکری د کهفتنه روژه لاتی کوردستانا عیراقئ. ژ شاهیت کوردایه.
فه رمانده وایی بویه ل زه له م و مه ریوان و پالنگان وحسن ئاوا ۱۱۶۰ز-
۱۸۶۷ز کیشار.

ئه غمیر / EXMÎR / رثاء

ژ ئه غمیر هاتیه ئانکو زیمار و گری، ئه و زیمار و پیگوتنا سه ر مریا
تیته گوتن. ئاغایی میرا.

ئارپاک / ARPAK / نور

ئاگرئ خاوین و پاقر، ئاگرئ دار به ریا، نافهکی کهفنه ژ نافیت
کورد، نافئ پاشاهه کی مادیا بو، کوردیت ئهرمنی فی نافئ زور بکار
تینن.

ئابرا / ABRA / ابراهيم

برايي مهزن، نافي براهيم پيغمبره، پاشي ببو ئهبراهام، براهيم ئانكو برايي زانست و زانيني. دبيژن خودي لشوشي نيزيكي ئاكري لكوستانا عيراقى دا بو.

ئەزىن / EZÎN / اسم امير

نافى ئيك ژ ميريت جزيرا بوتان، بابي زيني يه .

ئارارات / ARARAT / اسم جبل

زنجيره چيايهكه د كهفите كوردستانا توركيya ژ دوو بستيا پيك تيت چياي بلند ئانكو يي مهزن بلنداهايا وي 5165م و چياي بجويك بلنداهايا وي 2952م . دكهفите نافبهرا دهرياجا وان و دهرياجا سيقان. لدهفهره ئهرمىنيا لناف شوردهوي دا. نهو دبيژني چياي ئاگري. بهري ئاگر بژين لي ههبون ، ئهرمىنى زي دبيژنى ماسيس كونافهكي پيروزه لدهف وان.

ئاسوكا / ASOKA / اسم ملك

شاههكي هندى بو (272-232 ب.ز) بارا پتر ژ وهلاتى هندى و ئهفغانستانى سالا 261ب.ز ستاند و ئيخسته بن دهستى خو. ئيكهمين كهسبو (بوزيهت) گريه ئايينا وهلاتى و تهتهر هنارتنه سيلانى ژبو بهلافكرنا بوزيهتى، هاتبو نياسين ب پيشقهبرنا بارى كومهلايهتى لهندي.

ئەسیتاك / ESÎTAK / اسم ملك

پاشايى دىماهيى يە ژ پاشايىت ميديا، ئەسیتاجس سالا ٦٧٨ ب.ز.
شكەستن سەردەستى (كورش) ى خار نەفيى وى يە ، دبیژن برا ماكییت
ئیک بون ٣٤ سالا پاشا بو (٥٥١-٥٨٤ پ.ز).

ئاریاوان / ARYAWAN / اسم ملك

برایى كورشی یه، كورئ(تایسبس) ه.

ئەستیاس / ESTÎYAS / اسم ملك

كوری كورشی یه شاهى ئافشان بو سەردەمى كشودرا ميديا كچا خو
ماندان دا بو شاهى ئاشوريا ئەوا باغى هەلاویستی بو دروستکری.

ئەرزون / ERZON / اسم ملك

باژیرهكه د كهفیتە ژوریا روبارى تیکهله (دجله) سەر لایى چهپى
روژهلاتى میافارقین نیزیکى سیرتى لکوردستانی تورکیا.ئەرزو.

ئەفرەیدون / EFREYDON / اسم امیر

فریدون، کاوه، ژ كهفنه شاهیت ئیرانى بو. کاوه.

ئارسیاس / ARSÎYAS / اسم قائد

فەرمان رەواپهكى كشودرا ماديا بو.

ئەفراسیاب / EFRASYAB / اسم امیر

ژكهفنه شاهیت ئیرانى بو سەردەمى پاشاتیا ئیکى.

ئەنوشیروان / ENOŞÎRWAN / اسم فائىد
کسرایه ، ژ کەفنه شاهیت ئیرانی یه.

ئادو / ADO / فرح
کەیف، خوشی، خورەم.

ئەرکان / ERKAN / خبیر
کارخان، کار، رەنج، بەرپرس، ریبەر، ریشەبەر.

ئەياز / EYAZ / نسیم
شەنبایى سار بەشەفى، گفريا بايى سارى بەشەفى.

ئاران / ARAN / مشترا
بنك و جهيت ژفستانى د ژيانا كوچەرا دا. هەژار دبیژیت، (هەمو
چونە هەواران – ئیمە ماوین لە ئاران) ، دولی ئاران.

ئەیفەز / EYVEZ / معد
ئەیواز، ئامادە.

ئاژین / AJÎN / ساحة
بزارافى هەورامى ئانكو ئەو جوکا دناف دار و باران رادچیت،
هەروەسا ئانكو بەردەلان ژى تیت ، زەفیهکا راست و بی گروبهەر.

ئەرتهفان / ERTEVAN / قانوني
دادوەر بکوردی یا کەفن زاری مادیا وهکی کو د ئافزیستایى دا هاتی.

ئاترون / ATRON / مشعل

ئەوگەسە یی کارى ئاگر ھەلکەرنى دکر ئایینا زەردەشتى
دا.لپەرستگەھ و جەھىت پىروز دا. ئاگرکار، ئاگر دوست.

ئافەند / AVEND / رتبه. درجه

ئانکو پلە و پایە ، ھەروەکی بیژن ئافەندا وی یا لەشکەری جیدارە.

ئەسکەندەر / ESKENDER / اسم فائد

دبیژن کورئ دارایە و ل ۲۲۳پ.ژ لبازاری سوسەلکا مەزنتەین شەھیان
ل میژوی ھاتە گیران کو ئسکەندەری ۱۰/۰۰۰ دە ھزار کچیت فارس ل دەھ
ھزار سەربازین خو مارکر و شەھیانا وان کرن. ئسکەندەری مەگدونى
کورى پلکا خدر زیندەپە، ئانکو دەیکیت وان خویشکیت ئیکن، بابی
ئسکندەری ستیر ناسبو شەفەکی گوتە ژنا خو ئەز بزیرەفانیا ستیرا فە
وەستيام و خەوا من یا تیت فیجار رایە گەرا تەپە و ھەکە لثی راستا
ئەسمانی ستیرەك دیار بو من ھشیار بکە دا بيمە دەف تە و خودی پاشى
دئ کورەکی دەتە مە ھندی دنیا ھەبیت دئ ساخبیت، د وی دەمی دا دشا
وی یا ھشیار و گوھددا ئاخفتنا زافایی خو (میړئ خویشکا وی) و ھەر
ل وی دەمی دەیکا ئسکندەری نفست و خویشکا وی ما ھشیار تاكو ئەو
ستیر پەیدا بی میړئ خو ھشیار و ھاتە دەف خودی خدر زیندە د اوان و
بابی ئسکندەری ھشیار بو کو ژنا وی یا نفستی و ستیر یا ئافا بوی ژنا
خو ھشیار کر و گازندە ژئ کر کو ل وی دەمی ھشیار نەکری.بەلئ
ستیرەکا دی وی دەمی پەیدا ببو ئینا چو دەف ژنا خو و د ئەگەرئ دا
خودی ئسکندر دا وان کو ھەردو شاخت دنیا گرتن و خدر زیندە دا
ھەفلنگی وی کو تنوکە یی ساخە دبیزن ئەو چل سال بو بابی
ئسکندەری زیرەفانیا وی ستیری دکر. کورئ دارای کورئ بەھمەنیپە .

ئورمان / ORMAN / اسم قرية

گوندهكه سهر رييا كانى ماسى لدهفهره بهروارى باله لكورديستانا عيراقى. ئانكو ئاگرى ماننا (كهفنه نافى كوردستان يه) ئاگرى مانى.

ئاخيز / AXÊZ / انتفاضة, دليل

بزارافى گورانى ئانكو راپهريين, راپهر, سهرهلدان, رابههر, راهبههر, ريكههر (بو كچا زى تيته گوتن).

ئارا / ARA / وجود

ههبون, (راز) زى تيت, ههروهسا ئانكو سازكه.

ئارگون / ARGON / نارى

وهكى ئاگرى يه.

ئهرتوش / ERTOSH / اسم قبيلة

گوندهكه لكورديستانا توركيا, خيلهكا بوش زى پهيدا بويه ژ ۱۲ بابكا پيك تيت.

ئاشنا / AŞNA / معروف - صاحب

ههفال, دوست, ناسيار, نياس.

ئهفغان / EFXAN / نوح

فرياد, فهرياد, زارى, ئاه و نهخوشى, ئاخ, ناله بانگ, گرى, مللهتهكى مهزنه وهلاتى خو ههيه كو ئهفغانستانه.

ئەرجان / ERCAN / اسم منطقة

دەفەرەكە لكووردستانا ئىرانى. دەسا نافى باژىرەكى يە قوباد كورى
فەپروز بابى نوشىروانى راست ئافا كرىه.

ئارماس / ARMS / اسم لقب

ناس نافى كەيقوبادە.

ئاريا / ARÎYA / قائد

سەروك، سەردار، دەشەيەكا سەنسكرىتە ئانكو مىرزا (نبيل) ھندوسا
بكار ئىنايە بو جارا ئىكى.

ئازما / AZMA / لطيفة

قەشەنگ، نەخشىن، جوان.

ئارابخا / ARABXA / اسم كركوك

كەفەنە نافى باژىرى كەركوكە لكووردستانا عىراقى.

ئەرتەنگ / ERTENG

ئەرتەنگ و ئەرژەنگ دو پەرتوكىت پىروزن يىت مانى پىغەمبەر
دروست كرن سەبارەت نىگاركىشىي و ژبلى فان ھەردو پەرتوكا ۲۵
پەرتوكىت دى ھەبون د گوتنى مزگىن يىت مانى (ئنجىلىت وى).

ئوردىبەھەشت / ORDÎBEHEŞT / اسم ملاك

فرىشتەيەكە د ئايىنا زەردەشتيان دە، ھەروەسا ھەيغەكە د روژناما
فارسى داىە، ئەسفەند ژى نافى وى فرىشتەيى يە.

ئاری / ARI / اسم عرق

نفسی نەتەوا کوردە کو ئاکنجییت دەفەرا ھندو ئوروپی نە، کورد
پاکترین نفسی ئاری یە یان ئاری ھەمی ژ کوردانە، زمانی کەفنی مللەتی
کوردە و مللەتی ئاسیا بەری زایینی ب سئ ھزار سالا. فی ئەزمانی سئ
زاراڤییت خو ھەنە کورمانجی و زازاکی و سورانی و دەفەرا ئارارات
بەنگەھئ فی ئەزمانی بو پاشی کەتە ئەسفەھان و ژ ویرئ چوئە ھاوئەند
و پاشی ھەمەدان و دیمایی کەتە مەدائن.

ئاشک / AŞIK / اسم سلالە

ل ۲۹/۱/۱ .. زاینی پاشاتیا ئاشکی شازدەھەم دەست پی کر کو ئیک بو
ژ پاشاییت ئەشکانیا ، روندک.

ئابادان / ABADAN / عبادان

نافئ باژیرەکی ل ئیرانی . و ئاباد نافئ ئیکەمین پیغەمبەری
فارسا بو.

ئەینا / EYNA / قوۋە

تین، توانا، وزە، روژا ئەینی، دبیت ژ ئایین ھاتبیت ئانکو ئول.

ئەرسەلان / ERSELAN / من اسماء الاسد

نافئ شیر یە بزمانئ تورکی.

ئاشور / AŞOR / العالی

لایئ ژوری، یا ژ زمانئ ئەکەدی(شورو) ھاتی. ئانکو گا کلدانیا د
پەرست وەك خودایەکی وەکی مردوخ، نابو، ئەشتار(ستیر)، و ھندەکییت
دی. لی ژ وانا نزم تر بون.

ئەشكان / EŞKAN / اسم قرية

گوندەکی خوش و دلگیرە لکوردستانا ئیرانی لدهفەرا برادوست.
ههروهسا نافێ گوندهکی لدهفەرا مهقلوب لکوردستانا عیراقی.

ئارژەنگ / ARJENG / اسم وردة

دار به‌لالوکه، دارهکه سوره گوپالا ژێ دروست دکهن وهکو کنیر.

ئادیه‌مان / ADÎYEMAN / اسم مدينة

بازێرهکه لکوردستانا تورکیا خو جهیت وێ کوردن.

ئەردەهان / ERDEHAN / اسم مدينة

بازێرهکه لکوردستانا تورکیا خو جهیت وێ کوردن.

ئەرخەن / ERXEN / معین

پشتیوان، هاریکار.

ئاتاج / ATAC / معدوم

هه‌ژار و نه‌دار، ته‌له‌رویت.

ئازور / AZOR / حریص

هه‌ته‌ر، رژد، دلسوز.

ئێفار / ÊVAR / عصر

پشتی نیفرو، هنگور.

ئانكار / ANKAR / فكر

هزر و بير، هوش و زانين.

ئاسيار / ASYAR / صديق

هاورى، ههفال، دوست، ناسيار.

ئادگار / ADGAR / وصفي

روخسار، رهنك.

ئافاكر / AVAKER / عمار

هوستايى ئافاهيا، ئافاهى كرن، دانهر.

ئابورفان / ABORVAN / مقتصد

خرفه كهر، فېك ئيخسته، كيم مه زاختن.

ئورخان / ORXAN / جد الاتراك

كورى ئوسمانى يه ژ نفشى (۱۳۲۶-۱۳۶۰ز)، بابى وى ئوسمانياتى پيدا
كر و فى د ديفدا دهسته لاتا تركا و مرگرت .

ئهمبىس بودهست / EMBÎSBOEST

كورى ساراندوز ئ شاليارى سولتان سهليم ه سه رده مى ئوسمانيا.

ئەفرەز / EVRAZ / شمال

بالا، ژيھل، بلند

ئالا / ALA

خېلەكا بەرفرەهە لکوردستانا تورکيا، پیتتیس، خەملاندن، جوان
کرن، ئارا.

ئاواریه / AWARE / مشرد

مشەخت، باژێله، کوچه، دویرکەفتی ژچهی خو، باجلان، وارهیلا.

ئاباز / ABBAZ / عوام

ئاف باز، مهلهفان، دوستی ئافی، شههزایی ئافی، ئهیباز، وهکی دیار
دهمهله بهر مللهتی کورد هاتیه کو ئهف کەسین ئافباز خو بگههینن
هندهک دهستههلاتدارا دا کو تریف و ئهخره بوینه (عهباسی) و ئاباسا
(ABASA) ئافبازا خلیفهکا کورده لدهفهرا جزیری سوریا د
ئاکنجینه.

ئاکار / AKAR / خاصیه

ساخلهت، سنج، رهوشه، ئهدهگار.

ئاپو / APO / العم

مام، برایی بابی مروفی.

ئانیس / ANÎŞ / ابن النبی شیت

نافی کوری شیت پیغه مبهره، نانوش.

ئەفسەر / EFSE / ضابط

پلەدارى لەشكەرى، ژ جیدار دەست پى دكەت تا بگەهیتە سەرودەر، و شكودار وەكى:

- ۱- جیدار ئىك ستیرەكا سەر ملّى وى ملازم
- ۲- جیدار دوو ستیر سەر ملّى وى ملازم ۲
- ۳- پیشەنگ سى ستیر سەر ملّى وى نقيب
- ۴- پیشەرەو فرندەیهك سەر ملّى وى رائد
- ۵- پیشكار فرندە و ستیرەك سەر ملّى وى مقدم
- ۶- سەردار فرندە و دوو ستیر سەر ملّى وى عقید
- ۷- راگر فرندە و سى ستیر سەر ملّى وى عمید
- ۸- سەرتیب فرندە و شیر سەر ملّى وى لواء
- ۹- سوپا سالار (۱) فرندە و شیر و ستیر سەر ملّى وى فریق اول
- ۱۰- سوپا سالار (۲) فرندە و شیرودوو ستیر سەر ملّى وى فریق ۲
- ۱۱- شكودار، سەرودەر فرندە و شیر و دوو ستیر ناف دو كفانا مرهیب سەر ملّى وى هەنە

میهرەبان / MIHREBAN / رحیم

نافەكە ژنافیّت خودی ئانكو دل نەرم، هەرودەسا ژ نافیّت خودی مەهدەر هەیه ئانكو بەرافانگەر، و مەلك ئیژی ئانكو خوشتقى لدەف ئیزدیا ، هەرودەسا مەولا لدەف كاكائیا. نافیّت خودی دخستەكى تایبەت دا دی ئیّت. بو كچان ژى تیتە گوتن.

ئەژدەر / AJDER / اسم ملك

پاشایی شارى دوگمان بو.

ئومەر / UMER / متفائل

ئومەر مەندا دەرمانى هەمى دەردا، ئوم هەر ئانكو بئومیدەهر، ئەوكەسە پى ژ ژنا خو بترسیت.

ئابتین / ABTÎN / ابو کاوۃ
نافی بابی فرمیدونه.

ئەبجەر / EBCER / مدوجز
ئابجەر، بلندبین و نزم بینا ئافا دەریا، ئەبجەر ئوکامو ژ کەفنتین
پاشایی روهایی بو ل سالا ۵۰ زا، ئەبجاروس.

ئوغاز / OXIZ / اسم آری
چل برا بون دناڤ پنیانشیا لکوردستانا تورکیا سی ژ وان ئوغاز و دو
برایی خو هاتن کوردستانا عیراقی دەڤهرا بادینان گافانیا گوندا دکر
پاشایی ئامیدی زانی د زیرهکن هنارته دیڤرا گوته و ل دڤیت بو من
کەلا ئاکری و یا شوشی و یا مەمانی بستینن و تالان بکەن ئینا
دشەڤهکی دا هەر سی کەل راکرن پاشای هەر سی کرنه ئاغاییت دەڤهرا
زییارو ئوغاز برا مەزنی وان بو. وەسا د بیژنی ئیک ژ وان هەر سی برا
نافی وی حەیدەر بو دیسا پاشایی ئامیدی گوتی بومن پاشایی میرگەها
بدلیسی و دەرگەهی وی بدزه و بینە ئامیدی ئەو زی کر و کەسی پی
نەزانی تاکو ئامیدی.

ئەڤدی / EVDÎ / الاخر
عەڤدی، عەبدی، ئەڤی دی، یی دی.

ئوریا / ORYA / هاند عسکری
قوماندارەکی لەشکەری زیرهک بو دگەل داۆد پیڤەمبەر، و داۆد
پیڤەمبەر لەخەنس دەڤهرا شیخان لکوردستانا عیراقی دژیا.

ئایندار / AYINDAR / عابد

ئولدار، خودی نیاس.

ئارەوەن / AREWEN / سرور

کەیف خوشی، گەشبین.

ئامیار / AMYAR / زمیل

هەڤال، دوست، یاوەر.

ئەسکیناس / ESKÎNAS / ورق نقدی

پول و پارێت کاغز، ئەڤ نافە ئەرمەنی گەلەك بناڤ دكەن.

ئاسن / ASIN / حسمە

تازیا کرێه(حەسەن) ئاسنە و یا فەرمانرەوایی ل (٩٩٠ ز-١٠١٥ ز) کرێه
لشاری دەینور ژوریا روژەلاتی کەرماشان لکوردستانا ئیرانی هەرودسا
لەهەمەدان ژێ.زنجیرا دووی یە ژ دەستەهلاتا گوراننا.

ئارێز / ARÊZ / اسم جیل

چیاپەکە لکوردستان.

ئەمشاسپەند / EMŞASPEND / مقرب

نیزیک و چاک، ئەمشاسپەندان دەستەپەکا فریشتایە چاک و نیزیکن
بو خودی و ئافیستایی نافی وان هاتیە کو شەشن:

- ۱- ئەردیپەهەشت: چیتین راستی   صدور
- ۲- ئەسفەند: باریەری، نەرم و چاکی   حلیم
- ۳- ئەمرداد: نەمر   خالد
- ۴- بەهمەن: مەنیش پاک   انا جید
- ۵- خورداد: پاکی   کمال
- ۶- شەهریوەر: میری راست و قەنجیا   احسان

ئاسا / ASA / نهج

رێباز، پروگرام.

ئاتاش / ATAS / سمي

ئاداش، بەرش، دوو کەسا ئیک ناف هەبیت هەر ئیک دی بێژتە یی
دی (بەرش، ئاتاش یا، ئاداش) هەر ئەو ناف، هەفسەنگی نافی، هەفتایی
نافی.

ئارداش / ARDAŞ / طحان

ئارهیێر، ئاشقان.

ئالوس / ALOS / اسم عائلة

گوندەكە یان تیرەیهكە ژ خێلهكا كورد لەدەفەرا مەلاتیا لکوردستانا توركيا. ئالوز، گرفتار، بنه ماله لبه غدا و ديمه شقی هەن. هەروەسا گوندەك ژى بقی نافی هەیه لەدەفەرا مەلاتیا.

ئەرتەفەن / ERTEVEN / حاکم

دادوەر، بژیوان.

ئاترەفەن / ATREVEN / حامی النار

ئاترەفان، پاسەوانی ئاگری، ئاگرافان.

ئەسبیمان / ASBIMAN / والد زردشت

بابی پوشەسبە باپیری زەردەشتی.

ئارکی / ARKÎ / اسم فخذ

تیرەیهكە ژ خێلا زیبارە.

ئارناس / ARNAS / اسم فخذ

تیرەیهكە ژ خێلا دەکشوریا لکوردستانا توركيا.

ئاغاچار / AXACAR / اسم قبیلة

هوزه کا کورده لدهفهر لورستان لکوردستانا ئیرانی.

ئهنوشیروان / ENOŞÊRWAN / اسم بطل

کورئ قوباد کسرایئ چاکیا.

ئایهتوللا / AYETULLAH / ایهلله

ئایهت ئالاهه شمشهیه کئ فهلا بو ژ گوندی دهست کرد لدهفهر بیئت
نوهه دروژا چار شهмба ئیکئ ژ هه یقا نیسانی سال ۳۷۷ زایینی هاته
به ر باران کرن ژ لایئ فهلیت گوندی ولویری هاته فهشارتن و دیرهک
سه ر هاته ئافا کرن د گوتنئ دیرا بهرانی چونکی ب بهرا هاتبو ئافاکرن
و هه رسال لوی بهرواری فهله بیرهاتنا وی نوی دکهن گهلهک فهله
لویری ئاماده دبن ههروهسا ئایینین دی. و ل سال ۱۹۹۷ ئهو دیر هاته
ههرفاندن.

ئاتهش / ATEŞ / نار

ئاگر، نافئ کورئ شیت پیغه مبه ره و کهسئ ئیکئ یه دارا خورمئ
چاندی و توف هافیتی و وهسا ده رگه ه ئیخستیه ئافاهیئ بهرئ رهش.

ئاھورامزدا / AHORAMIZDA / خالق

ئەف ناهە ژ سئ بەشا پیک تیت: هو- را- مزدا یا خو ئەز ئەفراندەری جیهانی مە، کوئەو خوداوەندی بەرز و بلندە دەهەمی باوەریت زەردەشتاتی دا.

ئامانوس / AMANUS / اسم جبل

بستیەکا چیایە ژ چیایی تورس ژوردا تیت بو سوریا کو توخیبەکی خوزایی چیدکەت د ناهەرا سوریا و کیلیکیا ولدور ئسکەندورونە دزفریت ۵۰۰۰ بیا ژ ئاستی دەریا بلندە، تازیا نافی وی کریه لەکام دبیت ژ نافی سریان (ئوکاما) هاتبیت ئانکو رمش و تورکا نافی وی کریه گاوری داغ ئانکو چیایی گاورا.

ئامار / AMAR / عداد

هژمارتن، دیارکرنا نەمره و ژمارا تشتی.

ئەبهر / EBHER / اسم مدینه

باژیڕەکە لکوردستانا ئیرانی سەردەمی ساسانیا هاتبو ئافا کرن سەردەستی شاپوری خودان مل.

پیتا (ب) B حرف الباء

بابا / BABA / عمید الاسرة
مهزنی ئویجاخی، مالباب.

بابان / BABAN / اسم عشيرة

مالباب، مهلبه‌ند، هوزده‌کا مه‌زنه لده‌فه‌را شارمه‌زور و ئه‌رده‌لان
لكوردستانا عیراقی، ده‌سته‌لاتا ئوسمانیا پاشاتی دا مه‌زنی فی خیلئ
(ئه‌حمه‌د فه‌قی) دا كو سه‌رده‌فه‌را پشدر زال بن پاشی كورئ وی بابا
سوله‌یمان ئه‌ف میرگه‌هه موکوم کر و ناف دانا سهر و لده‌ست پیکی ماوه‌ت
پایته‌خت بو پاشی فه‌گوه‌استه فه‌ره چولان تاكو شاری سوله‌یمانیئ سالا
۱۷۸۴ ز دامه‌زراندی و بنافی خو دانای، بیبان ئویجاخه‌ك مه‌زنه ژ بابان
یان پاشقه‌ماییت وانن گوندین وان دكه‌فنه ره‌خ و چانییت گریت باب
گورگور لده‌فه‌را كه‌ركوك. و سالا ۱۸۵۱ ز ئه‌فه میرنشینه نه‌ما، بابو.

بابه‌جان / BABECAN / اسم صالح

بیره‌کی بناف و ده‌نگ بو و مروفه‌کی چاکبو لكوردستانا عیراقی.

بداخ / BIDAX / یوسف

کهی بداخ باژیږی نامیدی سهردهستی وی هاته ئافا کرن لی پشته
تیکچوونا کشوره میدیا کشورهک بچوک دامه زرانند و نامیدی کره
پایتهخت لی گهلهک نهما کهته بن دهستی نسکه ندهری مهکدونی لسالا
۳۳۱ ب.ز. میړچاکه کی دهقه را بادینان بو ژ خیلای قانیدی یا پاشی ژ
نیزدیا فه قهتیا و بسورمانبو و لباژیږی ئاکری ئاکنجی ببو لکوردستانا
عیرافی و نوکه دبیزنه مالا وانا مالا نهفهندی.

بارهان / BARHAN / اسم قبیله

هوزدهکا بچویکه لدهقه را نامه دی لکوردستانا تورکیا.

بهرزو / BERZO / عالی

نافی کوری روسته می زاله چیاپهک لژرویا تههران پایتهختا ئیرانی
ههیه دبیزنی بورز ئانکو بهرز و بهلی، دهستکاری لنافی چیاپ
هاتیه کرن.

بوتان / BOTAN / اسم منطقه

بوهتان، بوت پهریس، دهقه رکه لکوردستانا تورکیا پایتهختا وی شاری
ناماد بو (جزیرا بوتان). بهری دگوتنی کاردو میرگه هبو و ژمیری و
بیته بناف و دهنگ بهدرخان بهگ بو ۱۸۲۹-۱۸۷۴ز ههروهسا شیر ئیزدین
یان یهزدان شیر ل ۱۸۵۳-۱۸۴۷ز. فه رمانروایا ئیکی ل ۵۰۰ ب.ز کریه و
فه رمانروایا دووی کو میر بهدرخان بهگ دامه زرانند بو ل (۱۸۰۲ز-۱۸۶۷ز)
کریه.

بارزان / BARZAN / اسم منطقه

مهلبه نند و دهقه رکه مهزنه ژ گهلهک هوزا پیک تیت یا سه رکی
مزوری کو بارزانی هه می ئهون ههروهسا دوله ممر و شیروان و هنده کیت
دی، بهرزان، بلنداهی، خودی نیاس.

بادینان / BADÎNAN / اسم منطقة

خودان دیتن، خوش دین(نایین) دهفهرهکه لکوردستانا عیراقی، بههدین،بادین، ئولدار، بادین ئانکو زریان، میرگهههکه ل ۱۷۰۰ز-۱۸۴۲ز ههبو و میرحهسهن دامهزیرینهره.وهسا میرنشینا ئامیدی لوی دهفهری بو ل ۱۸۹۰ز-۱۹۰۴ز. ملک خلیل ۱۲۹۳-۱۸۴۲ سمایل پاشا ل بهغدا ۱۸۷۶ مر.

بریندار / BIRÎNDAR / جریح

درب فی کهتی، زامدار، جههک ژ لهشی وی هاتیه برین.

بالا / BALA / قامه

بلندی، بهرزی، ژوری، قهه، بهژن، دریژ.

بانهازاد / BANIHZAD / اسم منطقة

نافی دهفهره دهوک و زاخو بو میژویا کهفن دا، بهنزا.

بههرام / BERAM / صیاد جید

کورئ شاپوره، کورئ هورمز، ههروهسا نافی نهفیهکی هورمزیه دیسا، نافی کوری یهزدی کورده (بههرام چور).بابی نهرسی یه. بارام، ستیرهکه، سهردارهکی پرمهزن و زیرهک بو سهردمی هورمزی چاری گهلهک هشیار و جست و سهرخو بو، بههرامی ئیکی سالا ۲۷۷ مانی بدهستی خوگوشهت دزیندانی.ا. شهش پاشاییت ساسانی بقی نافی ههبون.

بههمهن / BEHMEN / اناجید

هزار باشی، نافی کورئ نهسفه‌ندیاره، ئیکه‌مین شاهئ بنه‌مالا که‌یان
یانه لئیرانی، فریشته‌یه‌که د ئایینا زه‌رده‌شتی‌دا. نافی باپیرئ هوزانفانی
بناف و دهنگ کو ب عه‌ره‌بی (زمانئ تازی) نفیسیه و د ناف عه‌ره‌باندا
ژیایه به‌شار کورئ بوردی یه، به‌همهن یار ئانکو دوستی به‌همه‌نی ل
(۵۳۳-۶۰۲ ب.ز) فه‌رمان‌ره‌وایی کریه وه‌کو زنجیرا ئیکی ژده‌سته‌ه‌لاتا گورانا
کور کو هه‌ورامان خو دگه‌هینن فی به‌همه‌نی.

به‌ختیار / BEXTIYAR / سعید

به‌خته‌وه‌رن ئیغبال باش، به‌خه کورت و خوشتفی کرنا فی نافیه.

بیزار / BÊZAR / اخرس

وه‌ره‌ز، جارس، بی ده‌ف، بی زار و زمان.

به‌یار / BEYAR / بور

زه‌فیا نه‌کیلا، زه‌فیا نه‌چاندی.

به‌ره‌فان / BEREVAN / حکم

نیو‌بژیوار، نیفانجی، ژیک فه‌که‌ره، دادفان.

بیکه‌س / BÊKES / یتیم

بی خزم و خودان و بی مرو‌ف.

بازیان / BAZYAN / اسم منطقه

ده‌فه‌ره‌که سوله‌یمانیی لکوردستانا عیراقی نافداره لده‌ربه‌ندا
خو، ره‌فین.

بازی / BAZÎ / اسم طائر

زاری، لاری، یاری، خیلکه مهزنه ژ کوردیت فهله پیک تیت
لکوردستانا تورکیا، نافی فرندهیه کی یه. خوجهیت گوندی بازی لدهفه را
بهرواری بالا لکوردستانا عیراقی.

بروسک / BIROSK / برق

بروسکه، بروس، چهخماخا نهسمانی، ستهوبه ری ئاسمانی.

بهروار / BERWAR

میژویا روژی، دیروکا نهفرو، راست بو چهپ، بهرواری خیلکه
مهزنه لکوردستانا عیراقی دکهفنه سهر چیاپی مهتین و بن چیاپی گاردی
را دیسا، دبیزن نافه و بو میژو.

باشور / BAŞOR / شمال

ژوری، بلند، بالا.

باکور / BAKOR / جنوب

فهрман، دانان.

ببستون / BÊSTON / اسم جبل

چیاپه که ۲۴ کیلومیترا دوری کهرمانشاهه (ههمه دان) لکوردستانا
ئیرانی، نهو چیاپه یی رویدانیته فینداری و دلداریا شیرین و فههاد
لی بوین، بی راگر، چهرخ و فهلهک، بهرهک لی ههیه سی ریزیت نفیسینی
سهر لیقهکا وی مایه بخچکیت میخا (مسماری) کو ئورگان میری بو
سهردهمی داریوشی پادشاه کو بسی زمانیت فهرمی ییت وی دهمی دهاتن
بکارئینان سهردهمی پادشاتیا نهخمینیا نهو زی: فارسیا نهخمینی و
ئیلامیا نوی و بابلی.

بێجان / BÊCAN / بلاروح

کوردهکه ژ خيلا شکاک لکوردستانا ئيراني ريبهري بو کارواني بارزانيا
دهمی بارزانیی نهمر ئافا ئاراس دهرباز بی بهرهو شورهوی. پشتی کومارا
مهباد سالا ۱۹۴۶ ز.

بهربور BERBOR اسم قرية

بهر بين پاشی وهلی هاتیه چونکی تنی ژ سنگی فه جیهانی دبینیت
یا د چیاى را و پشت خو نابینیت، دوو گوند بقی ناڤی هه‌نه یه‌ك
لده‌هه‌را مزوری یان لده‌هه‌را شیخان. و گوندی دی یی. دبن چیاى ئاماد
را لپشتا شیخا دی. و گوندی دی دكه‌فیه بن چیاى سهر زی‌ری لده‌هه‌را
به‌رواری ژوریا، و گوندی سیی به‌ربوران، لده‌هه‌را سه‌نگه سهر ل قه‌زا
رانیا هه‌ر سی لکوردستانا عیراقی نه و هیشتا هه‌نه و دبیرن ئه‌فه ژ
به‌ربیه‌نا مروفا و په‌زی و کاروانیا هاتیه چونکی سهر ریکه.

به‌ره‌تین / BERETÎN / اسم قرية

به‌رامبه‌ری چیاى تینکی، گونده‌که سهر ریباری گوملی لروژناڤای
ژیریا ئه‌تروش. تینک چیاى بریفکایه لده‌هه‌را مزوری ژیریا لکوردستانا
عیراقی.

بلند / BILIND / عالي

بالا، به‌رز، ژوری، جهیت سهری.

بالیوز / BALYOZ / سفیر

بریکاری وهلاتی خو لجه‌ه‌ک دی.

بلباس / BILBAS / اسم عشیرة

ژ خیلێت مهزنه لکوردستانا ئیرانی سهرتوخیبی کوردستانا عیراقی.

برا / BIRA / اخ

کاک، کاکه، کاکو، کوری بابی مروفی یان کوری دهیکاوی.

باهوز / BAHOZ / طوفان

لافاو، لیمشت، باوهزی هوزی.

بارانی / BARANÎ / مطري

حهز لبارانی دکهت، ساکویی دژی بارانی، باران فی.

بریکار / BIRÎKAR / وکیل

پیشفانجی، لجهی ئیکی.

بیرمان / BÊRMAN / اسم قریة

گوندهکه لدهفهره قهمشوریان لکوردستانا تورکیا زور هاریکاری و یارمهتیا شورهشا گولانی ۱۹۷۶ کریه ههر لدهست پیکتی. ههروهسا گوندهک دی ههیه نیزیکی شلیر لدهفهره پهنجوین بنافی بیرمان BÎRMAN ههیه لکوردستانا عیراقی.

بانگ / BANG / نداء

هاوار، گازی، دنگ، تکایهکه و دهنگهک بلند سهر چراگاها(مزگهفتا- مزگاها) تیتته ههلدییران بونقیژا بسورمانا، ههروهسا (ساعور) نافوس لیدومت لدییرا بونقیژا فهلا.

به‌شلانه / BEŞLANE / طباخ
لېهر، نه‌مه‌کشان لدهف فه‌لا.

بله / BILE / تصغير ابراهيم
بچويکړنا و خوشتفيکړنا ناقي براهيم.

به‌نگين / BENGÎN / محظوظ
سالار، به‌خته‌وهر.

به‌يدوبا / BEYDOBA / اسم عالم
پيتوله‌کي هنديه لدوريت سالا ۳۰۰ زاييني زيايه، هندهک چيروکيت
ره‌وشتکاري سهر زمانئ ناژده‌لا نفيسينه، ل سهدئ شه‌شي فه و چيرونک
هاتن وهرگيران بو زمانئ فارسي، پاشي کوري موقه‌فه‌عي ل سهدئ
هه‌شتئ کرنه عهره‌بي بناقي (کليله و دومنا).

بايه‌خ / BAYEX / اهتمام
پويته پي دانا، گرنگي پي دان.

بي تين / BÊTÎN / صفييف
لاواز، بي هيژ، بي گهرماتي.

به‌شيواز / BEŞIWAZ / مؤدب
سه‌لار، بتوره، تورين.

بيمار / BÊMAR / عليل
مار ئانکو خوشي، ته‌ناهي و ساخله‌مي، يان ژيان، بيمار ئانکو بي
خوشي و ته‌ناهي بي زيان.

بهنام / BIHNAM / خیر الاسامي

نافخوشی، ناوخوش، خوشنا، نافی بنرخ و بها، ئەف ناهه پتر لناف
فهلیت کورد به لافه.

بیکار / BÊKAR / مفکر

هزر کار، کارئ هزری.

بیندار / BÎNDAR / وڤي

بهینه تدار، بسوز، بهسوز.

بهرمهك / BERMEK / برامكة

بابكه کی کورده ژ بهلهخ هاتینه روژهلانی خورسان دهفه رهکه
لهندستانی، باپیری وان خالد دهگهفانی پهستگههکا بوزیا بو، کور و
نهفییت وی مشهختیون بو شارئ بهغدا لعیراقئ سهردهمی عهباسیا ژ
نافداریت وان یهحیا کوری خالدی یه (٧٣٨-٨٠٥ز)، مهدی کورئ خو کو
نافدارترین کهسی بهرمهکیان بو. مههدیی عهباسی کره پهروهردفان بو
کورئ خو رهشید پاشی هاته زیندانکرنا ل رهقه و پشتی فهرمانا
بهرمهکیا چو بهر دلوغانیا خودئ ههروهسا جهعههر کورئ یهحیای
(٧٦٧-٥٠٣ز) شالیارهکی عهباسیا بو سهردهمی هارون الرشید. زمان زانهکی
رهوان و نافدار بو رهشیدی ئەوژی گوشت د فهرمانی دا.

بهندر / BENDER / میناء

شابه بندر، شههه بندر، سهروک، سهروکی بازرگانا، بارهگایی بازرگانایه
لبازیری، پانافا راوستانا پاپواریه دناف دهریا دا.

باتوخان / BATOXAN / اسم فائد

نهفیی چهنگیزخانه سالا ۱۲۲۵ز ببو قومانداری گشتی ل سهر لایی
روژئاڤا ژ وهلاتی مهغولیا، رومیا ههمی ئیخسته بن دهستی خو ههروهسا
هیریش برنه نهوورویا روژههلات و ههنگاریا شکاند.

بهراش / BERAŞ / اسم قرية

بهریت ئاشا، بهرئاش، گوندهکه لبن چیاپی گاره لدهفهرا بهرواری
ژیریا لکوردستانا عیراقی.

بهرانان / BERANAN / اسم جبل

زنجیره چیاپهکه دکهفیه روژئاڤای سولهیمانیه لکوردستانا عیراقی و
گوندیت لگهزهرد و هزار میرو دکهفته بن فی چیاپی. برانان ئانکو برا
هندهک نانی بخویان بده من.

بنچاخ / BINÇAX / سندطاپو

بهلگهناما زهڤیاپه، قافانی، قوچان.

بههائولدین / BEHA'OLDÎN / بهاءالدین

بهها ئانکو نرخ و باشی، دین زی ئانکو دیتن و بینین، خوش دیتن،
ئایین باشی، پهپههکا کهفتا کوردیه لی تازی یا ئانکو (عهرهبا) زوریا بکار
ئینای وکو زمانی خو، بههیدین، بادین.

بهسیتار / BIHÎSTYAR / مطیع

فهزمانبهردار، راژیر بابهیستوک، بهربار.

بهنگین / BENGÎN / منادی

سهردهستی خزمتمکاری مهمن بو. بانگ دیڤر.

بهنستان / BENISTAN / اسم قبيلة

گوندهکه لدهفهره ریکانیا، ههروهسا ئویجاخهکا بهرفردهه لناف سنڊیا
لکوردستانا عیراقی. واری بهنیا، بهنی نافی گیایهکی یه لکوردستانن شین
دبییت.

بههنهسا / BEHNESA / اسم شاعر

هوزانفانهکی کهفنی کورده لدهفهره لورستان. نافی پهرتوکهکی یه
سهبارمت شیخیت بریفکایه.

بهلسا / BELSA / برهان

گروڤ، دیار کرن، دوهن کرن.

بیژا / BÊJA / محدث

بیژهر، ناخفتنکهر.

بهپسه / BEYSE / تلج

بزارافی ههورامی نانکو بهفر، سههول.

پهتیرهپ / PETÎREP / جلدزادشت

نافی باپیری مهزن یی زردهشت پیغهمبهه، بهتیرهسب.

باسان / BASAN / اسم وادي

دولهکه لدهفهره شاربازیر لکوردستانا عیراقی.

بازان / BAZAN / اسم زرادشتي
زارافهكا نايینی یه دئولا زمردهشتی.دا.

بان / BAN / سطح
بهرزایی یان ریكا.

بادی / BADÎ / اسم قرية
جام، تاس، ترار، ئامانهكى ئاف فهخارنى یه، مهلا ئهحمهدى بادی سالا
۱۵۸ ئافاهيى خو(قهسرا بادی) لگوندی بادی ئافا کریه، ملا احمد زافایى
قوباد بهگ میرى ئامیدیى بو، بادی گوندهكى د كهفیته ژوریا دهوك
لكوردستانا عیراقى، با دهییت، باتى، باتییت.

بالانبو / BALANBO / اسم جبل
چیاپهكه لدهفهرا حهلهبچه لكوردستانا عیراقى.

بیركار / BÎRKAR / عداد
هزر کار، هژمار.

بهندیر / BENDÎR / لایه
ئالا، بهیداخ، بهیرهق.

بهتار / BETAR / نورالعین
سوما، روشنایی، بینایی چاف.

بەرلاس / BERLAS / کریم
زور ئازا و خانه دان.

بەردەشان / BERDEŞAN / اسم قریة
گوندهکه لدهفەرا پشدەر لکوردستانا عیراقی.

باشار / BAŞAR / مقاوم
بەرهنگار، بەرهفان، چارەسەر، دبیت بشار ژ فی نافی هات بیت.

بەرجهس / BERCES / کوکب المشتري
بەرئەندام، بەرلهس، نافی ستیرەکا مەزنە.

بوزا / BOZA / بوذا
گوتامە بوزا(۵۱۳-۴۸۳ب.ز) پیتولەکی هندی یە، دانەرئ ئایینا بوزایە، ژ
بنەمالەکا دەولەمەند و نافدارە لسەر توخیبی هند و نیپال د ژیی ۲۹
سالییدا و بو جارا نیکی: پیرە ژنەکا شییت و میڕکەکی نهخوش و خودا
پەریسەکی گەروک و لەشەکی مری دیتن ئینا سەرۆبەرئ ژیارئ لبهەر
گرانبو و ژئ ترسیا ئەفە بو کو چو جارا نەدیتی. ئەفجار خو
ژکەفلوژانکی خو ئینا دەر و خودا پەراست پشتی شەش سالا ژ هزرو
بیریت وی د خوداوەندیی دا هندهک سوختەئ کوم بون و بنسترا کومەلا
خودانیاسیت سەوالکەر (الرهبان المتسولون) هاته دامەزراندن و بارا پتر ژ
ژیانا خو تەرخان کر بو فی کومەئ و ریکخستنا وی، (جوانیا جانی یە
لدهف بوزیا). سالا بوزیا ل ۵۴۳ب.ز دەست پی دکەت.

بوزو / BOZO / ابلق

بوزی، ژ بوز ئانکو رهش و سپی هاتییه، بو دهواری بلند و گرتیه گوتن.

بهرخو / BERXO / طلي

ژ بهرخ هاتییه ئانکو تیشتی مهی، ئازدهکه کههه و خومالی یه تیته بخودانکرن. ژ بو خارنا گوشتی وی و ههروهسا گوشت و شیر و ماستی وی.

باجلان / BACLAN / اسم عشيرة

باژیان، باجیلان، باجوران خیلکه مهزنه ژ کوردین رهخ و چانیته ژوریا میسل ژ شهبهکا و گورانا نه لکوردستانا عیراقی ههروهسا لخانهقین دژین وهکو دیار ژ باژیله ئانکو بهرزه بوی هاتییه.

براتون / BIRATON / بنصر

نافی تبلا بجویکه (بابه لیج) بزارافی کهلهوری، قلیج، بابهللیج، نافلیج، باوهری، بهران. تبلا گوستیرکی یه.

بامشاد / BAMŞAD / عاصفة هوائية

تیربا، هورمبا، بایههیک.

بزار / BIJAR / مصطفي

فهوژار، ههلبزار، ژی گرتی.

بانہزاد / BANIHZAD / بادینان

نافی کھن یی کو باژیری زاخو و دھوک دکھتہ د نافدا وھک
ھەریمہک.

بابہراخ / BABERAX / اسم شاعر

ھوزانفانہ کی کوردہ لچہرخ نھئی سہردہمی شوہرشا جافہر داسنی
دژی ئہیباسیا لکوردستانی، بابہراخ داسنیہ و ژ ئیلا دہنا، پشکداری د
شوہرشی دا کریہ و ھوزان پی گوتینہ و شہری بید ناسا یی دووی سال ۸۴۱۶
ز ھاتیہ کوشتن، بابہراخی ھہمزانی.

بہخشی / BAXŞI / مہدی

ژ بہخشی ش ھاتیہ، خہلات، دیاری، لی بورین.

بیوار / BÊWAR / مسکین

بی جھ، بی خانی، بی ولات، بی ژور ھہروہسا بو ژن یان میری بی
دوین دھہ تی گوتن.

بندار / BINDAR / تحت الشجرة

ژنافیت باب کالیت ھوزانفانی کوردی بزمانی تازیا ھوزان رستین
بہشار کوری بہشار کوری بوردی کو ب عہرہبی گوتیہ:

جدی الذی اسمو بہ

کسرا و ساسان ابی

و فیصر خالی اذ

عددت یوما نسبی

جھہک د پاپورا دامس و چہک و تشتی گران لی فہدشیرن. و جھی
راوستانا پاپورایہ د ناف دہریا دا. ئانکو بازرگان و شابہندر سہروکی
بازرگانایہ.

بېستون / BÊSTON / اسم جبل

چپایه که لدهفه را کهرمانشاه لکوردستانا ئیرانی شکهفتهک ئی ههیه
شینواریت کهفترین کومه لگه هیت مروفا ئی هاتیه دیتن کو دگه هشته ۲۵
هزار سالا بهری زایینی.

بهزادن / BEHZADAN / خیرالانساب

نافی دروست یی (ئه یوموسلم خه راسانی) کو نافداره کی مه زنی
بسورمانا بو سه رده می ئه بایسیا لبه غدا. هوزانقانه کی عه ره ب دبیزنی
ئه بو دهلامه ئه وی سالا ۷۸۰ز مریه جفینا دده ته بهزادان و بابکالیت وی
کو مروفتی خراب و گونه هکارن:-
ایامجرم، هل غیرالله نعمة

على عبده حتى يغيرها العبد

أفي دولة المنصور حاولت غدره

إلا ان اهل الغدر آباؤك الكورد

بهزاد / BIHZAD / خیر لید

بهزاد، ژقومانداریت هورمز ئانوشیروانه.

بههمهرد / BEHMERD / خیرالرجال

بههمهرد، خوش مهرد، خوش پیاو، خوش مروفا.

بههروز / BEHROZ / خیرالایام

بههروز، خوش روژ، روژهکا ب ودهر.

بابک / BABIK / ابونا

بابکی خورهمی، بابی دهیکا (باپیری) ئه رده شیر بابکانه، کوری ساسانه،
بابی ئه رده شیر یه.

بابیلان / BABÎLAN / اسم دلع للطفل
بو فیان و خوشتشی بو زاروکاتی گوتن، بابکو.

بهربین / BERBIN / دلیل
ریزان، پیشه‌نگ، ری نیشادر، به‌ره‌یا خو دبینیت و دزانیّت،
کاروانه‌کیش.

بازیار / BAZYAR / صديق النّسور
دوستی فرندیّن بازی‌یه.

بی‌داد / BÊDAD / وفی
خودان سوز، سوزدار.

باخان / BAXAN / اسم قرية
گونده‌که سهر ب قهره‌داغه لده‌فه‌را که‌رکوک لکوردستانا عیراقی.

بارسی / BARSÎ / اسم هندي
نافی زرادشتیت هندی‌یه.

بورشاسب / BORŞASIB / والد النبي زرادشت
نافی بابی زردهشتی‌یه.

بلاشا / BILAŞA / اسم فارسي
 نافى كورئ فهىروزه ژ پاشاييت گهرا دووى لئيرانئ.

بلاش / BILAŞ / اسم قائد و معركة
 شهري سئ روژئ بت نه هرهينه لنافيه را سوپاي روم و پاشايئ ئيراني
 (بلاش) كو روم ئي بسهر كهفتبون ل ۱۹۷/۱/۱۵ز.

بيبه رسان / BÎBERSAN / شيخ فلفل
 باپيري بههمهني يه باپيري بهشار كوري بوردي هوزانقاني دناف
 عه ره بادا ژيا و ب عهره بي هوزان رستين، ههروه سا هنده كا د
 گوتي شروسان.

بوردي / BORD / قاطع
 نافى باپيري بهشارئ هوزانقانه.

باجن / BACIN / اسم قبيلة
 نافى هوزده كا كورده.

بهندي / BENDÎ / سجين
 خالي بههرامي يه، و(بهند) نهو مروقه يئ بهري ئادهم دژيا و دببت
 نقشئ وي ماببت.

باهر / BAHIR / حصه
 ژ بههريان پار هاتيه ئانكو پشك يان بهش بو كچا (بههره)
 تيته گوتن.

بابل / BABIL / بابل
 بياباني بل، دهشتا بناخ وخول.

برینکار / BIRÎNKAR / جراح
نشته رگر، نوژدار.

بهغ / BEX / اسم الة
یهزد، نافی پوته کی یه بهری پهیدا بینا زهردهشتی دناف ئاریان دا.

بهرزو / BERZO / عالي
دبیت ژ بورج و بروج هاتبیت ئانکو بروز ئان بهرز و بلند، وهکی
دیار تازیا(عهربا) ههروهسا پههلهوئا بیتام و ل (ئهلال) ئی زیده کر
وبخو بر و کره البورز و البرج و بهرزی.

بیدار / BÊDAR / ماجر
دارئ دیمایا پاپورا یئ کونه و وهریسهک تیرا کیشایه بو کیشان و
گریدانا پاپوری بکار تیئت. هشیار.

بورا / BORA / اسم شاعر
بورا بوز هوزانفانه کی کهفنی کورده لسا لا ۳۳۰ ب. ز زیایه لکوردستانا
ئیرانی: هندهک ژ هوزانیئت وی لژوریا ئیرانی هاتبو دیتن ئەف دوومالکه
ژ وانن:

خوزی ئەز و توو ب هیفرا بین
ب هیفرا هیڤرین خورینی
ومردئ بهیڤرین کوپرا بین
بانگ دین ب هیفرا نارینی
ئانکو خوزی پیکفه چوباین چیا و مه دار خرکربانه و ستران پیکفه
گوتبان. تورا بورا چیا یه کی مهزنه لوهلاتی ئهفغانستان.

بهیرهه / BEYREM / بحیره
گول، چوم، دهریاچه.

بالبوفا / BALOFA

ئەبو وەفاو ئەیوبی (۱۲۷۳-۱۳۳۱ز) خودان نیاسەکی ب نای و دەنگە گوری
وی دکهفیتە بەری گاری لایی بەروژی نافبەرا گوندی ردینیا و شیرانه
لکوردسانا عیراقی.

بویا / BOYA / بازا

بویه: رەبەن بویه پیا وچاکەکە گوری وی یی د نزاری چیاپی سەفین
را هندافی بازاری شەقلاو ل کوردستانا عیراقی فەلا باوهری پی هەیه
هەر وەسا وی پیا و چاک و گوری نافەک دی هەیه دبیزنی شیخ
وسورەحمان لەدەف بسورمانا و وان ژیک باوهری پی هەیه، هەر سال بهاری
ئەینیا دووی پستی جەژنا رابینی یا فەلا دچنە سەر وی گوری فەلە و
بسورمان. بەرەک لی خیشانکە ژنکا زاروک نەبیت دچیت خو دخشینیت
دا زاروک ببن.

ببنا / BÊNA / مەقەد

ببنا، مار ببنا پیاو چاکەکە گوری وی یی لبازی کوی لکوردستانا
عیراقی رۆژا ئەینیا ئیکی پستی جەژنا رابینی یا فەلا فەلە و بسورمان
دچنە سەر گوری. وی.

باروخ / BAROX

ژ گوندیت بەرواری بالا لکوردستانا عیراقی د دەمیت کەفن دا
پایتەختا میراتیا دەفەری بو و بەری فی گوندی بالوکا پایتەخت بو و ژ
باروخی ژیک پایتەخت هاتە فەگواستن بو گوندی دیشیش.

باز / BAZ / صقر

شاهین، فرندهیه کی نافداره، خو هافیتن بلوتک، گوندهکه لدهفه را بهرواری بالا لکوردستانا عراقی بازی، دیف نافه بو کهسی کاره کی بکهت وهکی کهو باز، کوتر باز و ریبار. نهو باز جوان و بهیز و چاف جانیه دم و چهنگ تیژه بو نیچیری بکارتیت یی نیر دبیژنی (جوره) و یی می دبیژنی(تهوار) تنی دوو هیکا دکهت دسالکیدا یا می پستی تیشکییت وی مهزن دین نهو بخو دجیت و یی نیر دمینته د وی هیلینی دا.

بندار / BINDAR / صاحب

سه میان، سه ره رشتی خیزانی.

به رژهنگ / BERJENG / علامات

نیشانییت پی شاهیا هاتنا تشته کی یه وهکی بارانی یان به فری.

باوهر / BAWER / هانج

هه رتشته کی مروقی پی وه بیت ئانکو وه سایه دبیژن من باوهری پی هیه.

به ختهوهر / BEXREWER / سعید

دل خوش، پی خوش، شادم.

بهروار / BERWAR / شمسی

نه بلند بو ژیهه لی و نه ژوردا بو جهیت نزم و کویر ئانکو ژ راست بو چهپ یان چهپ بو راست، بو میژو هاته گوتن.

بهندهوار / BENDEWAR / مسکین
بی ئیغبال، وار لی گرتی، وار بهرزده، ههژار.

بهگزاد / BEGZAD / امیر
ژ کور و نهقییت بهگا، مال مهزن.

بهراڤان / BERAN / کیش
بهراهیك، دیرا بهراڤانی لدهمی خو د کهفندا لبهراهییا باژیری دهوك،
بو لکوردستانا عیراقی. کافر ههکه مهزن بو دبیت بهراڤان.

بی ژهنگ / BÊJENG / صانی
بی ژهنگاتی و قهریز، نافی بیژینکی یه نانکو قهلبیر.

بیساران / BÎSARAN / اسم قریه
گوندهکه لدهقهرا ههورامان لکوردستانا عیراقی.

بوتار / BOTAR / بیطار
بیتار، پیر بوتار، نافی توژدارا بو لدهمییت کهفن.

بهرلاس / BERLAS / وجیه
زور نازا و خانهدان

باسک / BASK / سلسله تکول
بهرزایهکه یان زویره و بستیهکه ژ چیا نرمتره.

بابا نوئیل / BABANOËL / عما نوئیل

باوهریه‌کا ئایینی کریستانایه کو پیره میره‌کی ره سپی و جل به‌رگ سورئ تاری یه، دبیژن ئەف کەسە چاک و قەشەیه‌ک بو لوەلاتئ ئاسیا لبازچیره‌کی بو، یئ به‌ژن هویر بو بنهینی وئ زانین و بدزیقه هاریکاریا به‌لنگاز و هه‌ژارا دکر تشت و دراف و خارن بشه‌ف د پهنجه‌رارا ده‌افیته ناف مالیت وان. وه‌کو راریه‌کی بو زاروکا چیدکه‌ن کو شه‌فیت سه‌رئ سالا زایینی راریا دکه‌ن و تکایا ژ خودا دکه‌ن کو باشیی و چاکیی د ته‌ناهیئ لجه‌نای پهی‌دا بکه‌ت، له‌و فی بیرهاتنی هه‌ر سال دکه‌ت و له‌هر وه‌لاته‌کی نافئ خو هه‌یه وه‌کی:

- ۱- له‌رنسا دبیژنی: بابانوئیل
- ۲- له‌مريکا دبیژنی: سانتا کالوس
- ۳- له‌لچیکا دبیژنی: سن تیکلا
- ۴- لکوردستانی و لعیراهئ دبیژنی: عه‌مما نوئیل
- ۵- له‌لمانیا دبیژنی: نیکولاس
- ۶- لسويسرا دبیژنی: نیکولاس
- ۷- له‌مسا دبیژنی: نیکولاس

به‌رچه‌ل / BERÇEL / قرب القمه

چه‌ل ئانکو شکیر یان که‌فره‌کی بلند. باته‌یی دبیژیت:
مه‌جانی به‌رچه‌لا بوری زه‌ری ناهیته سه‌یرانی

بشار / BIŞAR / شمسي

باشار ئانکو به‌ره‌ه‌لستکار، ئابشار به‌ر کچان ژى تیته‌ گوتن ئانکو تافگه، ئەفشاری د میژووی دا هه‌بون بنه‌ماله‌کا ده‌سته‌ه‌لاتدار بون.

باسمبار / BASIMBAR

شہفا ۲۵ ٲ ٲ ھہہفا ٲافدارى و لسانما زایینی دا. ٲانکو روٲا پیتٲى
ٲ ٲهوروٲى سہرى سالا کوردى.

بزار جمہر / BIZIRCIMHIR / اسم قدیم

کورى بہختکان.

بلہبہد / BILIHBED / اسم مغنی

ٲافى کہفٲہ سٲرانہیٲہکى کوردہ.

بلج / BILIC / اسم صنم

بلج، ٲافى ٲوتہکى یہ سہردہمى ٲہزانہنى، ٲازٲافى جہلادہت
بہدرخان بو بلج شیر کو.

باتمان / BATMAN / من الاوزان فدیمة

شارہکى کورد لکوردستانا تورکيا، ٲیش مہفہ، سہنگہکہ بو تہرازا
بکار دہات وہکى من و کیلوا.

باکوس / BAKOS / کوز الھوي

باخوس کو خوداودندى مہیى یہ دبیروباوہرین کہفندا.

باوئل / BAWÊL / فالول

باول، بالول، بہلول، باویل، لولہیہکا جوان.

پیتا (پ) P

حرف پ

پاداش / PADAŞ / کرم

چاکی، باشی د ریا خودی دا، خهیر، دیاری، خهلات.

پارسا / PARSA / سریع

پرهیزکار، نافی فارسایه ناشوریا بو جارا نیکی سالا ۸۴۴ ب.ز ولسا دیارکر بو، پارس یاخود پی سفق.

پاسا / PASA / زاهد

پیاو چاک، مرقفی باش و ماقول، دبیت پاسا بیت پاسا نهوا لسهری هاتی.

پاریز / PARÊZ / حمایه

پرهیز، پاریزدار، دهف گرتن ژ هندهک خارنا، خوپاراستن، هیریش ژخافلی، بستان، تهرگال، بوسه.

پاوان PAWAN محمیته

پیژان، پهرژان، پهژان، سنور، نهو زهفیه یا هاتیه توخیب کرن داکو نههیته چهراندن یان پرین ژ دار و گیا.

پالەوان / PALEWAN / بطل

نازا، پەهلەوان، ئەو دارەیی دئیخە بن کاریتە ی.

پەلاس / PELAS / طفیلی

فینو، ژۆ خور.

پالە / PALE / عامل

کرێکاری، و (پالان) هوزەکا کوردە.

پالان / PALAN / برضع

کورتان، گوندەکە لدهفەرا کەرکوک لکوردستانا عیراقی هوزەکا کوردە.

پشکو / PIŞKO / جمرة

پەلا ئاگری، بزوت، پەشک.

پشو / PIŞO / عطلة

بیهن فەدان، دستویرا بیهن فەدانی.

پور / POR / نجل

کور، و پورزا ئانکو نهفی.

پرتەو / PIRTEW / شعاع

پەرتو، پرتو، رەونەق، شلوح، دوھوزانقەن هەبون بقی نافی پرتە و بەگی هەکاری و پرتە وی سەنەندە جی.

پەرگار / PERGAR / فرجال

چلک، ئامیرەتی ئەندازی.

پهرویز / PERWIZ / اطار
 باپیری یهزدی کورده (یهزدی جورد).

پهیرهو / PEYREW / نظام
 یاسا، رژیم، لدوچون، سه‌رپیڤه: شیخ نورالدین بریفکی گرتیه:
 به‌خو موسامه‌ته دبینم   بقه‌لیی خو ئیک ئایینم
 (خلیل الله) یاسینم   ئمام و پهیرهوم یا ره‌ب

په‌سار / PESAR / حزام
 زنار، که‌فری خوروستی و بلند.

په‌یدا / PEYDA / حاصل
 هه‌بون، بده‌ست خو قه‌ئینان.

په‌نابهر / PENABER / لاجیء
 ئاورده، په‌ناهند، مشه‌ختی، باژێله.

په‌یامنیتر / PEYAMNÊR / مراسل
 په‌یام هنیر، په‌یغام به‌ر، نامه‌به‌ر.

په‌رهام / PERHAM / اسم نبی
 په‌رهام نافی ئبراهیم پیغه‌مبه‌ره، براهیم.

په‌نام / PENAM / غائب
 نه‌دیار، به‌رزه، ون.

پلنگ / PILING / فهد
 جانه‌وه‌ره‌کی زور خورت و به‌یژه، که‌لواشی وی وه‌کی شیر و
 چه‌فتیارایه، درونده‌کی هاره، پیستی وی سپیه و خالی‌ت ره‌ش لی هه‌نه،
 به‌ری لچیاپی‌ت کوردستانی زور هه‌بون. هه‌روه‌سا د بیژنی پیرتی.

پیره‌مه‌گرون / PÎREMEGRON / اسم جبل

چپایه‌کی بلنده لده‌فهره کوردستانا عیراقی، بو جارا ئیکێ پشته لافاوا مه‌زن یا نو پیغه‌مبه‌ر (د.خ) گه‌نم لی هاته دیتن.

پیرمام / PÎRMAM / العم الشایب

چپایه‌که لژوریا شاری هه‌فلیر لکوردستانا عیراقی هافینگه‌ها سه‌لاح ئه‌لدین د که‌فیته سه‌ر.

پیروانو / PÎRWANU / اسم شیخ

موبده‌کی زهرده‌شتیا بو ئانکو سه‌روکه‌کی ئایینی بو لده‌فهره ئاکری و شوش لکوردستانا عیراقی.

پیران / PÎRAN / کواهن

گوندی شیخ سه‌عید پیرانه لکوردستانا تورکیا هه‌روه‌سا گونده‌که لده‌فهره هه‌ورامان و سوران لکوردستانا عیراقی، جهی خودا په‌ریسایه، دهنگ که‌فتنا بجویکا په ژ بهر گرینی مه‌له‌وی گوتیه: دیدهم ریژاوه، روخسارم زهرده‌ن، جه‌وانی یاران (پیرانه) که‌رده‌ن

پیرس / PÎRIS / سلسله

یی رست، زنجیره چپایه‌که لده‌فهره زیبار لکوردستانا عیراقی. پی‌رس.

پایه‌دار / PAYEDAR / ثابت

پله‌دار، خوراگر.

پاچفان / PAÇVAN / مترجم

دیلمان، زمان وه‌رگیر، پاچفه‌زان.

پهرستار / PERISTAR / ممرضة

سستر، مه‌هیار، په‌رستکار، برین پیچ، خودا په‌ریس.

په‌تیره‌سه‌پ / PETÎRESEP / اسم قدیم

په‌تیره‌سه‌پ، نافى باپیری مه‌زننى زه‌رده‌شتى یه.

پشته / PIŞTE / خلفه

گونده‌که لده‌فه‌را دهر به‌ندیخان لکوردستانا عیراقى.

پشتیوان / PIŞTÎWAN / ظاهر

پشته‌فان، پالپشت.

پارتیزان / PARTÎZAN / عصابة

چه‌ته‌گه‌رى، شه‌رى به‌ردای و بى مه‌یدان.

پاسه‌وان / PASEWAN / حارس

زیره‌فان، پاریزفان.

پیری پیران / PÎRÊPÎRAN / شیخ الشیوخ

پیری پیرانى بوخارا لوه‌لاتى نه‌فغانستان(به‌هائه‌الدین محمد کورى احمد فاروقى) کو بنافى شاهى نه‌قشه‌به‌ند نافدار بو سالا ۱۳۸۹ ز کوچى دواى کر گورئ وى نوکه یى ل بوخارا نه‌قشه‌به‌نداتی وى به‌لافکر و بنافى ویه.

شیخى شیخان، پیران ئانکو شیخ یان بابه‌گه‌وره، نافى گوندی شیخ سعید پیران لکوردستانا تورکیا.

په‌هله‌وى / PEHLEWÎ / اسم قدیم

زارافه‌که ژ زارافیت زمانى کوردی سه‌رده‌مى ساسانیا.

پهشوتن / PEŞOTIN / حارث
پهش ھاژوتنا گایه لدهمی جوتی تیته گوتن.

پی رهش / PÊREŞ / ذا القدم السوداء
پیررهش، پیررهشید، پیاو چاکهکه گور و گورستانهکا زوریا ب دارو
باره ل دوو جها ههیه ئیک لنافهرا گوندی حوجران و گوندی کوری لبن
چیاپی سهفین د بیژنی (شیره سوار) و یی دی د کهفیته روژناقای
گوندی بلدیشا د بن نهتروش دا لشیخان ههردو جیه د خوشن بو
سهیرانا.

پیتان / PÎTAN / برکه
رهنگهکی یاری و ترانایه بخیز و هویره بهراتی کرن.

پسی / PISÎ / قطه
پشیک، کیتک، نازهلهکا کههیه د ناف مالای بخودان دکهن گیفر،
یی نیره.

پیوار / PÊWAR / رمز
چهفهنگ، هیما، نشان.

پهتلیس / PETLÎS / اسم مدینه
بهدلیس، بدلیس، پاژیرهکی کورده لکوردستانا تورکیا.

پهیک / PEYİK / بهرید
پهیک، نامه بهر، خوش بهر.

پیشہوا / PÊŞEWA / قائد

سەرکێش و رێبەر و مەزنی هەمی ئەفسەرە.

پیشمەرگه / PÊŞMERGE / فدائي

مەرگی خو دایه پیش، جانی خو پیشکیش کریه یان دانا پیشیا خو دریکا مللهتی خورا، چهكدارى رزگارپخواز و شورەشگێر. ئەف ناهه پیشه‌وایی کومارا مه‌باد لکوردستانا ئیرانی قازی محمد سالا ١٩٤٦ دانا سەر له‌شکری. و له‌شکر ژ له‌ش گر هاتیه.

پیشکار / PÊŞKAR / مقدم

پله‌یه‌كا ئەفسه‌رایه‌ وینى فرنده‌یه‌كى و ستیره‌ك سەر ملی هه‌نه.

پیشرو / PÊŞREW / رائد

پله‌یه‌كا ئەفسه‌رایه‌ تنى فرنده‌یه‌ك لسه‌ر ملی هه‌یه.

پیشه‌نگ / PÊŞENG / نقیب طلیعی

په‌له‌یه‌كا فه‌فسه‌رایه‌ تنى سى ستیر سەر ملی هه‌نه.

پاسار / PASAR / عصفور

چوچك، په‌سار كه‌فرى بلند.

په‌رومر / PERWER / عاشق

شه‌یدا، ئەفیندار.

پیژان / PÊJAN / حدود

په‌ژان، توخیب، سنور، تان.

پیربال / PÎRBAL / شیخ جناح

پهرستکار / PERISTKAR / عابد
تنی کارى وی خودانیاسی و پهرستنا خودی یه.

پارس / PARIS / فارس
میرچاک و پی سقک، تازی باخو بریه و (پ) کریه(ف).

بورژینکروڤس / BORJÎNKIROS / اسم قدیم
ماموستایی زمردهشتی.

پوشهسب / POŞESIB / اسم قدیم
کورئ نوسپیمان، بابی زمردهشتی.

پیرشالیار / PÎRŞALYAR / شیخ وزیر
بیر نانکو شیخ و شالیار نانکو وهزیر، کورئ جاماسیه ئیکه ژ وان
پیشهوایین پهیرهوا نایینا زمردهشت دکر.

پیر موغان / PÎRMOXAN / شیخ کاهن
مه لایی زمردهشتیا.

پشتیار / PIŞTYAR / حامی
پشتهفان، پاریزفان، پشته گرتن.

پیرو / PÎRO / جدو
باپیر، بابی دایی.

پیتا (ت) T

حرف التاء

تاراج / TARAC / نهپ
تالان، یه غما.

تالان / TALAN / نهپ
تهلان، هیرش، هملهت، تالانه، هملهتا رمفاندنا کهل و پهلین خه لکی
بی ی خودانا و بزوری، تاراج.

تانجرو / TANCIRU / نهراالتاج. تارج الوجه
مهلبه نده که شارئ وئ عهریه ته ههروه سا رویباردهک بناقی فی
مهلبه ندی ههیه دبن سولهیمانیی دا لکوردستانا عیراقی. د باژیرو تانجرو
را دبوریت.

تاروخ / TAROX / اسم قدیم
نازهر ودهکی کو د قورئانا پیروزدا هاتی، ههروه سا زمانی نازهری ههیه،
نافی بابی براهیم پیغه مبه ره، تارخ.

تاوهر / TAWER / برج

کاخا بلند، جھڙ زيرھفاني، جھڙ ميرو پاشاهيت بهري، تاور فلهه
زور بکار تينن، تاورخان نافڙ سھروکڙ ھوزا ھلھيدھران بو سترانا
پڙ دٻيڙن.

تاريهر / TARYER / اسم جبل

چياھه ڪه نيزيڪڙ نالپاريڙ (ناوپاريڙ) لدھفھهرا ھلھهچھه لڪوردستانا
عيرافي، تاريھدر، تالير.

تاشان / TAŞAN / تنبيهة

ئاگادار ڪرن، هايدان، پيرا گھهاندن.

تومار / TOMAR / تسجيل

نقيسين،

توخيپ / TOXÎB / حدود

سنور، پھرڙان، پھڙان.

تاييس / TAYISBIS

ڪوري ھالخاليش ڙ سامانيه ٺھوڙ شيای سهر ڪشودري ئافشان يا
ٺيلامي زال بيت.

توانا / TIWANA / قادر

شيان، دھستهھلاتدار.

توکل / TOKIL / فشرة

تيفکل، پيري توکل يي مظهر.

تیتان / TITAN / شارة

تهتو، گولا سهری کچکا.

تهتەر / TETER / رسول

هنئیر، فریکەر، پیغه مبهەر، فریکه ری بی نامه و نقیسین پهیک،
نیردراو، نامه مبهەر.

تهتو / TETO / جسد

تهن، لهشی، بزرافای نافیستایی.

توزک / TOZIK / بنات طیب

گیایه که بیهن خوشه.

تهمهن / TEMEN / عمر

ژی، سالیّت ژیانئ.

تاغور / TAXOR / طاغور

تاگور، رابه ندهرانات تاغور (۱۸۶۱-۱۹۴۱ز) هوزانفانه کی بناف و دهنگه و
پیتوئی مه زنی هندی یه، (بابی هندی) خهلاتی نوبل بتوره فانیی سالا
۱۹۱۳ز وهرگریه، خودانی تکایا بناف و دهنگه.

توروش / TOROŞ / شهر

زیره کی و میرانی، بویر و نه ترس.

توری / TORÎ / جبلی

توری، چیا، ئاکنجیی ناف چیا، شاخهوان، چهقهل. د قورئان پیروزدا هاتییه (و گوری سنین وهژا البلدالامین) ههروهسا جهگه رخوین گوتیه: (من دی پیرهك تی ژ طوری - کهدبهردا وتی بلهز) رهنهگی روفایه.

ترکش / TIRKIŞ / جعبه الهام

کویفی تیروکفانا.

تولاز / TOLAZ / فتی

لاو، لاوین، گهنج، خورت.

تهیرو / TEYRO / حالوب

تهیروک، گژلوک، تهرزه، تهرگ.

تیگره / TIGRE / دجیله

تیکهله، کهفنه نافی رویباری تیکهلهیه (دجیله) ۷۰کم لژوریا دیاربهر دزیت کو لکوردستانا تورکیا دریژیا وی دبیته ۳۰۰کم و لکوردستانا عیرافی دریژیا وی ۱۵۰ کم لژیریا عیرافی دگهل رویباری فورات (فردهات) دبیته ئیک و دبیزنی زیی عهرهبا (شط العرب).

تویژمر / TIWÎJER / باحث

فهکولینه، توژاندن کهر، لی گهر.

توران / TORAN / اسم مغولي

شاه توران کورئ فرمیدونی یه پههلهوانهکئ بناف و دهنگ بو لئیرانی، کومه لهکا زمان و زارایا ههروهسا کیمه نهته وایهتی یه ئه وېخو نهئاسیه وینه و نه سامی نه و نه ئاری نه زمانی وان فنلهندی و تورکی و چینی یه.

تهیمور / TEYMOR / اسم مغولی

تهیمور لهنگ (۱۳۳۶-۱۴۰۵ز) جیهانگیرهکئ بسورمانه و ژ پادشاهیت مهغولیانه، ژ نهقییت جهنگیزخانه. تهیمورئ گورگان دبیزن پی وی تیرهک فی کهتبو و دلهنگی لهو دگوتنی تهیمور لهنگ تیتته هژمارتن ژ مهزنترین جیهانگیرا د میژوییدا و ژ ههمیا مزاورتر بو، باژیری سهمهرفهاند، سهمهرفهاند کره پایتهختی خو، سهرکیشیا هیژین مهزن دکر، و ژ مهغولیا تاکو دهریاسپی یانا فنجی داگیر کر، رهف و شکاندهکا مهزن گههاند بایهزیدی ئیکی سولتانی ئوسمانیا سالا ۱۴۰۲ز و لیدیماهی دریایا داگیر کرنا چینی چو بهر دلوفا نیا خودی. (تامور:خویشاوی، بویاغا سور، دبیت تهیمور ژئ هابیت).

تورس / TORIS / اسم جبل

ژ چیاپیت کوردستانی یه دووهزار سالا بهری زایینی کورد لی نیشه جی بوینه ههروهسا لچیاپی زاگروس ژ کورد ههبون.

تیمارو / TÎMARO / علاج

گوندهکه سهر بقرهدهاغه لدهفهرا کهرکوک لکوردستانا عراقی، چاره.

تەرماش / TEREMAŞ / اسم طعام

تەرماش، نافى خورشید به گه ژ مه زنیټ خیلأ دهلویا د بهریدا
لدهفهر کفری و خانه قین دژیا زوریى هار و دژوار بو، نافى خارنه کى یه.

تەرموک / TERMOK /

ئهلى تەرموکى ئیکه ژ که فنه هوزانفانین کورد دیوانه ک ههیه بنافى
(ژیان خهونه) گونده که لنافهرا ماکو و ههکارى.

تریقان / TIRÎQAN / اسم ملك

پاشایی دیماهیکی یه یی کوتیا کو دهستههلاتی کریه.

تیرت / TÎBIRT / ملك رومي

تیرت یوس شاهى رومی بو سهردهمى خسرو نوشیروانى شاهى ئیرانى
هه ر دو بو ماوهى ههفت سالا بشه رچون روم شکهست و ٤٥ هزار سکه زیر
دانه نوشیروانى بهرامبهری پیکهاتنى ل ٢٤/٧/٥٧٩ز.

تینک / TÎNIK / طاقة

تینى، تیهنى، جلحه، پوست، چیايه نیزیکى بریفکا شیخان لدهفهر
مزوریان لکوردستانا عیراقى دبیت ژ تین هاتبیت یانى هیژ، توانا.

توانا / TIWANA / قادر

دهستههلاتدار، شیان.

تیراهی / TÎRAHÎ / قبلی

ئەو کوردی خێل و هوزا خو هەیی، نافیی خێلەکا کەفنه شیخادی ژ ناف
هاتیە ئەف خێلە سەردەمی زەردەشتی هەبویە تاكو سالا ٥٨٠
کوچی هەبو.

تەم زەر / TEMZER / مشتاق

تام زرو، بشور، بیری، بیرئینان، خەریبیا، تامازرو.

تەهمتەن / TEHIMTEN / بطل

ناسنافی روستەمی زاله، بو هەر پالەوانەکی تێتە گوتن.

تاژدین / TAJDÎN / خبیر

بکوردی و فەرەنسی ئانکو مروقی شارەزا.

تەپهو / TEYHO / قطا

تەپو، یەلەورەکه رەنگی کەوی ددەت لی بچوکتەر.

توشراتا / TOŞRATA / اسم ملك

پاشایەکی بناف و دەنگ و زیرەك بو ژ پاشاییت کەشوەرا میتانیا بو
لکوردستانا عیراقی.

تازی / TAZÎ / عرب

نەفشکە دبیژن عەرەب، بو ژنکا زی ئەف نافە هەیه دبیژنی تازی، ئەف
نافە بکیر میرا نائیت.

پیتا (ج) C

حرف الجیم

جاوان / CABAN / جاوان

جاوان، گافان، گاون، پیاو چاک و خودی نیاسه کی کورده سهرده می پیغه مبه (محمد) د.خ و بهری بسورمانه تی بگه هیته کوردستانی ئه و وکوری خو مهیمون چونه مهککه هی و سهر دهستی پیغه مبه ری بسورمان بون. ژ دهقرا سوله یمانی بون.

جاودان / CAWDAN / جیرائیل

ئه و فریشته یه کو بو جارا ئیکی زهردهشت پیغه مبه بریه دهف خودا (ئه هورا مزدا) دا کو شیرت و راسپاردا ژی وهریگریت.

جاوید / CAWÎD / خالد

ژی دریژ، نهمر، ههرمان.

جامین / CAMÎN / اسم بطل

نافی قههرمانه کی یه دداستانا مهم و زین دا هاتیه.

جامسیا / CAMISYA / اسم ملک

کورئ فہیروزہ برایی بلاشا یہ ژ پاشاییت ئیرانی یہ سہردہمی پاشاییت دووی.

جامی / CAMÎ / کاس

ئامانی ئاف فہخارنی، شوشہ، بیان، نافی دوو ہوزانقانیت کھفنن ییت فارسا (عبدالرحمن جامی ۱۴۱۴-۱۴۹۲ز ۸۹۸ ک مر) و خارزایی وی ہاتفی جامی ۹۱۸ ک مر.

جالان / CALAN / قلعة العمادية

کھفنه نافئ کھلا نامیدی یہ.

جانکوش / CANKOŞ / شماس

شہ ماشہ، خزمتکاری کلیسا، مجپوری دیرا.

جانوشیار / CANOŞIYAR / یقضان

شالیاری دارایی دیمایی یہ.

جوشنازاداد / COŞNAZADAD / عطاالله

جوش و گوش نافئ فریشتہیی چاکیی و خرابیی یہ. ناز ئانکو (زاروک) و داد ئانکو دان:خودی دا.

جوتیار / COTYAR / العشيقان

جوتئ ئہقیندارا.

جوتکار / COTKAR / فلاح

کەسێ کارێ وی جوت و کێل بیت و زەفیا بکێلێت و بجینێ.

جوانرو / CIWANRO / وجة جميل

هۆزەکا مەزن و بوشە دکەفیتە کوردستانا ئێرانێ دکوردستانا عێراقێ،
جاوان روو، جافان گافان، جاف. روبارەکی جوان، رویباری جاوانیا،
ریبارێ جاف.

جوامێر / CIWAMÊR / سخي

مەرد، ئازا، جامیر.

جوفان / COVAN / ناطور

کەراخ، میراق، کەسێ ئافی پشک دکەت بو ئافدانو کارێ ئافدان و
جوکا دکەت.

جوقی / COQÎ / استاذ عالم

خاجە،خواجە، زانا، دانا، رێبەر، دئافێستاییدا جوقی هاتیە، کاکەئێ
دبیژێ قوجی. قوجو، یا دروست جوقی یە.

جودی / CODÎ / اسم جبل

چیاپەکی بلندە دکەفیتە کوردستانا تورکیا بلنداھیا وی ۲۰۸۸ مەترە سەر
روی ئافی یە گەمیا نو پیغەمبەر سەرنشیا بو و ل وی چیاپی هسکاتی
دەست پیکر پستی لیهمشتا مەزن(توفان)، جە دی، جی دی، ژ زنجیرا چیاپی
ئارات و ئاگری یە. ئەف ناهە د قورئانا پیروزدا هاتیە: سورەتا ۱۱ هود
ئایەتا ۴۴ یی (و غیض الماء و قضی الامر واستوت علی الجودی، و قیل بعداً
للقوم الظالمین)، بەرێ دگوتنی گوتی دبیژن کەفنه دیرەک لی هەیه یامای
و نەهاتیە نویژن کرن حنیرەکا دپیئانا بانێ وی دا هەی.

جوبار / COBAR / ساقیة

جوکا مەزن یا ئافی، ئافی عەشیرەتەکا کوردە، ئافیت فەرێز.

جوانه مهرد / CIWANEMERD / کریم

کەسی جوان و مهرد، جومەرد، جوانه مهرد.

جاندار / CANDAR / یحیا

گیاندار، خودان گیان، جیهاندار.

جویریده / CIWIRÎDE / قبيلة مسيحية

بنه‌ماله‌که ژ فەلێت کورد هه‌می لشیازی د کوردستانا ئێرانێ
دناکنجینه.

جردو / CIRDO / جردی

کوردو، رەنگەکی مشکایه زور دمه‌زن.

جندی CINDÎ منظم

جوان، باش، په‌یت، ریکو پیک، جندیان هافینه‌واره‌که گوندی دینا
ئانکو جهی فەلا. قشت.

جیدار / CÎDAR / ملازم

دوو پلێت ئەفسەرینه ستێرەك یان دوو ستێر هه‌نه. جهدار.

جه مشید / CEMŞİD / ابن الشمس

کوری ته همورسه ئیکه ژ شاهیت ئه فسانیی یه، شاهی چاری یی
پیشدادیا لدویف شاهنامی ۷۰۰ سال جه مشید فه رمانه ره وایی کریه، چه ژنا
نه وروزی وی دهست پی کریه، نافداره بجاما خو (جامی جه م) کو ههمی
جیهان تیرا د دیت، جه م+ شید ئانکو کوری روژی.
په هله وانه کی چیقانوکی یه.

جوله / COLE / حائك

جولا، جوله کهر، نه وکه سه یی کاری کولاف و ته هتیا دکه ت.

جربادوقان / CIRBADOGAN / اسم قدیم

جربادقان، نافی بابی هومایی یه.

جیو / CÊW / حفید رستم

گیو، کوری کوهدهرزی یه.

جه ماوهر / CEMAWER / جمهور

ملله ت، گهل، کوما مروفا.

جه ژن / CEJIN / عید

شاهی، که یف، خوشی.

جه نگ / CENG / حرب

جه نگین، شهر، لیکدان، پیکدادان.

جهنگاومر / CENGAWER / مقاتل

شهرکەر، سهرباز، لهشکەر.

جیاووک / CÎYAWÛK / ممیز

قافیۆکەر، قافیۆ، ژیک جودا کرن، چهرت کرن، چهرت کار.

جینوات / CÎNWAT / قدیم

پرا سی راتی، سیۆ تۆ، (سراط المستقیم).

جیگر / CÊGIR / نائب

جیهگیر، پێش بهرپهرسی فه، بریکار.

جیهانگیر / CÎHANGÎR / فاتح

جانگیر، جیهان گهر، کورۆ روسته می یه، ئیک گرتنا یا هزری و روشهنبیری و زانستی (عوله).

جهنبهلی / CENBELÎ / الظاهر

جان بهلی، جان ناشکرا و دیار، جان پولا.

جزیری / CIZÎRÎ / جزیراوی

دورگهه، یا ژ جزیرا بوتان هاتیه کو ناسنای گهلهک نافدارا یا نهخاسمه هوزانفانی کورد(مهلائی جزیری) کو ل ۱۴۰۶-۱۴۸۱ز یا یه.

جه‌گهر خوین / CEGERXIWÎN / القلب الدامي

دل بخوین، هوزانفانه‌کی بناڤ و ده‌نگه ژ کوردستانا تورکیا و لسوریا
ژیاپه نافێ وی شیخ موسه (۱۹۲۰-۱۹۰۳ز).

جه‌له‌بی / CELEBÎ / ابله

تشتی هه‌رده‌مه، کو پاشی و خرابی ژیک جودا نه‌کر بیت.

جوکل / COKIL / فسیله

تایی داری یی نوی سال و زراف، (ته‌لج).

جه‌لال / CELAL / نهر

روبار، زی، رو، چه‌م، جه‌لای ژی خیل‌ه‌کا مه‌زنه دکه‌فیته ژوریا
کوردستانا ئیرانی و کوردستانا تورکیا و سه‌ر سنوری شوره‌وی ژی.

جه‌گهر / CEGER / قلب

سیه،دل.

جه‌نگیز / CENGÎZ / کف دامي

جه‌نگیز خان، ژ وه‌لاتی تاتاره هیریشه‌کا مه‌زن ئینا بو رۆژه‌لاتا
نافنجی، دبیژن ده‌می خودی دای مستای ته‌ژی خوین بو ئانکو چه‌نگ
بخوین. نیشانا زنجیره‌یه‌کا شاهیت مه‌غولستان بو ل چه‌رخێ شه‌شی
کوچی، سه‌رده‌می سولتا محمدخوارزم شاه هیریشه‌ک بره سه‌ر ئیرانی شار
ویران کر و زور کوشتن.

جهلاد / CELAD / ججل
ئهو كهوهيئ لسهر دارئ.

جانپولا / CANPOLA / جنبلاط
جان ئاسن، جانپولان خيزانه كا كورد دورزينه كهفنه سالا
١٦٢٠زلدويف خاستا ميرخاردين يئ دووي هاتينه لوبنان، ئهف خيزانه د
كههите جانپولا دئ كورد ئهوي دهستههلاتداري لكلسي كريه نييزيكي
حهلهب لسوريا.

جاماساب / CAMASAB / اسم وزير
شالياري گوستاسبه پادشايئ باختر بو ستيرناس بو.

جان جاويد / CANCAWID / روح القدس
جاني پيروز، جاني نهمر، نافي خودي يه.

پیتا (چ) Ç حرف چ

چارکەس / ÇARKES / شرکس

بهرامبهره چار مروفایه، شرکس تیرمهکه کوردن لسوریا و لوبنان و
ئەردون دژین.

چافان / ÇAVAN / جبلي

چیاخان، شاخهوان.

چاودار / ÇAWDAR / مراقب

چاودیڤر، چافدیر، چافار، چافدار گیایه که کهسکه و کولیکیت زهر
یان سپی ددمت و گهلهك جارا تیکهل دبن رهنکهکی جوان ههیه.

چاکی / ÇAKÎ / إحسان

باشی، قهنجو، خاس، کهسیت باش یان پیاو چاک ههنه بقی نافی
مروڤ دچنه سهر گوریت وان ژبو تکا و هیقیی وهکی چاک زروئ لدهقهرا
مزوری ژیریا و چاکی سهر گردی شهقلاره و هیشتا ههنه.

چیا / ÇÎYA / جبل

کوه، گری بلند پری داروبهر و کهفر، چیافان ژى ههیه، و چیاى.

چول / ÇOL / عراء

بیابان، ژ دهرقه، بی ئافاهی و مروف، چولی، شیخ چولی پیاوچاکهکی
نافدار و چراگاهها مزگهفتا وی شینوارهکی دیاره لهفلیری لکوردستانا
عیراقی. چولی.

چرا / ÇIRA / الضوء

فهنهر، فوم، فند، فانوس، کارهبا، قوتيله، لهمپه نامیرهتهکه روناھیی
ددهت لتاریی بکارتیت چ بگازی یان بهری بزر بکارتینا ههروهسا چه
فروک هههون.

چراوان / ÇIRAWAN / مصباحي

چرافان، نهو کهسهیی بهه لکرنا چرا بهرپرسیار.

چهلهنگ / ÇELENG / نشیط

چالاک، زیرهک، چست، لهنجهولار، جوان.

چهپهر / ÇEPER / خندق

سهنگهر، زیرهفا، کولک، خندهک.

چیابان / ÇÎYABAN / سطح الجبل

گوندهکه لدهقهرا قهنديل لکوردستانا عیراقی، بن چیا.

چیچو / ÇİÇO / عصفور

چیچۆ، ژ فیان و خوشتفی بچویک کرنا نافى چویچکى یه، تیشکا چویچکا.

چهکدار / ÇEKDAR / مسلح

خودانا چهك، چهك بدهست.

چهله‌بی / ÇELEBÎ / حلیم

نهرم و رحهت، تهنا، باش، بو كهسیت دهوله‌مهندتی گوتن، باش بازركان، پیاوماقول.

چور / ÇOR / زیبرا

گور، زیبراكه‌ری کویفی، بههرام چور په‌هله‌وانه‌ك بو لكوردستانا ئیرانی کاری وی نیچیرا كه‌ری کویفی بو.

چل قه‌دەر / ÇILQEDER / حوادث

چل وه‌غهریا ن رویدان، چل نه‌خوشی، میری ده‌قه‌را به‌رواری بالا بو لكوردستانا عیرافی پشتی ئافده‌ل بالوکی بکوده‌تایه‌کی ده‌سته‌لات وه‌رگرت لبالوکا کو گونده‌که لوئ ده‌قه‌ری پاشی شیا عبدالرزاق به‌گ میری باروخی ژى بکوژیت بده‌سته‌کاتیا ده‌رگه‌فانییت وی رند و ره‌شوی ئه‌وین رافینی و ۲۷ سالا میراتی کر. (گانبیرکی بدار وباره- ویرانی بدارو باره... پیداتین چهند سواره-چل قه‌دەر لپشت داره). گانبیرک چیاپه‌که لده‌قه‌را به‌رواری بالا.

چوغان / ÇOXAN / اسم نبات

گیایه کی بهاری یه به لگیت وه کی که رافسی یه جلکا پی دشون.

چرکونه / ÇIRKONE / اسم عصفور

چرکونده، چرکنه، بالنده یه کی زور بجویکه و هویره.

چافار / ÇAVR / مراقب

چاف دیر، چاودار.

چست / ÇIST / نشیط

چالاک، زیرهک، هشیار.

چاودیر / ÇAWDÊR / مشرف

چاقدیر، سه ریهرشتیار.

چهلهنگ / ÇELENG / نشیط

پهیت، ریک و پیک.

چاچان / ÇAÇAN / اسم عشیره

ژکیکان و شیشان و چیچان هاتیه کو نافی خیلهکا کورد زور مهزنا

به رفرهه لکوردستانا عیرافی.

چیر / ÇÎR / قائد

میرخاس، دسته‌لاتدار، جزیری گوتیه:

بغولسی گوهر چینم	ژبه‌حرا قولزما میران
تو دهریایان وه نابینم	د به‌حسا عیلم و ته‌فسیران
غولامی میر عیماد دینم	ژ میر و به‌گلهر و چیران

چه‌کو / ÇEKO / اسم عاشق

ده‌زگری زینی بو به‌ری مه‌می.

چاپوک / ÇAPOK / نشیط

چست و چالاک و زیره‌ک.

چه‌تو / ÇETO / مسلح

پیشمه‌رگه، چه‌ک هه‌لگر.

پیتا (ه) H حرف الهاء

حان / HAN / ذو عبرات
کەسەکی دنیا دیتی و بسەرپور.

حەپو / HEPO / شرة
خوره، چونه هیل، زور خور.

حەساروست / HESAROST / اسم جبل
چیاپهك بلندە لدهفەرا ديانا لكوردستانا عيراقى بلنداهيا وى ٣٦٠٧
مىتره سەر رووى دەريا.

حەمرين / HEMRÎN / اسم تلال
حەمو روين، رستهکا زویرو گرايه، توخيبي ژیری یی کوردستانا
عيراقی یه، بهری د گوتنی ئەبیخ.

حه مو / HEMO / کل

حه مورابی، هه می، هه مو.

حیتو / HÎTO / اصلع

حه ویز، حه ویس، سه رویت، بی پورت.

حوتین / HOTÎN / ضرب

لیدان، شه ده که لقه له ستینی و لوی ده قهری سالا ۱۸۸۷ زاینی رویدا بو
دناقبه را بسورمانا و له شکه ری رومی بسه روکاتیا سه رکردی کورد صلاح
الدین ئه یوی.

حیول / HÊWIL / ابلة

کورده و سه روکی خیلا (تهی) یا کورده دبه ری دا لکوردستانا تورکیا،
حول، گیز، گیل.

حه م / HEM / اسم لحبب

حه م، ده می خارنی بدن زاروکان، نافی خارنی بو زاروکا. کورته نافه.

حه یران / HEYRAN / مندهش

سه سورما، مهندهوش، نافی سترانا کوردی یه ، شهیدا.

حالی / HALÎ / تعلیم

ئاگادار کرن، تیگه هاندن، هی کرن.

حه‌مید / HEMÎD / معلوم
پي زانين، ناگادار بون، هه‌ست پي کرن.

حه‌ياس / HEYAS / هدهد
كه‌مه‌ره‌كه بو ژنان بكاردهات، زيده گوشته دكه‌فите پشتا پيت ديكا
ژيي وان پي ديار دبیت، نكلي بالندايه نافي بالندهيه‌كي جان و
دهنگ خوشه.

حتو / HITO / مضروب
حه‌تو، نومهر، نهو كه‌سه‌يي دبن فهرمانا ژني، دياره ژ حوتين دهنگي
قوتانو ليداني هاتيه، ديژن سي شيت هه‌نه لدني: كه‌روكي بتني و يي
لئه‌فرازا بكيشيت تو تني و نهوي لبن فهرمانا ژني.

پیتا (خ) X

حرف الخاء

خابور / XABOR / اسم نهر

روبارهکه ژ گوندی خابور تیت لکوردستانا تورکیا بو دهفهرا بادینان لکوردستانا عراقی و د باژی زاخو را دچیت و نیژیکی براهیم خهلیل دچیت نافی ریباری هیزلی و لسی کوژا تورکیا و عراق و سوریا دچیت نافی ریباری تیکهله (دجله). روبارک دی بقی نافی ژ رهئسولعهینی د زیت دچیت نافی روباری فورات لسوریا. لسهرفی روباری سروش بو حزفیا ل پیغه مبهه دهاته خاری. (۳۲۰) کم دریژه.

خاجه / XACE / شیخ

خواجه، خاجا، قوجه، بازرگان، پیری مهزن، جوهی، خاجه میر.

خانی / XANÎ / اسم قریه

گوندی میری هوزانفانییت کورده لکوردستانا تورکیا (ئهحمه دی خانی) کو خو پی نافی کریه (۱۶۵۰-۱۷۰۷ز) خودانی فهرهنگا نوبه هار و چیروکا مه م و زین. خانو.

خاندی / XANDÎ / قاري

خاندەفان، داخازگری، چه‌جا (ئەبەجا) دزانیت، غاندی.

خانا / XANA / سادة

خانای قوبادی (۱۷۵۹-۱۷۰۰ز) هوزانقانه‌کی کوردی مه‌زن بناف و دەنگ بو لکوردستانا ئیرانی.

خاقان / XAQAN / ملك

شاه، نیشانا پادشاهیت چینی بو، خاقانی شیروانی (۱۱۰۶-۱۱۸۵ز).

خارەند / XAREND / الوفي

خا ئانکو کاک یان برا، برای چاک.

خاموش / XAMOS / مطفى

بی بزاف، بی دەنگ، فەمری، ئارام، چرای فەمرتی یان ئاگری بی تین.

خاوین / XAWÎN / نظيف

پاقر، پاکز.

خالدار / XALDAR / المرقط

چین چین، چنی چنی، سەر و چاف خوریک، کون کون.

خالان / XALAN / اسم قرية

گوندەکه لده‌فه‌را قەرەداغ لکوردستانا عیراقی.

خازر / XAZIR / اسم نهر
روپارەكە لكوردستانا عيراقى.

خوشابه / XOŞABE / اسم منطقة
خوشافە، خوش ئافە، خوشابا دەقەرەكە لكوردستانا توركييا.

خوشناو / XOŞNAW / خير الاسامي
خوشناف، ناف خوش، ناو خوش، بهنام، رەنگەكۆ ترى يە دندك رەش و
مەزنە تاكو پاييزەكا درەنگ دمينيت، خيەلكا مەزنە لكوردستانا عيراقى.

خوشهوى / XOŞEWI / محبوب
خوشەفە، خوشەويست، گرافى.

خوش رو / XOŞRO / الوجه الحسن
خوشرو، خوش بەز، خوش چون، خوش روپبار، ميهرەبان، گوندەكە
لقەرەداغ لكوردستانا عيراقى.

خورشيد / XORŞÎD / شمس
چافى روژى، خور، روژ، ئاقتاب، كورى بەهرامى يە.

خوکار / XOKAR / ذاتي
بتنى كارى خو ئەنجام ددەت، ئوتوماتيك.

خونداکار / XONDKAR / رئیس

خونداکار، سهروک، پاشا.

خواناس / XIWNAS / عابد

خودا نیاس، خودی پهریس، خودی ناس.

خسرو / XISRO

خسروی ئیکی نانوشیروان پاشایهکی ساسانیا بو کوری هورمزئ چارئ، خسرو پهرویز، جانگیری پیروز، لروژا ۶۰۳/۱/۱۵ز شهرهکی دهست پیکر د نافهرا ئیران و رومی ۲۴ ساله کهکشا درپژترین و خونباویتین شهریبو، سهردهمی پاشاتیا خسرو پهرویزی دهست پیکر ژبهه نهگهرا کوشتنا (موريس) ئمیراتوری رومی دوستی خسروی سهر دهستی فورکاس پی رومی. ل ۱۰۷/۱۰/۱۹ز پاشاتیا نهشکانیا ل ئیرانی دهست پیکر(خسروش).

خوراگر / XORAGIR / صامد

خوگر، بیهن فرهه.

خورمادار / XORMADAR / عاصمة قديمة

نوکه دیژنی قیتول مهلبهندی فرمانروایا میری زهنگه نه بو.

خواند / XIWAND / قرء

خاندی، نافداره ب میر خواند کوری خواند شاهه ژناف داریت شاری بهله خ لئه فغانستان نفیسهرو میژوونقیسهکی نافدار بو لسالا ۹۰۴ زایینی چو بهر دلو فانی خودی.

خەمخور / XEMXOR / مەتەم

خەمبار، خەمگەر، خەم ھەلگەر، غەمبار، نافی چیاپەکی
کوردستانی یە.

خەتیرە / XETÎRE / مەشعل

چەفروک، ئاگردان.

خفتان XIFTAN قفطان

جەلکی شەری یە، زری وکوم زری، ھەروەسا خفتان جەلکی ژنایە
بی سەرڤە.

خال / XAL / شامە

خالا سەر رويا، نیشان، (لالو) برایی دایکی، پنیەکا رەش.

خوران / XORAN / اسم قبیلة

خورە، خیلەکا کوردە ل دەڤەرا شەڤلاو ل کوردستانا عیراقی.

خوداداد / XODADAD / عطاالله

خودی دا، راستیا خودی، تەرازا خودی، دانا خودی.

خودایار / XODAYAR / حبیب الله

خودافی، ئەڤیندارێ خودی، خوشتقیی خودی.

خودا بەند / XODABEND / عبدالله

بەینی خودی، کولی خودی.

خودا بهخش / XODABEXŞ / هبة الله

دانا خودی، دیاریا خودی، بهخشینا خودی، بهخشی.

خولدی / XOLDÎ / کلدان

کلدی، کوردن ژ نفشی ئارامیانه و کلدانیت نوکه ژ وانن، کهفنه ناڤی کوردی یه و ژ ناڤی خودی هاتیه ئانکو خودائی، کشورا وان ژ دهفه رایت قهفقاس وروپباری فورات(فرههات) و زی و راوندوز و ئورس و سوریا پیک دهات پایتهختا وان باژییری(وان) بو کو وی دهمی دگوتنی توسیاس. خالدی. ئورارتو ل ۸۴۰. ز فه رمانرهوایی کریه.

خهرمانان / XERMNNAN / لنادر

هه یفا پینجی یه ژ هه یفی کوردی، هه یفا دووی یه. ژ وهرزی هافینی بهرامبهری هه یفا تیرمه هی یه. هه یفا بیده رایه و به ره می کشت و کال، بیده ر.

خه له کان / XELEKAN / اسم قرية

گونده که نیزیکی هه فلیری یه لکوردستانا عیراقی، نافدار ژئی رابوینه وهکی(شمس الدین احمد کوری خه له کان ۶۰۸-۶۸۱ک) میژوونقیس و تورمه فانه ل خه له کان هاتیه سهر دنیا یی و بارا پتر ژ زیانا خو سوریا و مسری بوراندیه، سه روکی دادفانییت دمه شقی بو و لویری چویه به ردلوفانیا خودی، ژ نقیسی نییت وی(وفیات الاعیان و انباء الزمان) ژ ۶۴۶ که سیئت مه زن و نافدار پیک تیئت ئانکو ل دیماهییا چه رخئی ۱۳ی ز که له ک جارا هاتیه چاپ کرن و وهرگیران بو که له ک زمانا.

خورساباد / XORSABAD / مدینه کورش

خوس ئاباد، گوندهکه شه بهك ئی دژین لژوریا میسله لکوردستانا
عیراقی گایی بشاپهر دناف کافل و شینوارین بازیرهکی کهفن یی سهردهمی
ئاشوریا نیژیکی فی گوندی هاتبو دیتن.

خهلهف / XELEF / قشر

تيفكلی دارئ، توکل.

خامتیر / XAMTÎR / اسم جبل

خانتیر، چیا بهك بلند لدفهرا سندیا زاخو لکوردستانا عیراقی.

خهفه / XÊVE / اول

سهري دیار کرنا میوه و تشتی خارنی یه، قیوانوی ددهمی
ئاخلیقی دا.

خوشدین / XOŞDÎN / رائی

دیتنا باش، باشی بین.

خوشا / XOŞA / محب

خوگه.خوزی، هیقی، ئومید، خهشایار، وناقئ خوشایار شا دوپاشاییت
هه خامه نیشایه ئیکی (٤٨٦-٤٦٥ ب.ز) ٢١ سال و یی دووی (٤٢٤-...) ٧-٤٥
خوشرین ههکاری پاشایهکی بناف و دنگ بو ژ ههکاریا.

خهندان / XENDAN / فرحان

که یف خوش. دهف بکهن، زهنگین.

خوبیار / XOBYAR / زمیل
خوش دوست، هه‌فالّ باش، هه‌فال باش.

خارزا / XARZA / ابن الاخت
کوری خویشکی.

خال / XAL / شامة
برایّ دهیکّ، فه‌ره‌نگه‌کا مه‌زنه کوردی – کوردی یه ۱۲۶۱ لاپه‌ره و
بجه‌فت زارایه. (ئه‌رده‌لانی، بادینانی، زازانی، سورانی، فه‌یلی، لوری و
هه‌ورامی). دایی.

خان / XAN / لقب
پاشنافه بو مروفتّ مه‌زن و ماقویل و ژنکّیت بناف و دهنگ و نافدار.

پیتا (د) D حرف الدال

دابان / DABAN / اسفل

چه لختی چیاپه کی یه لیشت پیره مه گرون لکوردستانا عیراقی لده فیه را
راوه ندوز.

دابین / DABÎN / معد

ئارام، مسوگهر، ئاماده، تهنا، خوش.

داربین / DARBÎN / اسم قرية

گونده کی خوشه نیژیکی باژی ری ئورمی لکوردستانا ئیرانی جهی
ژدایک بونا زهردهشت پیغه مبه ره داربین.

دارا / DARA / غني

دارایی نیکی پاشایه کی نافدار بو ژ شاهیت نه خمینیا (۴۸۵-۵۲۱ ب.ز)
دارایی مه زن (داریوش) هاتبو نیاسین و سه رده می (ئسکه نده ری مه زن)
هاته کوشتن، دارایی بچوک کوری دارای بو. خودانا سامان دهوله مه مند،
سالا ۳۳۱ داریوش لناف کوری نیژیکی مه قلوبی د شه ره کی دگهل
ئسکه نده ری مه کدونی هاته کوشتن و شکه ست.

دارمهوان / DAREVAN / خطاب

دارمهوان، دارفان، نافى كهفن يى گوندى مهلا برون لدمفهرا فقهسروكى
نيزيكى چرهى، دبیت ژنافى مهلا دارمهوان هاتبيت. راویر.

داراب / DARAB / اسم قدیم

د نافيستايى دا دمهراښ هاتيه، نافى كورى بههمهنى يه.

داراباد / DARABAD / حي الاشجار

دكهفندا نافي دمفهرا رهخ و چانېت چيايى سهفين و هافينگهها
شهقلاوه يه لكوردستانا عيرافى.

داد / DAD / عدالة

راست و دروستى، خودانى پهرتوكا ميژووا بهغداد پهرتوكا خودا يا
پارچا ئيكى بهرپهرى ٦٢ دبېژيت: هاتمه بهغدا يا چول و خالى بو تنى
زنجهك لى مروفهك د نافدا بو زيرفانيا باخچى خو دكر، من پسيارا
هندهكا كر چ دبېژنه فى دمفهري گوتن نزانين لى پسيارا نهو مروفى دناف
وى زنجى دا بكهن. من هنارته ديفرا و من پسيارا نافى وى كر؟ گوت:داد
كو بكوردى ئانكو راست و دروست ئينا من گوتى پا چ دبېژنه فى
دمفهري؟ گوت: نهفه باغه و يى منه ئانكو باخچى منه باغى داد ئينا
مهنسورى دهمى ئافا كرى گوت نافى وى بكهنه باغى داد پاشى هاته
كورتكر و بو بهغداد.

دادهرس / DADERS / منجد

قورتالكهر، هاريكار، پاريزفان.

داداش / DADAŞ / اسم فارسي

داشو، بزمانى فارس ئانكو برا، كاك.

دادان / DADAN / عادل

ژ ناڤیت باب کالیت هوزانفانی کوردی نهوی لناف تازیا (عهرهبا) ژیاى و هوزان ب عهرهبا تنی گوتیه بهشار کورئ بوردى.

دانا / DANA / عالم

زانا، دانوش، دانو، دانشمه‌ند.

دهرمان / DERMAN / علاج

چاره، تیمار، هه‌ر تشتی نه‌خوشه‌ک یان بریندار پی‌ ساخ ببیت.

دهل / DEL

دبیت کورته ناڤی ئافده‌ل ببیت. بابکه‌کی به‌رواری ژوریایه ل گوندی بیده‌ه و مائی لده‌فه‌را کانی ماسی (لکج) لکوردستانا عیراقی.

دهرویش / DERWŞÊ / تابع

خودا په‌ریس، هه‌ژار، دیوانه، ده‌ست کورت، بی‌ چاره، بی‌ پول و پاره، قه‌له‌نده‌ر، گوشه‌نشین، گوشه‌گیر، نه‌و که‌سه‌یی په‌یره‌وا بی‌رو هزریت ری‌کا چاکیی (سونی) گرتی، ده‌ر ژ ده‌رگه‌ هاتیه و ویش ئانکو پیش (پیش ده‌رگا)، په‌یره‌وکه‌ریت ری‌کا شیخ (عبدالقادرئ گه‌یلانی- قادری) و ری‌کا نه‌قشه‌به‌ندیا (شیخی نه‌قشه‌به‌ند).

داشو / DAŞO / الاخ الاکبر

داداش، برایی مه‌زن.

داسان / DASAN / اسم منطقه

هه‌ریمه‌که ژ ده‌فه‌را جیایی گاره‌ی و ژ ئامیدی پیدای و روژئافایی رویبارئ زئ پیک تیت و زوزان ژیک ده‌فه‌ره‌ک ژ وئ هه‌ریمی، گونده‌که سه‌ر ری‌کا سه‌نه‌نده‌ج بو که‌رماشان لکوردستانا ئیرانی.

بی‌دور دانه بای، یارز نین، ئاقدان که قنار.

دیروک / DIROK / تاریخ

میژوویا کهفن، زانا میژو کریه سی دم(کهفنی نه خاندی بهری
چه چه پهیدا بکهت نیزیکی ۵۰۰۰ ب.ز و کهفنی خاندی ژ سالا
۲۰۰۰ ب.ز و یی سیی نویی یی خاندی پستی وی و تا نوکه.

دستور / DISTOR / قائد

یاسا، شالیار، شالیاری پیشیی سهردهمی زهردهشتی، پیشهوا
دنایینا زهردهشتی دا.

دوسکی / DOSKÎ / صندوق

دوست، دوستی، خیلکه مهزن لدهفهرا بادینان لکوردستانا عراقی.
ههروهسا دوسکی ژوری ژی ههنه لکوردستانا عراقی. ههروهسا دوسکی
ژوری ژی ههنه لکوردستانا تورکیا. فهرومانرهوایی ل (۹۸۲-۱۰۸۵ز) کریه
لشاری میا فارقین یا نوکه بویه سلیقان- سولهان لروژههلاتی نامهه.
جارهکا دی ل ۱۰۹۳ز سهر ههلدانهفه.

دوبان / DOBAN / سطحین

بیابانهکه لدهفهرا سیملی لکوردستانا عراقی، دووبان.

دومان / DOMAN / دخان

دوکیل، دوی، کادی، تهه، ژ خیلیت کورده لتور عابدين لسوریا فهله و
بسورمانن.

دورسان / DORSAN / جائر

ئهو پاشایه یی کو زهردهشت سهردهمی وی هاتیه سهردنیاای و زور
ژئ ترسیای ئینا فهرومان دا کو زهردهشت پافیزن ناف ئاگری و بسوزن لی
ئاگر فهمریا و زهردهشت نههاته سوتن.

دوشاخ / DOŞAX / ذالقرنین

گه لهك شروفه كه ریټ قورئانا پیروز دبیزن ئهفه تیتو ل یان ناز نافى
ئسكه ندهرى مهكدونی یه كو نافى وى د قورئانا پیروزدا هاتیه.

دیا بوش / DIYABOŞ / اسم امیر

دیابوز، میری میرگه ها ئه دیابین بو (بادینان د بهریدا) سالا ۸۱۲ ب.ز.

دیوسیسیس / DÎYOSÎS / ملك میدیا

دیاکو، ئیکه مین پادشاهی میدیا بو، میره کی میدیانه دهسته هلاتداری
لروژه هلاتی کوردستان کریه لدهفه ریټ ئه رده لان و شاره زور و موکریان
ل سالا ۷۰۱ ب.ز، دیانوکو، دیوکسا، دژوس ۵۳ سالا پاشاتی کریه (۷۰۸-
۶۵۵ ب.ز) و کوری وى فرانیدن ديفرا پاشاتی کر ۲۲ سالا (۶۵۵-۶۲۲ ب.ز).

دیده فان / DÎDEVAN / شاهد

گوف، بینهر، دیده فان.

دیوالی / DÊWELÎ / عطار

دیقالی، جهژنه که ژ جهژنیت ئایینی لدهفه سیخا (سیکان) کو ل ۳۱
هه یفا چریا ئیکی لپه رستگاها (زیرین) له ندی تیته کرن، دبیت ئه ف نافه
ژ (دیوهر) هاتبیت ئانکو گه روک یان ئه و که سی تشتی خو دگیرنیت
لگوند بو فروشتنی (فروشیارى گه روک) ئیزدیا ژیک جهژنه ک وهسا دوی
هه یفی دا هه یه.

دینیار / DÎNYAR / دیان

ئه فینداری ئایینی، ئایین یار، (دینیا) ژى ئانکو دوهی.

دپسام / DÎSAM / اسم عائلة

دهسته لاتداریت ههفلیر بون و ژ خیلا ههزه بانیا سهرده می ئه یوبیان
لکوردستانا عیراقی.

دهبان / DEBAN / ذهبي

دهرگه هی ژیرین، که فنه تاخه که لسوله یمانیی لکوردستانا عیراقی،
خه نجه را دهبان.

داهات / DAHAT / وارد

هاتن، (بوده رامهت و نفیسینا و پارا).

دلبرین / DILBIRÎN / ذاالقلب المجروح

دل بریندار، دل بکوفان و که سه ر، دل بخون، دل نه خوش.

دلخوین / DILXIWÎN / حزين

زور خه مگین، جه گه رخوین، دل برین.

دلخوش / DILXOŞ / سعيد

شاد، دلشاد، بکه یف، به ختیار.

دلسوز / DILSOZ / شفيع

دل سوژ، ئاگر ژ دل د چیت ژ فیانی.

دلنیا / DILNÎYA / واثق

نځوله، باوډری بخو هه یان بتشته کی نارخاین.

دلان / DILMAN / زعلان

سل ، توره بین، زیز.

دلزار / DILZAR / متیم

دل چرمسی، بهلنگاز، دلزار.

دیدار / DÎDAR / ملاقات

سهره دان، نیکت دیتن، پیشوازی.

دژوار / DIJWAR / حار

هار، تیژ، دهف گر.

دلشیر / DILSÊR / قلب الاسد

شیر دل، دل موکوم، زیرهک، نه ترس.

داینوک / DAYNOK / اسم مادي

مروفهک ماد بو سالا ۷۱۵ ب. ز هاتبو دویر نیخستن ژ دهفه را خو بو سوریا نوکه.

درهفش / DIREFŞ / لواء رایة کاوة

ئالا، بهیرهق، په رچه م. بو جارا نیکی کاوهیی ناسنگه راکریه.

دلشاد / DILŞAD / فرحان
دلخوش، شاد، بکھیف.

دلدار / DILDAR / ولهان
نهفیندار، خوشهفی، گرافی.

دههقان / DEHQAN / مختار
کوځه، ریبه، دهه خانۍ.

دهلاندن / DELANDIN / ترشح
بارزنین، پالیان، پالاوتن.

دهوفاندن / DEWVANDIN / اختیار
حیچاندن، نهزمون.

دالاندار / DALANDAR / حارس القصر
زیړهفانی کاخی.

دلداش / DILDAŞ / زمیل
ههفال، دوست، نهتهک، تولداش، دوست.

درستی / DIRISTÎ / صحیح
راستی، بی خار وکیماسی، جان، تهمام.

دهوژان / DEWJAN / اسم فریة

گوندهکى خوش و دلگیره لدهفهره پشدەر لکوردستانا عیراقى.

دهستکار / DESTKAR / جاروشة

دستار، دبه‌رئ‌دا دیاره بدهستی دان دهیرا و دکره ئار، دهست کار.

دیل‌باز / DÎLBAZ / ذکي

شاره‌زا، پى کرى، کارزان.

دهران / DERAN / نه‌ر

زارافى هه‌ورامى ئانکو چه‌م، روبار.

ده‌رده‌م / DERDEM / حالا

خیرا، بله‌ز، ده‌مل ده‌ست، دوى ده‌مى دا.

ده‌روشم / DIROŞIM / شعار

بیچم، سه‌رو سیم، نیشان، نیشانه‌کا تایبه‌ته بو هه‌ر نه‌ته‌وه‌کا
ئازادى وه‌رگرتى.

داخاز / DAXAZ / طلب

داخواز، داواکار

دارتاش / DARTAS / نچار

مه‌ره‌نگوز، دارت‌راشین و دارره‌نین و کارى دارى.

دارفان / DARVAN / خطاب

دارکیش، کاری دار برین و کیشانا دارا دکهت. دهنگی بهکومهل.
دارهوان.

دانهړ / DANER / خالق

دروست کهر، نهفرینهدار.

دایی / DAYÎ / خال

برایی دهیکی.

دهشتی / DEŞTÎ / صحراوي

بیابانی، پانافهکا راست و بهرفرهه.

دیار / DÎYAR / واضح

بیش چاف، تیتته دیتن.

دیاری / DIYARÎ / هدیه

خهلاتی، بهخشیش.

دژوار / DIJWAR / حاد

هار، تیژ بوچیژ و تیغا تیتته گوتن.

دلیر / DILÊR / بطل
زیرهک و نهترس. نازا.

دلوفان / DILOVAN / رحیم
دل نهرم.

دلژان / DILJAN / الیم
دل نهخوش.

دلگهش / DILGEŞ / عاطف
دل شهکری، دلوفان.

دلکوفان / DILKOVAN / علیل
دل کوفان، دل نهخوش.

دلور / DILWER / عاشق
دلبر، نهفیندار.

دانیر / DANÊR / سعید
بهختهوهر، دل خوش، خودان شهنص.

داریوش / DARYOŞ / دارا
نافی چهنهکه سایه ژ پاشاییت هاخه مانشیان. دارا ژ داریوش هاتیه.
داریوشی مهزن دناقبه را سالی ۵۸۶-۵۲۳ ب. ز ۲۱ سال ژیايه. و داریوشی
دووی (۴۰۴-۴۲۴ ب. ز) ۲۱ سال و داریوش سیی (۳۳۶-۳۳۰ ب. ز) ۶ سال.

دان / DAN / عطا

کورئ نافیب پیغه مبه ره نافی دهیکا وی بهلها بو.

دهردی / DERDÎ / اسم شاعر

پاشنافی هوزانفانه کی بادینی بو ل کوردستانا عیراقی سهردمی عادل
پاشایی دهسه لاتنداری نامیدی.

دههاک / DEHAK / ضحاک

دهه کیماس، ژوالعشر عیبوب.

داواتی / DAWATÎ / دباک

دههواتی، داومتکار.

دوستی / DOSTÎ / صلیق

ههفال، یاوهر، دوست.

پیتا (ر) R حرف الراء

رَابِین / RABÎN / قیام

هه‌لستن، شپیره راوستان، سه‌ریا، به‌رهنگاری، به‌رخودان، رابون،
راسیان، رافین، راپه‌رین.

رازدار / RAZDAR / امین السر

هه‌لگری نه‌په‌نیا.

راستی / RASTÎ / عادل

دروستی، بی‌چه‌وت و خاری.

راستکار / RASTKAR / مبارک

پیروز، کاری جان و دروست.

رامیار / RAMYAR / سیاسی

که‌مو، بیتول، شه‌فیار، راویار، راف‌یار.

رامان / RAMAN / فكري

هزر، چيروكا دريژ، پشكهكه ژ هوزا دهفشوريا ل كوردستانا توركيا.

رانيار / RANYAR / سائق

شوفيژ، هاژوو، فارس دييژني راننده.

رازيار / RAZYAR / معاصر

هاودهم، تاپو.

رازوان / RAZWAN / راوي

چيرونك خه، چيرونك بيژ.

راسان / RASAN / تصدي

دهست بلندكرن بو شهري و ليدياني.

راتيستا / RATÊSTA / الصادق

راست گو، بيژهري نازاد، ناسنافي زردهشت پيغه مبه ره.

رمباز / RIMBAZ / رماح

تير هافيژ، رم هافيژ، كهس باش رما بهافيژ.

راگر / RAGIR / عميد

پله يه كا نه فسهري يه نيشانا وي سي ستير و فرنده يه كه لسهر مليت خوداني، خوراگر.

راهوز / RAHOZ / شيخ

ريبهري هوزي، مهزني هوزي يان خيلي، دهنگي بروسيا.

رندی / RINDÎ / جمیل
میر چاک، جوامیر، جوانی.

رزگار / RIZGAR / حر
قورتال، نازاد، سهریهست.

ریزان / RÊZAN / خیر
ریناس، ریهه، رابه، ریفان.

رهشید / REŞÎD / عظیم
نازا، جوامیر، پاک، بکورتی د بیژنی رهشکو.

ریباز / RÊBAZ / نهج
شوپ، ریك.

ریکار / RÊKAR / مستوي
ناست، راست.

راوان / RAWAN / بلیغ
رهوان، رهوان، زمانزان، شههرمزا.

روخوش / ROXOŞ / بشوش
فهبی، دمه بکهن.

راستال / RASTAL / عادل
مروقی راست، نالی راست و دوستی گرتیه.

رێبەر / RÊBER / مدیر

رێزان، رێقه بهر، سهركێش، بهرپرس، رابهەر.

رێنجبهەر / RÊNCBER / کادح

پاله، کارکهەر

رافیار / RAVYAR / صیاد

رامیار فان، نیچیرفان، رافهکەر، راویار.

رێکهوت / RÊKEWT / مصادف

رێکهفت، بێک کات، بهرامبهەر، بهروار.

رهنج / RENC / کد

ئازار، نهخوش.

رێکان / RÊKAN / اسم عشیرة

خێلهکا مهزنه لدهقهرا دهوك لکوردستانا عیراقی، گوندهکه نیژیکی
شلیر لدهقهرا پهنجوین لکوردستانا عیراقی.

روال / RIWAL / فتي

گهنجی موی لی نههاتی تازه جوان، لایی بهرچاف، تهنشت، نیژیک.

راژۆر / RAJOR / حاکم

دهده، دادوهر، زمان پارو.

رێسان / RÊSAN / نوال

بنستر، رستن، رێسا.

راویهر / RAWYER / عابر
ریبوار، ری کار.

رهفهند / REVEND / رحال
رهوه‌ند، کوچەر، گه‌روک، خیلکه ژ هوزا زرار یا لکوردستانا عیراقی،
ئویجاخا صلاح الدین ئه‌یوبی یه.

راخو / RAXO / اسم امیر
کورئ هاجویه میرئ سلیفانه یا لسا ۹۰۶ز بشوره‌شی رابیو دژی
ئه‌باسیا لکوردستانا عیراقی.

رهشکو / REŞKO / اسم جبل
چیایه‌که لده‌فه‌را هه‌کاریا لکوردستانا تورکیا بلنداها یا وی ۱۳۵م. و
ره‌شو یانی هه‌فسار.

ره‌ند / REND / بشوش
دگهل ره‌شوی ده‌رگه‌فانیٔ که‌لا باروخئ بون ئه‌ؤیت ده‌ستکاتی بو
چل قه‌ده‌ری کرین و خه‌نه‌زی لمیرئ خو عبدالرزاق کورئ گولایی به‌گئ
نه‌فیئ خالد به‌گی کرین و داینه کوشتن لده‌فه‌را به‌رواری بالا لکوردستانا
عیراقی، سه‌رخوش، روخوش و گوتن خوش، زهمینیکه دنا‌ف جه‌مانداده‌ی
ئا‌ف رادبیت، جوانی.

روسته‌م / ROSTEM / اسم خراپی
کورئ زاله ژ قه‌هره‌مانیٔ ئه‌فسانه‌یه دم‌یژوو یا کوردی‌دا، ژ
قومانداریٔ که‌یکاوسه، ژ بنه‌مالا گه‌یانیا‌یه کوری زالی یه و ژخیزانا
سامه نافی وی زور دشا‌هنامئ دا هاتیه دژی تورانیا و قومانداری چیروکا
روسته‌م و زورابه.

رېههڤ / RÊHEV / صديق الضيق
ههڤال مرنې، دوستي تهنگافيا.

رند / RIND / جميل
جوان، خاس، چاك، باش، كوك.

رهوانگه / REWANGE / مرصد
جهي رهوان بو ديتنا دويري.

رهخش / REXŞ / اسم حصان
ههسپي روسته مي يه، ههسپي رهسهن و خوش بهز، روناھي، روناك،
رهوشهن، چريسك.

رتيشتر / RITÎŞTIR /
د ئافيسټاييډا بو خودان شير ومهتال و رم و سوارا د هاته گوتن.

رهوان / REWAN / روح
جان، تشتهكي ساخ و نهمر، خوش بهز، راوان.

رؤنياس / RONYAS /
رووناس، گينو، گيايهكه بو رهنك كرنا (ماشهر) ئ (هرياريساي) بكار
دهات دا سور كهن، وهكي گيايي (سهندهل) ديسا كاري رونياسي دكهت بو
زهركرنې. نافي كچايه.

رهزاده / REHZADE / امیر

رهها مال مهزنا، ژ مالهکا خودان رههه، یان ئورفهلی یه خههکی
رههای یه ئورفا نوکه لکوردستانا تورکیا، نافئ ئویجاخهکی یه لبازیری
بامهرنی لکوردستانا عیراقی.

راوکار / RAWKAR / صیاد

کاری وی راف و نیچیره، رافیار، رامیار.

رهپوش / REPOŞ / جو

گز و با، کاری ئاسمانی ژ بهفر و با و بارانی و ساهی.

رهمان / REMAN / اسم جبل

چپایهکه لکوردستان.

رهسکان / RESKAN / طبیعة

دروست بونی سروشت.

رهبندان / RÊBENDAN / حصار

ری گرتن، ههیفهکا کوردی یه د کهفیه نیفا زمستانی، بهفرانباز.

ریشین / RÊŞÎN / النهر الازرق

روی شین، ریبازی شین، رویبازی شین، گوندهکه لدهفهرا شارهزور
ههروهسا ئافهکه ژ کوردستانا تورکیا تییت و دکهفیه نافبهرا دهفهرا
بارزان و خیلا ریکانیا لکوردستانا عیراقی.

رهبن / REVBEN / کاهن

خودا پهریس رهبان.

راوێژ / RAWÊJ / استشار
پرسیار ئی کەر.

رههه‌ند / REHEND / مجري
ئاواره، مشه‌خت، دهر به‌ده‌ر، خه‌نده‌ك، جوکا ئاڤا فه‌رێژ.

رێڤه‌نگ / RÊVING / مار
رێبوار، کاروانی، ئه‌وی لسه‌ر رێکه‌کی بجیت، رێبار.

رێبین / RÊBÎN / عراق
رێناس، رێزان.

راما / RAMA / تصور خیال
چیا به‌که‌ د که‌ڤیته‌ پشت چیا یی پیرومه‌گرون ل کوردستانا عیراقی.
دالغه، هزر.

راوێر / RAWÊR / خطاب
دارفان، داره‌وان، دارکێش.

رسته‌م / RESTEM / بطل
روسته‌م زاده‌ کوری ئه‌سفه‌ندیار سه‌ر قومانداری له‌شکری فارسا بو د
شه‌ری قادسیه‌ دا هاته‌ کوشتن هنده‌ك دبێژن روسته‌می کوری
فه‌رخوزادی ئه‌ره‌نی بو و هنده‌کیت دبێژن روسته‌م کوری هورمزی بو.
روسته‌م فه‌رخ هورمز سه‌رله‌شکه‌ر بو شه‌ری پردی سالا ۱۱۳ک.

راسان / RASAN / تصدي
به‌ره‌هه‌نگاری، خورا گرتن.

ریتار / RÊTAR / هول
ریکا تار و یا بترس.

راخ / RAX / سفوح
میږگ و چیمه، تهنشتا چپای دهمی کهسک دکهت. خهم، راغ، ناغی
هوزانفانه کی نافدارئ کورده د گوتنئ (بابه راخ) کو دسهر هوزانفانیئ را
جهنگاوهر و شیرودشین بو سالا ۲۱۲ کوچی هاته کوشتن د شهره کی دا دژی
عهباسیا ل سهردهمی مهسنورئ عهباسی دهمی لهشکه رکیشی ئینایه سهر
هیزین جافهرئ داسنی لکوردستانئ.

روئل / RIWÊL / بل
رولک، ژاله، خویسار، روئیل پتر فهله بناف دکهن.

رهفۆ / REVO / سرب
رهوه، کهرهکی پهزی، رهفهکا فرهندا، کهرهکی مروفا،

روباد / ROBAD / قائد
رئ نیشاندهر، لبهراهی چون، ریکیش، کهوی رباد.

رئبهر / RÊBER / مرشد
رئ نیشاندهر، ریکیش، لبهراهی چون.

رئدور / RÊDOR / طریق
رئدیر، ریکا دور.

پیتا (ز) Z حرف الزاي

زاب / ZAB / اسم نهرافد

زى، زو، زاغ، راسب، كورئ تههماسبى يه كو وئ ئەف رويبارە يئ
كيشاي. كورئ توکمان كورئ منوچهرى كورئ ئيرهج كورى فرەيدون، دوو
رويبار بقی ناقي هههه يئ بلنديان مهزن سههههکانيا وى لکوردستانا
تورکيايه و تيت بو کوردستانا عيراقى دريژيا وى ٤٥٠ کيلوميتره ٢٥٠ کم
ژئ د کوردستانا عيراقى يه، زى بادينان.

زابل / ZABIL / اسم مدينه

شارهکه لدهفههرا زابلستانى لروژههلاتى کوردستانا ئيرانى، جهئ
روسته مى زاله.

زازا / ZARA / لهجه

زارافهکه ژ زارافيت زمانى کوردى نارى وهكى بادينى و سورانى،
تيرهيهکا کوردايه ل روژنافاي کوردستانا تورکيا نهفى.

زهردهشت / ZERDEŠT / اسم نپي

هیشتر زهر، خودانی هیشتر پیر، هیشتر نازار کهر، زهردهشت، زاردهشت، زاردهشت، پیغه مبهره و کورده (۵۵۱-۶۲۸ ب.ز) نایینهک بنافی خو دامزراند و پهرتوکا (یاسنا) YASNA دروست کر کو نیکه ژ پینج پارچیت پهرتوکا پیروز (ثافیستا). خوداوهندی چاکیا ناهوارامزدا شروش بو هنارت کو مزگینیا راستیی بهلاف بکعت. گهلهک دبیژن: کو هزر و بیریت یونانیا و جوهیا و فهلا ژ هزر و بیریت زهردهشتی هاتینه وەرگرتن. زهردهشت کوری پورشاسب کوری مدراسف کوری ئوردوسفه. بابی وی ژ نازربایجانا کوردستانا ئیرانی یه. ههروهسا سی زهردهشتیت کورد لناف میدیا پهیدا ببون کو چاک و زانا بون و نارمانجا وان ناشتی و تهناهی و ئارامی و خوشیا مروفا بویه و هندهک زی دبیژن چارن ژبلی یی مه نانا ئی ئینای:

- ۱- نیک لبهلهخی پهیدا بویه سالا ۳۰۰۰ ب. ز.
- ۲- فرهیدون پاشا بو ل ۲۰۴۰ ب. ز.
- ۳- ل ۱۸۷۷/۳/۶ - ۱۸۰۰/۱۰/۱۱ ب. ز پهیدا بویه.
- ۴- لئورمی دیسا پهیدا بویه و دبیت هه ژهف بیت کو ل ۳۰ / گولانی سالا ۶۶۰ ب. ز هاتیه سهر دنیایی و ل سالا ۵۸۳ ب. ز چویه بهر دلوغانیا خودی.

زرادوشت / ZERADOŠT / اسم قائد

قوماندارهکه دهستههلاتداریا ههفلیر کریه لکوردستانا عیراقی، یان زراداش بو کو سهردهمی وی عیسا پیغه مبهه پهیدا ببو.

زادوق / ZADOG / صادق

هوزهکا فهلا بو سهردهمی یه زدی کورد لدهقهرا میسل لکوردستانا عیراقی و ژنهکا چاک و باش کو ناف دهنگی خو هه بو د گوتنی شیرین ژ فی هوزی بو.

زال / ZAL / سیطر

زالی ئیکێ دهمی خودی دای یی ریش سپی و زالی دووی بابی
روسته می یی ئەزمان سپی بو، رکیف، زالگهه.

زاخو / ZAXO / اسم مدینه

ئەزیا خو کورێ دەریا خو کورێ نوھ پیغەمبەرە، پادشاهی دهفهرا
پشت چیاپی سپی و روژنایای رویباری خابیری پایتەختی وهلاتی وی
باکرما بو، سهردهمی وی زاخو هاته ئافا کرن و ل سالا ۱۸۶۴ ز بویه فهزا.
پرر، پروهرا.

زاگروس / ZAGROS / اسم جبل

ژ چیاپی کوردستانی به د کهفندا کورد ئی نیشتهجی بوینه دگهل
چیاپی تورس، لدهفهریت موکریان و کهرمانشاه و نهردهلان و ههمه دان
لکوردستانا ئیرانی.

زانا / ZANA / عارف

کهسی زور زان و تیگههشتی.

زانیار / ZANYAR / عالم

زانست، زانین.

زامدار / ZAMDAR

بریندار، درب فی کهتی.

زریاب / ZIRYAB / ماءالذهب

ئال کورێ نافع د گوتنی زریابی میسلی کورد بو و لشاری نهینهوا
جیواربو، سترانیژ و موسیقا ژهنهکی بناف و دهنگ بو سالا ۸۵۲ز لشاری
ئندولس چو بهر دلوغانیا خودی، ئافا بی گهرد، ئافا زیری، زیئرئاف.

خیله‌کا کورده زوریا به‌رفره‌هه لده‌فه‌را نافه‌ه‌را دی‌ری و حه‌ریر
لکورستانا عیراقی نی‌زیکی روبا‌ری باشوره دی‌ژنی زراری.

زیفی، رهنگی زیفی، دبیت ژ زهفر هاتبیت ئانکو توانا و شیان و دهمار، خالد ئەفهەندی ئاکرەبی دبیزیت: زیفی، رهنگی زیفی، دبیت ژ زهفر هاتبیت ئانکو شیان و دهمار ههروهسا دبیزن زیرو زیومر یانی.خشل. خالد ئەفهەندی ئاکرەبی، دبیزیت:

کہ مہر لمن کہ رکہر بیہ

خونا دلی جاری بیه

نورا چاڦا تاري بيه

دەرمان نہ کر دیم زیوهری

زى بار، هوزدكا مەزنە ھەروەسا نافی گوندەكى يە لكوردستانا
عراقى، دەرياجەيەكە نىزىكى شارى مەريوان لكوردستانا ئىرانى.

زیڤار، هه‌ژار، گوندیکه له‌ناوچه‌ی بادینان لکوردستانا عیراقی.

دانه وِیله‌یه‌که (دانه‌که) تاله لناف ده‌خلا شین دبیت.

خیلہ کہ مہزنہ لکوردستانا عیراقی باپیری صلاح الدین ئەیبوی ژ ناف
جوبه تکریت.

زێرمفان / ZÊREVAN / حارس
زێرمفان، پاسهفان.

زێندی / ZÊNDÎ / یحیا
زندی، زێندو، ژین دار، ساخ.

زیندهزەر / ZÎNDEZER / یحیی
ژ مێرچاک و پههلهوانی زێبار بو د شهڕێ که لاقومریی دا، ده‌می
سماییل ئاغا ئیریش بریه ناف به‌رواری بالا سالا ١٨٢٠ ز لکوردستانا عیراقی.

زمناکو / ZIMNAKO / اسم جبل
چیاپه‌که لکوردستانا عیراقی بلنداهیا وی ٢٥٠٠ م ژ زنجیرا چیاپی
زاگروسه.

زهنده / ZENDE / ساعد
دکه‌فندا نافێ ده‌فه‌را سولێمانی بو، زهند، مه‌زن و شیان، زانین و
شروقه کرنا ئافیستایا پیروز، که‌ریم خانێ زهند ده‌سته‌لاتداری لوه‌لاتی
فارسا کریه ١٧٤٧-١٧٩٤ ز سه‌ر کرده‌یه‌کی کورده (١٧٥٢-١٧٧٩ ز) و ل ١٧٥٦ ز
ئه‌سفه‌هانی داگیر کر. زهند ئافیستا زهند ئانکو زانین و ئافیستا ئانکو
ئه‌ها نه‌و یان هه‌ر ئیستا، زانینا فه‌ر، زانستا نوکه، شاره‌وانیه‌ت بزارافی
هه‌ورامی.

زیان / ZÎYAN / خساره
بفیرو چو، چونا بی به‌ها، شکه‌ستن.

زێد / ZÊD / وطن

وولات، نیشتمان، زێدیاری، زێد نامه ئانکو رهگهزنامه و ناسنامه
وولاتی، ئیکهمین کهس ئالا لوبنان سهر کوچکا میریا لوبنان بلند کری
کورد بو و تاکو مری لوبنان زێدنامه خو نه دای، زاگه.

زێدان / ZÊDAN / وطنی

خێلهکه کورده دناڤ هه رکیان دا ههروهسا چهقهکه ژ خێلا پنیانشلی
یا مهزن وهسا ژ خێلا موتکان جودا بیه، زینا زێدان، سیدان.

زهربانو / ZERBANO / ابن رستم

کوری روسته می یه.

زورمه‌ند / ZORMEND / جسور

دلیر، نه ترس، ئازا.

زهپوش / ZEPOŞ / سافیه

به مانای (جۆ) دیت.

زهینه‌ل / ZEYNEL / اسم وطنی

زهینه‌ل به‌گۆ به‌رواری نیشتمان په‌روه‌رکی بناڤ و ده‌نگ بو لده‌فه‌را
به‌رواری بالا لکوردستانا عیراقی، ژ هه‌قالی‌ت به‌درخان به‌گۆ جزیری بو و
دگه‌ل وی هاتبو سهر گوم کرن بو وولاتی سیلانیك ژ به‌ر نه‌گه‌ری‌ت
رامیاری سهرده‌می ده‌سته‌هلاتا ئوسمانیا.

زريادر / ZRYADIR / اسم تاريخي
براي ویشتاسب یی مادی بو.

زوزک / ZOZIK / اسم جبل
چيايه که لدهفهرا راوهندوز لکوردستانا عيراقی.

زمردکۆ / ZERDIKO / الجبل الاصفر
چيايه که لدهفهرا بهختياريا لکوردستانا عيراقی بلنداهيا وی ۷۷۱م،
چيايی زهر ژ زنجيرا چيايی زاگروسه.

زوزان / ZOZAN / بين الجبال
زوزانی، کیوان، جهيت بلند و سار.

زوم / ZOM / مراعي الصيف
هافينگههيت کوچهرا، چهروانييت هافيني کانيهک ئافی لدهفهرا شار
باژير لکوردستانا عيراقی.

زيمکان / ZÎMKAN / اسم منطقة
دوله که لدهفهرا سوليمانیي لکوردستانا عيراقی.

زهکهریا / ZEKERÎYA / اسم نبي
۳۲کەس بقی نافی د پهرتوکا پیروزدا هه نه ههر وەسا ئەف ناهه د
قورئانا پیروز دا ههيه.

زێرو / ZÊRO / ذهبي
بههازي، گران بهها، ژ رهنگی زيی.

زمینه فون / ZEYNEFON / زینفون

زمینو، زینه فون، میژو نفیس و تورمه‌فان و قومانداری له‌شکه‌ری یونانی(۳۴۱-۳۵۵.پ.ز) نافداره بگه‌ریانیت وی و سه‌رکیشیا وی یا چه‌کدار و پاته‌خوار ژ وه‌لاتی سوریا و یونان(هه‌له‌تا دهه هزاره) بو عیراقی دا کو هاریکاریا کورشی بچویک(گوهره‌شی) بکه‌ت دژی برایی وی ئه‌رده‌شیری، پاشی زمینه‌فون بگوهره‌شفه شکه‌ستن و پشتی ئه‌رده‌شیر بسه‌رکه‌فتی زمینو و که‌سیت ماین ژ چه‌کداریت وی زفرین بو وه‌لاتی خو یونان د کوردستانی‌را(ژوریا عیراقی) ده‌می بورین و لنیزیک‌ی رویباری تیکه‌له(دجله) هه‌می رویدان و سه‌ربور و بیره‌اتن و دیتنیت خو د قی هه‌له‌تی‌دا(هیریشی) نفیسین د په‌رتوکا خویا نافدار(ئانا باسیس) (بسه‌ر که‌فتن).

زمیا / ZEYA / مصاب

زمیه، درب دای، ژانی قی که‌تی
من له‌بی یاران زمیه‌ی زامانم مه‌تله‌وم تونی په‌ی تو ئامانم

زیره‌فان / ZÊREVAN / مراقب

چاف دیر، سه‌پان.

زیره‌ک / ZÎREK / ذکی

دلیر، چه‌سپان، شاره‌زا.

زهردیوان / ZERDÎWAN / صفراوی

ژ زهراتی هاتیه، خودانی زهراتی.

زه‌فان / ZIHVAN / وفد

لنوینه‌ر، نیردراو.

زهنگین / ZENGÎN / ثری

پاره دار، ده‌وله‌مه‌ند.

پیتا (ژ) J

حرف - ژ -

ژافر / JAVIR / جعفر

ژافر تیراهی بابی شیخ ئادی یه. ژافر داسنی.

ژیارا / JIYARA / حضیری

شارستانیتهت بزارافی هه ورامی.

ژیگر / JÊGIR / مصطفی

بزار، بزاره.

ژیو / JÎW / حی

زیندو، ساخ.

ژیور / JIWER / عالی

به رزی، دبیت ژ ژوری هاتنیت.

ژئ / JÊ / وتر

دافا موی یاکو بوته مېرا تېته دروست کرن، دافا چه رمی یه نهوا بو
کناچا تېته دروست کرن.

ژیشان / JÎVAN / نادم

په شیمان، لیقه بوی.

ژاروو / JARO / مسکین

هه ژار، بی کس و بی خودان، ره بهن.

ژیار / JIYAR / یحیی

ژینیار، هشیار، ژیان.

پیتا (س) S حرف السين

سابا / SABA / شیخ

سابا، بزاری کلدانی کو زمانی فہلیت کوردن نانکو پیر، وەکی ساوا
بزمانی سریانی ھەر نانکو پیر.

ساسان / SASAN / جد الساسانیین

کورئ بہہمہنہ، بابکہکہ دەستہلاتداری یا کری لئیرانی ۴۷ پاشا ژ
وان رابینہ دوو ژێ ژنک بون، دەستہلاتداریا وان سەردەمی ئومەر کوری
خەتابی د شەری قادسیی دا لچریا نیکی سال ۶۳۷ز بدیماییک هات.
ساسان بابی ئەردەشیرە و زافایی بابکی یە. د بەری دا لپەرما لا ناگری بو
یا خوداوەند ئاناھیتا لباژییری ئەستوخار لکوردستانا ئیرانی. نافی
موبدەکی زەردەشتیا بو لپەرستگاھا ناھید لکوردستانا ئیرانی.

ساپور / SAPOR / ذوالاکتاف

شاھپور کورئ ھورمزە کورئ نەرسی یە. نافی کورئ وی د کورئ
ئەردەشیری ھەردوکا شاپورئ خودان مل چونکی ملیت عەرەبا دبری.
سەردمی سابورئ ئەردەشیرئ مانی پیغەمبەر یار بیو. باژیەرکە
لکوردستانا ئیرانی.

ساموا / SAMWA / اسم السليمانية

زاموا، كهفنه نافى سولهيمانيى بو لكوردستانا عيراقى ههروهسا دگوتنى سيلونا.

سانان / SANAN / ملك

سهنه، نيشانهكه وهك پاشنفا بويه بو فهزماندهواييت كوردو د بهرئدا وهكى نافى ميران يان شاهنشاه بو فهزماندهواييت فارسا د هاته گوتن، سنه، سههندهج وى دهمى هاتيه ئافا كرن ئانكو كهلاتا سانايان يا سامانيا، ساناندوژ.

سام / SAM / سامي

شام، كورئ نهريمانه، كورئ نوھ پيغه مبهره، بسههم و بترس.

سامان / SAMAN / ثروة

كرت د كهل و پهل، مال و دهولهت، نهگهرئيت دهوله مهنديى، ريك و پيک و جوانى، خوشى و تهناهى، نيشان و نهندهزه، سهرخوه بون، وهلات، شار، نيشتمان، ههمى بهرهمييت توره و هونهريى، پاكي، هيژ و شيان، بابكى بنه مالا پاشاييت سامانيا د ميژوويا كوردى دا.

سامدار / SAMDAR / محترم

ريژدار، خودان سههم و بترس.

سان / SAN / مثل

رهوشت، توانا، شیان، پاشا، هسان، باج، ریژا لهشکری، نازنافی میرییت
 هه‌ووامان، باجهک بهری پاشاییت مه‌زن ژ پاشاییت لاواز د وان کشوهرین
 د جه‌نگادا شکه‌ستن خاری د هاته ستاندن.ل(۹۷۱ز-۹۹۵ز) فه‌رمانره‌وایی
 کریه کو ده‌سته‌لاتا سی‌یه ژ زنجیرا گورانا.

ساماندار / SAMANDAR / غنی

خودانی کرت و کهل و په‌لا، سیردار.

ساوا / SAWA / شیخ

ساوه، ده‌ریاچه‌کا مه‌زن‌بو لنافه‌ندا هه‌مه‌دان یا ه‌شک بوی و باژی‌ری
 ساوه لجه‌ی وئ گوئی یا هاتیه ئافا کرن ب وی نافی. ساوه بزمانی سریان
 ئانکو پیر.

ساوین / SAWÊN / اسم جبل

چیا‌یه‌که لده‌فه‌را قرنا قاو و پشت ناشان لکوردستانا عیراقی.

سارون / SARON / صیاد

راوچی، نیچیرفان.

ساسون / SASON / اسم جبل

چیا‌یه‌که لکوردستانا تورکیا، میرنشینه‌کا کورد به‌ری لی هه‌بو. به‌ری
 د گو‌تنی چیا‌یی نازۆ.

سالار / SALAR / قائد

پلهیهکا ئهفسهريه د سوپادا ئانکو پيشهوا و ئهفه نافيت پليت
لهشکهرى بو ئهفسهرا وهكى ديار:-

- ۱- جیدار ئیک يهك ستیر
- ۲- جیدار دوو دووستیر
- ۳- پيشهنگ سى ستیر
- ۴- پيشرمر سهري بازی يه
- ۵- پيشکار سهري بازیه وستیرهکه
- ۶- سهردار سهري بازی يه و دوو ستیر
- ۷- راگر سهري بازی يه و سى ستیر
- ۸- سهرتپ سهرى بازی يهو دووشير
- ۹- سوپاسالار ئیک سهري بازی يه و ستیرهک و دوشير
- ۱۰- سوپاسالار دوو سهري بازی يه و دوو ستیر و دوو شیر
- ۱۱- سهرودر- شکودار(سهري بازی يهو دووستيرو دووشير
(دووبه لگ) مهيب

سالاريا فهرمانروايى کريه ل (۹۰۰-۱۰۲۵ز) و گوتنى کوردیت
تهبه رستان لباشور و باشورى روژهلاتى دهريا خه زهر لئيرانى.

سهردار / SERDAR / عقيد

پلهیهکا ئهفسهريه بازیهک و دووستیر سهر ملی وی هه نه (سه حکه
پليت ئهفسهرا) سهرهنگ، سهروکى لهشکهرى.

سهرودر / SERWER / مهيب

پلهیهکا ئهفسهريه خودانى بازیهک و دووستیر دگهل دو شيرا دناڤ
دوو به لگيت قهسيا دا. شکودار.

سهرتپ / SERTÎP / لواء

پلهیهکا ئهفسهريه خودانى وى بازیهک و دوشير سهر ملی هه نه.

سهرهنگ / SERHENG / عقید

پلهیهکا ئهفسهریه خودانی وئ بازیهك و دوو شیر سهر ملی ههنه، سهردار.

سهرباز / SERBAZ / جندی

سهربازه، وینهیهکی بازی بکومی وئقه ههیه، شهرکهر، میرک، چهك ههلگری سوپای.

سهروک / SEROK / رئیس

سهرور، سهردار، رئقهبهري گشتی، سهرکیش مللهتی یان لهشکهری یان سوپا.

سهرپهل / SERPEL / آمرفصیل

پلهیهکا چهکداریت سوپای و لهشکهری.

سهرتهل / SERTEL / ثمین

تشتی ههلزارتی و نایاب.

ساراندوس / SARANDOZ / جد خوشناو

ساراندوز، وهزیرئ سولتان سهلیم بو یئ ئوسمانی ژ خیلا خوشناو بو ژ کوردستانا عیراقی، حوسهینی کورئ ئمام عهلی گوستیرهك نهخشاندی کریو دهستی ئهمبیسبو دهستی کوری ساراندوزی باپیری مهزنی خوشناوا.

سهردهشت / SERDEŞT / صحراء

دهقههك بهرفره و مهزنه د کهفیهته کوردستانا ئیرانی.

سەنگەر / SENER / خندق

چەپەر، کوزک، زێرهفا، تاپی، خەندەک.

سەفین / SEFÎN / اسم جبل

چیاپەکی بلند و ب دارو باره بلندایا وی ۱۹۷۰متره، هافینگهها شهقلاوه دکهفیه نزاری فی چیا ی ل کوردستانا عیراقی.

سەمیان / SEMYAN / صاحب

خودان و مهزنی مالی، کەس وکاره و هەبەین.

سەنگار / SENGAR / صديق

هاوری، ههفال، دوست، دبیت سونگور هەر ژ وی هاتبیت یان شنگار.

سەرتەك / SERTEK / اسم مصيف

هافینگههه لدهفهره هورین و شیخان لخانهقینی لکوردستانا عیراقی.

سەرازا / SERAZA / مستقل

سەربخو، خوسەر، نازاد، سەربەست.

سەگفان / SEGVAN / هدا ف

نیچیرفان، نیشان شکین، سەگ ئانکو سە و فان ئانکو خودان، خودانی سا ژ بو نیچیری، وهکی گافان خودانی گا و شقان خودانی پەزی ژ چتهفان هاتیه. سیرکفان.

سورداش / SORDAŞ / اسم جبل

چیاپەکه لدهفهره سولهیمانیی لکوردستانا عیراقی.

سوار / SIWAR / راکب
سیار، نه‌پیا.

سوهراب / SOHRAB / اسم ابن رستم
زوراب، سهراب، نافی کوری روسته‌می یه.

سوددار / SODDAR / مفید
قازانج کار.

سوخر / SOXRA / اسم ولي عهد
رئف‌به‌ریا پاشاتیا ئیرانی کریه پیش یان لجهی قوبادی کوری
فه‌یروزی چونکه زاروک بو تاکو مه‌زن بی.

سوران / SORAN / سوران
ئه‌و ده‌فه‌را دکه‌فیه ژوریا جیای سپیلکی (بانی‌ا حهریر) و تاکو
بگه‌هیه سنوری کوردستان تورکیا و یا ئیرانی د به‌ری دا میرگه‌هه‌کا زور
مه‌زن و به‌رفره‌ه بو لکوردستانا عیراقی پایته‌ختا وی راوه‌ندوز بو و
میری نافداری وی ده‌فه‌ری (محمد پاشا) بو د گوتنی میری گه‌وره یان
میری کوره (۱۸۳۷-۱۸۳۵ز) و هه‌ره‌ ۱۶۱۹-۱۸۲۴ میرنشین فیه‌کی‌شا.

سندی / SINDÎ / اسم عشیره
هوزه‌کا مه‌زنه دکه‌فیه ژوری و روژه‌ه‌لاتا ده‌فه‌را زاخو لکوردستانا
عیراقی ژ بسورمان و فه‌لا پیک تیت، میوه‌یه‌که زه‌ره ژ پورته‌قالا
مه‌زن‌ره. هندی و سندی برانه، سند ده‌فه‌ره‌که لناقه‌ه‌را هندو که‌رمان و
سه‌جستان.

سورین / SORÊN / حمراوی
چپایه‌که لده‌فه‌را شاره‌زور لکوردستانا عیراقی.

ساکار / SAKAR / سهل

ساده، ئاسان.

سیردار / SÎRDAR / ثری

خودانی درافی، ساماندار.

سروش / SIROŞ / جبرائیل

فریشته‌یه‌که د ئولا زهردهشتیاندا په‌یغام دئینا بو زهردهشتی ژ لایئ
خودی فیه، خورپه‌ی دل، سروشیار، پارستیئ سیویا.

سایه / SAYE / ظل

سیبهر، ده‌وله‌ت سه‌ری..نزار.

سنجار / SINCAR / سنچار

سه‌نگه‌ری سه‌ری ری‌کا روم و عه‌جه‌م و عه‌رده‌با، شاه‌ی دیماهیئ بیئ
سلجوقیا لچه‌رخ‌ی ۱۸ئ زایی‌نی نافئ((کوردستان)) بو جارا ئیکئ ئیخسته
سه‌ر ده‌فه‌رده‌کا وه‌لاتئ خو کو دبیت شنگار ژ نافئ وی هاتبیت.

سنور / SINOR / حدود

توخیب، پیژان، که‌وشه‌ن، په‌رژان.

سفوره / SIVORE / سنچار

ئاژه‌له‌که کویفی تیتته بخودان کرنا ئی که‌هی نابیت ، گویز و باهیف و
که‌زانا دخوت زور جوان، سموره.

سفوک / SIFOK / سماق

داره‌که ئوشیئ دندکیت ترش پیقه تیت. پشتی هسک بونی وه‌کو
خوی بخارنئ وه‌ردکه‌ن و دخون، هه‌روه‌سا دبشیفنه نافئ دغه‌دخون.

سیپان / SÎPAN / اسم جبل

پرا نه مریت چه کی گولله هافیز، سیپه، سیپایه، سیقاند، چیاپه کی مهزن و بلند د بهرفه هاتیه دکه فیه هندافی ده ریاچا وانئ لهو دبیزنی سیپانی خه لات چونکه نیژیکی باژییری (خه لات) ه- نه حلاط- لکوردستانا تورکیا - چیاپی سیامه ند و خه جی.

سیامه ند / SIYAMEND / العبد الاسود

سیابه ند، نه فیندارئ خه جی یه کو چیرۆکا وان لدهفه را سیپانی خه لات رویدایه، ئیکه مین که سه ئالا هیتله ری لسه ر رایشتاخا ئه لمانی ئینایه خاری کو کورده کی شورده ی بو لویری دبیزنی سیامه ندوف.

سیانزار / SIYANZAR / اسم جبل

چیاپه که لدهفه را به رزنجه ی لکوردستانا عیراقی.

سیاوش / SIYAWIŞ / اسود ساکت

سیاوش، کوری که یکا وسه، رهنگی سپی.

سیفو / SÊVO / تفاح

ژ سیف هاتیه، ههروه سا سیفی بو کچا تی گوتن.

سیتو / SÎTO / صیاد

کهفته نافه کی کوردی یه دبیت ژ سیتا کهوا هاتبیت، سیت فان.

سیلفانی / SILÊVANÎ / اثرم

هوزه کا مهزنه لبادینان لکوردستانا عیراقی، سیلفانی دبیت ژ سی لیفی هاتبیت ئانکو لیقه کا وی دوو که ربیت. یان سی دهفه ر (لیفا پشت چیاپی سپی و یا بن چیاپی سپی و یا دهشتی).

سیمیار / SÎMYAR / حقی

رازگر، پشتا راستیی دگریت. پاچنآف ئانکو پاش نافیی (نازناو) زانستی زهردهشت بو.

سیروان / SÎRWAN / صاحب الثوم

رویارهکه لکوردستانا عیراقی. خودانی سیرا.

سامال / SAMAL / حمو

ساهی، ئەسمانهکی بی ههور.

سفن SIFIN / موضوع

بابوار، بابەت.

سنجاو / SINCAW / اسم عشيرة

ژ خیلەکا مەزنە ژ کوردیٔ ئیزدی یا بناڤ و دەنگە لدهڤهرا شنگال لکوردستانا عیراقی.

سمبول / SIMBOL / رمز

دبیت ژ سمبیل هاتبیت نیشانا میڤکایه.

سرود / SIROD / نشید

هوزان، ههلبهست، پهسته، سترانا رامیاری.

سپیتمان / SIPÎTMAN / اسم عائلة

بنه‌مالا زهردهشتی یه.

سه‌مه‌دار / SEMEDAR / اسم جبل

چیاپه‌ك بلندو ساره لکوردستانا تورکیا.

سمکو / SIMKO / تصغیر اسماعیل

کورته نافئ سمایله، سمکو شکاک شورشگیرهکی کورده سالیئت (۱۸۲۰-
۱۸۲۰ز) لکوردستانا ئیرانی بشورهشی رابیو.

سرو / SIRO / اسم امیر

باشایهک بو لیهمهنی پشته فانییا روسته می دکر و پروپاکاندا
زیرهکی و چالاکیی بو بهلاف دکر.

سروه / SIRWE / نسیم

شنه، شنهبا، بایی سپیده، گفیری، گوفارهکا روشهنبیری بو هیمن
موکریانی یی هوزانغان ل کوردستانا ئیرانی دهریدخست.

سرهوت / SIREWT / مطمئن

دل نیا، دنیا.

سپیندار / SIPÊNDAR / اسم قریه

چیایهکه لدهقهرا برادوستیا لکوردستانا عیراقی، ههروهسا نافئ
گهلهک گوندایه، سپیندار.

سپیار / SIPYAR / اسم جبل

چیایهکه لدهقهرا پینجویین لکوردستانا عیراقی.

سپیپاره / SIPÎYARE / اسم قریه

گوندهکی خوشه لدهقهرا ماوهت لکوردستانا عیراقی.

سپیلک / SIPÎLIK / اسم جبل

چیایی بانیا ههریر و دبیزنی بهنی ههریر د کهفیهته دهقهرا سوران
لکوردستانا عیراقی و بلندایا وی ۱۱۲۳ میتره. ژ پستیا چیایی زاگروسه.

سلباتو / SILBATO / اسم جبل

چیاپه که لوهلاتی گهرمیان دهفهره جهباری نیژیکی کهرکوک
لکوردستانا عیراقی.

سترو / SITRO / قرن

شاخ، ههستیەك تیژو دریژه بهرگاو بزن و بهرانا فهتیت.

سکل / SIKIL / نار

پشکو، ناگر، په لا ناگری.

سلان / SILAN / من هم؟

کیوان،

سانا / SANA / سهل

مانسین، ئاسان، ساناھی.

سهمه‌دار / SEMEDAR / اسم جبل

چیاپهك بلند و ساره له‌ندافی چه‌ئ لکوردستانا تورکیا.

سیهر / SIYER / اسم جبل

چیاپه که لدهفهره شار باژیر لکوردستانا عیراقی.

سنجان / SINCAN / خلوق

سنج ئانکو توره‌و ره‌وشت. نافی ئاغایه‌کی مزوری ژیریا بو. گونده‌که
و نوکه دبیزنی سیناجیان ل دهفهره پشدر لکوردستانا عیراقی.

سه‌فین / SEFÎN / اسم جبل

ژ زنجیرا چیاپی زاگروسه دکه‌فیته بن شه‌قلاوه لکوردستانا عیراقی
بلنداهی وی ۱۹۷۰ مێتره.

سرود / SIROD / نشید

هوزانا نیشتمانی، سرودا کومارا مهاباد لکوردستانا ئیرانی دهستیپکا
وی د گوتن:

نه ختم ناوی ژپانه   له سهرت و کهرمه شانه
باب گورگور دهزانه   له موسلی شاده هه مانه

سابا / SABA / کهل

وشه یه کا ئارامی یه ئانکو شیخ،

سابرین / SABRÎN / تییس

تگه، نه ژه، خرت، نییری ژی سی سالا و پیههله تیتیه بخودانکرن ناف
پهزی یان تنی بو فی، تازی بکارئینایه و بو کچا.

سمو / SIMO / قلم حوید

قه له مه کی بولایه ئاسنی پی کون دکهن.

سهرکار / SERKAR / مراقب

که سه که یی کریه سهرمه زن و چافدیری هنده که سییت دی د
کاره کی دا.

سهربار / SERBAR / حر

سهر گریدای، سهر بهردای، ئازاد.

سه میان / SEMYA / صاحب

خودان، مالخوی، سه روک.

سهرکهفت / SERKEFT / منصور

سهرکهوت، سهرفراز، پلا بلند وهرگرن.

سوزدار / SOZDAR / وعد

ژفان دار، پهیمان دار، خودان سویند و سوزه.

سوسان / SOSAN / اسم شاعر

نافی کهفنه هوزنقانه کی کورده.

ساموا / SAMWA / اسم مدینه

کهفنه نافی بازیری سولهیمانی بو ههروهسا دگوتنی سیلونا
لکوردستانا عراقی.

سیروس / SÎROS

کورئ قه‌مبیزه یی میدی یه و دهیکا وی فارسه ترسا وی دکه‌فیه
دلی پاشا هیشتا زاروک و دقیت بکوژیت لی بدهست ناکه‌فیت.
مه‌زن دبیت و بسهر شاهی مادیا زال دبیت. بازیره‌که لژی‌ریا لوبنان
(کورس لژی‌ریا هه‌له‌ب-سوریا) و کورس بازیری مه‌کدونیا‌یه
نیزیکی بیلا.

ساعور / SAOR / دفاق

هوزه‌کا بی سهروبه‌ره تیکه ژ بسورمان و فه‌لا لده‌فه‌ریت تورعابدین
نیشته‌جینه. نافوس ژهنی دیری.

سنمار / SINMAR / اسم ابناء

ماه، هه‌یف، هوستایه‌ک بو کاخی خوه رنه‌ق بو نعمان کوری مری
قه‌یس ئافا کر پاشی نعمان کوشت دا چو ئافاهییت دی وه‌سا ئافا نه‌که‌ن
و سزایی وی نه‌و بو.

پیتا (ش) § حرف الشین

شابه / §ABE / افرح
که یف خوش به، دل خوش به

شابه‌ن‌دەر / §ABENDER / قنصل
به‌ن‌دەر پانافا راوستانا پاپورایه سهرده‌ریا، سهروکی پانافیت
سهرده‌ریا، سهروکی بازرگانا و باره‌گایی بازرگانا لباژیرا. بریکار یان
بیشفانچی و هلاتی خو لجهک دی ژ پلا بالیوزا کی‌م‌تره.

شاپور / §APOR / الملك الاب
شاپور، یی ئیکی ل ۲۷۲ز چویه بهر دلو فانیای خودی، شاهی فارسا بو
ل ۲۴۱-۲۷۲ز ژ مه‌زنه شاهیت خیزانا ساسانیا بو فره‌هیا و هلاتی وی ژ
روبیاری سندی ژ لایی روژ هه‌لاتقه تا کو رویاریت تیکه‌له و فره‌هات
لروژ ئافا فه دگرت، سالا ۲۶۰ز راهیلا فالیریان شاهی رومی و لشاری
ئوريسا (ره‌ها نه‌و) لکوردستانا تورکیا دیل کر. پشتی وی ئه‌رده شیر هات
کو مانی پیغه‌مبه‌ر سهرده‌می وی په‌یدا بیو.
شاپوری دووی (۳۰۹-۳۷۹ز) شاهی فارسا بو ژ ساسانیا. ههر ل ده‌می
هاتیه سهر دنیا یی ببو پاشا و ده‌ستور و هرگرت بدروستی سالا ۳۲۵ ز
سهرده‌می وی رکمانی یا به‌رده‌وام بو ل نافبه‌را روم و فارسا و د سهر
هندی را شیا ب زیره‌کیا خو یا رامیاری و له‌شکهری و و هلاتی ساسانیا
گه‌له‌ک ببه‌ته پیش و بگه‌هینته ئاسته‌کی بلند. دگوتنی شاپوری مل بر،
کوری شاهی، چار شاهپورا شاهاتیا ئیرانی کریه: ۱- کوری ئه‌ردشیری
بابکان کر لسهرده‌می وی مانی پیدا بویه ۲- کوری هورمزی دگوتنی
خودان مل یان مل بر ۳- کوری شاهپوری هه‌روه‌سا یی چاری کوری
یه‌زدی کورد.

شاخهوان / ŞAXEWAN / جبلي
کهفرین، چیاپی، چیاپه که لکوردستانی، شاخدار.

شاخه / ŞAXE / رعد
دهنگی بروسی، شرهقی.

شارداد / ŞARDAD / اسم کوردي
ژنافیت باب کالیت به شار کوری بوردی یه.

شاپان / ŞABAN / سطح الملك
که لا شاپانی لژوریا باتوفا گولیا هندافی تهنگا بانکي کهلههکا بهرین
و بلند و ناسایی یه لکوردستانا عیراقی.

شادی / ŞADÎ
شاهی، شادمان، گوشاوی، باپی ری صلاح الدین ئه یوبی یه. کهیف
خوش لگوندی دوین خودی دایه لژیریا دهریاوانی.

شادان / ŞADAN / مفرح
کوری بدرالدین ژ تهفهسا ئیرانی.

شاوار / ŞAWAR / البيت الكبير
شاهیوارا، خوشترین جه و شوین. واری شاها.

شاو / ŞAW / قدرة
شیا، چیاپه که لکوردستانا تورکیا، ههروهسا دهفهره که لبوتان نافداره
بکهفنه دی ری، دی ر شهو.

شاران / §ARAN / حرارة

گوندهكه لدهقهرا شههرهزور لکوردستانا عیراقی.

شاکار / §AKAR / خبرة

سهرکار، کاری زورباش.

شالو / §ALAW / کرار

ههلهت، هیرش، دهست بکارهکی مهزن.

شالیار / §ALYAR / وزیر

شایار، شاه، شههرهیار، دوستی شاهی، بهرپرسهکی بلنده بو کارهکی تایبته د ریقه بهریا وهلاتیدا، موغ و ره بهرهکی مهزنه د نایینا زهردهشتیدا د گوتنی (پیری شالیار یان زی شههرهیار) کوری جاماسبه.

شابو / §ABO / ملك الرياحین

کوندهبو، کونده پهپو، کوندی گهوره، دلی خوش بو، شاها بیهنا، بیهنا خوش، گولا شهبو ههیه بشهفی بیهن زی دچیت.

شاخدار / §AXDAR / ذوالقرنین

شاخهوان، نسکه ندهری شاخدار.

شاملو / §AMLO / شامي

گوندهكه لدهقهرا شارهزور لکوردستانا عیراقی.

شامان / §AMAN / الملك مانى

نایینهكه پاراستنا دیاردیت سروشتی دکته بتایبته چافی روژی ههروهسا جانیّت باپیریت خو، خه لکی وان زور ریژگرتنا سهروکیّت نایینا خو دکهن، نهو دبیزن کوشتنا مرؤفی بو پاشهروژی بو وان باشه، هولا کو ژ وان بو دگوت من باوهری ههیه کو خودایی مهزن یهک تاکه.

شامير / ŞAMÎR / ملك الملوك

خانه مير، پاشا، شاهي پاشا، بزمانی سريانی نانکو ئەلامس.

شاهين / ŞAHÎN / باشق

ئەزمانی تەرازیایه، ئەو دارەیی هەردو چاڤی تەرازیی بـسـەرافـه د گـریـدای و دەستکی تەرازیی دنیفا ویدا بو ژیهەل، نیکه ژ بالنديت نیچیری کیفیه د هندهك بزوری کههه دکهن و یا می دبیزنی شاهه، بو نیچیری بکارتیت پی کورت و حەفک کورته پشت خو و ران گورجه ئەینی بلند و کوری کورته پەنج دریز و پەر کەسکە، هیمما ماقولی و خوستی یه.

شاهه / ŞAWE / صلیل

فیژین، فز، تف، دەنگی فیشهك و گوللیت چهكایه.

شاهی / ŞAHÎ / عید

چەژن، بیرەوری، خوشی، داوات.

شایان / ŞAYAN / مهم

هەژی، شایسته، فەرە.

شایهن / ŞAYEN / صقرملکي

باز،

شاهو / ŞAHO / ملك الجبال

بالندهیهکه، شاهکو، شاهکو، شاهي چیا، پاشایی چیا، کورته نافی شاهینه.

شاسوار / ŞASWAR / خیال

شەهسوار، سواری ئازاد د لاوهر و میړچاک، سیارەکی باش.

شههدار / ŞEHDAR / ملك الغابة

شادار، دارا مهزن، وارئ میرا.

شاهروخ / ŞAHROX / ملك الاطراف

شاه روخ، شاروخ(۱۳۷۷-۱۴۴۷ز) شاهى مهغوليا بو(۱۴۰۵-۱۴۴۷ز) كورئ تهيمور لهنگ، دگهل براىى خو ميران شاه پاشماييا شاهاتيا بابى خو ودرگرتيه پاشى زفرى ههمى وولاتى بابى خو كره ئيك. پشتهفانيا هونهرى دكر، پايتهختا خو ههرات كره مهلبهندئ گشتى بو هزر و بير و ههروهسا روشهنبيرى.

شهمال / ŞEMAL / شمعة

موم، چرا، فند، فنههر.

شكاك / ŞIKAK / اسم عشيرة

خيلهكا مهزنه لكوردستانا ئيرائى.

شهيدا / ŞEYDA / متيم

شيتى دلدارى، نهفيندار، پهریشان، بى تهوات.

شيت / ŞÎT / لامع

بريقهدار، پرتو، پيغهمبهره و گورئ وى لباژارى ميسله لكوردستانا عيراقى.

شيخان / ŞÊXAN / سادة

دهفهركه ئيزدى و فهلهو بسورمان لى ههنه و مهلبهندا وئ ئيسفنى يه. لكوردستانا عيراقى ههروهسا گوند ههنه بقى نافى و خيلهك زى. هوزكه لدهفهره سيروج ژ ئيكهتيا بهرازيانه لكوردستانا توركيا.

شینوار / ŞÎNWAR / اثار
کافل، جهیت کهفنه دارا.

شیکار / ŞÎKAR / محلل
شویکار، شروفه کار، تویرانکار.

شیرزاد / ŞÊRZAD / نسل الاسد
شیرو، شیرکو، تیشکه شیر.

شیرکو / ŞÊRKO / اسدالجبال
شیرئ چیا، مامی صلاحالدین نه یوبیه.

شیرو / ŞÊRO / اسد
ژ شیر هاتیه دروندیه کی زور بهیزه و شاهئ ههمی درندایه، کورئ
پهرویزه.

شنو / ŞINO / اسم مدینه
رهنگی شین، کورته نافئ شینوارهیان کورته نافئ چافشینه.

شیدوش / ŞÎDOŞ / اسم مقاتل
شهرکه رهکی بناف و دهنگی ئیرانی بو.

شیا / ŞIYA / آدم
ههر وهکی د شاهنامئ دا هاتی ئانکو باب ئادهم و(میثیا) دای ههوا.

شیخهه / ŞÊXEL / غابه
شیخ نه لالا، دارا کهزاختی و تابری، دهفهرا داریت کهزاختی.

شهرآق / §IHRAG / ملك اربيل

شهرآق، شهرآق، پاشایی پاشای بازاری ههفلیری بو کو وی دهمی
ناقی وی هدیاب بو لسا ۲۲۴ ز لکوردستانا عراقی فی شاهی هاریکاریا
ساسانیا کریه ژ بو روخاندنا دهولهتا فرثیا.

شهمو / §EMO / سپتی

روژا شهمبی، بویکا بارانی.

شهباب / §EBAB / ماصول

نامیرهکی موسیقایه دههلهکفت و جهیت پیروز ییت ئیزدیان بکارتیت
نانی پف دکهنی، دبیت (بی شهباب) کو شارهکا لکوردستانا تورکیا ژ فی
ناقی هاتبیت.

شهمبی / §EMBÎ / سپتی

روژدهکا پیروز لدهف فهلا، و ههرسالهکا شهمبی دهست پی بکات دبیزنی
سالا شهمبی. یان ژ یوبیلا تاجی یه نهو سال چونکه ههر پینجی سالا
جارهکی تیت، سالا شهمبی سالا رهزامه‌ندیا یه‌زدانی یه سالا بی
گوننه‌هایه سالا بیهن فه‌دانی یه، چو کار ل وی روژی نائینه کرن.

شههرام / §EHRAM / الملك الواعی

شاهی چست و هشیار و سه‌رخو.

شهرنخ / §ERNEX / مدینه نوح

شاری نوه پیغه‌مبه‌ر کو پشتی لافاوا مه‌زن پاپورا وی لسه‌ر جیای
جودی راوستیای باژیرهک لویری ئافا کر و بوی هاته ناف کرن لکوردستانا
تورکیا، لباکوری روژه‌ه‌لاتا جزایرا بوتان، باژیری نوهی.

شناور / ŞINAWIR / عوم
مهلهفانى.

شرام / ŞIRAM / اسم جبل
چيايهكه لدهفهره ههورامان لكوردستانا عيراقى.

شور / ŞOR / غياث
ههوار و فيغان.

شيداز / ŞÎDAZ / اسم عائلة
بنه مالىت نافدارين كوردن لكوردستانا.

شيباك / ŞÎBAK / اسم الة
خوداوهندهكى كيشيت كورد بو لدهفهره لورستان لكوردستانا عيراقى.

شردستان / ŞIRDISTAN / اسم كوردي
ژ ناقت باب كالت به شار كورى بوردىيه.

شنوده / ŞINODE / من الآن
شنوكه ويقه، ئافى پاپايهكى مهزن بو يى قوبتيت جيهانى
(باباشنوده) لژوريا نهفريقيا نهخاسمه لمرى.

شيوا / ŞÊWA / فصيح
رون و رهوان، شيواندن ئانكو ئالوز و بهرزهكرن، زمان يارو، زمان
زان، رههوان.

شكو / ŞIKO / جلال
بترس و سههمه و هزر ژى تيته كرن، تازيا (عهربا) بخو بريه و
كريه شوكه. (شهوكهت).

شېواز / ŞÊWAZ / اسلوب
رەنگ و تەشیت، راھاتن.

شەنێر / ŞENÊR / عكاز
ئەو دارى درێژە یی گوێزا پى دوەشنین بزارافى هەورامى. جەل،
جەلاك گويزووشين.

شاهور / ŞAHOR / اسم ملك
پاشايەكى كورد بو لدهفەرا بىتواتە يا سەر بشارى سولهيمانىي فە
لكوردستانا عيراقى.

شەكار / ŞEKAR / حديقة
ميرگ، باغ، بيستان.

شاهدوست / ŞAHDOST / صديق الرئيس
دەستى شاهى، هەفالى پاشاى.

شەماشە / ŞEMAŞE / شماس
پياوەكى ئايينا فەلايه يارمەتيا فەشەى دكەت و راژا (خزمەتا) دىرى
دكەت.

شەمرەخ / ŞEMREX / اطراف الشام
چەلخەيت بلند و تيزو گرفر لسەرپت چيا. گوندەكە لدهفەرا
مانگيشى لکوردستانا عيراقى.

شەفيار / ŞEVYAR / بيات
نيچيرا پور و كهوا بشەفى شەفيت تافە هەيف و روھن.

شکودار / ŞIKODAR / مهیب

سهرور، پلهیه که نهفسه ریه دوو بلگیت قهسپا دنافدا دوو شیریت
لیکدای دگهل وینی فرندهیه کی سهرملی هه نه.

شوان / ŞIWAN / راعی

شقان، ژ چته فان هاتیه گازی کرنا په زی.

شینکی / ŞÎNKÊ / اسم قریه

گونده که د که فیه دهفه را ماوت لکوردستانا عیراقی، دهفه را
شینکایه تی.

شههریار / ŞEHREYAR / حبیب المدن

بابی یه زدی کورده پاشایه کی ئیرانی بو، کورئ دارایه کوری په رویزه
کوری هورمزه پاشای ته بسه لئیرانی. شاریار، شههرو شار (شاریار ئانکو
خودان شاری یان باژیرفان).
پادشاه و دادفان، میرچاکئ چیروکا هزار شهف و شهفه کی یه و ژنا
وی خه نه زی لی کر و هیلا پاشی شهه رزادی شوی پی کر.

شههردار / ŞEHIRDAR / رئیس بلدية

شاردار، سهروکی شارهوانی، ستونیا ملله تی یه، ناخی کوری شیروهی
هه یی دهیله می ئیکه ژ وان که سیت گوتنیت پیغه مبهری کومکرینه.

شیرکو / ŞÊRKO / اسد الاسود

شیرئ چیا، شیرئ شیرا، مامئ صلاح الدین نهیوبی یه اسدالدین الملک
المنصور دگوتنی اسدالدین شیرکو ل ۱۱۶۹ز چویه بهر دلو فانی خودئ،
پیشه وایه کی له شکه ری بوسرمانا بو، ئیکه ژ نافداریت قومانداریت دگهل
نورالدین زهنگی، که سی ئیکئ بو ژ کوردیت نهیوبی کو دهستوداری لمسری
کری، شه ری خاچ په ریسایی کری و رهفان دین. شالیاری لدهف (العاضددین
الله) یاکری، جیگرنشین دیماهی بو، بو فاطمیا لدوو هه یقیت دیماهی
وان پاش برازایی وی صلاح الدین جهی وی گرت.

شېروان / ŞÊRWAN / راعي الاسود

ميرنشین بو و خيله‌کا کورده لده‌قه‌را وانى لکوردستانا تورکیا، شېروان مەزن هه‌یه باژیره لده‌قه‌را بارزان لکوردستانا عیراقی. شېروانى کورئ کسرای ئافا کریه. خودان شیره وهکی مه‌روان خودانه مه‌ره، شیره‌فان.

شه‌ره‌ف / ŞEREF / حياء

بزمانی تازی یان یانی ئابرو، شه‌ره‌فخان، میرشه‌ره‌فخانئ بدلیسی په‌رتوکا شه‌ره‌فنامه ب فارسی سالا ۱۵۹۶ز سه‌بارمت ب میژوو و رامن و داستان و میرنشین و کومانفشین کوردا و خيله‌کیت وان لکوردستانئ. ئەف په‌رتوکه هاتیه وه‌رگیران بو زمانی تازیا ژلایئ سه‌یدا محمدعلی عه‌ونی لمرئ هه‌روه‌سا جمیل به‌ندی روژبه‌یانی لبه‌غدا دیسان هاتیه وه‌رگیران بو زمانی کوری زاری موکریان ژ لایئ سه‌یدایی هه‌ژار موکریانئ.

شه‌مسو / ŞEMSO / اسم‌الہ

شئ شم، شیخ شه‌مس، کورئ ئیزدینه، لده‌ف کوردیت ئیزدی هیمایه بو خودانی روژئ.

شه‌هباز / ŞEHBAZ / صعر

شاه‌باز، بالنده‌یه‌کئ سپی یه، ئەف نافه بو هه‌ر میرچاکه‌کی تیت‌ه گوتن ئانکو فه‌هره‌مان، باز، بو نیچیری بکار تیت، چاف سورده و پی زهر و سه‌ر تیژه و سنگی وی سپی و خال خاله و هیما هیژ و شیانایه.

شاتر / ŞATIR / افرح

ته‌ته‌ر، دبه‌ری دا قولچیی‌ت شه‌فی هه‌بون وه‌ک زی‌ره‌فان دگوتنی شاتر.

شاخی / ŞAXÎ / اسم‌عائلة

بنه‌ماله‌کا کورده شه‌کر اغایه ئه‌وی فه‌لا کوشتی و فه‌له‌یه‌کی زانا بو کره‌گری. لکوردستانا تورکیا، دبیت ژ شاخه هاتبیت.

شرام / ŞIRAM / اسم جبل
چيايه، چيايه كه لدهفهره هه ورامان لكوردستانا عيراقى.

شه هله و مند / ŞEHLEWEND / بطل
شاسوار، شورده سوار، ميرچاك، دلير، نازكه، سوارى شوخ.

شهراب / ŞIHRAB / اسم مدينه
كهفته نافي باژيرى ورمى يه (ئورمى) لكوردستانا ئيرانى.

شاخدار / ŞAXDAR / ذوالقرنين
ئسكه ندهرى شاخدار.

شاليار / ŞALYAR / وزير
ئىكه ژ ريبه رين ميراتى.

شاه جيهان / ŞAHCÎHAN / ملك دنيا
فه رمانده وايى گورگانيايه لهندستانى بفرمانا وى جوانترين ئافاهى و
خانى لجيهانى ل ۱۶۳۲/۶/۲۶ از هاته دروست كرن بناقى (تاج مه حه ل).

شه مدين / ŞEMDÎN / منور
شه م ئانكو: روناھى يان چافى روژى. ديتنا روژى. ديتنا روناھى.

شاقول / ŞAGOL / معيار
ئاراميه و تازيا بكارئينايه ئانكو كيشان و پيشان، و شيقل ناقى
پارديه كيه كشه را جوھيا بكار تينن.

شاگرد / ŞAGIRD / خلفه
شاهگرد، ژ شاهيت هه فليرى بسورمان بو پاشى بو فه له. به رده ست،
ھاريكار.

شيخو / ŞÊXO / سيد
نافى شيخى يه بو خوشتفيى كورت كريبه.

پیتا (غ) X حرف الغین

غاندى / XANDÎ / غاندي

موهاندس گهرهه شههه غاندى (۱۸۶۹-۱۹۴۸ز) پيشهوايى راميارى و دهرونى يى مهزن. دگوتنى (مهاتما) خهبات كړيه ژ بو رزگاركرنا هندى دژى ئينگليزى و داخازا ئيكهتئى كړيه دناقبهرا هندوس و بسورمانا د گوتنى نهنداڅيارى سهرخوهبونا هندى، بدهستى هندوسهكى هاته كوشتن ژ شينواريت وى (چيروكا سهرخوهبونا من دگهل راستيى) د بيت ژ خاندى هاتبيت ئانكو چه چا دزانيت و يان نه به چا دزانيت، خندهفا.

خه مېار / XEMBAR / مهوم

خه مېار، بارگرانه ژ لايى هزر و بيرو مهژى خوفه، خه مخور.

غازى / XAZÎ / عملة

پارهيهك بو ژ زېرو زيشى سهردهمى ئوسمانيا ههيو ژنا دكرنه رستك و بخوفه دكرن بو جانيى و دكرنه كوم ههر بو ژنا.

غورج / XORC / تیس
بهرائی شاخدار.

غیز / XÎJ / نکس
لور، بهنهم له بلندهیه وه بهرهو خواربونه وه، ژوردا سهروسه
هیریش بکته، ژوردا.

پیتا (ف) F

حرف الفاء

پیتا (ف) F حرف الفاء

فارس / FARIS / فارس

ههریمهك بو دكهفته ژیریا وهلاتی میدیا، فیرس ژ فیرسی هاتییه
نانكو پههلهوان تازییا بخو بریه. کورئ نهشوره کورئ سام کورئ نوح
پیغه مبهه. پارس نانكو یی سفق.

فهرامهرز / FERAMERZ / ابن رستم

کورئ روسته مییه.

فهرزام / FERZAM / لائق

هیژا و ههژی.

فهرزان / FERZAN / حکیم

زانا، دانشمهند، تیگه هشتی.

فراوړت / FIRAWIRT / اسم امير

کوری میر دیاکویه ژ سهرکردیت دهلته میدیا بو (۶۲۵-۲۴۷.ب.ز)
فرائیږت و دبیزن ۲۲ سالا پاشاتی کریه (۶۳۳-۶۵۵.ب.ز).

فداکار / FIDAKAR / مفتدي

(فداو) بزمانی تازیان نانکو گوری کرن یان قوربان. بکوردی کریه
ناف فداکار نانکو خوگوری کهر.

فروډ / FIROD / اسم قدیم

کوری سیاوشه.

فروههړ / FIROHER / شعار

دوو شاپهړیت سی ریزینه لسه دهړگه هی باره گایی شاه جه مشید
سهردهمی پیشدادیا. نارمی زهردهشتیانه. نیشانا بنسرتیت نایینا
زهردهشتی نه کو ژ (هزرا چاک، گوتنا چاک و کاری چاک) پیکتیت.

فراشپستهړ / FIRAŞÎSTER / حمو

فراشستهړ، نهو شالیاری دگهل دای و بابی خو باوهری لال بئایینا
زهردهشتی ئینای و کچا خو دایه زهردهشتی.

فرکرد / FIRKIRD / جزء

به شیکه له له فیندیدای نافیستا.

فلو / FILO / حصان

نوهی به هرام چوبین سهردهستی وی هاتیه کوشتن.

فیریانه / FIRYANE / اسم نار

دکوردی یا کهفن دا رهنګهکه ژ پینج ټاګریت زمردهشتی کو ژ ټاګرئ
گیانی مړؤف و زیندهوهرایه.

فیدوز / FÎDOZ / عارف

دکوردی یا کهفن دا ټانکو زانین، نیاسین.

فیرکار / FÊRKAR / معلم

هیشان، هیکار. ټهوهی یی بکاری هی کرن و نیشادانا زانین و زانستی
را دبیت.

فرهیدون / FIREYDON / اسم کاوۀ الحداد

نافی کاوهی ټاسنګهړه، نافی دهیکاوی (فرانک) ه و نافی بابی وی
(ټابیتین).

فهرهاد / FERHAD / غیاث

هاوار، هانابرن، داوین گرتن، داخازا یارمهتی دانی، نافی بهرده
تاشهکی یه سهردهمی خسرو یی پهرویزی ټهفینداری شیرینی. نافیت
چهند شاهنشاهیت ټاشکانیا بو.

فهرهود / FERHOD / صبیح

روی گهش، روی تهژی، هوزان و تورهفان، تازیا بخو بریه و بکار دینن
بو تالان و را وروتی.

فهیروز / FEYROZ / مبارک

پیروزی و سهرکهفتن و سهرههرازی، پیروز، جوان، فرهخو.

فەرمان / FARMAN / ابادة

بريارا فەرمی، نەهیلا، ژ بن برن، قەركرن.

فەرۆغ / FIROX / نور

فەرۆغ، فەرۆغ، روناھی یا روژبیت یا ن ئاگری. فەرھ و
فەرخوا، فەرخوا.

فەرئورت / FIRAORT / اسم قدیم

فەرئورت، ناڤی کوری که ی قوباده دامەزینەری کشورە ماد.

فەلە / FELE / مسیحی

هزر و بیریت نەدگەل وی ئەوین نەعیسهوی. ئەف هزر و بیرە
سالان ١٧٣٢ز گەهشە کوردستانی.

پیتا (ف) V حرف ف

فان / VAN / وان

ټه فان، ټه وان، وان نافې وې د بهرې دا (توسياس) بو كو پايته ختا
خولديا دكه فېته كوردستانا توركييا.

فرا / VIRA / اسم مدينه

باژېر كه جه مشيد نفا كر بو سهرده مې لېمشتا (لافاوا) مه زن.

فه هيل / VEHÊL / باهي

تشتې د جهدا مای گه له ك جارا. هيل تشتې د جهدا مای.

فه گهر / VEGER / معيد

زفرين، بهر فېه مای، وه گهران، شوين گير.

فهر / VIHIR / ماهر

زرنګ له کار و کاسبی، زیرهک د نیش و کاری دا.

فیزار / VÎZAR / ناصر

داد و هاوار، فهریاد هاتن، داخازا هاریکاری.

فرتو / VIRTO / متلف

فرتو و پرتو دو پالهوانن د داستانا شیر و چیا دا نافی وان ههیه
پرتو د گریټ و فرتو بهر ددهټ. لهو دبیزن فرتو پرتوکر.

پیتا (ق) Q حرف القاف

قارهمان / QAREMAN / بطل

قههرهمان، باوهر پی کهری شاهیه، نوینه ری تایبه تی شاهیه یه بو
سهروبهری داهات و دهرجویی.

قاله / QALE / تصغیر قادر

کورته نافی (قادر) ه و بوخوشتفی تی گوتن.

قایا / QAYA / ابو نوح

قهیا، کهیا، بابی نهخنوخ پیغه مبهره، کهیومهرت کهیا ههرت، کهسی
نیکی یه باوهری بئه هوارامزدا ئینای و پهراستی، فهله یی تی ناری ژ نفشی
وی نه.

قهرپال / QERPAL / لنگات

لهنگه، باله، جلکیت کهفن و قهتای، کوم و کهفنار.

قهررو / QERO / اسود

ژ قهر نانو رهش هاتیه، قهره شیردان.

قهنجو / QENCO / احسان

چاکی، باشی، خودان ساخله تیت باش.

قهره سهرت / QERESERT / اسم جبل

چپایه که بلدنا هیا وی ۳۵۰ متره.

قهسته ننتین / QESTENTÎN / قسطنطین

ئمیراتور هکی یونانی یه سالا ۳۳۰ ب.ز بازیره ک بناقی خو ئافا کر لجهی بیزه نطا که فن لسه رویباری بسفور، ئوسمانیا ناقی وی کره ئستانه و نوکه دبیزنی ئستانبول.

قهره قوش / QEREQOS / الطائر الاسود

به هانول دین نه بو سه عید لسالا ۱۲۰۱ از چویه بهر دلو فانیای خودی، رینجه بری صلاح الدین نه یوبی بو. دبیزن کول و رینجه بری مامی وی شیرکوی بو و وی یی ئازاد کری پیش صلاح الدین دهمه کی دهسته لاتداری لمری کریه و ل وی دهمی گوتن و کریارین سه یرو ئینتیکه سهر تیینه گوتن (الاسعد بن مهماتی) په رتوکه ک د فی واری دا (پیکه نین) سه رقه راقوش دروست کریه بناقی (الفاشوش فی احکام قراقوش) بزمانی تازی.

قهله ندر / QELENDER / مسکین

دهرویش، دیوانه، نهو که سه یی ژار و چو تشت نه و دلی وی بزیری نه خوشه، چپایه ک بلند و ئاسی یه و بدار و که فره لده قهرا دوله مهر ل کوردستانا عراقی، هه ژار، ژار.

قهپسه ر / QEYSER / اسواق

دبیت نهف وشه سومه ری بیت (کیسارا) ئانکو جهی فروشتنی و قهپسه ری فروش کار.

قه‌رەداغ / QEREDAX / الميل الاسود

چیاپه‌که لکوردستانا عیراقی بلنداهیا وی ۷۰۶ متره.

قه‌ندیل / QENDÎL / قەبس

چیاپه‌که لکوردستانا عیراقی بلنداهیا وی ۳۴۸۶ متره ژ بلندترین
چیاپیئت زنجیرا زاگروسه.

قه‌شان / QEŞAN / اسم قرية

گونده‌کی خوش و دل‌قه‌که‌ره نیژیکی ماوه‌ته لده‌فه‌را سوله‌یمانی
لکوردستانا عیراقی.

قه‌یته‌ران / QEYTERAN / اسم نبات

قه‌یتو، گیاه‌که لکوردستان‌ی شین دبیت دهرمانه‌کی باش بو گولجیسکا
(گور چیل).

قه‌یران / QEYRAN / حصار

دور پیچ، په‌رژان، پیژان، تان، ته‌ئان.

قه‌یدار / GEYDAR / اسم نبي

نافی کوری ئسماعیل پیغه‌مبهره بنا‌ف ده‌نگ ژ ۱۲ کورا.

قوچان / QOÇAN / سند

قافانی، سه‌رجه‌له، بنچاخ، به‌لگه‌ناما خودانی زه‌فی‌ی یان خانی.
باژی‌ره‌کی کورد لکوردستانا ئیرانی.

قوربان / QORBAN / ضحیة

گوری، سه‌ربرین، دیاری، خه‌لات.

قوباد / QOBAD / اسم ملك

قوبادخان، کهی قوباد، کوری فهیروزه پاشاتی لئیرانی کریه سهردهمی پاشاتیا دووی.

قوماندان / QOMANDAR / قائد

سهر لهشکه، فهرمانده.

قوملاخ / QOMLAX / صخر

جههکی کهفر و بهرین، کهفرین.

قیتول / QÎTOL / اسم منطقة

مهلبهندی فهرماندهوایا میریت زهنگه نه کو بهری د گوتنی (خورمادار).

قولیخان / QOLÎXAN / اسم فنان

قولیخان و سهبا دوو هونه رمه ند و گورانی بیژ بون سهردهمی خسره و شیرین یا خانای قوبادی فان ههردوکا دهزگاییت موسیقا چیکرن و پهیدا کرن وی دهمی.

قلیج / QILÎÇ

(تبلاکورت) ژ نافیت تبلایه بکوردی وهکی: قلیج، بابهلج، نافلیج، دوره دریژ ئانکو کلیلا داری، باوهری، و تبلا بهرانی (باوهری یا شکهفا ئالیس).

قوتاس / QUTAS / قرطاس

ژ کورت و قوت هاتیه، قورتاس.

قاشم / QAŞIM / اسم نبات
جوره گیاهی بیهوشه.

قیتو / QÎTO / اسم اصبع
کیتل، قلیج.

قراج / QIRAC / اسم امیر
قراجا نجاش، دهمه کی خودانی ئامیدی بویه، میری گری سور و
هرور و باگیرا کو که لیت هه کاری ئی بون.

قورتاس / QORTAS / اسم قدیم
ماهینا سپی.

قهنطار / QENTAR / قنطار
نافی کورئ نه رفه گشاده کوری سام کوری نوه پیغه مبه، گه لیه که
دناقبه را زاویه و باگیرایه ل بادینان لکوردستانا عراقی.

قولنگ / QULING / طائر اکرکی مالک المزن
فرنده یه کی مه زنه بلند دفریت دگهل هه فالیت خو وه کوم و جار
لئاسمانا وه کی زیری ئی تین. ستو دریژ و پی زرافن و دریژ.

پیتا (ك) K حرف الكاف

كاتو / KATO / اسم جبل
چیاپهك بلنده لكوردستانا تورکیا.

كارخیل / KARXÎL / خضرة
كهسكاتیا باغ و چیمهنا.

كارخل / KARXIL / اسم مدينة
نافی باژیژی شارهزور بو سال ۵۷۲ز لكوردستانا عیراقی.

كاردوخ / KARDOX

كاردوخى ژ كهفترين تيرهبيت كوردستاننه، كو لدهفهریت نافهندا زاخو و بوتان و دیاربكر و وانى و میسل ئاكنجی بوینه. میژوو نفیس و سهړلهشكهړی یونانی (زهینهخون) د پهرتوكا خودا (ئهناباس) ل سال ۴۰۱ ب.ز. لقهگهړيانا خو ژ وهلاتی فارسا دبیزیت: نهو كاردوخیت لچیا د ژین چو جارا سهړی خو نهچهماندیه نهبو دهستههلاتا فارسا و نهبو دهستههلاتا نهرمنیا و زور د نازا بون.

ددهمیت كهفندا كوردستان دوو دهفهړ بون ئیک ژوان كارودخ بو كو دكهفیه نافهندا دهریا وانى و روژنافایی وی تاكو باژیژی میسل. و دهفهړا دووی میدیا بو كو ژ روژههلاتی رویباری تیکهله(دجله) دگرت تاكو ئیرانی و نافهړا رویباری زیی بلند و دهشتا دوو ئافا (سهل الرافدین) بو لایی باکورفه.

كارزار / KARZAR / وغي

مهیدانا شهری، جهی چهنگ و لیكدانایه.

كاردوش / KARDOS / حفید نوح

نهقیی نوح پیغه مبهره و بابی بچنو و بوختو یه.

كاروخ / KAROX / اسم جبل

چیاپهك بلندو ناسی یه لکوردستانا بلندهی وی سهر ناستی ئافی
۲۶۲۵ متره.

كارناس / KARNAS / خبیر

کارزان، ریژان، شههرهزا.

كاكل / KAKIL / لب

دل، نیفك.

كاكه / KAKE / الاخ الاكبر

كاك، برایی مهن، كاكو، كهك مصطفى مزوری گوتیه:

ههر بژیتن سهروکی مه

خورت و هشیاره گهلی مه

چهندی بیژم هیشتا کیمه

شورشگیره لهیدانی

كاردونیاش / KARDONIYAS / من اسماء كوردستان

ئیكه مین دهولهتا کوردیه و بو جارا ئیکی ناقی کوردستانا د
كهفیهته د میژویی دا بزمانی ئاری کو کوردون ئانکو کورد و نیاش ئانکو
وهلات وهلاتی کوردا یان کوردستان.

كامیران / KAMÎRAN / سرور
خوش، شادی، کامهران، کانئ میران.

کامبیز / KAMBÎZ / قەمبیز
نافئ کورئ کورشیه، کامبوشیا.

کامیار / KAMYAR / سعید
بهخته وەر، بهختیار.

کوماس / KOMAS / اسم قبیلة
هوزدهکه لکوردستانا ئیرانی.

کاوان / KAWAN / اسم قرية
کاوانیان گوندهکه نیژیکی شه قلاوه لبناری چیا ئی سەفین لکوردستانا عیراقی، کهلاشتن.

کامبوشیا / KAMBOŞIYA / اسم قدیم
نافهکی کوردیه ژ یونانی وەرگریته و بویه(کهەم بیز)تازیا ژ یونانی وەرگریته و کریه (قەمبیز) جارەکا دی کوردا ژ تازی وەرگریته و کریه(قەنبەر)یان (قەمبەر) و کهەمبوجیه و پاشایی دووی یه سەردهمی ههخامەنیشیا ۶سال پاشا بو (۵۲۸-۵۲۳ب.ز).

کامیاب / KAMYAB / منتصر
بهختیار، بهخته وەر، کههشتیه داخازا خوه، هیوا و ئامانجیت وی هاتینه جه.

کاووس / KAWOS / وسیم
لاوچاک، روی جان، ژ کانئ وهسا مروف؟ هاتیه تازیا بکارئینا بو جانیئ (کوسی) ههروهسا ژیک نافئ قابوس ژ کاووس هاتیه وەرگرتن، غیلەك بو ئیرانی زور پاشا ژی رابینه د گوتنئ شاهیت که یانیا، پشتهفانه ژلایی خودئ، د ئافئستایی دا ئانکو سازاده هاتیه.

كاموس / KAMOS / اسم قديم

د شاهنامی دا ئەف ناهه هاتیه و دبیت (قه‌مبیز) بیت.

كاوار / KAWAR / وطني

وه‌لاته‌کی که‌فن بو لئیرانی، کانی وه‌لات، کانی مال.

کاشو / KAŞO / اسم الة

نافی خودایه‌کی سه‌ره‌کیه ژ خوداییت کاشیا.

کارون / KARON / اسم نهر

روباره‌که لده‌فه‌را شاره زور لکوردستانا عیراقی دزیّت و دجیته ناف رووباری تیکه‌له.

کاکو / KAKO / اخ

کاکه، برا، برای مه‌زن.

کاستاو / KASTAW / اسم امير

ژ پاشاییت کوردستان بو سالا ۸۵۰ ب.ز فه‌رمانه‌وایی لکوردستانا نوکه کریه.

کاشی / KAŞÎ / عرق کوردي

کاشانی، کواشی، توخمه‌کی کوردانه لده‌ست پیکی لناف زنجیرا چیاپیّت زاگروس زیاینه و نوکه دبیزنی لورستان. دبیت ئەفه بن دگهل سومه‌ریا کشوه‌ره‌ک ئیکگرتی دروست کر بو بنافی(کار -دونیش) سالا ۱۷۶ ب.ز لبابل.

کایو / KAYO / اسم تاريخي

نافی برای جه‌گهر خوین هوزانفانی کورد.

كهلات / KELAT / قلعة

دژ، تاوهر.

كهچور / KEYCOR / فاضل

هيژا، خوشه ويست، خوشتقى.

كافار / KAVAR / اهليم

هريم، مهلبه‌ند.

كهتو / KETO / اسم جبل

چيايه‌كى ئاسى و بلند لشار باژير لده‌فه‌را سوله‌يمانى لكورديستانا
عيراقى و كاتو چيايه‌كى سه‌خته لكورديستانا توركيا.

كهتوان / KETWAN / مشرف

چافدير، سه‌رپه‌رشتيار.

كهيكائوس / KEYKAWIS / اسم قديم

كورى كهى قوباده، كهى ئانكو شاه، و كوس ئانكو روى جان،
كاوس مه‌زن.

كهى / KEY / ملك

وه‌سا دياره كهى ئانكو پادشاه يان ده‌سته‌ه‌لاتدار، ناسناقى هژماره‌ك
ژوان كوردپت شاهاتى لئيرانى كربه لديماهيمكا پادشاهيا نيكي وه‌كى: كهى
قوباد، كهى‌كاوس، كهى‌خسرو، كهى لهراسب، كهى پشتاسب، و كهى
نهردشير.

كه‌يخسرو / KEYXISRO / الملك كسرا

كورى سياوشه كورده و شاهه‌كى فارسا بو، كه‌يخسره‌و خسره‌وى
مه‌زنا، كياكسار يان هوخسته‌ر ۴۹سالا پاشتى ليديا كربه (۶۲۳-۵۸۴ب.ز).

كهلهش / KELEŞ / جمیل

جان، پشكهكه ژ هوزا مللی یان دكهفیته دهقهرا باکور دیاربهره کر ل کوردستانا تورکیا.

کهلوس / KELOS / واعی

دامه زریترئ میڤرگهها سوران لکوردستانا عیراقی، ژ باپیریت میڤری گه وره راوهندوزه، کهفلوس، کهفلوز، ددان کهتی، نگا، هشیار.

کهژو / KEJO / بیضاوی

سپی، پیست سپی، سیس.

کهپشه‌ن / KEYŞEN / اسم کوردی

ژنافیت باب کالیت هوزانفانی به‌شار کوری بوردی‌یه.

که‌رمه‌شاه / KERMAŞAH / اسم مدینه

دبیت نافی به‌هرامی چاری یه کورئ شاهپوری سیی یه (۳۹۹-۳۳۸).

که‌مو / KEMO / سیاسی

رامیارفان، لیف بری.

که‌ی نخسار / KEYIXSAR / الملك كسرا

که‌ی نخسارئ ئیکئ دامه‌زرینه‌رئ دروست یئ ک‌شوه‌را میدیایه د گوتنئ (کوفی) KOVI ۶۷۸ ب. ز پاشایی شارستانیه‌تیا میتانیا. سیاکزرس.

که‌یوان / KEYWAN / زحل

ساتورن، ئیکه ژ ستیرین گه‌روک پشتی(موشته‌ری) تیت ژلایئ مه‌زینئ فه هه‌شت هه‌یف لی هه‌نه، ۸۸۶ مه‌لیون میلا ژ روژئ دوره و ۲۹ سالا جاره‌کا گه‌را خو بدیمه‌یه‌ک تینیت لدور روژئ. فارس دبیزن زوحه‌ل. سه‌یوان و که‌یون دوو برا قاره‌مان بون لده‌قه‌را سوله‌یمانیئ لکوردستانا عیراقی و نوکه گورستانه‌ک هه‌یه بناقئ گه‌ردی سه‌یوان سوله‌یمانیئ.

کهرهوان / KEREWAN / اسم طائر
بالندهیه که نافی یه جوان و کوفی بلنده، کهرهوان.

کفان / KIVAN / قوس
که مان، که وان، داره کی خواره ههر دوو سه ریټ وی ب زی (دافا موی)
دگری داینه بو کی شان و بهردانی چه که کی که فنه و شه رادا دهاته بکار
نینان وهک تیره نندازا بکار دهات، نافی کهوی یه، په لکه زیرینه، کولکه
زیرینه، کهس و سور.

کیانوش / KIYANOŞ / اسم قدیم
برای فریدونی نه.

کورال / KORAL / ضوضاء
دهنگی به کو مهل.

کومار / KOMAR / جمهوری
رهنه کی دهسته لات یه بهه لبرارتنی تینه وهرگرتن.

کوانو / KIWANO / مشعل
جهی ناگری دزه فیی دا.

کرمانج / KIRMANC / اسم الکورد

کوردین جه نهگهوری، زارافهکه دزمانی کوردی یی ئاری وهکی کوری و کهلهوری و گوران و کرمانج زارافی چاری یه. و سورانی و بادینی دوو زارافیت کرمانجی نه.

أ- کرمانجیت ژوری د کهفن دهقه ریت ئیریقان و گورجستانا روسی و ههروهسا وان د دیاربهکر و قارس و بایهزید و خه رپوت و جزیره و دیرسم لکوردستانا تورکیا دیسان لقوچان و پچنورد و خوراسان و جه لالی، مللی و براوستی و ئازربایجان و دهقه را جابان د رهخ و چانیت تههران لکوردستانا ئیرانی. دهوک و میسل و ئه ربیل لکوردستانا عیرافی وهسا لدره زور و طه رابلسی لسیوریا و کوردیت لوبنان و ئهردون.

ب- کرمانجیت ژیری: موکریان و مهاباد سه ردهشت، سنه، مه ریوان، سه قز و بانه لکوردستانا ئیرانی وهسا سوله یمانیی و هه قلیر کو هندهک بچه وتی دبیزنی سوران. کورد+ مانتان+ جی= کوردی مانتان جهی وان سه ر دهمی ئاشوریا دهوله تا وان بو.

کوش / KOŞ / اسم ملاک الخیر

د ئایینی زه ردهشتی دا ئانکو نه و فریشته یه یی چاکی و خرابیا هه می کهسا دنقیسیت.

کوشیار / KOŞYAR / خلوتی

نوژدار و زانایه کی ماتماتیکی بو خه لکی دهقه را کهیلانه لکوردستانا ئیرانی کوری سینا ژ قوتابییت وی بو. و کوشار پایته ختا کشوه را هیشیا بو

کوسار / KOSAR / جبل البرد

کوهسار، چیاپی سار، نه وجه و چیاپی یی پهزی کویشی زور لی هه بن.

کورش / KORIŞ / ذوالاذن السوداء

کوه رهش، پاشایه‌کى فارسا بو کورده و دهیکا وی میدی بو
 ئمپراتوریه‌تا میدیا سهردهستی وی روخا. کورش دووی (یى مه‌زن)
 باپیری (ماندانا) یه کچا پاشایی میدیا کو نافى وی (قه‌مبیز) یى ئیکى بو.
 دانه‌ری دروست یى نفشی ئه‌خه‌مینیا یه کو لسه‌ر هه‌می ئیرانى زال
 ببو. (کورش ئیکى کوری تایبسه، برایی ئاریاوان) بابى قه‌مبیزه و
 باپیری کورشی دووی یه. ل ۵۳۹/۱۰/۱۵.....
 ل ۵۳۹/۱۰/۱۵ ب. ز. بفرماناوی پاشایی ئیرانى شه‌ری نه‌بوخنه سرکر
 لبابل و ۴۲هزارجو دیل کره لبابل نافى کوروش یى دروست
 (ناگ‌راداد) ئانکو ناگری ئه‌و دایه. نافى یه‌که‌مین پاشایی هه‌خامه‌نشیا یه
 (۵۵۰-۲۸۵ ب. ز) ۲۲ سالیی هاته کوشتن.

کورو / KORO / اسم عملة

شواتا سالا ۲۰۰۲ روژنازین تورکیا وه‌سا به‌لاف کر ئه‌فه دى نافى یاری
 کوردستانی بیت.

کورتي / KORTÎ / کوتي

نافى کوردستانی یه سهردهمی ئاشوریا (۱۱۱۵-۹۱۲ ب. ز).

کورداکا / KORDAKA / وطن الکورد

نافى کوردستانی یه سهردهمی سومه‌ریا (۲۵۰۰-۲۰۰۰ ب. ز).

کوتی / KOTÎ / عنصر کوردي

کوتیام، کوتى ژ که‌فنه توخمیت ملله‌تى کورده و تریقان پاشایی وان
 یى دیماهیى بو.

کلدى / KILDÎ / مکمل

چاف کلداى، خیله‌که سهردهمی ئبراهیم پیغه‌مبه‌ر و ئه‌و بخو ژ وی خیلئ بو.

كوخی / KOXÎ / اسم حي

تاخهكه ژ قهستیفون لعیراقی بهری رویباری تیکهله قهت بکهت
سالیت(۷۹-۱۱۶ز) نوکه سهر بسالیق فهیه نانکو مه‌دائن.

کوردونیا / KORDONYA / اول حکومت کوردیه

یه‌که‌م میریاتیا کوردا بو لساا ۱۷۱۴ب.ز و کورد پاشا
فه‌رمانده‌وایی(۱۲۴۶-۱۳۸۳) فه‌رمانده‌وایه‌ک دامه‌زرا‌ند ل سه‌جستان ل
روژه‌ه‌لاتا نه‌فغانستانی.

کوردو / KORDO / بطل

میرچاک، کاردوخ، کاردو، کاردوک، کورت شاد، ژ نقشی ملله‌تی کورده
و ئارینه. فه‌لا دگوتی قوردو نه‌و ده‌فه‌ر بو یا کو دکه‌فیه‌ته لایی چه‌پی ژ
ریباری تیکه‌له نیژیکی جزیرا بوتان لکوردستانا تورکیا.

کوله / KOLE / عبد

به‌ند، به‌نی.

کونجی / KONCÎ / سمس

دانه‌کی هویر و زور بزمه، زمی (روینی) وی بو سوتنا باشه و
ساریژکرنا وی دهرمانه، شکه‌فته‌که بناف و ده‌نگه لپاریژگه‌ها کوردستان
لکوردستانا ئیرانی کو بسپور و زاناییت شینوارا هنده‌ک قه‌رقودیت
هه‌ستیکی‌ت مروفا تیقه دیتبون.

کوره‌ک / KOREK / اسم جبل

چیاپه‌کی بلنده لده‌فه‌را راوه‌ندوز لکوردستانا عیراقی بلنده‌ایا وی
۲۳۷۳ مه‌تره.

کۆتەل / KOTEL / فوهة

ناوچهیهکه دلگیر و خوشه نیژیکی سورداشه لدهقهرا سولهیمانیی لکوردستانا عیراقی، چافیکا ئاشی یه یا دهخلی دکهنی.

کرا / KIRA / زاهد

پیاو چاکهکه مروّف دچنه سهـر گوری ژ بو هیقی و تکا لدهقهرا دولهمهـریا دبێژنی شیخ کر لکوردستانا عیراقی.

کرشنا / KIRIṢNA / اسم الة

مهـزنترین خوداوهندی هندوسیايه، ئانکو رهش وهکی ههـوری، ههـمی سالا میهرهـجانا وی دکهن.

کسرانوشیروان / KISRANOṢÊRWAN / کسرا

کوری قوباده کوری فهـیروز کوری یهـزدی کورده کوری بهـهرام چوره، کسرا پهـرویز(٥٩٠-٦٢٨ب.ز).

کیو مهـرت / KIYOMERT / ابو البشر

دشاهنامی دا هاتیه ئانکو بابی ههـمی مروّفا(ئادهم).
ئادهم یان نوه، کهسی ئیکی یه ژ مروّفا کو دهستههـلاتداری کری و دهست ودار یا مروّفا کری.
ناف و نیشانیی وی: گول شاه، گرمشاه، گل شاه، فارس دبێژن کهسی ئیکی یه بزمانی مهـ ئاخفتی. ئانکو ئیرانی بویه. ئیکهـمین پاشایی پیژدادیا و نافی وی دئافیهـستاییدا هاتیه (کیوه مهـرتا).

کیفی / KIVÎ / غیرالیف

نهـکههـی، ئاژهـلهـکه زور جوانه یا می دبێژنی ئاسک و یی نیر دبێژنی کیفی.

کولی / KULÎ / جراد

فرنده‌یه‌کئی هویره ده‌خل ودانی دخوت، جارنا زور و مشه هیرشیئ
دبه‌ته سهر ده‌خلئ نه دوری و ئی دکه‌ته فه‌رمان و چو بو خودانا
ناهیلیت.

کسری / KISRA / مظفر

کسرا، خسرو، ناف و نیشانیٔ پاشا و شاهنشاهیٔ ساسانیا بو،
که‌یخسرا کورئ هورمزده کوری کسرانو شیروانه. خسرویئ ئیکئی یان
کسرا یئ ئیکئی سالا ۵۷۹ز چویه بهر دلوغانیا خودئ. شاهی قورسئ
بو(۵۷۹-۵۳۱ز) ژ مه‌زنترین شاهیت خیزانا ساسانیا بو وه‌لاتئ خو زور
به‌رفره کر تاکو دهریا رهش و چیاپیٔ قوقاژئ، ریگخستنا میریئ و
سوپای نویژدن کربون، سهر و گوہیا بزافا زانین و ره‌شه‌نبیری دکر له‌و
دبیژنئ ئانوشیروان ئانکو خودانی جانی نه‌مر. که‌ی خسرو ژ پاشاییٔ
مه‌زن و سهرکردیٔ میریا میدیا بو(۶۲۵-۵۸۵ب.ز) کو ده‌سته‌لاتداریا
میدیا تاکو سالا ۵۴۹ب. ز فه‌کیشا بو. شاپورئ ئیکی دیوار ئافا کر و
کسرای نویژه نکر و نافئ وی که‌ته سهر (تاق کسرا).

کاری / KARÎ / لعیة

کورته نافئ کاروان ه، دشئ، شیا، دیسان نافئ گیایه‌کی یه لده‌شت و
چیا شین دبیت زور هار و دژواره ب خافی که‌س نه‌شیٔ نه‌زمانئ خو
بگه‌هینتی. کاریا چیا ی به‌لگ پانه و دبیزنی کاریا که‌ئ و یا ده‌شتئ
به‌لگ زرافه تیتته که‌لاندن و دوشافا کونجیا دکه‌نه ناف زور خوش دبیت
بترس بخون یان لگه‌ل خارنیٔ دی.

کامباسب / KAMBASIB / خلیفة زرادشت

زانیه‌کی بناف و ده‌نگ بو باوهری بزهرده‌شتی و ئایینا وی ل ۶۱۸ب.ز
ئینا و پاشی شوینا وی گرت و جینشینی وی و شیا ئایینا زهرده‌شتی پتر
به‌لاف و به‌رفره بکه‌ت.

كاروخ / KAROX / اسم جبل

چيايه كه ژ زنجيرا چيايي زاگروسه لکوردستانا عيراقى بلنداهيا وى
۲۶۲۵مىتره چيايهك ئاسى و سهخته.

كهنگر / KENGIR / كهوب

گيايهكى بهستريه بهارا شين دبیت، بهرى هستريا بدهت بخافى و
كهلاندی تيته خارن.

كارين / KARÎN / امكان

شيان، هيز، تين.

كارزان / KARZAN / خبير

ئيش زان، شارهزا، كارسان.

كاركهـر / KARKER / عامل

كارفان، ئيش كهر، خودان كار و ئيشه.

كاكل / KAKIL / لب

دل، مهژ، بهركى نيشى دنكى.

كهيفى / KEYFÎ / سرور

شادى و خوش.

كاسى / KASÎ / اسم امير

كوردن و لدهمى خو روژ دپهراست لدهقهرا لورستان وهكو ميريهك
فهـرمانـرهوايى ل (۱۷۴۶-۱۱۷۱ب.ز) كـريه.

كامياب / KAMYAB / مفید

برومه‌ند، قازانجدار.

كوکهل / KOKEL

که‌وکهل، که‌وۆ نۆر، دلۆر، مۆر چاک، که‌لۆ کویقی، کوله‌لۆ ژیره‌کی
دسته‌هل و زیرک بو.

که‌یانوش / KEYANOSH / قایا السعید

که‌یانوش و په‌رمایه هه‌ردو برایی‌ت فره‌یدونن و ژۆ مه‌زنتر بون.

کاوه / KAWE / اول ئاثر

کاوه‌ی ئاستگه‌ر نافۆ وی‌یۆ روست(فره‌یدون)ه په‌رمایه و که‌یانوش
برایی‌ت وی یی‌ت مه‌زنن نافۆ بابۆ وان (ئاب‌تین)ه و نافۆ ده‌یکا
وان(فرانک)ه ئیکه‌مین شورشگۆری کورد بو.

کاندیش / KANDÊŞ / اسم عالم

نافۆ زانایه‌کی که‌فنی کورده.

که‌رمان / KERMAN / اسم مدینه

کرمان کورۆ فارس کورۆ ته‌همورسب، شاره‌که لکوردستانا ئیرانی.

کاتول / KATOL

کاتولا، کاتولی، تیره‌یه ژ خێلا دوستکیا وه‌کی همبیا و چیا‌یا
لکوردستانا عیراقی. هه‌روه‌سا ئه‌رتیسی هه‌نه.

که‌راخ / KERAX / سقا

چوفان، که‌رخیت پستانا چۆدکه‌ت و ئافد‌دت. نه‌خاسمه کاری برنجا.

كههيه / KEHYE / صاحب الدار

خودانی خانی، پاشی ئەف ناهه بکارهات بو ههلبزاری گوندی(مختار)
و لسهردمی ئوسمانیا هات بکارئینان بو جیگری یان هاریکاری والی.

کوند / KOND / بوم

پهرندهیهکی جوانه، گهلهك مهزن نینه، ژ پوری بچوکتزه، چاقییت
وی گهلهك جوانن و روهتن، دناف کافلا و دوری مروفان دزیت ههروهسا
لجهییت تاری و خرابی.
لدهف مه بچافی ترسی و بی ودهغیری و چافی شهری (تشاؤم) بهری خو
ددهینی. و لئهوورویا بچافهکی باش و چاک و بی زیان تهماشای کوندی دکهن.

کاردو / KARDO / کورد

نافی کوردای سهردمی سومهريا ههروهسا گوتی، جودی، و گریکیا
دگوتی: کاردوسوی و کاردوخی، و ئهرمهنیا دگوتی: کوردوئین و کورتیج
و ئیرانیا د گوتی لوروراها . و تازیا دگوتی کاردا و پاشی ئهکرا و لقی
دیماهیی کورد.

کوماننا / KOMANA / اسم قریه

کۆمانا. دبیت نافی گوندی کانئ نیزیکی نامیدی ژ نافی پاشاه
هاتبیت کو بو دمی سلهکی پاشاتی کر بو لهاخهمنشییا ۵۲۳ب.ز.
گهنجینه.

پیتا (گ) G حرف گ

گافان / GAVAN / خولي

جابان، جاوان، گاوان، گابان خودی نیاسه کی کورد بو دگهل کوری خو
(مهیمون) چو ناف تازیا و سه ردهستی پیغه میه ری (د.خ) بسورمان بو و
لویری دگوتنی جابانی کورد وهکی بلانی حه بهشی و سلمانن فارسی و
صوهه یی رومی.

گالا / GALA / لحاف

هیرش. گال نقینا بسه ر خودا دانی.

گهردی / GERDÎ / اسم عشیره

خیله کا کورده ژ دهفه را شه مزینان لکوردستانا تورکیا مشه ختیبوینه
دولا به شوره و هه ریر و راوه ندوز لکوردستانا عیراقی.

گهرناس / GERNAS / بطل

میچاک، عه گید، میرخاس، چالاک، قه هرمان، میر.

گهزنه / GEZNE / زهرة

گوله که لریبار و چه‌مشین GEZNE دبیت.

گوه‌ند / GOVEND / اسم جبل

شه‌هیان، دیلان، چیاپه‌که بلند و بریله و گروفره دبیزن سه‌ری وی مه‌یدانا داواتا بو به‌ری دا نیژیکی گوندی نه‌رگوشی لده‌فه‌را بارزان لکوردستانا عیراقی.

گه‌نجینه / GENCÎNE / خزينة

گه‌نجین، جه‌کی نه‌په‌نی یه زی‌رو زیف و خشل لی هه‌نه، یان تیدا د فه‌شارتینه.

گه‌نج / GENC / شاب

لاو، خورت، تولاز، سنیلله.

گه‌میفان / GEMÎVAN / سفان

گه‌می هاژو، شوفیری گه‌می، خودانی گه‌می.

گه‌زند / GEZEND / مصعب

نازار، ره‌نج، ئاسیب.

گه‌مشو / GEMŞO / ابلة

گیژ، خشیم و بی مه‌ژی.

گه‌رو / GERO / اسم جبل

چیاپه‌که لکوردستانا ئیرانی.

گهیلان / GEYLAN / اسم منطقة

دهفهرهكه لژوریا ئیرانی نافبهرا چیایی بورز و دهریا قهزوینی سالیّت (۱۷۲۲-۱۷۳۲ز) دبن دهستههلاتا ئیورسی قه بو و لسالیّت (۱۹۲۰-۱۹۲۱ز) ببو کومارهك سهر بشورهوی قه. ژ بهرهه میّت برنج و میو و ئهبریشم و نوکه یا دبن مایهتیا ئیرانی قهیه ژنا فداریت وئ (شیخ عبدالقادر کورئ موسایه) (۱۰۷۸-۱۱۶۶ز) زانا و ئاییندارهکئ بسورمانا بو دامهزینهرئ دوزا قادری یه لگهیلان بویه و لبهغدا چویه بهر دلوغانیا خودئ. دوزا وی بهلافه لیههمن و سومال و هندو تورکیا. مصر. مهغرب و سوران. نفیسینیت وی ههنه و گورئ وی لبهغدايه.

گوفان / GOVAN / ساحة

مهیدان، بژیوار، گورهپان.

گوفا / GOVA / شاهد

گوفه، بیّنهري کیشیهکی (بچاف دیتی) بو باوهريی لدادگهها. بیگوفا کومهلگههکه د کهفیه سهر رویبارئ خابیری کو نافرهکی سروشتیه د نافبهرا دهفهرا گولیا و دهفهرا بهرواری ژوریا لکوردستانا عیراقئ. ههروهسا گوندهك ههیه لناف دوسکی ژوریا دبیزنی گوفئ و وهسا خیلهك ههیه بوی نافی دبیزنی گوفهیی ژ گوندی گوفئ هاتینه بو دهفهرا ئافکورئ و گوندیت وان ههنه. (ناف قورئ).

گوستاخ / GOSTAX / شجاع

نهترس، بی پهردار، چهلهنگ.

گولهباغ / GOLEBAX / حديقة الورود

دهفهرهكه سهر بخيلا زهنگهنهيه لکوردستانا عیراقئ.

گولی / GOLÎ / اسم عشیره

هوزه‌کا کورده دکه‌فیتته نافه‌ه‌را هوزا به‌رواری بالا و هوزا سندیا لروژنا‌فایا رویباری خابیری لده‌فه‌را زاخو لکوردستانا عیراقی، په‌رچه‌م، بژی، که‌زی، گولایی.

گوه‌د‌مرز / GOHDERZ / اذنان

بابی گئیوی‌یه، یان نیشانه ئانو گو‌ه د‌مرز.

گوتی / GOTÎ / اسم الکورد

که‌فنه نافی کوردایه و ل (٢٦٢٥-٧٠٠ب.ز) فه‌رمان‌ره‌وایی کریه لده‌فه‌ریت هه‌ولێرو نی‌شا دوو ریبارا زیی مه‌زن و بچویک و که‌رکوک و میسل و ل‌سالا ٢١٥٠ب.ز وه‌لاتی سومه‌ریا داگیر کریو.

گرافی / GIRAVÎ / محبوب

گرافی. خیل‌ه‌کا به‌رفره‌هه لکوردستانا تورکیا، گراو، سه‌ودا، کورد دبیزن: (گران به‌دای گرافی بی) خوش‌تفی.

گوندی / GONDÎ / قروي

خوجهی گوندا، لادی یی.

گولالی / GOLALÎ / غرة

گولی، په‌رچه‌م، پور، بژی، که‌زی، بابکه‌که ژ به‌گیت به‌رواری بالا لکوردستانا عیراقی.

گورگین / GORGÎN / ذنبی

گورگیس، گورگو، درونده‌یه‌کی کویشی‌یه زور هاره په‌زی دخوت و مرو‌ف‌ژی هه‌که بتنی ببینیت.

گورگیس / GORGÎS / جرجیس

د به‌ری دا خه‌لکیت کورد نه‌ف‌نافه بکار ئینایه هه‌روه‌سا ئارامیا.

گوران / GORAN / رعاة الجبل

هوزەکا مەزنە ژ ھوزین کوردایان تیرەییەکە ژ چار تیرین کورد خو
 جھیت دەفەرە ئەردەلان تاکو چیا یی حمەرین و سولیمانی و کەرکوک
 لکوردستانا عێراقی ھەر وەسا لپاریزگەھا کوردستان لکوردستانا ئێران و
 ئەفغانستان ژێ ھەنە ژ خیلێت گوران: سامەنوری. گەلالی. شوانکاری.
 کاکە ی و ھەورامانی. دیسان خیلەک ژ وانەیی ل دەفەرە مەقلوب دگەل
 شەشی خیلێت وی کو دەفەرە حەفت خیل پیک تین ژ وانە بوتان و گێژا
 و رەش گەری. مشارا گوران دگەفیتە نافبەرە دیاربەکرو ئەرگان
 لکوردستانا تورکیا دبیزن گوران ژ میژوو و سالا خو ھەبویە کو ۱۸۷۷
 سالا بەری عیسایە و نەوروزی دەسیی دکەت (۲۰۰۳+۱۸۷۷=۲۸۸۰ گورانی).
 زمانی کوردی بێسەر چار شیوازین مەزن تیتە دابەش کرن و لقان
 جھیت دیار ئەف زارە بەلافە:

- ۱- گوران پیک تیت ژ: ھەورامانی تەخت، ژاوەرویی، لەونی، کوردانی ژاوەرو،
 ھەورامانی تەختی نەوسوود، پاوە لەئێران و ھندەک لتیریت کوردا وەک،
 زەنگەنە، سیامەنسور و روژبەییانی بقی زاری د ئاخقن.
- ۲- ا- کرمانجی سەری، کو پیکتیت ژ: بوتان، بادینان، بایەزید، شەمەدینان،
 زازا و قوچان و ھندەک ژ خەلکی ماکو، ئورمی، خوی، سەلماس، ئەفشار،
 قوچان، بنگوورد، دەرگەز، شیروان، ئەفسەرەین، نیشاپور، کەلات
 لەگەیلان و خەلکی لماراو، رودبار و لازندەران کوردیت نور
 ولدەماوەندی کوردیت جاوان بقی زاری د ئاخقن.
- ب- کرمانجیت خاری، کو پیک تیت ژ: سورانی، موکریانی، بابانی، ئەردەلانی،
 کوردیت مەباد، بوکان، سەردەشت، میاندوو، بانە، سەقز، مەریوان،
 جوانرو، سەنە، شاھیندژ و ھەوشار بقی زاری د ئاخقن.
- ۳- لەک ئانکو کەلھور کو پیک تیت ژ: ئیلامی، کوھدەشت، شیروان، گەرووس،
 کوردیت کەرمانشا، مایدەشت، کولیاپی، وینەو، قەسر شیرین، کەرەند،
 سەحنە، گەوارە، ھەمەدان و تەفریز لئێرانی بقی زاری د ئاخقن.
- ۴- لور پیک تیت ژ: فەیلی، بەختیاری، حەفتگی، سو سەنگەردی، خەلکی
 دیزفول، شاری کورد، چوار مەحەل، پشتکو، خورەم ئاباد، ئەلشەتەر،
 ئەلیگودەرز، بقی زاری د ئاخقن.

گوری / GORÎ / فدائي
پیشمه‌رگه، خوگوری‌کەر، قوربان.

گویا / GOYA / راوي
بیژەر، ئاخفتن کەر، چیرۆک بیژ.

گوشتاسب / GOŞTASIB / اسم قدیم
پادشاههك بو فه‌رماندا زاناییت وی دگهل زه‌ردهشتی رونین و هه‌که
دیار بو ئایینه‌کا دروست هه‌یه و پیغه‌مبه‌ره دی گه‌هیتى ئى خاپاند و
گرتن و زه‌ردهشت هافیته ناف ئاگری و پشتی دیتی زه‌ردهشت بئانه‌هیا
خودی قورتال بوونه سوت شنویکا گه‌هشتی و ئایینا زه‌ردهشتی لده‌فه‌را
به‌لافکر. (دورسان). گشتبوش یانی داد و رویدان فه‌رمانداری باخته‌ر بو.
گوشتاسب کوری لوه‌راسبه.

گیو / GÊW / ابو رستم
کورئ گوهدهرزی، قاره‌مانه‌کئ نه‌فسانه‌یه نه‌وه‌یئ کو که‌یخسره‌و و
ده‌یکا وی ژ ناف هه‌ریما تورانیا ئینا ئیرانی.

گییۆمر / GIYÊWER / مۆرخ
میژوو نفیس، رویدان و وه‌غه‌را دنقیسیت.

گویان / GOYAN / جبلي
هوزه‌کا مه‌زنه لکوردستانا تورکیا، و خیله‌کا مه‌زن ژ وان لباژیری
میسل د ئاکنجی نه‌ دبه‌ری دا دگهل تناویا، خیله‌کا مه‌زنه لوردستانا
تورکیا.

گریگور / GIRÎGOR / اقباس

گر، روناھی، چریسکا ئاگری، گوری، گری گوری، کھفنه نافهکئ
کوردیه د ناف ئهرمن و ههلا و مللهتیت ئوکرانیا و ئهروپا بهلافه.

گروتا / GIROTA / اسم جبل

چیاپهکه لکوردستانا ئیرانی.

گیندهل / GÊNDEL / حمص بری

گیاپهکه لزوزانا شین دبیت و دانهک پیفه تیت وەکی نو کایه.

گیفر / GÎVIR / هارون

کتکئ نیر. پشیکا نیر.

گلگامش / GILGAMIŞ

شاههکئ ئاشویی یه کهفنترین شاهناما (داستانا) بابلیا بنافی وی
بهری نیژیکی دوو هزار سالا بهری زایینی و ههمی تیکستیت وی هاتیه
دیتن د پهرتوکخانا شاهی ئاشوریا ئاشور پانیپال (سالا ۶۲۶ ب.ز چویه
بهردلو فانی خودئ) لنهینهوا کو ژ ۱۲ فهرشیت مه مەری پیک هاتبو ئه و
داستان بزمانی نه کهدی هاتبو گوتن و بخيچکیت مسماری هاتبو نفيسين.

گشگر / GIŞGIR / شامل

ههمی، بهر فرده.

گهراال / GERAL / رحال

گهروک.

چایه که لده‌قرا شه‌ه‌زور لکوردستانا عیراقی.

چیاپیه که بلنده لدهفه را سهرسنگی لکوردستانا عیراقی بهری دگوتنی
هه می چیا.

راژیر، تشتی بووی پیته گوتن پی دکهت.

پہریشان،

گیل شاه، ناس ناقت (کیومهرت) هئیکه مین پاشایی پیدایا.

گوندو، نهو کهسی لگوندا دزیت. دی یی.

نافیٰ رویارہکی یہ ژ بن چیاپی گارہی تیت بو ددھہرا مزوریا و
نافکوری و دجیتہ سہر رپاری زیئی.

پیتا (L) حرف اللام

لالا / LALA / اسم قبیله
هوزدهکا کورده لکوردستانا ئیرانی.

لاباز / LABAZ / اسم قبیله
هوزدهکا کورده.

لاجین / LAÇÎN / جمهوریة کوریة
کوماردهکا کوردی بو لدهفهرا شورهوی ستالین نهو کومار ههلوهشانند و
خو جهیت وی هه می برت و بلاف کرن. گوندهکه نیژیکی مهاباد
لکوردستانا ئیرانی هوزانقانی کورد(هیمن) محمدامین سید حهسه ن شیخ
الاسلام موکری لویری سالا ۱۹۲۱ هاتیه سه ر دنیا یی و لئورمی ل
۱۹۸۶/۴/۱۸ چویه بهر دلو فانی خودی.

اسار / LASAR / عنود
رکو، مهژی هسک، گه لله رهم.

لازو / LAZO / جدع

دکوردی یا کەفەن دا ئانکو کورو یان لاوو یان لافو.

لیوژە / LÎWJE / اسم فریة

گوندەکە لئاوچا بالەک لکوردستانا عیراقی.

لازگین / LAZGÎN / مسرع

لەزگین، لەزین خوش چون، بەزوک، پی سڤک.

لاوین / LAWÎN / یافع

جوانی، رندی، تولازی، خورتی و گەنجی ئەف ناهە د ئنجیلا پیروز دا
هاتیە. نافی چەمەکی یە د کەفیتە روژنایا شاری مهاباد لکوردستانا
ئیرانی ئانکو رووباری زی بچویک کو نافی وی لویری ئەوه. لاوان.

لاوی / LAWÎ / جمال

سوختەیهکی عیسا پیغەمبەرە و ئیکە ژ ۱۲ تەتەریت وی. ژ
ستیرناسیت باژیری کەفەرناحوم بو، ئیکەمین کەسە پەرتوکا ئنجیلا
پیروز (مزگینی) لسا دووی پشتی بەرزەبوونا عیسا بو جوھییت
فەلەستینی نقیسی و بزمانی وان یی وی دەمی کو سریانی و کلدانی بو.
لاویکان ژ وان هوزایە ئەوا بکارو باری پەرستگەها رادبون و جی بەجی
کرنا کاری ستایشا دناف پەرستگەهی دا.

لەوهند / LEWEND / ردن

هوچک، لەوهندی، رەنگەکی سوپایی لەشکەری بو لئا ترکا د بەریدا،
هوچکیت گوملەگیت شەل و شەبکا.

لاوکو / LAWKO / شابې

لافکو، ناسنافی (داؤدیوخهنا) یه ئیکه ژ فهلیت کورد کو دگهل
بارزانیی نهمر چویه وهلاتی شوروی سالا ۱۹۴۷.

لنچ / LINC / فاند

سهرکیش، پیشهوا، سالار، قوماندار.

لاوهران / LAWERAN / اسم فریة

گوندهکی خوشه لکوردستانی.

لولوب / LOLOB

مللهتهک بو ژ نفشی کوردا لدهفهریت شارهزور و حلوان (زههاو) تا
مهندهل لکوردستانا عیراقی دژیان و لسالییت سی هزار بهری زایینی
دهستههلاتداری کریه و سی دهفهریت ئاشوریا سهر ب وان فه بو پاشی
دگهل وهلاتی میدیا بون ئیک، ههفچهرخ بون دگهل گوتی و نهکهديا.

لالو / LALO / خال

برایی دایکی. دایی.

لهراسب / LIHRASIB / اسم قدیم

لهراسب، کوری گوشتاسبییه نهوی تورانیا کوشتی دهمی ئیرش
ئینایه سهر بهلهخ.

لوفمان / LOGMAN / اسم نبی

نوژدارهکی نهفسانهیه ریکا باش نیشا مروفا ددا. پارچهیهک ژ
قورئانا پیروز بنافی وی ههیه.

لټټان / LÊTAN / اسم عائلة

احمد لټټانی ټه و کەس بو یی سهرهکانیا که لا دمدم نیشا دوژمنی دای و تژی ضم و خوین و پیساتی کری. ټهف بنه ماله نهو لگوندهکی جوله میرگی نیژیکی خهلیفان دهري گهلیی ټالانه لکوردستانا عیرافی دژین.

لاس / LAS / صبیح

لاوی جوان و چاک، سترانا لاس و خه زال د کهفندا هاتیه گوتن ئارمویشی پهست.

لاوان / LAWAN / شباب

لاوینی، خورتی، تولاز، گهنج.

لولو / LOLO / امارة كوردية

كوردن ول (٢٢٠٠-٨٢٨ پ.ز) فهرمانهوایی کریه لدهفه ریټ سولهیمانیی و شاره زور و کهرماشان و زههاو. دبیت لولوب ههر ټه و بن لی بهری فی دهمی بوینه، لولو سهردهستی ئاشوریا سالا ٨٢٨ پ.ز شکهستن.

لور / LOR / كهجة كوردية

زارهفه که ژ زارا فیټ زمانی کوردی کو چارن ټهفه و کهلهوری و کرمانج و گوران و ههمی خیل و هوزیټ کورد ژ فان ههرچارا پهیدا بوینه.

لاسیراب / LASIRAB / اسم تاريخ

پادشاههکی کوتیایه ههفچه رخی سهرچونی ئیکی بو ل ٢٨٠٠ سالا بهری زایینی. ئیکه ژ کهفنترین باپیری کورد کو نافی وی د وی سالیدا هاتیه.

پیتا (م) M

حرف المیم

مانی / MANÎ / اسم نپی

پیتامبهرهکی کوردی ناری یه سهردهمی دهستهلاتداریا ساسانیا لهردینو لرهخ و چانییت بابلا کهفن هاته سهر دنیایی(۲۱۶/۴/۱۴-لبابل-۲۷۷/۲/۲۶) نولا وی باوهری بدوواتیی دکر کورکمانی ههیه دناقبهرا روناھیی و تاریی (باشیی و نهباشیی) ئەف ئوله لدقهريت فارسا و هندی بهلافا ببو دگوتنی(مانهوی)، ئەف پیتامبهره لشاری جوندی شاپور هاته زیندان کرن و بدهستی بههرامی ئیکي هاته کوشتن دزیندانی دا، دسهر پیتامبهراتییدا هونهرمهندهکی نیگارکیش بو ۲۷ پهرتوک ههنه ژوان ئهترهنگ و یا پیروتر ئهزدهنگ ه. کهت، بی وینه، نایاب، ماندهنی (نهر)، دمهکی نافی خو کر بو(فار قلیط).

مانو / MANO / اسم ایرانی

قومانداریکی ئیرانی بو و مانکو برایی هولاکویه ژ پاشا و دهستهلاتداری مهغولیا.

مانیساروس / MANÎSAROS / عبدالشمس

به‌نیی روژی، شاهه‌کی کوردا بو سالا ۱۲۰ ز ئه‌فینیا سه‌یرانوشی کچا
میری ئه‌رمینا کر پاشی گه‌هشتی و کچکی شوی پی کر (مانیسا) باژی‌ره‌که
لکوردستانا تورکیا.

مامش / MAMIŞ / اسم عشیره

خێله‌کا مه‌زن کورده لسه‌ر ریباری لاوین دژین (رویباری زی بجویک)
لکوردستانا ئیرانی.

مامرئواس / MAMRÊWAS / اسم نبات

مام ریفاس، گیایه‌که بلنده و به‌لگ درێژه و ترشه دهرمانی کرمايه.

مامشاد / MAMŞAD / العم سعید

پیاو چاک و خودی نیاسه‌کی کوردی بناڤ و ده‌نگ بو خه‌لکی ده‌ینور
لچه‌رخێ سیی چویه به‌ر دلوڤانیا خودی. مه‌مشاد.

ماموستا / MAMOSTA / استاذ

هیکار، هیڤان، فی‌رکار، سه‌یدا.

ماهیار / MAHYAR / قمری

شالیاری دیماهیی بو یی سه‌رده‌می دارای، دوستی ماسیا، ماسی گر،
دوستی هه‌یفی، مه‌یار مه‌یاری ده‌یله‌می.

ماهیفان / MAHÎVAN / سماک

ژ ناڤیت بابکالیت به‌شار کوری بوردی نه، جارنا دگوتنی ماهه‌یزار.

ماهان / MAHAN / قمری
هه‌یفین، روی گه‌ش وه‌کی هه‌یفی.

ماهی کهنعان / MAHÎ KENAN / سمکه کنعان
بشتی یوسف پیغه‌مبهر هافیته ناف چالا کویر ئەف نافه که‌ته سهر
ئانکو ماسیا کهنعانیا.

مازیار / MGZYAR / عفاص
ژ مازی فی‌دان هاتیه، سهرده‌می موئته‌سه‌می دژی ئەباسیا بشوره‌شی
راببو، بو کچا دبیزن مازی چن.

ماروت / MAROT / اسم ملاک
خوداوه‌نده‌کی ئاری یه ژ خوداوه‌ندی‌ت کیشیای ئەو‌یت خو جه‌یت
کوردستانا ئیرانی لژیریا هه‌مه‌دان و کیشی بخو خو جه‌یت نافه‌راستا
چیاییت زاگرسن ئەوا کو دکه‌فیته ده‌فه‌را لورستان و ئەف نافه دگهل ناف
هاروت د قورئانا پیروز دا سوره‌تا به‌قه‌ره نایه‌تا دووی هاتیه.

مادی / MADÎ / اسم کوردی
نافی که‌فنی کوردا و ئەزمانی وانه، وه‌لاتی مادیا نیزیکی هه‌مه‌دان بو
لکوردستانا ئیرانی ل(۲۸۰۰-۳۳۰ب.ز) چار زنجیری‌ت ده‌سته‌ه‌لاتیی
فه‌رمان‌ره‌وایی کریه وه‌کو ده‌وله‌ت.

ماشیا / MAŞYA / ادم
ماشی و ماشیانه دای و بابیت هه‌می مروفا ماشیا بابیه و
ماشیانه دایکه.

مای / MAY / اسم امیر

پادشاههکی هندی بو، برایی ژنا شاه جمهور بو.

مه‌شخهل / MEŞXEL / مشعل

خه‌تیره، چه‌فروک.

مه‌لکائیزی / MELKAIZÎ / الملك عزیز

شاه ئیزی، پاشنافی بابکه‌کی به‌گایه لده‌فهره به‌رواری بالا کو نافیی
باپیری وان مه‌لک عبدالعزیز بویه کو فه‌له بویه و پاشی بسورمان بو.

مزه‌ک / MIZDEK / اسم دیانا

سهردارئ ئوله‌کا فارسا بو لسا ۵۲۸ز چویه به‌ر دلو‌فانیا خودئ،
سهرکیشیا بزافه‌کا سوشیالیستی دکر دژی زهرده‌شتیا کو وی ده‌می
به‌لافیبو، بنه‌ماییت مزده‌کیا دوو بنس‌تریت خورس‌تنیه کو چاکی
(روناهی) و نه‌باشی (تاری) دگوت پشکداری (هه‌فیشکی) هه‌بیت دنا‌فبه‌را
گه‌له‌ک می‌رکا و ژنکه‌کی دا .. قوبادی ئیکی شاهی فارسا لوی ده‌می
باوهری بقی ئولی ئینا و چو دگهل وان، ئی زهرده‌شتیا و شاهزادیت
فارساکین ژی هه‌لگرت و پشتی قوبادی مزده‌کاتی هی‌لای هاته کوشتن.

مزوری / MIZORÎ / اسم عشیره

خیله‌کا مه‌زن و به‌رفره‌هه دو پشکن مزوری ژوری سهر بده‌فهره
دیانا‌یه و مزوری ژیری سهر بده‌فهره دهوکه لکور‌دستانا عیراقی. موسری
یان سوری وه‌کو خیله‌ک هه‌بو سهرده‌می شاه سه‌نحاریبا یی ئاشوری
لده‌فهریت نافبه‌را خازری و زیی بلند. سته‌م کار، ژ مزاور هاتیه. دبیزن
سه‌وکا لاوکی مزوری بئافی‌دا چو و نه‌گه‌هشتی گوت بلا بخیرا دای و بابا
بیت. هه‌روه‌سا دبیزن مزوری ناخوت کلکا کوری. و (میرئومه‌ری
موزیری- ده‌ست هافیت قه‌فتاشیری- ته‌پیروز بیت وه‌زیری).

موکری / MOKRÎ / اسم عشیره

ژ خیلّیت مه‌زنه لکوردستانا عیراقتی. MOKRI و موکران هه‌یه
بسته‌یه‌کا چیا‌یه لده‌فه‌را به‌نده‌را فارسا دبیت خیلّا موکری‌یا ژ
ویری هاتبن.

موغ / MOX / ملا

(ئول زه‌ردهشتیا هه‌روه‌کو د ئافیس‌تایی دا هاتی کو ئه‌و زمانئ کوردی
یئ ره‌سه‌نه ئانکو(سه‌یدا) تازیا بخو بریه و کریه(مه‌لا) و مه‌ژی زی
گرتیه. موک. ئه‌و که‌سه‌یی بکاری ئایینی زه‌ردهشتی رادبیت. مرؤقی
جانی. مه‌غدون مه‌غدییه و دبیت مق‌داد هه‌ر ژ ویری هاتبیت. موغان
گون‌ده‌ک دکه‌فیه‌ته نافه‌را ئه‌ردبیل و ته‌بریز لکوردستانا ئیرانی.

موزداشاه / MOZDAŞAH / اسم مقاتل

زیره‌ک و سه‌رباز و شه‌رکه‌ره‌کئ ئیرانی بو.

موید / MOBID / کاهن

پیشه‌وایی ئایینا زه‌ردهشتی، ژی‌رو زانا و هوشمه‌ند، شیر‌ه‌تکار،
سه‌رپه‌رشتی خانییّت ئاگری.

مه‌رزوبان / MERZUBAN / محافظ

نافئ ده‌سته‌ه‌لات‌دارئ هه‌رئما بو سه‌رده‌مئ شاه‌یّت ئیرانی دکه‌فندا.
خودانی ده‌فه‌رئ. دادنان.

میرخان / MÎRXAN / شیخ ملک

میرو خان پاشایی دیماهیئ ژ پاشاییّت ئامیدیئ، بابئ زیرینا
ئامیدیئ، خانه‌ میر، پاشایی پاشا.

میڤرخاس / MÊRXAS / بطل

نازا، زیږهک، میږچاک، خورت، کهله میږی شهرايه.

میری / MÎRÎ / رسمي

فهرمی، نهو فهرمانا ژ جهیت بلند دهرکهفیت.

میراو / MÎRAW / راوي

میراف، نهو کهسهی بدستې خو سهرپهرشتیا ئافې و دابهش کرنا وی
بو سهر زهفی و بستانا، میراف، جوفان، کهراخ.

میترا / MÎTRA / اسم الة

روژ، خوداوهندی بهری زهردهشتی بو.

مهري / MIHRÎ / حبيب

میهری، خوشهویستی، مهري مزوری کوری عبدالرحمن نهفی مهلا
یحیای مزوری هوزانفانهکی کورد و لئامیدی زیایه و لویږی چویه
به دلوغانیا خو (۱۳۱۰-۱۳۰۰کوچی). جانا چ سهما بهستی زولفاتا
بهی هه.

دپسا بهمه بهخشی ژ کرامت هدهمی مهی

نهری نهتنی دل مه دبهندا ته نهسیره

پابهستهئی زولفاتا نههر شاه و دو سهه کهی

مهدي / MIHDÎ / الملاك الاعظم

مههدي، فریشته یی مهزن، مهه نانکو زهخم و مهزن و دی نانکو
فریشته، ههیف دیت،

مهرداد / MIHRDAD / حبیب القمر

شاههکی ئیرانی بو دهستههلاتداری لکوردستانی کریه، پشتی
ئسکهندهری مهکدونی سالا ۹۴ ب.ز.

میرفان / MÊRVAN / غنام

میرچاک، مهرد، زیرهک مهربوان خیلهکا کورده سهر توخیبی ئیرانی
دژین. و تازیانا نافی مهروان ژفی نافی بریه چ میرفان بیت یان مهرفان
ئانکو خودان مهر و پهز.

میدی / MÎDÎ / اسم الکورد

نهفییت میدیانه و خو جهیت کوردستانی.

محان / MIHAN / ماحی

ژیهر، ژیر، مهحاندن، بهرزه کرن.

مهولهوی / MEWLEWÎ / اسم شاعر

هوزانفانهکی کورده (۱۸۰۶-۱۸۲۲ز).

مهلیل / MELÎL / قلق

بیزار، مهلول، پوسیده، نهتهنا.

مچه / MIÇE / مصطفی

کورتیه نافه و ههم ژ بو خوشتفانیی دبیرنه ئهوی نافی وی
(موستهفا) بیت.

میهران / MÎHRAN / راعی

مهران، مه‌هران، کورد، ژ کوردستان ئیرانیه قومانداره‌کی فارسا بو-
میرچاکه‌ک بو دگه‌ل به‌زادی قومانداری نافی ژنا وی خاتون بو-
فه‌کوله‌ره‌کی ئینگلیزه و خو جهی ئه‌مریکایه شاهنامه وهرگیرایه سهر
زمانی ئینگلیزی دبیرنی میهرداد ئیزدی.

میرزا / MÎRZA / کاتب – امیر

نوسهر، نقیسه‌ر- میر ئانکو مه‌زن یان ژ به‌گله‌را و (زا) ئانکو نفش
یان توخم ئه‌فجار ئه‌ف نافه ئانکو ژ توخمی به‌گله‌را یان پاشا.

مشکو / MIŞKO / جردی

مشکی رنگی خولی‌یه-ئاژه‌له‌که ژ توخمی جوردايه ده‌خل و دانی
دخوت لبن ئا‌خا زه‌فیا دا مشه‌یه هه‌روه‌سا جهی توش لی هه‌یه دنا‌ف
مالاندا دنا‌ف ستیرک و ئازوقه‌ی دا.

مهراب / MIHRAB / اسم ملک

پادشاهی کابل بو- بابی روزابه‌یه ژنا داستانی- باپیری روسته‌می‌یه.

مهرنوش / MIHIRNOŞ / سعاده القمر

کورئ ئه‌سقه‌ندیاره.

منوشان / MINOŞAN / اسم قائد

قومانداره‌کی ئیرانی بو.

مه‌به‌ست / MEBEST / غایه

ئارمانج.

مهتین / METÎN / اسم جبل

میتان، چپایه که دکه فیه دهفهرا بادینان دسهردا بهرواری ژوری نه و دبندا دیرالوک د نامیدی و سپنهیه.

مهم / MEM / غریم زین

ههفالی زینی د داستان مهم و زین دا، مهمی، مهمیان مهمو.

میر / MÎR / ملک

پاشا، دهسته لاتدار.

مزگین / MIZGÎN / بشیر

موژده، گه هاندنا پیزانینه کا باش، مژدین.

لهشکر / LEŞKER / عسکر

لهشکهری، کوما چه کدارا.

میران / MÎRAN / امراء

خیله کا مهزنه لدهفهرا میسل لکوردستانا عیراقی.

مهرده میتر / MERDEMÊR / رجل کریم

مهرد، میتر، و مروان ژ مهرقان هاتیه، خودان پهز.

مهلهفان / MELEVAN / سباح

نافباز، بن ناف نابیت، شه رهزایی نافایه. مهله، عباس.

مللهت / MILLET / قوم

گهل، ههشامهتا خه لکی، دانیشنوان وهلاتیک.

مابیر / MABÎR / اسم قبیله
نافی هوزدهکا کوردایه.

ماری ماری / MARÎMARÎ / مبارک
وشهیهکا سریانیه ئانکو پیروز یان ژێ پایه بهرز بیت. و مار میر ئه و
چیا یه یی باژیری سلیمانیی سهرهاتیه ئافا کرن مار ماری ژ ئورفه یه
لکوردستانا تورکیا خهلاتی ئینا و نافه را رویباری تیکه له و زیی بچوک.

مازن / MAZIN / کیر
مهزن، زهخم، گه وره.

میتان / MÎTAN / اسم جبل
ل ۱۹۰۰-۱۶۰۰ ب.ز سهرده می فه رمانه وایا میتانیا بو ل نافچه ی
قامیشلی، زنجیرا دهسته هلاتداریا دووی ل ۱۴۵۰ ب.ز و هه ر ل وی دهقه ری
سه ری خو هه لدا و لدیماهی دهسته هلاتداریا فی فه رمانه وایی هه می
کوردستان که تبه بن مایه تیا و یقه و دبیت مه تین ژ میتان هاتبیت.

ماکوسا / MAKOSA / منظر
دیمه ن، وینه یه کی جوان و خوزانی.

مامیاره / MAMYARE / حریق
مامیاره دهنگی ناگری مامه یاره.

ماننا / MANNA / کورد

دكهفندا نافى پارچهيهكا كوردستانى بو و لدويىف گوتنا هندهك ميژووفا نا وى (ماننا) ئى جهى بادينا نا و ههكاريا نوكه دگرت نوكه هندهك ناف و هندهك گوندى ژ دهمكاتى فى وشهى ماینه وهكى گوندى ئورمانا لدهفهره بهروارى بالا لكوردستانا عيرافى ئانكو ئاگرى ماننايان، باژيىر ماننايان. ههروهسا لومانا كو گوندهكه دكهفیهته دهفهره زاويته فه و هيشتا ههنه.

مەردوخ / MERDOX

مهردوخ كورئ بيل ئيكه ژ ۱۲ مهجوسيهيت كورد ئانكو زانايهيت ئاييني زهردهشتى ئهوين ئاييني خو لروژههلات پهيرهو و بهلاق دكر:

- ۱- زاروهند كورئ رهتين
- ۲- هورمز كورئ سهنتروك
- ۳- كوست باكورئ گهندو
- ۴- ئهستهك كورئ ميهرههك
- ۵- زاروهند كورئ وهروه
- ۶- ئهرياوو كورئ خوسرهو
- ۷- ئهدهخشيد كورئ خوليات
- ۸- ئهگرهمنون كورئ شيشون
- ۹- ميهرههك كورئ خوههم
- ۱۰- ئهشديش كورئ سخون
- ۱۱- سهلدلخ كورئ بيلدان
- ۱۲- مهردوخ كورئ بيل.

ميرمحي / MÎRMIHÊ / الامير محي

دورنینه ميرميهر بيت كو دگههيهته موسا پيغهميهر ئيك ژ وانه ئهوى لنهمرئ دگهريا دنهفسانا كوردى دا. ئهم دئ چين ئهولادئ مينن- ميرمحي بيرا خو بينن - فاتحا ژ مهر بخوينن- ههوجهيئن دهر ئنتزاره.

مهتیوما / METYOMA / اسم قدیم

کورمائی زهردهشت بو کو ئیکهمین کهسه باومری ب ئایینا وی ئینای.

مهجلی / MECLÎ / اسم امیر

میری ئیکئی یه لیرگهها بادینان پشتی مهلیک عهلائه‌دین کو بهری وی مهلیک خه‌لیل بو: میرگهها بادینان ل ۱۳۳۹ز دامه‌زراندی سه‌رده‌می ئورخان ئوغوسی پاشایی دووی یی ئوسمانیا کوری ئوسمانی دامه‌زینهری پاشاتیا ئوسمانیا.

مازیار / MAZYAR / عفاص

ژ پاشاییت دیمایی یه ژ فارنا(لته به‌رستان) کو دژی موخته‌سه‌می عه‌باس رابیو و هه‌می جوتیار هایدان کو دژی مه‌زنیت خو رابن. لدرگهها سامرافه هاته هه‌لاویستن ب گونه‌ها گاوری.

میرال / MÎRAL / الملك الاحمر

میرئال، میری سور.

میر / MÎR / امیر

میر دبه‌ریدا وه‌لاتی کورد میرگه‌هه هه‌بون ده‌سته‌لاتنداری و ریقه‌به‌ری له‌نده‌ک پارچیت کوردستانی دکر وه‌کی میرگه‌ها (ئه‌ده‌لان، ئه‌گیل-بابان) بادینان، باجلال، یوتان و بدلیس- پالو، پنیانش- هازو، هکاری- که‌له‌ور، گنج- لوری بچویک و لوری مه‌زن- موکریان- مه‌حمودی، سوران، شگرد و خابور) ئه‌ف میرگه‌هه سه‌رده‌می شاهیت ئیرانی و پاشاییت ئوسمانیا بون و هه‌رهنده‌ک سه‌ر به‌ندکا فه‌بون.

پیتا (ن) N

حرف النون

ناسیار / NASYAR / معروف

نامدار، بهرنیاس، نافدار.

ناکام / NAKAM / غیر محفوظ

بی بهش، بی مرز، نامراد- ئەو کەسێ نەگەهیتە هیوا و ئارمانجا خو.

نالبەند / NALBEND / نعال

هوزانفانەکی کورد بناف و دەنگ بو لکوردستانا عیراقی.

نالی / NALÎ / اسم شاعر

دبیت ژنالبەندی هاتبیت- هوزانفانەکی کورد بو ل کوردستانا عیراقی (١٧٩٧-١٨٥٥ز).

نامری / NAMRÊ / اسم مدینه

نامری، باژیرهکه لکوردستانا عیراقی سالا ٥٧٢ ز هاته گهورین و بو پشدهر..

نافخوش / NAVXOŞ / خیرالاسامی

نافخوش، خوشناو، ناوخوش، بهنام.

نوش زاد / NOŞZAD / سعید

کوری ئانوشیروانه، کوری کسرایه.

نوشان / NOŞAN / سلیم

شانانوی، خوشی، ملی نوی، چیاپه که و گونده که دکه فیتته گه لئی
بهندی نیژیکی ئورمیی سهر ب مهرگه قهر فهیه لکوردستانا ئیرانی- شانا
هنگفینی.

نوشاد / NOŞAD / سعاده

پاشاهه کی هندی بو زهردهشتی بو، خوشیه کا نوی.

نوشا / NOŞA / اسم شاعر

نوشا گولله باغی ژ هوزانفانیی کورد بو ژ خیلا زهنگه نه لکوردستانا
عیراقی.

نوشدار / NOŞDAR / طبیب

نوژدار- دهرمان زان، پزیشک، دکتور.

ناریمان / NARÎMAN / طلیع

نهریمان - بهژن و بالا جوان- باپیروی روسته می یه نیهره، نهرمانو،
نهرمو، بابی سامی یه.

ناوهزینان / NAWEZÎNAN / اسم قریه

گونده که لدهفه را بیتواته سهر بباژی سولیمانیی فه لکوردستانا عیراقی.

نرسی / NIRSÊ / بشیر

قوماندارهکی فارس بو دگهل لهشکه ری رومی- کورئ هورمزه کورئ ساپوره- برایی بههرامی یه- پادشاههکی فارسا بو- نرسای بزمانی کوردی و زارافی کلدانی ئانکو مزگینی.

نزار / NIZAR / ظل

لایئ پشته روز- بهرامبهری بهروزی.

نستور / NISTOR / تسطور

نستور، نسگور، نستور و ناقیب ژ پیره بابیت فهلیت کوردن کو ههر لدهسیکا بسورمانهتی ژ کوردا دهاتن هژمارتن.

نوه / NOH / نوح

ژ نویاتی هاتی، بابئ رهگهزی مروفایه پستی ئادهم خودئ ههلبزارت کو پاپورئ چیکهت بخو و هندی دگهل ژ مروف و ئاژهلا کوئ سوار بن دا ژ لیمشتا مهزن قورتال بن، نهوا لسه ری چیای جودی راوستای، سئ کور دگهل بون حام و سام و یافس. ژ بینا براهیم پیغه مبهه تاکو لافاوا ئوه ۱۲۶۰ سالن.

نوردس / NORDIS / اسم منطقة

نوروز، دهفهرمه لکوردستانا تورکیا. نودز.

نوشیروان / NOŞÊRWAN / نوشیروان العادل

پشتی ۵۲ سالا ژ دهستههلاتداریا خو ئهوی دگوتنی ئانوشیروانی راست و دروست ل ۵۷۹/۱۱/۱۶ چو بهر دلوفانیا خودئ.

نهژاد / NEJAD / عنصر اصل
توخم، رهگهز، رهچه لهك، بنه چه.

نهوهر / NEWER / اسم جبل
چیاپه كه لدهقه را شامیران لكوردستانا عیراقی.

نهردين / NERDÎN / نادر
كیم وینه.

نیزه / NÊZE / نصل
سه ره رم، نكلی تیژیی بسه ری رمی فه.

نماوهر / NIMAWER / دلیل منظر
نما ئانكو میژیان نقیژ، دیمه ن، شانده ر، ریژان، نیشانده ر، ریكیش،
دیاری دا خوسا.

نیله / NÊLE / صوت النهار
دهنگی ئاگری.

نیاز / NIYAZ / مني
فیان، ئومید، ئارهزو، هه وهس، نیازی.

نیهر / NIYER / اسم قرية
گونده كه سه ر بشاری سنه فهیه ل كوردستانا ئیرانی.

نیسان / NÎSAN / اسم شهر

هه‌یفا گولانی، بانه‌مه‌ر، ژ هه‌یفت وەرزی بهاری یه. نوزان بزاراڤی
په‌هله‌وی (ئونی ئاسان).

نیشان / NÎŞAN / وسام

ئارمانجا تیری، ئه‌و جهه یی خودانی چه‌کی بقییت لی بده‌ت، شوین
یان وینی لجهی خو بمینیت، پارچه‌کا زیری یان زیقی یان هه‌ر کانه‌کا
بیت وه‌کو خه‌لات بو ریزگرتنی دده‌نه که‌سی هه‌زی یان سه‌رکه‌فتی یان
که‌وره بملی خوفه دکه‌ت.

نهریو / NIHRO / ابو الهند

نه‌هرو، مونتلی لال نه‌رو (۱۸۶۱-۱۹۳۱ز) سه‌رده‌کی نیشتمان په‌روه‌ری
هن‌دی یه سالا ۱۹۱۹ ز پشکداری د بزافه‌کی دا کر دژی به‌ریتانیا یا‌کو
مه‌هاتما غان‌دی سه‌رکیشیا وی دکر.

پاشی پشکداری د بزافه‌کا یا‌خی بونی (عصیان) دا‌کر ئه‌وا باش بزوخ
پی رابین سالا ۱۹۳۰ز یا کو غان‌دی بریار پی دای دیسان. ئینا هاته زیندان
کرن. و پستی ده‌رکه‌تنا وی ژ زیندانی بده‌مه‌کی کورت چو به‌ر دلوفانیا
خودی. بابی جه‌واهر لال نه‌رویه (۱۸۸۹-۱۹۶۴ز) هه‌ر لسه‌ر ریکا بابی خو
چویه. سه‌روک شالیاری ئیکی بو پستی سه‌رخوه‌بونی (۱۹۴۷-۱۹۶۴)

نایری / NAYRÎ / اسم قبیلة

نه‌هری، نی‌ری، نه‌ری تیره‌یه‌کا کورده لسا‌ییت ۱۵۰۰-۱۲۰۰ب.ز پاشقه
ماییت وان خیل‌ییت نه‌هری و شه‌مدینان. شیخ عوبه‌یدوللاهی نه‌ری
لسا‌ییت ۱۸۸۰-۱۸۸۴ز بشوره‌شی و دژی ترکا رابو، که‌فته گونده‌ک هه‌یه
بناقی نی‌ری هه‌یه لده‌فه‌را گویان لکوردستانا تورکیا به‌ری فه‌له‌لی و
ئاکنجی بون و دگوتنی (نیرا ئه‌ختایه) ئانکو رویباری ژیری.

نقشه‌بەند / NEQŞEBEND

وینەکیش، نه‌فش کەر، نیگار کیش، نافی ریکه‌کا ده‌رویشایه شیخ به‌هائوالدین ئەوی ل ۱۲۸۹ز چویه به‌ردلو‌فانیا خودی یا دانای . دوو هزر سه‌بارەت نقشه‌به‌نداتی هه‌نه

۱- نافی گونده‌کی یه‌ دکه‌فیه‌ نیژیکی بوخارا شیخ ل وی گوندی ژیايه و گوندی وی یه. (۱۳۱۷ - ۱۲۸۹ ز).

۲- ژ به‌رکو هه‌می دهما شیخ دکه‌فته پاراستنی و تکا دکر و گازیا وی (هه‌ق) بو بزمانی تازیا ئانکو راست و دروست. و ئارمانج ژئ نافی خودی یه. ئەف نافه‌ لسه‌ر دل وی هاته‌ کولان و نیگار کرن و نفیسین له‌و دبیرنی نه‌فشه‌به‌ندی. ئەف ره‌وتی ئایینی به‌لافه‌ ل چینی و هندستانی و تورکستان و کوردستانی. و دامه‌زینه‌ری فی ریکی یا ن سه‌رکیش وی لکوردستانی شیخ خالد شاره‌زوری یه‌(۱۷۷۹-۱۸۶۲ز)...

نیبه‌ر / NÎBER / بکر

نوی به‌ر، به‌ره‌ه‌می نوی، میوه‌ یا نوی، نه‌خری، خیفه‌، به‌ره‌ه‌می نوی بیته‌ خا‌رن یا‌ن بیته‌ بازاری بو فروشتنی . بچویکی ئیکی.

نودی / NODÊ / القرية الجديدة

گوندی نوی، ژ گوندیت شارباژیره‌ (هه‌زا چوارته‌) لکوردستانا عیراقی. شیخ محمد نوده‌هی بابی شیخ ئسماعیل وه‌لیانی یه‌ هه‌روه‌سا شیخ مه‌عروف نوده‌هی ژ نافدار و زاناییت کوردستانی زور په‌رتوکیت ئایینی هه‌نه‌ و باپیری شیخ محمودی حه‌فیده‌.

نهمرود / NEMROD / النهر الخالد

نهمرود، مهلبه ندى (خدر ئلیاسه) سهرب ناوچا حه مدانیه فیه
لده فیه را میسل لکوردستانا عیراقی. شینواریت نهمرودا کهفن نیژیکی وی
هه نه. هه می کوردن تورکمان زی ئی دژین- نهمرود کورئ کهنعان کورئ
کوش کورئ سام کورئ نوه شاهى بابل و کورد بو- چار کهس سهر هه می
جیهانی زال ببون و شاهاتی ئی کریه دوو خودان باومرن و دوو گاورن-
زولقورنهین و سولهیمان، نهمرود و بهخته نسه ر. د پهرتوکا پیروزدا نافى
فى باژیرى (کالج)ه.

نوبار / NOBAR / حالة جديدة

نافى پاشایه کی ئهرمه تییا بو.

نازی / NAZÎ / مدلل

نازدار، بخودانکرنه کا زیده چاف دان.

نهوزاد / NAWZAD / ولید

نوزاد، بچویکی نوی، سافا.

نیچیرفان / NÊÇÎRVAN / صیاد

نیچیروان، نهوی کاری نیچیری بکهت،

نژیار / NIJYAR / بناء

ئافاهی.

دما / NIMA / منظر
دیمه ن.

نامۆ / NAMO / غریب
ئنتیکه، بیانی، کهس نه دیتی.

نه دیار / NEDIYAR / غائب
بزر، ون بوی، نه لقی ره.

ناب / NAB / صافی
زهلال، باش و پاقر.

نیازی / NIYAZÎ / هاوي
ئارمزو، فیان، پیویستی.

پیتا (ت) T حرف التاء

توشراتا / TOŞRATA

پاشایه کی بناف و دهنگ و زیرهك ژ پاشاییت كشودرا میتان بو
لكوردستانا عیراقی. TOŞRATA (ت).

پیتا (و) W حرف الواو

واریز / WARÊZ / ملف
وهرین، تی ئالیان.

واژام / WAJAM / فسیله
نه ماما نوی گه هشتی، ته لهج، شاک.

وهراز / WERAZ / اسم قرية
گوندهکی خوشه لنافچا شاربازیر لکوردستانا عیراقی.

وهرزا / WERZA / وسیم
گایی جوتکه ر.

وریا / WIRYA / نبیه
ئاگا، هشیار، ئاگادار.

وز ه / WIZE / طاقة

شیان، هیژ، کارین.

وریار / WERYAR / معنوي

ئهوله، بهیڤی، بیروبادریا موکوم.

ولداش / WILDAŞ / زمیل

دوست، ههفال، یاور.

وندا / WINDA / مفقود

وندابون، ون، بهرزه، نه‌دیار.

دومان / DOMAN / دخان

دویمان، دیویکیل، دی، کادی، ته‌م.

وسو / WISO / عثمان

دیاره کورته نافئ ئیسفه‌یان ئوسمانه، شیخ وسو ره‌حمان خودئ
نیاسه‌ک و پیاوچاکه‌کی نافداره لده‌فه‌را شه‌قلاره لکوردستانا عیراقئ
گورئ وی دکه‌فینه هنداقی باژیری و هه‌ر ئه‌و گوره فه‌له ژیک دبیزنی
ره‌به‌ن بویا هه‌می به‌ارا بسورمان و فه‌له بمال و خیزانقه و پیرو شیر
روژا ئه‌ینیا دووئ پشتی جه‌ژنا رابینی یا فه‌لا دچنه سه‌ر وی گوری و
تاكو شه‌فئ دمینن.

وار / WAR / دار

ئافاهی، نژیار، دمربان.

وارشین / WARŞÎN / احياء دار
نأفاهی ساخرهفه، مال شینبوغه.

وارفان / WARVAN / صاحب البيت
خودانی واری.

وهیسی / WEYSÎ / اسم قدیم
جزیری گوته: (لهیلا ته کر به لا لقهیسی / رامین رام بو ل وهیسی)
وهیسی قهرنی پیاوچاکه که گوری وی یی لماهی دهشت لکوردستانا ئیرانی.

وێران / WÊRAN / امکان
خراب، شیان، زیرهکی.

وهلات / WELAT / وطن
وهلات، خاك.

وێشتاسب / WÊŞTASIB / جمال
خودانی هیشتزین ئازا.

پیتا (ح) H حرف الحاء

هاریکار / HARÎKAR / مساعد
هان، هاوکار، یارمه‌تکار، دست‌هوا، کاری پیکه‌وه.

هارون / HARON / اسم نبي
برای موسا پیغه‌مبهره، نیکه ژ پیغه‌مبهریت ئسرائیلیا.

هان / HAN / مدد
هاریکاری، دست‌گرتن.

هانا / HANA / امان
باوهری، ته‌ناهی.

هاروت / HAROT / اسم ملاك
هاروت و ماروت دوو فریشته بون هاتبون خاری ژ لای خودی فه ئی
دسه‌رداچون و نوکه د هه‌لاویستینه و کهس نابینیت جهی وان بابل
لعیراقی.

هامان / HAMAN / اسم وزیر

شالیاری فرعه‌ونی مسری بو سه‌رده‌می موسا پیغه‌مبه‌ر.

هه‌ژار / HEJAR / مسکین

په‌ریشان، بی‌کەس، بی‌هیز ناسنافی هوزانفانی کوردی بنا‌ف و ده‌نگ
عبدالرحمن شه‌ره‌ف که‌ندی (۱۹۲۱-۱۹۹۱ز) ژ کوردستانا ئیرانی و لکوردستانا
عیراقی ژیا‌یه هوزانفانی شورەشا کورد بو. زی‌قار.

هه‌ژیر / HEJÎR / تین

می‌وه‌یه‌که خوش و ش‌رینه دارا وی بلندە دەمی گه‌هشتنی تی‌ خارن و
دبیته سه‌لچه‌و دوشاف تیته ه‌شکرن ژی. چیا‌یه‌که لکوردستانا ئیرانی.

هه‌راو / HERAW / اسم منطقه

جهه‌کی دلگیر و خوشه لده‌فەرا به‌رزنجە‌ی لکوردستانا عیراقی.

هه‌رکی / HERKÎ / اسم عشیره

ئافه‌کا نه‌راوستای. خ‌یله‌کا مه‌زنه لکوردستانا ئیرانی و عیراقی هه‌نه.

هه‌شتکا / HEŞTIKA / اسم قریه

گونه‌که لده‌فەرا زی‌بار نی‌ژیکی دینارته پشتی چیا‌یی ئاکری
لکوردستانا عیراقی کانیه‌ک ئافی لی هه‌یه ئافا وی به‌ریت گولجیسکا پویج
دکه‌ت.

هه‌ته‌ر / HETER / مدي

مه‌ودایی دیتنا چافی، سه‌روبه‌رک‌رنا تیرا، ئارمانج نه‌که‌فتن، رشد و
سوربین لسه‌ر مه‌به‌سته‌کی، ئاگر، مه‌ودایی تیر گه‌هشتنی.

هوجهمیرا / HOCEMÎRA / اسم بعقوبه

كهڤنه نافى باژیری به عقوبهیه تاكو سالا ٥٧٢ زایینی لکوردستانا عیراقی، ههجه میرا.

هاوار / HAWAR / نداء

گازی، بانگ.

ههکاری / HEKARÎ / وعر

موکوم، کوتهك، نه خوش، ناسی، دهڤه ركه هه می جیاییت سهخت و نه خوشن مهلبه ندى وی باژیری جوله میرگه (گوله میرگه) دكه فیه کوردستانا تورکیا. دبیت نهف نافه ژ ناکاری هاتبیت AKARYA نانکو ماموستایی پیر. ههکار.

هه لگورد / HELGORD / اسم جبل

چیاپه کا بلندایا وی ٤٠٠٠ متره دناڤه را دهڤه را رایات تاكو دهڤه را روستی لکوردستانا عیراقی.

هه لوخان / HELOXAN / اسم حاکم

هه لو فرهندهیه کی خورته بو نیچیری بکار تیت. هه لوخان دهسته لاتدرای هه ریما شه ره زور و ئه رده لان بو سه رده می سولتان سه لیمی ئیکى سالا ١٦١٠ ز.

هه لسون / HELSON / اسم نبات

هه لسون نهو دهرامه تی پشتی هسك بین و دورینی شین ببیت فه.

هه یشور / HEYŞOR / اسم جبل

چیاپه کی بلنده لکوردستانى.

هەنداز / HENDAZ / منسق
دروست کرنا په یوه دنیا، ژ ئەنداز هاتیه.

هرچو / HIRÇO / دبی
هرچ درندهیه کی زهخم و کرپته لچیا دژیت ده میت بهرئ هندهکا
کههی دکر و دگیراندن لگوندا ژ بو تهماشه کرنئ د گوتنئ شه مو.

هاوتا / HAWTA / شبیه
وهك يهك، ههفپشك، بهرشی.

هوشهنگ / HOŞENG / اسم ملك
کورئ سیامه که کورئ کیومه رته. ژ شاهیت ئیرانی یه سهردهمی
شاهاتیا ئیکئ.

هرنگ / HIRING / قوه
هیز، شیان، تین.

هزار میرد / HIZARMÊRD / الف رجل
شکهفتهکا مهز نه و یا کهفنه شینوار و کلوخ تیدا هاتینه دیتن یا
لدهقرا سولهیمانی لکوردستانا عیراقئ.

هرمزد / HIRMIZD / الة الخير
خودانی چاکایه لدهف فارسا و روژا پینج شه مبه و روژا ئیکئ یه ژ
هه یقیت روژهوی لدهف وان ل ۲۲۴/۴/۱۴ ز شهرئ بناف و بانگی میژویئ
(هرمزدگان) لخورستانا ئیرانی دناقبهرا (نه رده شیرئ بابکان و
ئه رده وانی ئه شان) رویدا بو و دقئ شهرئ دا ئه رده وان دشکیت و زنجیرا
ناشکانیا ئیکجار نامینیت. هرمز بابئ پهرویزه کورئ ئه نوشیروانه کورئ
شاهپوره. دیسان کوری یه زدی کورده کورئ به هرام کوره کورئ نه رسی
یه. هورمز خپلهکا کورده و کهندا فا فارس دا. نا قئ ستیره کی یه (عطارد).

هندی / HINDÎ

قاس، ئهوهندی، ژ نافی هندستانی هاتیه، سندی و هندی برانه کوریت توقیر کورئ یهقتن کورئ حام کورئ نوح.

هوزاک / HOZAK / حکیم

پیتسول. زانا. بسپور، هیقار.

هشیار / HIŞYAR / واعي

وریا، ئاگا، وشیار، ئاگادار، ئاگهه.

هیوا / HÎWA / امل

هیوا، هیفی، ئومید.

هیکار / HÎKAR / معلم

هیفان، فیرکار، ماموستا، هیندار HÎNDAR

هێقار / HÊVAR / فیلسوف

پیتسول، ئیقاری، زانا، هوزاک.

ههلهموت / HELEMOT / قمة

چیاپهکه ل شارباژیڤی دهقهرا سولهیمانیی لکوردستانا عیراقی.

هوزان / HOZAN / شعر

بهند، سرود، چامه، ههلبهست، هونراو.

ههیهات / HEYHAT / طالع

شەنس، ئیغبال، ھاتوبات، ھەى ھایى ئەوگرەیی میرمەحی چوێه سەر دەمی ژ بەرمەرنی د رمفی.

هیزل / HÎZIL / اسم نهر.

رووبارەكە ژ كوردستانا تورکیا تیت بو سی کوژا توخیبی كوردستانا عیراقی و بو ناف رووباری تیکەلە روژئافیا زاخو. هیزل یان هیزن کەسەکی كورد بو سەردەمی ئبراهیم پیغەمبەر کو مەنجەنیق چیکری.

هیرودوتس / HÎRODOTIS / اسم فیلسوف

هیرودوت، میژوو نقیسهکی یونانیە (٤٨٠-٤٢٥ب.ز) میژوویا شەریت یونانیا و فارسا د بەرتوکهکی دا تومار کریه کو ژ کەفتەین شینواریت ئەفروکەیه ییت سەرەکی تانوکە ژ میژوویا کەفن دا. ئیکەمین میژوویا شارستانیە تا روژئافا ھاتیە نیاسین. گەریان کرینە لرخ و چانیت جیھانی وەك میسر و بابل و دەریا رمش. دبیزنی بابی میژویی. هیرو، هیرمان.

ههوار / HEWAR / مراعي

ھاوار، جەھیت سار و بلند و خوش ھەژار دبیزیت:
هەمو چوینە ھەواران ئیمە ماوین ل ئاران

هندرين / HINDIRÎN / اسم جبل

چیاپەكە لدەفەرا سوران لكوردستانا عیراقی بلندایا وی ٢٥٩٦مترە.

هێمن / HÊMIN / امین

ناسنافی ھوزائفانەکی كورد ژ كوردستانا ئیرانی (محمد امین سید حسن شیخ الاسلام موکری (١٩٢١-ل ١٩٨٦/٤/١٨) چوێه بەر دلوفانیا خودی.

هورمز / HORMIZ / اسم ملك

برای شاپوری دووی یه، نافی باژیی نه هواز بو د بهری دا کو بنافی وی ناف کر.

ههلو / HELO / نسر

فرندهیه کی زخم و زیره که.

ههژهنگ / HERJENG / کادح

کار که ر، هه می دهما بخوه و قهری ژه.

هاریوان / HARÎWAN / معاون

هاریکاری وان. دگهل وان.

ههژی / HEGÎ / لازم

هیژا، شایان، شایسته، پیویستی وی یه، قهره. هیژا.

هونه ر / HONER / فن

خیر، زانین.

هیدی / HÊDÎ / بطیء

ته نا، سه رخو، پهیتا پهیتا.

ههفال / HEVAL / صديق

دوست، یاوهر، دبیزن ههفال سینه و دوژمن سی. هندی ههفالن (ههفالی تهیه، ههفالی ههفالی تهیه، و دوژمنی دوژمنی ته)، ودها دوژمن زی سینه: (دوژمنی ته، دوژمنی ههفالی ته و ههفالی دوژمنی ته).

ههفرست / HEVRIST / عرغر

ئێفرست، قاچ، دارهكا پیروژه لدهف زهردهشتیا. ئهفرست، ههفرست، دارهكا ههردهم كهسكه (بو كچایه).

هاتم / HATIM / جئت

ئهز نامادهم بوم.

هیزان / HÎZAN / اسم تل

گرهكه نیژیکی كهلا دمدم نیژیکی ئورمیی لکوردستانا ئیرانی. خێلهكا كورده لکوردستانا تورکیا.

هیربز / HÎRBIZ / حاکم

قازی یی زهردهشتیا. دادفان.

ههردی / HERDÎ

هوزهكه كوچهراته لدهفهريت مهلاتیا، و خهربوت و رهخ و چانییت دیاربهكر لکوردستانا تورکیا دژین.

پیتا (ی) Y حرف الیاء

یادهاٲ / YADHAT / جاءت الذکری
بیرهاٲ، بیرهوٲر هاٲ.

یارا / YARA / قوٲ
توانا، شیان، بلند، کوٲی گهلهك بلند- چهلخته، تین.

یاسنا / YASNA / یاسین
یاسین، پارچهیهكه ژ پارچیت مهزن ییت پهرتوكا زمردهشتی ئافیتا
پیروز كو ههمی سرودیت ئایینی نه. یهسنا ژی ئانكو جهژن دبیت ژ یاسا
و یاسنا هاتبیت.

یهكتا / YEKTA / وحید
تهنیا، تاك، ئیكانه، تاقانه، بی هاوتا، بی وینه.

یالان / YALAN / تلول
کومهکا گریټ بلند، زویر، ملک.

یاما / YAMA / ادم
بابی ههمی مروټ، یامی ژیک دهیکا ههمی کهسایه.

یاوهر / YAWER / صدیق
یاوهر، ههټال، هاوری، دوست.

یهزدان / YEZDAN / مقنن
یاسا دان، دانهری یاسا، و یهزدان داد نافی کوری شاپوره ژ سیستانه
لئیرانی.

یۆم / YOM / ساتر
جک، توره، ئایین، یم.

یهزوب / YEZOB / فر
زاب، جولا و ههلات، دبیت زاب ژ خوش هاتبیت.

یهزدی کورد / YAZDÎKORD / عبدالله الکوردی

یهزدی جورد، ئەف ناهە د میژوووی دا زور هەنە ژ وان کوری بەهرام چۆرە. کوری کسرا پەرویزە پادشاهی دیمایی یی فارسا، خودائی، بەندی خودی.

سی شاهی ساسانی هەنە بقی ناخی:-

۱- یەزدی کوردی ئیکی دەستەلاتداری کریه ل (۲۰-۳۹۹ز) میژوو نفیسی ئەلە زور پەسناوی بباشی دکن چوکی کۆتەکی و زوری سەر وان راکریه. بەهرامی پینجی کوری وی بو (۴۲۱-۴۳۸ز) شەر دگەل رومی کریه.

۲- یەزدی کوردی دووی دەستەلاتداری کریه (ل ۴۳۸-۴۵۷ز) زاردەشتیەکی ئاییندار بو زور و کۆتەکی ئەلە و جوهیا دکر و شەرەکی مەزن دگەل رومی سالا ۴۲۲ز کر بو. سەردەمی تەهماسبی کورد دادشانی نەسیبێن بو تورکیا فەرمانا فەلەیت کەرکوک راکر بو و وی بخو سەرپەرشتی لی دکر یاکو شرین یا ئەلە و دوو کوریت وی کۆشتین د وی فەرمانی دا پاشی تەهماسب بخو بو ئەلە.

۳- یەزدی کوردی سی دەستەلاتداری و شاهاتی هەر ب زاروکاتیا خو کریه (۶۲۲-۶۵۱ز) شەریت مەزن سەردەمی وی رویداینه ژ وان شەرا:-

۴- سالا ۶۳۶ز دگەل تازیا

۵- سالا ۶۳۷ز شەری قادسی

۶- سالا ۶۴۲ز شەری نەهاوندی

لرو هاتە کۆشتن و دەستەلاتداریا ساسانیا بدیماییک هات ل سالا ۶۵۱ز. ئاشقانهکی کۆشت

یهزدگرد / YEZDGIRD / ربان

و بناف و بانگترین پاشایی زنجیرا ساسانیا بو ل (۲۷/۱/۴۲۰) چویه بەر دلوفانیا خودی. ئەف پاشایە ل دەف ئیرانیا گۆننەهبارەکی خراب بو بەل ل دەف ئەلە مەرفەکی باش بو.

یادگار / YADGAR / ذکر

بابا یادگار گوری وی پیروزه لدهفهرا زهها و لکوردستانا ئیرانی کو
کاکهئییّت وان دچن سهر وی گوری ئهوی کو دبیزنه وان (ئههلی ههق).

یارا / YARA / قوه

شیان و توانا، هیژ، تین.

یاران / YARAN / اصدقاء

ههفالان، یار، دوستان.

یاسان / YASAN / اسم نبی

پیغه مبه رهکی فارسا بو.

یونان / YONAN / اليونان

ژ دهفه ریت وهلاتی رومی یه نافداره ب فهیله سوف و زانا و ئه و ناف
کهته سهر فی نافی دیسا، نافهکا مهزنه.

سەر جانك

دانه روپژانين

ناف

/ مه لا خهليل سولهيمان (مشهختي) - كوردستانا
عيراقى فهرهنگا كوردى - كوردى يه.
جلدن ۷ | دهست نفيسه ۱۹۹۸ بهرههفه بو
چاپى.

مه رگ و ژى

/ هه ژار موكريانى - ئيران - ۱۳۶۹ ه.ش. فهرهنگا
كوردى - فارسىه يهك جلدده ئنتشارات
سروش | تههران.

ههنبانه بورينه

/ گيو موكريانى - ههفلير, فهرهنگى كوردى -
عهره بى - ئنگليزى - فهرهنگى, چاپا دووى -
چاپخانا ههفلير ۱۹۹۶ ز.

كولكه زيرينه

/ فاضل نظام الدين, فهرهنگى كوردى -
عهره بيه چاپا دووى ۱۹۸۹ ز.

ئهستيره گهشه

/ صدقى صفى الدين زاده (بوركهى), فهرهنگى
كوردى - فارسى جلدى م (ب موسسه انتشارات
عه طائى - تههران اول تابستان ۱۳۶۹ ه.ش).

فهرههنگى ماد

فهره‌نگی به‌دینان	/	جمشید سروش- سروشیان، انتشارات دانشگاه تهران، چاپی دوم ۲۵۳۶ شاهنشاهی.
فهره‌نگی نو	/	محمد فریب- للكلمات العربية فى الفارسية، چاپی دهم- انتشارات بنیاد، لیدان بهارستان- تیرما ۱۳۶۲/۵.
فرهنگ	/	فتح الله احمد زاده، کلمات عربی متداول در زمانی فارسی بهر، اساس اشتقاق بانظامی واژه‌های بیگانه (فرانسه، یونان، روسیا، ترکی دمغولی).
فهره‌نگا نوبه‌هار	/	ئه‌حمه‌دی خان- فه‌ژاندنا په‌رویز جیهانی، انتشارات صلاح الدین- ئورمی/ ئیران چاپی یه‌که‌م ۱۳۱۷.
فهره‌نگی نوی	/	برهان قانع سالی ۱۹۸۱ کراوه به کوردی، مطبعة الحوادث بغداد ۱۹۸۰ .
فهره‌نگی کشت وکال	/	معروف فه‌رده‌اغی مه‌ردوخ، چاپخانه‌ی دارالسلام- بغداد ۱۹۸۲.
فهره‌نگی خال	/	شیخ محمد خال- جزمی دووم، سلیمانیه چاپخانه‌ی کامهران ۱۹۶۲میلادیه.
فهره‌نگی ئاری	/	صابر حمه‌علی عبدالله گرد عازه بانی کوردی- کوردی- عه‌ره‌بی / به‌شی‌یه‌که‌م تیئسا(...) مطبعة العد بغداد ۱۹۸۴.

-
- فهره‌نگی ناو / محمد سعيد مجیدی- سنه / ئيران ئنتشارات
كوردستان- سنه چاپخانه‌ی میهر.
- فهره‌نگی كوردستان / گێو موكریانی كوردی- كوردی.
- قاموس الكوردی الحديث / الاستاذ علی سیدو الطورانی كوردی- عه‌ره‌بی
١٩٨٦ الاردن.
- قاموس الاسماء العربیه / شفیعة الارناؤوط- یه‌ك جلدة الطبقة الاولى\
نیسان ١٩٩٤ دارالعلم للملایین- بیروت.
- معجم اعلام المورد / منیر البعلبکی- مجلدوحد الطبقة الاولى ١٩٩٢
دارالعلم للملایین – بیروت.
- معجم القادسیه / د. هاشم گه‌شلاش فی اللغة والاعلام والمواضع
بغداد ١٩٨٣.
- معجم الصطلحات والاعلام / حسن النجفی- جو ان طبع الدارالعربیة-
بغداد ١٩٨٢.
- معجم الشرن الاوسط / سعدی السعدی ٢٠٠٢.
- الموسوعة العربیه المسیره / محمد شفیق غربال- جزء ان دارالنهضة
للطباعة والنشر بیروت- لبنان ١٩٨٠.

المورد	/	منیرالبعلبکی- ملد واحد قاموس انگلیزی- عربی بیروت ۱۹۸۶.
نافییت ههلبژارتی بو کورو کچیت کوردا	/	سکفان محمد سپینداری چاپخانا خهبات- دهوک ۱۹۹۸.
ناونامه‌ی مندالانی کورد	/	عباس سلیمان سمایل بعدد- مطبقة الامه ۱۹۹۰.
ناوی کوردی نوی	/	هشیار محمد قهفتان سلیمانیه ۱۹۹۴.
ههلبژاردی ناوی کوردی	/	دلیر علی کرم چاپی یه‌که‌م و دووهم ۱۹۹۰.
نافی کوردی بو زاروکا	/	به‌هه‌فکرنا نفیس‌ینگه‌ها ئاریان یا کومپیوته‌ری دهوک ۱۹۹۹-۲۰۰۰.
ناوی نوی	/	طاهر توفیلة المین چاپی یه‌که‌م ۲۰۰۳.
هه‌فرس	/	عباس سلیمان سمایل کومه‌له ناویکی کوردن و کچانی کوردی چاپخانه‌ی روشه‌نبیری هه‌ولیر ۱۹۸۵.
اصول اسماء المدن و المواقع العراقیه	/	الحامی حجال بابان- الجزء الاول الطبقة الاولی و الثانية بغداد ۱۹۷۶- ۱۹۸۹.
لوغته نامه‌ی	/	ئه‌حمه‌دی شیخ معروف نووده‌می- ئیران ئنتشارات سنندج ۱۳۷۶ شمسی.

لغة العرب	/	مجلة شهرية ادبية علمية تاريخية اعداد من السنة الاولى والثانية- بغداد ١٩١٢-١٩١٣.
شفاء الغليل فى كلام العرب منالذخيل	/	شهاب الدين احمد الخفاجي- تعريم و تصحيح الدكتور من مجمد كشاش الطبعة الاولى – دار الكتب العربية بيروت ١٩٩٨.
هوزدهكانى كورد	/	حسن جاف ج ١ & ج ٢ بغداد ١٩٩٢.
العشائر الكوردية	/	فؤاد حمه خورشيد ١٩٧٩.
خيل و تايفهكانى عهشايرى كوردى ئيران	/	سيد على ميرنيا- وهرگيرانى شوكت شيخ يزدين پيرمام ١٩٩٥.
تيبينى سهبارت هوزيت كوردى لباكورا ولايهتا ميسل و روژئاڤا فوارتى	/	ئى. جى. ئار وهرگيرانى عبدالكريم فندى يحيى چاپا ئيكي ١٩٩٦ دهوك چاپخانا كوليجا شهريعهتى.
المدن الكوردية	/	ازاد ديركى- الطبعة الاولى ١٩٩٨ رابطة كاوة للثقافة الكوردية المانيا- لوسان.
ئاويستا	/	جلال امين بگ چاپى يهكهه ١٩٨٩.
اقليم كوردستان العران	/	دكتور خليل اسماعيل اربيل ١٩٩٨.
كوردستان	/	دراسة للحزب الديمقراطي الكوردستانى الطبقة الاولى ١٩٩٨.

کورڊستان عبرازمنه التاریخ	/	خسرو گوران / الجزء الاول ستوکهولم ۱۹۹۲.
گهړان بهدوای نه مری دا	/	مولود ابراهیم حسن دار ئاراس ۲۰۰۲.
میژووی کلیسای کوردی له سه رده می ساسانیا کاندا	/	ئارام داؤد سلیمانیه ۲۰۰۱.
من هم الکلدان بلاش وریون- السریان	/	ابلحد افرام مطبعة هاوار ۲۰۰۲ دهوک.
عرب واکراد	/	منذر الموصلی.
په یامی هه ورامان	/	هاوی رشید به همه نی/ چاپی یه که م ۲۰۰۱ چاپخانه ی ژین- هه ولیر.
تاریخ بغداد	/	الخطیب البغدادی/الجزء الثاني.
حیاة الحيوان الکبری	/	کمال الدین میری.
میژوونامه	/	حمید گهردی ۱۹۹۷.
تاریخ ماردین من کتاب ام العبر	/	مفتی ماردین الشیخ عبدالسلام الماردینی تحقیق حمدی عبدالمجید السلفی و تحسین ابراهیم الدوسکی.

القبائل الكوردية في المراطورية العثماني	/	مارك سايسك- ترجمة د. هةوراز سوار تقديم و مراجعة الدكتور عبدالفتاح علي بوتاني كلية الاداب دهوك ٢٠٠٢.
زرادهشت والزرادهشتيه	/	رمضان الداؤودي ١٩٩٩.
الكراد في كتب البلدانيين	/	زبير بلال اسماعيل اربيل ١٩٩٨.
تاريخ اليعقوبي	/	الجلد الاول بيروت ١٩٦٠.
التفسير المقتطف	/	تفسير القران الكريم مصطفى خرم دل- ايران.
الاكرد في بهدينان	/	ملا انور مائي الطبقة الثانية دهوك ١٩٩٩.
گول و گز و گيا	/	ميرزا صديق احمد چنگيانى ١٩٩٠.
به شيك له ديوانى فردهوسى	/	صابر حمد على عبدالله گرد عازهبانى سليمانيه ١٩٧٩.
الشاهنامه- ملحمة الكبرى	/	ترجمة سمير مالطى الطبقة الثانية ايلول/ ستمبر ١٩٧٩ دارالعم للابن بيروت.
الشاهنامه	/	ابوالقاسم الفردهوسى/ ..... ترجمه الفتاح بن على البندارى مصر ١٩٣١-١٩٣٢.
الفردهوس المجهول	/	ملا انور مائي دهست نفيس.

نوبهاران بچوگان	/	ئه‌حمه‌دی خانی تقدیم و تحقیق حمدی عبدالمجید السلنی.
مهم وزین	/	هه‌ژار موکریانى بزارافى موکریانى.
دیوان و فهرهنگا نالی	/	د. مارف خزنده‌دار لی‌کولینه‌وه د ساخرنه‌وه بغداد- دارحریه.
سیره اشهر شه‌داء المشرق للقدیسین	/	الاب البیر ابونا المجلد لثانی طبع فی دیرالاباد الدومینیکان ۱۹۰۶ الجزء الاولی بغداد ۱۹۸۵.
کورد دناڤ ته‌وراتو ئینجلی دا	/	دوگلامس لیتون وه‌رگیرانا بیدل مشه‌خت ۱۹۹۴.
صفحات من تاریخ الکردستان	/	حازم حاجان/ مؤسسه موکریانى للطباعة نشر کوردستان – اربیل الطبقة الاولی سنة ۲۰۰۲.
کیانتا والمؤامرة	/	عمر ملا محمد امین السویدی. وه‌ورد علی کتاب ۲۰۰۴.
الشبک لکورد المنسیون	/	احمد شوکت- اربیل اب ۲۰۰۱.
اثار البلاد واخبار العباد	/	زکریا بن محمد القزوینی- دارصادر بیروت ۱۹۹۸.

ناڤه روک

- ۵ ..... ناڤیټ خودی
- ناڤیټ ئاژهل و دروندا و فرندا ئه ویت بو مروفا و بهریدا هاتیه
- ۱۹ ..... دروستکرن. (ا- ناڤیټ کورا)
- ۲۳ ..... ناڤیټ ئاژهل و دروندا و فرندا (بو کورا)
- ناڤیټ ئاژهل و دروندا و فرندا ئه ویت بو مروفا و بهریدا هاتیه
- ۲۵ ..... دروستکرن. (م- ناڤیټ کچا)
- ۲۹ ..... ناڤیټ ئاژهل و دروندا و فرندا (بو کچا)
- ناڤیټ کوردکری و کورت و خوشکری
- ۳۱ ..... ا- ناڤیټ کورا
- ناڤیټ کوردکری و کورت و خوشکری
- ۳۳ ..... ب- ناڤیټ کچا
- ۳۷ ..... ناڤیټ روژیټ هه یقی
- دواژده مانگیټ سالی هه یقیټ سالا کوردی هه یقیټ سالا زایینی
- ۴۱ ..... دواژده مانگیټ سالی هه یقیټ سالا زاییتی
- ۴۳ ..... پاشاییټ ساسانیا ۲۲۴/۸/۱ ز / ۶۵۲ ز
- ۴۵ ..... میرین میرگه ها به هیدینان ۱۳۳۹ - ۱۸۴۲ ز
- ۴۹ ..... ئاژهلټ گریډای بناڤیټ پیغه مبه ر و نافدارا
- ۵۹ .....

---

٦١ ..... گوریت هندەك ژ وان پیغه مبه ریت لکوردستانی

٦٣ ..... پاشاییت ساسانیا ٦٥٢-٢٢٤/٨/١٤

- نافیت کچا

٦٧ ..... بیتا (ئا) A

٨٣ ..... بیتا (ب) B

٩٩ ..... بیتا (پ) P

١٠٣ ..... بیتا (ت) T

١٠٩ ..... بیتا (ج) C

١١٣ ..... بیتا (چ) Ç

١١٧ ..... بیتا (ح) H

١١٩ ..... بیتا (خ) X

١٢٩ ..... بیتا (د) D

١٤١ ..... بیتا (ر) R

١٤٩ ..... بیتا (ز) Z

١٥٥ ..... بیتا (ژ) J

١٥٧ ..... بیتا (س) S

١٧١ ..... بیتا (ش) Ş

١٨٣ ..... بیتا (غ) .....

١٨٥ ..... بیتا (ف) F

١٨٩ ..... بیتا (ف) V

١٩٣ ..... بیتا (ق) Q

۱۹۷	.....	پیتا (ك) K
۲۰۵	.....	پیتا (گ) G
۲۱۱	.....	پیتا (ل) L
۲۱۷	.....	پیتا (م) M
۲۲۷	.....	پیتا (ن) N
۲۳۵	.....	پیتا (و) W
۲۳۹	.....	پیتا (ه) H
۲۴۹	.....	پیتا (ی) Y

- نافٹ کورا

۲۵۳	.....	پیتا (ئا) A
۲۷۷	.....	پیتا (ب) B
۳۰۱	.....	پیتا (پ) P
۳۰۹	.....	پیتا (ت) T
۳۱۷	.....	پیتا (ج) C
۳۲۵	.....	پیتا (چ) Ç
۳۳۱	.....	پیتا (ھ) H
۳۳۵	.....	پیتا (خ) X
۳۴۳	.....	پیتا (د) D
۳۵۷	.....	پیتا (ر) R
۳۶۷	.....	پیتا (ز) Z
۳۷۵	.....	پیتا (ج) J

۳۷۷	.....	پیتا (س) S
۳۹۱	.....	پیتا (ش) Ş
۴۰۳	.....	پیتا (غ) Ğ
۴۰۵	.....	پیتا (ف) F
۴۰۹	.....	پیتا (ڤ) V
۴۱۱	.....	پیتا (ق) Q
۴۱۷	.....	پیتا (ك) K
۴۳۳	.....	پیتا (گ) G
۴۴۱	.....	پیتا (ل) L
۴۴۵	.....	پیتا (م) M
۴۵۷	.....	پیتا (ن) N
۴۶۵	.....	پیتا (ت) T
۴۶۷	.....	پیتا (و) W
۴۷۱	.....	پیتا (ه) H
۴۷۹	.....	پیتا (ی) Y
۴۸۳	.....	سەر جانك

